

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Diplomová práce

Fiskální nerovnováha v ČR

David Sedlecký

© 2015 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra ekonomiky

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Sedlecký David

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Fiskální nerovnováha v ČR

Anglický název

Fiscal imbalance in the Czech Republic

Cíle práce

Cílem diplomové práce je zhodnotit vývoj fiskální nerovnováhy v České republice, s bližším zaměřením na příčiny a determinanty rozpočtového deficitu.

Metodika

K dosažení stanoveného cíle budou použity základní ekonomické a statistické metody – finanční analýza, vertikální a horizontální analýza, analýza časových řad a regresní analýza.

Harmonogram zpracování

Úvod, cíl, metodika, studium literatury a zpracování literární rešerše:

2/2014 – 4/2014

Analýza získaných dat a zpracování praktické části:

5/2014 – 11/2014

Návrh opatření, doporučení a zpracování závěrů:

12/2014 – 2/2015

Kontrola formálních náležitostí a odevzdání diplomové práce:

3/2015

Rozsah textové části

60 – 70 stran

Klíčová slova

Deficit, veřejný dluh, fiskální politika, státní rozpočet, fiskální nerovnováha, konvergenční kritéria.

Doporučené zdroje informací

DVOŘÁK, Pavel: Veřejné finance fiskální nerovnováha a finanční krize, 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 2008. 343 stran. ISBN: 978-80-7400-075-1.

LAJTKEPOVÁ, Eva: Veřejné finance, 2. vydání. Brno: Akademické nakladatelství CERM. 2009. 162 stran. ISBN 978-80-7204-618-8.

PEKOVÁ, Jitka: Veřejné finance, úvod do problematiky, 4. aktualizované vydání. Praha: ASPI, a.s. 2008. 580 stran. ISBN 80-7357-049-1.

PEKOVÁ, Jitka, PILNÝ, Jaroslav, JETMAR, Marek: Veřejný sektor – řízení a financování, 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. 488 stran. ISBN 978-80-7357-957-9.

STIGLITZ, J. E.: Ekonomie veřejného sektoru, Praha: Grada Publishing. 1997. 661 stran. ISBN 80-7169-454-1.

TOMÁŠKOVÁ, Eva: Veřejné finance, Brno: Masarykova univerzita. 2006. 115 stran. ISBN 80 -210 -4177 -3.

Vedoucí práce

Kroupová Zdeňka, Ing., Ph.D.

Termín odevzdání

březen 2015

Elektronicky schváleno dne 6.10.2014

prof. Ing. Miroslav Svatoš, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 6.10.2014

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan fakulty

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Fiskální nerovnováha v ČR" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucí diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31. března 2015

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval Ing. Zdeňce Žákové Kroupové, PhD., vedoucí diplomové práce, za vstřícný přístup, ochotu, cenné rady a připomínky, které mi laskavě poskytovala v průběhu zpracování diplomové práce.

Fiskální nerovnováha v ČR

Fiscal imbalance in the Czech Republic

Souhrn

Cílem práce je zhodnotit vývoj fiskální nerovnováhy v České republice, se zaměřením na deficit státního rozpočtu. Tohoto cíle je dosaženo pomocí dílčích cílů - zhodnocení rozpočtové bilance, vymezení příčin a determinantů vzniku schodku státního rozpočtu. Práce dále uvádí, během období které vlády nastal nejvyšší státní deficit a co bylo jeho příčinou. Dále je uvedena předpověď, jak se bude vývoj rozpočtového salda vyvíjet v dalších letech s ohledem na rozhodnutí a opatření v rámci fiskální politiky současné vlády. Zároveň je poukázáno na to, jak si ekonomika České republiky stojí v porovnání s ostatními zeměmi Visegrádské čtyřky. K naplnění těchto cílů bylo použito ekonomických a statistických metod – horizontální a vertikální analýzy, analýzy časových řad, komparace shodných ekonomických veličin, elasticity, regresní a korelační analýzy. Od roku 1995 do současnosti hospodářská Česká republika každoročně s deficitem státního rozpočtu. Nejsložitější situace nastala v roce 2009 během hospodářské krize, kvůli níž klesal výběr daní, a zároveň rostla nezaměstnanost. To se podepsalo na příjmové i výdajové straně státního rozpočtu. Velkou roli v rozpočtové nerovnováze má také neustálý růst počtu uživatelů důchodů. V současné době vláda spoléhá na zlepšení daňového výběru, který by měl výrazně pomoci vyrovnávat rozpočtové saldo.

Klíčová slova: Deficit, veřejný dluh, fiskální politika, státní rozpočet, fiskální nerovnováha, konvergenční kritéria

Summary

The aim of the thesis is to evaluate the development of fiscal imbalance in the Czech Republic, focusing on the deficit of the state budget. This objective has been achieved by means of the following sub-objectives – analysis of budget balance, defining the cause and determinants of genesis of the state budget deficit. The thesis further shows during the period of which government the largest state deficit occurred and the cause of the same. Furthermore there is a prediction of the budget balance development in the coming years with regard to the decisions and actions of the fiscal policy of the current government. It is also pointed out how the economy of the Czech Republic stands in comparison with other countries of the Visegrad Four. To achieve these goals there were used the economic and statistic methods - horizontal and vertical analysis, time series analysis, comparison of equal economic variables, elasticity, regressive and correlative analysis. From 1995 up to now the Czech Republic has been facing every year a deficit. The most complicated situation occurred in 2009 during the economic recession, resulting in a drop of taxes collection accompanied by simultaneous unemployment increase. It has influenced both the revenue and expenditure side of the budget. A major role in the budgetary imbalances has also a constant growth in the number of recipients of pension income. Currently, the government relies on increasing the tax revenue, which should considerably improve the budget balance.

Keywords: Deficit, public debt, fiscal policy, state budget, fiscal imbalance, convergence criteria

Obsah

1. Úvod	8
2. Cíl a metodika práce	10
3. Teoretická východiska	15
3.1 Fiskální nerovnováha.....	15
3.1.1 Krátkodobá fiskální nerovnováha	16
3.1.2 Dlouhodobá fiskální nerovnováha	16
3.2 Deficit státního rozpočtu.....	17
3.2.1 Příčiny vzniku aktivního deficitu.....	18
3.2.2 Příčiny vzniku pasivního deficitu.....	20
3.2.3 Krytí rozpočtového deficitu.....	21
3.2.4 Důsledky vzniku rozpočtového deficitu	23
3.2.5 Teoretické přístupy k deficitu	24
3.3 Veřejný dluh	26
3.4 Konvergenční kritéria Evropské unie	29
3.5 Metodika vykazování deficitu	32
4. Analytická část	34
4.1 Státní rozpočet České republiky.....	34
4.1.1 Příjmy státního rozpočtu	34
4.1.2 Výdaje státního rozpočtu.....	40
4.1.3 Saldo státního rozpočtu	55
4.2 Statistické zhodnocení	65
4.2.1 Regresní a korelační analýza příjmů	65
4.2.2 Regresní a korelační analýza výdajů	78
4.3 Komparace situace v ČR vůči ostatním zemím Visegrádské čtyřky.....	91
4.3.1 Nezaměstnanost.....	93
4.3.2 Vyrovnání se s ekonomickou krizí.....	105
4.3.3 Rozpočtový deficit	114
4.3.4 Hrubý domácí produkt	121
5. Diskuse	129
6. Závěr.....	134
7. Seznam použitých zdrojů	138
8. Seznam tabulek a grafů	149
9. Seznam použitých zkratk.....	151
10. Přílohy	152

1. Úvod

V současné době je fiskální nerovnováha závažným problémem nejen v České republice, ale i v mnoha státech Evropské unie, i mimo ni. Nerovnováha mezi příjmy a výdaji státního rozpočtu je také jedním z nejvíce diskutovaných, a zároveň kritizovaných ekonomických problémů, ze strany odborníků i laické veřejnosti.

Ekonomika České republiky zaznamenala v uplynulých dvaceti letech velké změny. Nejprve musela překonat prvotní překážky, přes které se utvářela transformace z plánovaného socialistického hospodářství na hospodářství tržní. Vláda Občanské demokratické strany, která se v první polovině devadesátých let, prostřednictvím Ministerstva financí, starala o uchování ekonomické stability státu, hospodařila v samém počátku České republiky s vyrovnaným státním rozpočtem. Ovšem poté se od tohoto postoje ustoupilo a v dalších letech byly schvalovány rozpočty, které měly jednorázově odstranit ekonomické problémy dané doby pomocí vyšších výdajů ze státní pokladny.

Fiskální nerovnováha, v té době zamýšlená krátkodobě, se však začala postupem jednotlivých let kumulovat do obrovských rozměrů, důsledkem tohoto jednání začala narůstat hodnota státního a veřejného dluhu, i každoročních deficitů státního rozpočtu. V druhé polovině devadesátých let, kdy ještě vládní deficity nebyly tak vysoké, se však stěží dalo odhadnout, do jaké výše mohou v budoucnosti jednotlivé ekonomické ukazatele narůst. Na začátku 21. století, kdy byla ve středu politické moci Česká strana sociálně demokratická a její vláda, propagující politiku vysoce zaměřenou na maximální zaměstnanost a sociální jistoty obyvatel, se začal státní dluh vinou každoročních deficitů neúnosně zvyšovat. Ekonomický růst byl v této době sice stabilní, ovšem s nedozírnými následky pro budoucí generace, nad kterými stále zůstává daňové břemeno, které budou muset postupně splácet ze svých peněz. V roce 2007 se podařilo tehdejší vládě deficit státního rozpočtu výrazně snížit, ovšem ránu české ekonomice zasadila celosvětová finanční krize, která nastala v roce 2009 a prohloubila státní deficit do nelichotivých hodnot, kterých nabýval v letech 2001 až 2003, během vlády ČSSD.

V současné době může nově zvolená vláda ČSSD, hnutí ANO a KDU-ČSL nejspíše ovlivňovat ekonomické dění právě prostřednictvím fiskální politiky.

Diplomová práce je složena ze čtyř hlavních kapitol. V teoretické části je vymezen pojem fiskální nerovnováha, jsou zde uvedeny příčiny a důsledky aktivního a pasivního deficitu státního rozpočtu a veřejného dluhu. V této kapitole jsou rovněž popsána konvergenční kritéria Evropské unie.

Analytická část práce se skládá ze tří podkapitol. První z nich obsahuje analýzu příjmů, výdajů a salda státního rozpočtu České republiky. Na tuto podkapitolu navazuje statistické zhodnocení vybraných ekonomických ukazatelů, které ovlivňují příjmovou nebo výdajovou stranu státního rozpočtu ČR. Následně jsou výsledky makroekonomických ukazatelů České republiky porovnány se situací v zemích Visegrádské čtyřky („V4“).

Kapitola Diskuse porovnává dosažené výsledky v diplomové práci s výsledky autorů odborných publikací. Zároveň jsou výsledky analýz srovnány se Střednědobým výhledem státního rozpočtu České republiky, publikovaným v roce 2013.

Závěrečná kapitola shrnuje získané výsledky a poznatky. Je v ní uvedena predikce vývoje situace státního rozpočtu v následujících letech a jsou navržena možná opatření k vyrovnání rozpočtové bilance České republiky.

2. Cíl a metodika práce

Cílem diplomové práce je zhodnotit vývoj fiskální nerovnováhy v České republice v jednotlivých letech, s bližším zaměřením na deficit státního rozpočtu.

Mezi dílčí cíle práce patří:

- Zhodnocení rozpočtové bilance - příjmové a výdajové strany, které by měla odpovědět na otázku, na jaké položky státního rozpočtu by bylo správné se blíže zaměřit, a snižovat či zvyšovat jejich hodnoty v příštích letech, aby se fiskální nerovnováha více nezhoršovala a nestávala se čím dál větším problémem pro českou ekonomiku.
- Vymezení příčin vzniku, determinantů a vývoje schodku státního rozpočtu může být prospěšným ponaučením do budoucích let. Chyb ve fiskální a rozpočtové politice, uskutečněných v minulosti, je vhodné se vyvarovat, popř. se preventivně připravit na různé varianty vývoje státního deficitu, podle předchozích zkušeností a jejich následků, a průběžně vytvářet nápravná opatření ke zmírnění jeho dopadů.
- Zjištění, jak fiskální politika jednotlivých vlád působila na českou ekonomiku, odkrývá odpověď, která vláda v historii České republiky zatížila stát nejvyšším dluhem, vytvořeným špatně zvolenou strategií finančního hospodaření nebo vládním populismem a která vláda prosazovala výraznou expanzivní politiku za účelem stability ekonomiky a jejího růstu. Dále, která vláda odsunula fiskální politiku do pozadí, potlačila změny hospodaření pomocí jejích funkcí a zaměřila se na vylepšení ekonomické situace státu prostřednictvím jiných dostupných ekonomických prostředků, např. měnové politiky a změny kurzu české koruny.
- Předpověď, jak se bude deficit státního rozpočtu vyvíjet v následujících letech. Podle politického směřování současné vlády a prognóz ekonomických subjektů – Ministerstva financí, České národní banky a dalších, lze určit, jakou formu v rámci strategie fiskální politiky současná a budoucí vládní moc zvolí, jak se budou vyvíjet ekonomické ukazatele, tzn. schodek státního rozpočtu, veřejný dluh, plnění konvergenčních kritérií, podle optimistické, neutrální a pesimistické varianty. Prognózy jednotlivých institucí se od sebe občas liší, bude tedy provedeno i jejich srovnání.

- Prognóza, týkající se hospodaření České republiky, ve vztahu k pravidlům, určeným Evropskou unií, dodržování přísnější disciplíny v rámci budoucího přijetí Fiskálního paktu a s ním spojené ne/přijetí společné měny euro.

K dosažení stanovených cílů jsou použity základní ekonomické a statistické metody.

Horizontální analýza zkoumá změny absolutních ukazatelů v čase, vyjadřuje změnu v určité položce v procentech nebo indexem (bazickým nebo řetězovým). Porovnání jednotlivých položek v čase se provádí v řádcích, horizontálně, proto tedy hovoříme o horizontální analýze ekonomických ukazatelů. Horizontální analýza si klade za cíl změřit pohyby jednotlivých veličin, a to absolutně a relativně, a změřit jejich intenzitu (Holečková, 2008). Horizontální analýza dokáže přehledně zobrazit, jak se jednotlivé veličiny změnily, oproti minulému období. Její použití je v praktické části aplikováno na ekonomické veličiny, mezi které patří složky příjmové a výdajové strany rozpočtu státu.

Výpočet rozdílu dvou po sobě jdoucích období:

$$\text{absolutní změna} = \text{hodnota}_t - \text{hodnota}_{t-1} \quad (1)$$

Vyjádření procentní změny:

$$\text{procentní změna} = \frac{\text{absolutní změna}}{\text{hodnota}_{t-1}} \times 100 (\%) \quad (2)$$

Vertikální analýza neporovnává jednotlivé položky ekonomických ukazatelů v řádcích, ale odshora dolů, ve sloupcích. Vždy je tedy zvolen základ, ke kterému je zjišťován procentní podíl jednotlivých položek. Vertikální analýza slouží ke stanovení nejvyššího procentního podílu ekonomických veličin, např. nejvyšší podíl na příjmové a výdajové straně státního rozpočtu, určení položky, která největší měrou vytváří státní deficit nebo veřejný dluh. Analýzu lze použít k posouzení daňových příjmů státu a určení, který druh daní se nejvíce podílí na celkových daních. Dále je možné pomocí vertikální analýzy zjistit, jaký procentní podíl tvoří výdaje na platy či jiné položky, na celkových výdajích. Rovněž lze ukázat, jak se jednotlivé složky podílí na celkové hodnotě hrubého domácího produktu, který je potřeba sledovat z důvodu provázanosti s konvergenčními kritérii fiskální disciplíny, které určuje EU. Díky vertikální analýze je možné určit, z kolika procent ho tvoří spotřeba, investice, výdaje vlády a další položky.

Příklad výpočtu:

$$\text{vertikální analýza daňových příjmů} = \frac{\text{daň z přidané hodnoty}}{\text{daňové příjmy}} \quad (3)$$

Analýza časových řad je porovnáním věcně a prostorově souvisejících veličin, po sobě jdoucích, z hlediska času. Časové řady lze použít pro poukázání vývoje schodků státního rozpočtu, výše deficitu státního rozpočtu k HDP (1. konvergenční kritérium Evropské unie), výše veřejného dluhu vůči HDP (2. konvergenční kritérium), prostý vývoj příjmů a výdajů státního rozpočtu a vývoj salda veřejných rozpočtů.

Metoda komparace shodných ekonomických veličin je využita ve srovnání výsledků České republiky s ostatními členskými státy Visegrádské čtyřky. Srovnání výše státních deficitů, míry nezaměstnanosti, výše hrubého domácího produktu, vyrovnání se s hospodářskou krizí nebo dodržování unijních Maastrichtských kritérií, podává zprávu o tom, jak se České republice, v porovnání s podobně teritoriálně umístěnými zeměmi, daří hospodařit.

Pro určení předpokládané závislosti položek příjmové a výdajové strany státního rozpočtu s dalšími ekonomickými ukazateli lze využít statistických a matematických metod, především **regresní a korelační analýzy**. Princip regresní analýzy je založen na tom, že jedna proměnná je zvolena za nezávislou (vysvětlující) a druhá za závislou (vysvětlovaná), která je vysvětlující proměnnou ovlivňována. V případě jedné nezávisle proměnné lze hovořit o použití jednoduché regrese. V rámci korelace hrají obě proměnné stejnou roli (jsou „závislé vzájemně“) a jde „pouze“ o to, jak spolu proměnné souvisí. Podle tvaru této funkce se rozlišují typy regresních modelů: lineární modely, např. regresní přímka, parabola nebo hyperbola, nelineární modely, které však lze přeměnit na lineární tvar (regresní mocninná a exponenciální funkce), a nelineární modely, které transformovat nelze. Vícenásobná regrese se vyznačuje použitím dvou a více nezávisle proměnných. Pomocí této metody lze vytvořit regresní model, který bude schopen určit, zda měla hospodářská krize na Českou republiku, z hlediska statistické významnosti, výraznější vliv. Cílem regresní a korelační analýzy je tedy popsání funkčního vztahu a závislosti mezi veličinami - vyjádření průběhu sledované závislosti prostřednictvím regrese a určení síly závislosti pomocí korelace.

K dosažení tohoto cíle se používají následující statistické charakteristiky:

Hodnota **vícenásobného korelačního koeficientu R** leží v intervalu $(-1, 1)$. Podle jeho absolutní hodnoty (např. 0,6) lze určit těsnost závislosti (např. nízká, mírná, velká) a typ závislosti (nezávislost, volná závislost a pevná závislost). Pevná neboli funkční závislost by nastala, pokud by absolutní hodnota korelačního koeficientu dosahovala jedné a všechny body by ležely na přímce. Čím je koeficient blíže k jedné, tím je těsnost vyšší. Obecně je však korelační koeficient považován za dostatečně vysoký, pokud se jeho hodnota nachází v horní čtvrtině intervalu (přesahující hodnotu 0,75). Interpretace znaménka korelačního koeficientu vyjadřuje následující: je-li r větší než nula, jedná se o pozitivní závislost, v opačném případě se jedná o negativní závislost.

Jak silný je vztah mezi dvěma proměnnými určuje **koeficient determinace (R^2)**, který udává, z kolika procent lze variabilitu závislé proměnné (x) vysvětlit variabilitou vysvětlující proměnné (y). Koeficient determinace zároveň určuje průběh závislosti mezi kvantitativními statistickými znaky a kvalitu regresního modelu. Jeho hodnoty jsou nezáporné, neboť se pohybují v intervalu od 0 do 1.

Na základě **p-hodnoty** lze určit, zda je model jako celek statisticky významný či nikoliv. P-hodnota se porovnává s hladinou významnosti α , přičemž je-li p větší než hodnota alfa (α), nulová hypotéza (H_0) o nevýznamnosti se zamítá. Zamítnutí nulové hypotézy znamená, že model jako celek lze považovat za vhodný. Závislost y na x je zobrazena také pomocí **hodnoty t** (t-testu), u kterého platí stejné pravidlo porovnání hodnoty p s hladinou významnosti, jako u testování vhodnosti celého modelu. **Hodnota F**, která spadá pod analýzu rozptylu, rovněž určuje, jestli je model vhodný. V tomto případě by její hodnota měla být vyšší než 1. Čím vyšší hodnota F , tím vzniká větší jistota vhodnosti modelu. **Počet stupňů volnosti** (označení „sv“) se u regrese počítá jako počet datových hodnot minus počet koeficientů použitých k odhadu pomocí regresní rovnice. Na základě této hodnoty se počítají další hodnoty pro statistické testy, např. hodnoty t a F .

Absolutní člen (a) je konstanta, která určuje, v jakém bodě přímka protíná vertikální osu y , **parametr b** je hodnota, která určuje směr přímky pomocí sklonu úhlu. V případě, že vztahy mezi veličinami x a y nejsou lineární, lze je někdy linearizovat použitím vhodných transformací (např. logaritmické) pro jednu nebo obě proměnné.

Ve **vícenásobné regresní analýze**, v níž je jedna závisle proměnná ovlivňována více současně působícími faktory – nezávisle proměnnými, jsou použity **dummy proměnné**, které se využívají k zobrazení přítomnosti jevů nebo efektů. V tomto případě má model ukázat, zdali má statisticky významný vliv na mandatorní výdaje, vývoj počtu nezaměstnaných spolu s přítomností šokových událostí v sociální politice.

Elasticita (pružnost) vztahu dvou ekonomických veličin je metoda, vyjadřující míru změny závislé proměnné v důsledku změny nezávislé proměnné. Dokáže vyměřit, která z proměnných roste rychlejším tempem. Elasticita doplňuje kapitolu statistického zhodnocení.

Příklad výpočtu:

$$\text{elasticita DPH/spotřeby domácností} = \frac{\text{změna DPH (v \%)}}{\text{změna spotřeby domácností (v \%)}} \quad (4)$$

Analyzovaná data hlavních makroekonomických ukazatelů České republiky (deficit státního rozpočtu, hrubý domácí produkt, míra nezaměstnanosti) byla čerpána z databáze Českého statistického úřadu. Data, dokreslující situaci v zemích Visegrádské čtyřky a následné porovnání s Českou republikou, byla použita z ekonomické databáze Statistického úřadu Evropské unie, Světové banky a webových stránek vládních institucí jednotlivých zemí Visegrádské čtyřky.

Časové období, v němž jsou jednotlivá data analyzována, je stanoveno podle dostupnosti časových řad. Hlavní cíl práce, zhodnocení vývoje deficitu státního rozpočtu, je vymezen v časovém období 1993 – 2013, ekonomické ukazatele v kapitole statistického zhodnocení jsou analyzovány podle délky časových řad, uvedených v ekonomických databázích jednotlivých Ministerstev či statistických úřadů.

Statisticko-matematické analýzy příjmových a výdajových položek státního rozpočtu, i s následnými výstupy, byly provedeny pomocí počítačového programu STATISTICA.

3. Teoretická východiska

3.1 Fiskální nerovnováha

Fiskus znamená státní pokladna a pojem fiskální znamená, že jde o státní finance, resp. o zasahování státu do národní ekonomiky prostřednictvím státních financí (Pilný, 2007). Fiskální nerovnováha je jedním ze závažných ekonomických problémů, neboť označuje nesoulad mezi rozpočtovými příjmy a výdaji během jednoho hospodářského období. V reálném prostředí současné doby je totiž velmi málo pravděpodobné a téměř vzácné, že by rozpočet státu byl naprosto vyrovnaný. Koncepce vyrovnaného státního rozpočtu je založena na tom, že je třeba zajistit dlouhodobě kontinuitu hospodářské politiky, deficit státního rozpočtu se považuje za nemravný. Cílem je maximální hospodárnost v rozpočtové sféře, neplýtvat finančními prostředky (Peková, 2008). Běžnou situací v současném světě však je, že rozpočet státu je schvalován jako nerovnoměrný, převážně vždy deficitní, čímž nastává z pohledu ekonomiky zásadní problém – fiskální nerovnováha. Podle anglického článku Elizabeth McNichol a Irise J. Lava (2009) státy přímo čelí fiskální krizi. Situace, kdy státní výdaje jsou vyšší než příjmy, vedou k ekonomickým nepříjemnostem, jakými jsou vysoké hodnoty deficitu státního rozpočtu a neustále se zvyšující zadlužování státu prostřednictvím státního a veřejného dluhu. Přesto všechno, Williamson (1990) přináší příklad ze Spojených států a tvrdí, že Washington věří ve fiskální disciplínu. Kongres schválil v roce 1985 rozpočtový zákon „Gramm-Rudman-Hollings“ s možností obnovy rozpočtové rovnováhy v roce 1993. Podle něho prezidentští kandidáti odsuzují rozpočtové deficity před i po svém zvolení. Přidává také poznámku, že Mezinárodní měnový fond dlouho zastával obnovení fiskální disciplíny pomocí prvků vysoce podmíněných programů, vyjednaných svými členy.

Situace, kdy by byl rozpočet schválen jako přebytkový, tzn., že příjmy jsou vyšší, než výdaje, se v rámci Evropy vyskytuje pouze u skandinávských zemí – Švédska, Dánska a Finska, jejichž hospodaření končí vždy kladným saldem státního rozpočtu, ovšem u zbývajících států, včetně České republiky, je tato situace nemyslitelná. Velmi důležitým rozdělením je, zda fiskální nerovnováha vzniká krátkodobě nebo je kumulována dlouhodobou nepříznivou ekonomickou situací, popř. krizemi ekonomiky. Tento zásadní rozdíl je i v názlehu ekonomů a veřejnosti na dva typy fiskální nerovnováhy. Zatímco

krátkodobá fiskální nerovnováha je převážně hodnocena kladně, jako jakési oživení a resuscitace stagnující ekonomické situace, dlouhodobý nesoulad (téměř vždy deficit) je většinou považován za neschopnost dané vlády řídit dobře ekonomiku státu, a je posuzován jako nebezpečná forma hospodaření, která může mít pro stát fatální důsledky.

3.1.1 Krátkodobá fiskální nerovnováha

Krátkodobá fiskální nerovnováha tedy nemusí znamenat pro stát nutně pouze problém a zátěž, naopak může být pro ekonomiku prospěšná a nevyhnutelná. Reaguje totiž na aktuální potřeby státu flexibilním zvýšením výdajů, které však bude trvat pouze do doby nezbytně nutné. Často bývá vládou a Ministerstvem financí pečlivě promyšlena a naplánována tak, aby pomohla restartovat ekonomiku a poté vrátila státní rozpočet do vyrovnaného stavu. Dle Pekové (2008) vzniká krátkodobý nesoulad mezi tokem příjmů a výdajů veřejného rozpočtu z několika důvodů, kterými jsou: způsob výběru daní, lhůty pro výběr daní a důsledky sezónních a jiných vlivů působících na vývoj zejména běžných výdajů během rozpočtového období. Tato podoba fiskální nerovnováhy byla preferována v druhé polovině devadesátých let, kdy byla u vládní moci Občanská demokratická strana. Ta se snažila stabilitu ekonomiky podporovat právě krátkodobým rozpočtovým nesouladem, který však měl být po znovuoobnovení české ekonomiky, směřován zpět k vyrovnanému rozpočtu, jak tomu bylo na začátku devadesátých let. Ovšem tato situace se v průběhu let ODS poněkud vymkla z rukou. Původní krátkodobé deficity nepřestávaly narůstat a po příchodu České strany sociálně demokratické k politické vládní moci se politicko-ekonomická situace naprosto změnila k opaku a začal vznikat kumulovaný chronický deficit, jehož následky trápí Českou republiku ještě v dnešní době a i budoucí generace budou zcela jistě tížit. Podle Izáka (2011) se v letech 2002 až 2003 výrazně zhoršila strukturální složka a signalizovala tak rozpaky kolem reformy veřejných financí.

3.1.2 Dlouhodobá fiskální nerovnováha

Dlouhodobý nesoulad je pojem nejen nebezpečný, ale také nevypočitatelný, tzn., že nelze přesně odhadnout, kdy se může ekonomická situace státu, v rámci tohoto problému, obrátit k lepšímu. Právě naopak se situace neustále zhoršuje, deficit každoročně kumuluje mnohamilionové dluhy, které v součtu „nastřádaných“ deficitů státního rozpočtu za několik po sobě jdoucích let působí hrozivě. Řešením této nepříznivé situace by byla zřejmě větší důslednost a speciální zaměření se na aktuální problémy ekonomiky, které by

bylo možné vyřešit krátkodobým přístupem k fiskální nerovnováze. Ovšem v dnešní době, kdy je Česká republika, a nejen ona, uprostřed dlouhého období státních deficitů, jejichž změna k vyrovnání rozpočtu nebo dokonce ke vzniku rozpočtového přebytku je v nedohlednu, je na tyto myšlenky již poněkud pozdě. Chronické deficity minulých let stály u vzniku veřejného dluhu. Dvořák (2008) popisuje situaci kolem dlouhodobé nerovnováhy jako „začarovaný kruh“, který vzniká analýzou vztahu příčin a důsledků finančních krizí k fiskální nerovnováze. Podle něho je fiskální nedisciplinovanost vlády, která vede k fiskální nerovnováze, jednou z příčin vzniku finanční krize. Tato krize zároveň způsobuje následné problémy systému veřejných financí a vede k prohloubení dlouhodobé fiskální nerovnováhy.

3.2 Deficit státního rozpočtu

V současné době se v mnoha státech, včetně České republiky stává, že je každoročně schvalován rozpočet, jehož výdaje jsou výrazně vyšší, než příjmy. Tímto jednáním narůstá deficit státního rozpočtu neboli schodek. Neúnosnost situace, výše fiskálních deficitů a postupný růst vládního dluhu přitahuje pozornost politiků a finančních analytiků trhu. Kombinace rostoucích fiskálních deficitů a klesajících soukromých úspor spolu mohou souviset a s vysokou pravděpodobností přinášet vzniklé nepříjemnosti mnoha ekonomikám (Tanzi & Fanizza, 1995). Na první pohled může být deficit hodnocen pouze negativně, protože do budoucna zatěžuje ekonomiku a zadlužuje stát. Ale lze spatřit i určité situace, které si „žádají“ nevyrovnaný, a téměř vždy deficitní rozpočet. Například pokud má tento „ekonomický tah“ za úkol odstranit nově vzniklé problémy. Takový deficit bývá označován jako aktivní nebo strukturální a vzniká přímým rozhodnutím vlády. Deficit je ovšem pouze jedním z několika problémů fiskální nerovnováhy. Dalším prvkem fiskální nerovnováhy je veřejný dluh. Tyto makroekonomické ukazatele spolu úzce souvisí a vztahují se k sobě. Rozpočtový deficit je v historickém srovnání s veřejným dluhem relativně mladým problémem. Objevuje se až v 19. století, nejprve mimořádně jako jev doprovázející války, období výrazných hospodářských poklesů apod. Od poloviny 70. let minulého století se však stává trvalým rysem veřejných financí. Přestože situace v Evropě se v posledních letech pod vlivem maastrichtských kritérií zlepšila, je deficit v rozpočtové praxi naprosto převládajícím jevem. Koncem roku 2007 bylo 7 evropských zemí (Portugalsko, Itálie, Velká Británie, Česká republika, Maďarsko, Polsko a Slovensko)

podrobena sankčnímu postupu při nadměrném deficitu, protože jejich deficit nesplňoval požadavky stanovené Paktem stability a růstu (Dvořák, 2008). Stejný názor zastává i Peková (2008), která tvrdí, že „rozpočtový deficit už není v demokratických zemích s tržní ekonomikou výjimkou, ale spíše pravidlem.“

Obecně lze říci, že deficit státního rozpočtu je prohlubován během působení několika případů, které jsou patrné z tabulky č. 1.

Tabulka č. 1: Způsoby prohlubování deficitu

Příjmy	Výdaje
Stagnují	Rostou
Rostou pomaleji, než výdaje	Rostou rychleji, než příjmy
Klesají	Rostou
Klesají rychleji, než výdaje	Klesají pomaleji, než příjmy

Zdroj: Tomášková, E. Veřejné finance. Brno: Masarykova univerzita. 2006, str. 100.

3.2.1 Příčiny vzniku aktivního deficitu

Důležitým nástrojem analýzy fiskální politiky je podle autorů Girouadové a Andrého (2006) rozdíl mezi strukturální a cyklickou složkou rozpočtového salda. Aktivní druh schodku, který bývá také označován právě jako strukturální, je vždy zamýšlen záměrně, je předem naplánován a vzniká jakýmkoliv aktivním rozhodnutím vlády, které vede buď k růstu výdajů vlády, nebo k poklesu vládních příjmu, např. snížením daňových sazeb, popřípadě k oběma variantám současně. Oates (2003) připomíná, že různé úrovně vlády požadují konkrétní fiskální nástroje k využití všech jejich funkcí, např. na příjmové straně jsou použity daňové nástroje. Aktivní deficit je tedy nástrojem expanzivní fiskální politiky vlády, a zároveň je nutné, aby byl schválen v Parlamentu. Teoreticky lze říci, že strukturální deficit vzniká tehdy, jestliže se ekonomika nenachází na hladině potenciálního produktu (Tomášková, 2006). Situací a příčin, které vedou k vytvoření aktivního deficitu, může být několik. Označují se jako „endogenní“ neboli vnitřní. Nejčastější příčinou vzniku aktivního schodku, bývá expanzivní fiskální politika vlády, která se tímto krokem, během kterého zvyšuje výdaje státu, snaží stabilizovat ekonomiku, snížit nezaměstnanost, zvýšit hospodářský růst a agregátní poptávku. Tento charakter fiskální politiky také snižuje daňové zatížení, aby firmám a ostatním poplatníkům daní zbylo více disponibilních

finančních prostředků, které by bylo možné věnovat nejen na soukromou spotřebu, ale i na zvýšení investic (Peková, 2008). Podobně se k tomuto pojetí politiky vyjadřuje ve své knize i Petříková (2011), která píše, že expanzivní fiskální politika je spojená se zvýšením státních výdajů na nákup výrobků a služeb a se snížením daní. Pojí se hlavně se státními investicemi do veřejných prací a projektů veřejné zaměstnanosti. Snížení daní znamená zvýšení příjmu fyzických a právnických osob, zvýšení výdajů na spotřebu a investice. V případě nezměněné aktivity ekonomiky, snížení daní by mělo být provázeno i snížením státních výdajů, aby se nezvyšoval deficit státního rozpočtu. Expanzivní fiskální politika je uplatňována s cílem zvýšit úroveň zaměstnanosti, a tím též úroveň skutečného produktu. Podle textu Libora Žídky (2004) byla expanzivní fiskální politika vysoce využívána v Japonsku v průběhu 90. let. Vláda v této zemi vytvářela vysoké deficity, které stály u vzniku obrovského japonského dluhu. Navíc, japonskou ekonomiku se expanzivními zásahy oživit nepodařilo a důsledky tohoto jednání přetrvávají dodnes. Podobné důsledky takto pojaté hospodářské politiky vznikly také v 60. letech ve Spojených státech. V tomto případě byly uvolňovány velké finanční investice na válku ve Vietnamu, ale také do školství a vzdělávání. Toto pojetí fiskální politiky však přineslo pouze vysoké deficity veřejných financí. Další výrazný příklad expanzivní politiky zaznamenaly Spojené státy v roce 2001, po teroristických útocích na budovy Světového obchodního centra. Tehdy byla vyhlášena „válka terorismu“, která s sebou přinášela i vysoké vládní výdaje na obranu státu. Další příčinou, která bohužel bývá velmi hojně prosazována, je politický a vládní populismus. Ten se vyznačuje především snižováním daní a „líbivým“ zvyšováním výdajů. K tomuto kroku se vládní strany uchylují hlavně v období před parlamentními volbami se snahou o co nejmasovější nalákání voličů a získání jejich podpory ve volbách. Programy politických stran se v tomto období plní lákavými sliby, např. zkvalitňování veřejných služeb, zvyšování sociálních transferů a dalšími, které mají velký podíl na růstu veřejných výdajů. Voliči na tyto (pro ně) prospěšné ekonomické tahy slyší a podporují je svými volebními hlasy pro vládnoucí strany, ale současně si neuvědomují, že populistické utrácení nebo minimalizované daně stejně jednou zaplatí ze svých peněz v podobě finančního břemene. Podle Dvořáka (2008) se voliči chovají krátkozrace a podléhají fiskální iluzi. Třetí příčinou je snaha rozložit důsledky výdajového šoku (např. zvýšení cen surovin) do několika let. Pokud se zvýší prudce veřejné výdaje, nebývají souběžně kryty stejně vysokým zvýšením daňové zátěže, ale deficitem. Při rozložení důsledků výdajového

šoku na několik let nemusí docházet k radikálnímu řešení - vysokému zvyšování daní. Poslední příčinou je snaha rozložit daňovou zátěž, spojenou s nákladnými veřejnými projekty, na více generací (Lajtkepová, 2009). Těmito projekty bývají převážně zakázky z oblasti dopravy a infrastruktury, např. vytvoření dálniční a železniční sítě. Všechny tyto příčiny může vláda svými politicko-ekonomickými rozhodnutími korigovat a regulovat je. Aktivní deficit je považován za přiměřenější a méně nebezpečný, než deficit pasivní (cyklický).

3.2.2 Příčiny vzniku pasivního deficitu

Zatímco záměrný deficit vzniká rozhodnutím vlády, na pasivní schodek nemá vláda žádný vliv, je to nechtěný a neplánovaný deficit. Vzniká prostřednictvím působení hospodářského cyklu a je tvořen nezávisle na státě. Tento vliv, který přímo nezávisí na působení vlády, se označuje jako exogenní. Mezi nejčastější příčiny vzniku pasivního rozpočtového schodku patří hospodářský pokles (snižující daňový výnos a zvyšující veřejné výdaje), nákladový šok (postihující podniky a instituce vlastněné či financované státem) nebo mimořádné události (válečný konflikt, přírodní katastrofa), které vynucují mimořádné vládní výdaje. Všechny tyto příčiny mají cyklický nebo náhodný charakter – nepůsobí tedy permanentně (Dvořák, 2008). Cyklická, tedy pasivní část deficitu narůstá také kvůli stále se zvyšujícím a nezastavitelným úrokům z veřejného dluhu. Tato příčina deficit neustále kumuluje a posouvá do takových hodnot, že každou vteřinou nabývá dalších mnohatisícových ztrát. Peková (2008) ve své knize přidává další příčiny. Těmito nepředvídatelnými příčinami, které výrazně zatíží vládní výdaje, mohou být mimořádné katastrofické události, např. ničivé povodně, požáry nebo vichřice. Také vývoj úrokové míry, zejména její růst. Chronický dlouhodobý deficit státního rozpočtu má negativní dopad nejenom na nízkou míru národních úspor, ale i na růst úrokových sazeb. Zároveň růst úrokových sazeb zvyšuje náklady dluhu. Dále se na vzniku pasivního deficitu podílí také deprese ve světě, která se v situaci hospodářské provázanosti zemí lavinově šíří mezi zeměmi. Tuto příčinu naznačuje i Tomášková (2006) a přidává příklad teroristických útoků na Spojené státy americké, které měly za následek pokles celosvětové ekonomiky. Zajímavý názor přináší Petříková (2011), která si stojí za tím, že cyklický schodek vzniká v důsledku poklesu ekonomického růstu ve fázích recese a deprese. Je projevem nedostatku zdrojů příjmů

státního rozpočtu s dopadem na růst nezaměstnanosti. Tento schodek nezpůsobuje v ekonomice tak velké problémy, jako strukturální schodek.

3.2.3 Krytí rozpočtového deficitu

Vzniklý deficit, jehož hodnota bývá chronicky navyšována, nelze pouze z povzdálí sledovat a nechat jeho hodnotu narůstat. Stát, prostřednictvím vlády a Ministerstva financí, má několik možností, jak rozpočtový schodek snižovat a vyrovnávat. Je totiž potřeba ho určitým způsobem financovat a krýt. Nejčastější způsob financování je dluhové krytí. Při dluhovém financování deficitu nakupují subjekty (firmy, bankovní instituce, fyzické osoby, v některých případech i centrální banka) státní cenné papíry (dluhopisy). Takto získané prostředky potom lze užít k financování veřejných výdajů stejně jako daně. Podstatou dluhového financování je transformace deficitu do veřejného dluhu – domácího nebo zahraničního (Lajtkepová, 2009). Vnitřní dluh je spojen s prodejem státních dluhopisů soukromému sektoru, jež má své sídlo či bydliště na území daného státu. Vnější dluh narůstá tehdy, jestliže stát prodá dluhopisy zahraničním subjektům (Tomášková, 2006). Toto řešení sebou ovšem nese jistá úskalí, neboť pokud stát získá soukromé úspory na financování deficitu, tyto peníze nebudou moci být použity na další účely, např. na investice. Tím dochází k tzv. vytěsňovacímu efektu. O dluhové cenné papíry bývá mezi občany a dalšími subjekty velký zájem, protože riziko a nebezpečí nákupu těchto papírů není vysoké, a navíc přinášejí majiteli jistotu zisku v podobě úroků. Tento zisk sice není tak vysoký jako u jiných forem cenných papírů, ale v současné nejisté ekonomické době je nákup dluhopisů pro kupce stále velkým lákadlem. Dalším teoretickým způsobem financování je přímý úvěr od centrální banky státu, označovaný jako emisní financování. V tomto případě je půjčka od „banky státu“ poskytnuta přímo vládě, která z těchto peněz může čerpat a vzniklý deficit částečně pokrýt. Ovšem toto řešení s sebou nese jistá pravidla a omezení. Chronický deficit státních rozpočtů, a tím i velký objem přímých půjček od centrálních bank na financování deficitů (s inflačními důsledky) vedl ve většině zemí k tomu, že poskytnutí přímého úvěru od centrální banky na krytí deficitu státního rozpočtu je ze zákona zakázáno (Peková, 2008). Centrální banky vyspělých zemí si totiž zakládají na tom, že jsou na státu nezávislé. Centrální banka může nakupovat státní dluhopisy pouze na sekundárním trhu. Posuzuje se zde tzv. monetizace dluhu, tzn., do jaké míry byl veřejný dluh prostřednictvím operací centrální banky na volném trhu přeměněn do přírůstku

peněžní zásoby (Tomášková, 2006). Mezi základní typy financování deficitu patří ještě krytí z výnosů prodeje státních aktiv. Tyto výnosy může vláda získat například privatizací státních podniků nebo prodejem státních licencí. Z důvodu omezené hodnoty státního majetku je však třeba tento způsob využívat s rozmyslem a nelze s ním automaticky počítat pravidelně a opakovaně. Je nutné se státním majetkem nakládat opatrně, s ohledem na možnou situaci v budoucích letech. Podíl na státním majetku totiž přináší vládě často nemalé výnosy, které by byly jeho prodejem nadobro ztraceny. Proto je tento druh financování v praxi spíše výjimečným. Dle Petříkové (2011) lze financovat schodek také z rezerv, které byly vytvořeny v minulosti, ale je to málo obvyklý případ. Vláda také může získat prostředky k financování deficitu tak, že zasáhne přímo do obou stran veřejných rozpočtů. První možností je zvýšení veřejných příjmů, které může být provedeno např. zvýšením daní. Ovšem tento krok není jednoduchý a vyžaduje politickou shodu v Parlamentu, potřebnou pro schválení a odhlasování tohoto bodu, a tím i potřebné vyjednání nejrůznějších kompromisů a úlev. Zvyšování daní je tedy třeba naplánovat na delší časové období, protože často se stane, že politické strany nedosáhnou jednotného názoru na tuto problematiku a změna daňových zákonů se poté odkládá a prodlužuje. Druhým způsobem je snížení veřejných výdajů, které ušetří určitou část vládních financí. Značnou část výdajů však tvoří mandatorní výdaje, tedy ty, které musí stát povinně vyplácet za každé situace. Mezi ně patří starobní důchody a sociální transfery obyvatelstvu, které není možno snižovat podle libosti.

Poměrně nekompromisní pohled, jak financovat deficit ve Spojených státech amerických, přináší Stiglitz (1997). Deficit je financován státní půjčkou. Kumulovanou hodnotu půjček firem, domácností nebo vlády označujeme jako dluh. Firma nebo domácnost, která je v deficitu, si nemůže půjčovat donekonečna. Pokud by byl její dluh příliš velký, musela by zbankrotovat. Federální vláda však má možnost vybírat daně, a proto deficity federální vlády nepůsobí stejné problémy jako velké dluhy nashromážděné soukromými firmami nebo jednotlivci, neboť tyto budoucí daně představují potenciální ohromné zdroje příjmů. Půjčovatelé budou ochotně financovat dluh federální vlády, pokud bude úroková míra dostatečně vysoká. Chang & Dasgupta (2003) uzavírají kapitolu financování deficitu tvrzením, že když ještě není hodnota deficitu tak vysoká, financování dodatečných nákladů, vzniklých deficitem, má malý dopad na pravděpodobnost, že dluhová kapacita

bude dosahovat kritické úrovně. V podstatě platí, že dokud je hodnota deficitu nízká, pravděpodobnost toho, že dosáhne na kritickou úroveň, je minimální.

3.2.4 Důsledky vzniku rozpočtového deficitu

Důsledky vzniku rozpočtového deficitu je třeba rozdělit do dvou odlišných skupin, na krátkodobé a dlouhodobé. Vezmeme-li v úvahu důsledky deficitu, které jsou patrné v krátkém období, můžeme konstatovat, že deficit má pozitivní účinky. Důvodem může být ta skutečnost, že deficit eliminuje vliv exogenních faktorů (např. zmírňování přírodních katastrof) či mohou být vidět první výsledky financovaných veřejných výdajových programů. K tomuto pozitivnímu vnímání také nahrává ta skutečnost, že v krátkém období nemohou být okamžitě zvýšeny daně či nelze provést škrty v jiných výdajích státního rozpočtu (Tomášková, 2006). S tímto názorem souhlasí i Peková (2008), která tvrdí, že zvýšení daní v krátkém období musí nejprve schválit zákonodárci a zpravidla však narazí na odpor. Škrty ve výdajích se provádějí obtížně, protože nárokováné mandatorní výdaje lze změnit až po změně příslušného zákona, u výdajů se projevuje určitá setrvačnost. Peková také přidává další exogenní faktory, jejichž vliv je vytěsněn a omezen. Mohou jimi být hospodářské recese a cenové šoky. Dále uvádí, že pokud je deficit státního rozpočtu záměrně krátkodobě využíván v konkrétní situaci hospodářské deprese, nezaměstnanosti, nevyužitých kapacit apod., má pozitivní vliv na dosažení rovnovážného stavu v ekonomice. Také Lajtkepová (2009) zastává stejný postoj. Ve své knize přímo hovoří o „změkčení vládního rozpočtového omezení.“ Dodává, že krátkodobé důsledky lze označit jako rozpočtové, zato dlouhodobé lze nazvat fiskálními nebo makroekonomickými. Výhodou podle Dvořáka (2008) je, že možné břemeno daňových opatření lze rozložit v čase a omezit tak recesní a distorzní důsledky prudkého zvyšování zdanění. Dvořák však zároveň upozorňuje na to, že důvody vzniku krátkodobého deficitu mohou posloužit k argumentaci pro populisticky motivovaná výdajová a daňová opatření, jejichž základním motivem není žádný typ „obecného prospěchu“, ale pouze jejich politická výhodnost.

Dlouhodobý negativní rozpočtový důsledek deficitu spočívá v tom, že je nutno jej vždy nějakým způsobem krýt. Při dluhovém krytí tak roste úroková zátěž, peněžní krytí vede k inflačním tlakům. Názory na fiskální důsledky rozpočtového deficitu nejsou v řadách ekonomů jednotné. Lajtkepová (2009) uvádí rozdíl mezi vnímáním zastánců keynesiánské teorie a neoklasických ekonomů. „Keynesiánci“ jsou schopni připustit dlouhodobé

důsledky deficitu státního rozpočtu a dokážou je vnímat pozitivně, zatímco příznivci neoklasicismu tyto důsledky razantně odmítají a hodnotí je jednoznačně negativně. Dvořák (2008) přidává ještě postoj teorie neoricardistické, jejíž pohled na makroekonomické důsledky deficitu zůstává neutrální. Tato teorie dokonce tvrdí, že rozpočtový deficit žádné dlouhodobé důsledky nemá. Důvody, které uvádí Peková (2008) se kloní spíše k teorii neoklasicistní. Podle ní vede dlouhodobý deficit k růstu veřejného dluhu a dluhová služba se stává pro rozpočet břemenem. Velké úrokové náklady veřejného dluhu jsou v řadě zemí rozhodujícím faktorem, proč je obtížné dosáhnout vyrovnaného či přebytkového státního rozpočtu. Krytí chronických deficitů se děje na úkor omezování soukromých investic, dochází k vytěšňovacímu efektu. Lajtkepová (2009) na závěr dodává důležitý poznatek, že s uvedenými důsledky je třeba počítat v případě jak aktivního (strukturálního) deficitu, tak i v případě pasivního deficitu rozpočtu.

3.2.5 Teoretické přístupy k deficitu

Přístupy jednotlivých ekonomických škol k dlouhodobým důsledkům deficitu byly již vysvětleny a zbývá ještě vymezit jejich obecný pohled na deficit.

Klasická politická ekonomie a klasická teorie veřejných financí prosazovala vyrovnaný rozpočet – je to etapa „zlatého pravidla“ každoročně vyrovnaného rozpočtu. Od období klasické politické ekonomie (Adam Smith) až do začátku 20. století klasická teorie veřejných financí odmítala deficitní hospodaření státu. Proto až do 30. let 20. století byla snaha dodržovat „zlaté pravidlo“ vyrovnaného státního rozpočtu. Státní rozpočet mohl být schodkový pouze ve výjimečných situacích, například v obdobích válek (Peková, 2008). Veřejné finance byly v té době považovány za aplikaci rodinných financí. Zvrat k pohledu na schodek státního rozpočtu přišel ve 30. letech minulého století. Na svědomí ho měl anglický ekonom J. M. Keynes, který zastával názor, že v době ekonomické krize 30. let, je potřeba pomoci ke stimulaci poptávky, produkce a ekonomického růstu prostřednictvím zvýšení výdajů ze státního rozpočtu. Z tohoto důvodu byla připuštěna možnost vzniku přechodného deficitu, který by pomohl růstu ekonomiky a agregátní poptávky. Růst státních výdajů byl připuštěn v některých fázích hospodářského cyklu. Cyklicky vyrovnaný státní rozpočet se tak stal nástrojem stabilizace ekonomiky v rámci hospodářského cyklu. Tato teorie byla prosazována až do 70. let, kdy díky neustálému zvyšování státních výdajů, zvyšování daňového zatížení a rozšiřování státní regulace došlo

ke stagflaci, tedy situaci, ve které dochází ke stagnaci reálného produktu a zároveň k růstu cenové hladiny (Tomášková, 2006). Nová etapa změny nahlížení a využití salda státního rozpočtu v rámci fiskální politiky bývá označována za „keynesiánskou revoluci.“ Jiné řešení krize 70. let nabízeli monetaristé, kteří ostře odmítli přístup keynesiánské teorie a prosazovali omezení zásahů státu do ekonomiky. Svůj postoj podkládali názorem, že zásahy do ekonomiky ve skutečnosti působí proti hospodářskému růstu a snižování nezaměstnanosti. Keynesiánský model byl odmítnut také zastánci neoklasické teorie. Ti stáli za tím, že je třeba snižovat výdaje státního rozpočtu, ale zároveň se zaměřit i na daňovou politiku. Základem je koncepce celoživotního důchodu. Ten dle neoklasiků ovlivňuje spotřebu více než důchod disponibilní. Spotřeba je závislá na příjmu domácností a výši daní, přičemž krátkodobá změna daní nemá vliv na spotřebu. Dle Pekové (2008) spotřeba závisí na tzv. permanentním příjmu domácností, tedy průměrnému příjmu za období několika let. Subjekty nakoupí státní dluhopisy, přičemž zvýšení dluhu zvýší bohatství jednotlivců. Tito však budou muset počítat s tím, že se v budoucnu budou muset zvýšit daně k umoření státního dluhu. Státní dluhopisy tedy neznamenají čisté bohatství, neboť budou muset být splaceny zvýšením daní (Tomášková, 2006). Je to podobný případ, jako předvolební populismus, který voliči podporují, protože netuší, že v budoucnu budou muset utracené peníze ze svých daní zaplatit sami. Peková (2008) dodává, že někteří neoklasikové považují využití deficitu jako nástroje stabilizační fiskální politiky za rozvrat morálních zábran vůči deficitu. Státní dluh sníží budoucí generaci její kapitálové zásoby. Od začátku 80. let 20. století se v řadě zemí realizuje politika omezování státních výdajů, privatizování neefektivních většinou dotovaných státních podniků, zastavení expanzivní fiskální politiky a masové podpory soukromých investic, zejména snížením daní podnikatelů.

Dalšími teoriemi, které nahlízejí na deficit státního rozpočtu, jsou podle Tomáškové (2006) následující. Teorie rozložení daňové distorze, ve které se jedná o možnost použití státního rozpočtu jako nástroje pro rozložení účinku nadměrného zvýšení daní do delšího období. Jestliže jsou stanoveny nízké daně, má daná generace možnost spořit peníze, které se použijí pro budoucí splacení dluhu. Další teorií je mezigenerační rozložení výdajových šoků a daňového břemene. V tomto případě je vzniklý deficit financován v delším časovém horizontu (po více generací), které budou mít také z těchto investic užitek. Otázkou je, zda je správné rozhodnout o investicích, které budou využívat a splácet i další generace.

Poslední je teorie dobrovolnosti deficitního financování, jejíž podstatou je využívání návratných zdrojů na financování veřejných výdajů. Tato teorie však bývá kritizována z důvodu přenášení dluhového břemene na další generace.

3.3 Veřejný dluh

Nejen deficit státního rozpočtu, na který je diplomová práce blíže zaměřena, ale také veřejný dluh neodmyslitelně patří k problematice fiskální nerovnováhy. Vedle zmíněného deficitu je to další důležitý prvek, podle kterého lze posuzovat úspěšnost provádění fiskální politiky vlády. Vysoký a stále rostoucí veřejný dluh přináší vždy možnou a aktuální finanční nestabilitu (Tanzi & Fanizza, 1995). Podle Tomáškové (2006) je veřejný dluh s rozpočtovým deficitem úzce propojen, neboť růst veřejného dluhu je velmi často způsoben růstem rozpočtového deficitu. Veřejný dluh je výrazem pro dlouhodobou fiskální nerovnováhu. Tuto teorii podkládá Peková (2008) příkladem ze Spojených států amerických, kde byl chronický deficit federálního rozpočtu USA jednou z hlavních příčin rychlého růstu veřejného dluhu od 70. let 20. století. Peková dále doplňuje, že tento případ se netýká pouze USA, ale také rozvojových zemí. Chronický deficit státního rozpočtu byl v mnoha těchto zemích hlavní příčinou obrovského nárůstu veřejného dluhu, zejména vnějšího veřejného dluhu a nárůstu úroků z vnějšího dluhu. Pro mnoho rozvojových zemí se stal vnější dluh de facto nesplacitelný, neboť byly problémy se splácením úroků, natož samotné jistiny. Proto bylo cílem fiskální politiky těchto zemí dosáhnout odepsání úroků nebo části jistiny zahraničního dluhu. Lajtkepová (2009) však namítá, že rozpočtové deficity, i když se opakují, nemusejí být jedinou příčinou veřejného dluhu, veřejný dluh nemusí být jejich pouhých součtem. I přesto ve většině zemí chronické deficity rozpočtu bývají hlavní příčinou růstu veřejného dluhu. Ovšem existují i jiné příčiny vzniku veřejného dluhu, např. převzetí závazku jiných subjektů státem. Tento způsob lze označit za „mimorozpočtový“ vznik dluhu. Lajtkepová zároveň upozorňuje, že pojem „veřejný dluh“ vyjadřuje nikoliv způsob jeho vzniku, ale způsob jeho úhrady.

Veřejný dluh označuje souhrn závazků státu, územně samosprávných jednotek, veřejných fondů, veřejnoprávních institucí zřizovaných státem a územní samosprávou a veřejných podniků. Za nejvýznamnější položku veřejného dluhu bývá označován dluh státní, který je neoficiálně nadřazen všem ostatním a často je předmětem analýz ekonomické úspěšnosti státu. Tento typ dluhu nezahrnuje dluhy územních jednotek, mimorozpočtových fondů a

ostatních položek. Dvořák (2008) tvrdí, že pojem „veřejný dluh“ bývá často zaměňován právě s pojmem „státní dluh“ a „dluh vlády“. Nejedná se však o synonyma, jak již bylo naznačeno a rozhodujícím kritériem je to, kdo je v dané situaci dlužníkem, podle subjektového přístupu. Dvořák dále vysvětluje, že veřejný dluh je z pohledu ekonomické teorie nutno vymezit nejen subjektivně (kdo dluží), ale především obsahově (jaké závazky tento dluh tvoří). I v tomto případě je nutné překonat určité metodické problémy. Ve většině českých publikací se při obsahové definici pojmu „veřejný dluh“ vychází z faktu, že rozhodujícím důvodem vzniku státního zadlužení jsou deficity státního rozpočtu. Tradiční obsahová definice tak vymezuje veřejný dluh jako sumu minulých rozpočtových deficitů. Uvedené pojetí je však nepřesné a vzhledem k tomu je nepřesná i tato tradiční definice. Dvořák tímto tvrzením podpořil mimo jiné názor Lajtkepové (2009), ohledně opakujících se deficitů jako příčiny veřejného dluhu, který je uveden výše v práci. Protože se přírůstek veřejného dluhu za daný fiskální rok zpravidla nerovná rozpočtovému deficitu, je ekonomicky přesnější použít takovou definici pojmu „veřejný dluh“, která není přímo vázána na rozpočtový deficit. Při respektování uvedených závěrů lze veřejný dluh definovat jako souhrn pohledávek ostatních ekonomických subjektů vůči státu, bez ohledu na to, vznikly-li tyto pohledávky rozpočtovou cestou, popř. jinak (Dvořák, 2008).

Podle Pekové (2008) se veřejný dluh v současnosti rozlišuje na hrubý, tzn. celkový objem závazků státu, územní samosprávy, veřejnoprávních institucí apod. (bez ohledu na výši pohledávek státu, územní samosprávy atd.) nebo čistý, tzn. hrubý dluh, od kterého se odečítají pohledávky. U státního dluhu (a nejenom u něj) se standardně vykazuje hrubý dluh. Ukazatel hrubého dluhu je využíván i pro mezinárodní srovnávání, případně pro stanovení a hodnocení kritéria podílu na HDP. Je tomu tak proto, že v praxi mohou být problémy s inkasem pohledávek státu (případně i územní samosprávy). Pohledávky mohou být, tzv. nedobytné (tak je tomu u některých pohledávek státu vzniklých už před rokem 1989). Dále mohou nastat problémy s vykazováním státních aktiv a jejich ocenění. Například metodika vykazování státních finančních aktiv se mezi zeměmi liší. (Obvykle se do státních finančních aktiv zahrnují půjčky soukromého sektoru, hotovost, státní podíly u akciových společnostech, devizové rezervy).

Peková (2008) dále dodává „praktický pohled“, vztahující se k pravidlům Evropské unie, neboť uvádí, že v návaznosti na dohodnuté maastrichtské kritérium – max. 60 % podíl

veřejného dluhu na HDP, se ve druhé polovině 90. let dařilo některým členským zemím EU snižovat dluh, aby splnily kritérium. Nicméně k problémům s rychlým růstem došlo v některých zemích, včetně SRN, Francie a Itálie, zejména pak v současné dekádě.

Autorka Tomášková (2006) pro úplnost doplňuje další rozdělení, týkající se veřejného dluhu. Podle doby splatnosti se veřejný dluh dělí na krátkodobý, který je splatný do jednoho roku, střednědobý (splatný do deseti let) a dlouhodobý, který je splatný nad deset let. Další členění se určuje podle toho, zda se do výpočtu veřejného dluhu zahrnují i poskytnuté záruky. Veřejný dluh se poté dělí na oficiální, který je vykazován běžně a skrytý, který se stanovuje jen obtížně, neboť k oficiálnímu dluhu se připočítávají i záruky veřejné správy za dluhy jiných subjektů.

Tomášková (2006) zároveň definuje důsledky, které může veřejný dluh přinést. Rozpočtové důsledky vznikají tak, že při sestavování rozpočtu je nutné počítat i s prostředky potřebnými k placení úroků z veřejného dluhu a o tyto zvyšovat veřejné výdaje. Pokud vláda zdědí veřejný dluh, představují pak úrokové náklady exogenní faktor často vedoucí k růstu veřejného dluhu. Stejně jako u rozpočtového deficitu, tak i zde dochází k nesouladu mezi platbou úroků, kdy se na platbě podílejí všichni daňoví poplatníci, a příjemci úroků, kterými jsou bohaté subjekty. Díky veřejnému dluhu jsou tak přerozdělovány prostředky z veřejných rozpočtů ve prospěch jedné skupiny. Důsledky přerozdělování prostředků se nazývají redistribuční. Fiskální důsledky vznikají, protože růstem veřejného dluhu se snižuje manévrovací prostor pro působení stabilizační politiky. Mezi důsledky, které přináší veřejný dluh, patří i změna struktury portfolia. Na kapitálovém trhu jsou intenzivněji nabízeny státní dluhopisy, případně municipální dluhopisy. Vzhledem k tomu, že se jedná o instrument vykazující nízkou míru rizika, volí jej právě proto mnozí investoři ke zhodnocení svých volných finančních prostředků. Díky tomu dochází k vytlačování portfolia soukromého sektoru. Posledním důsledkem je inflace, protože růst veřejného dluhu působí velmi výrazně na její růst.

Lajtkepová (2009) na závěr této kapitoly nabízí možnosti řešení objemu veřejného dluhu. Podle ní existují dvě varianty – aktivní a pasivní. Pasivní cesta snižování veřejného dluhu je založena na pozitivním působení vnějších, vládou ne vždy ovlivnitelných faktorů. Může to být např. rychlé tempo ekonomického růstu, které dlouhodobě a vysoce převyšuje reálnou úrokovou sazbu veřejného dluhu, dále prominutí dluhu (nebo jeho části), přijetí

mimořádných darů apod. Z výčtu je patrné, že jsou to možnosti spíše teoretické (zvláště pro vyspělé země). Aktivní cesta je mnohem složitější. Vyžaduje aktivní politiku vlády, ta však bez široké politické podpory (jak politických partnerů a opozice, tak i obyvatelstva) není možná. Zvláště v případě hospodářských opatření, majících vést ke snížení relativní váhy veřejného dluhu, bývá obtížné tuto odpovídající politickou podporu najít. Tato opatření jsou totiž pro voliče značně nepopulární a pro opoziční politiky často vítaným cílem kritiky.

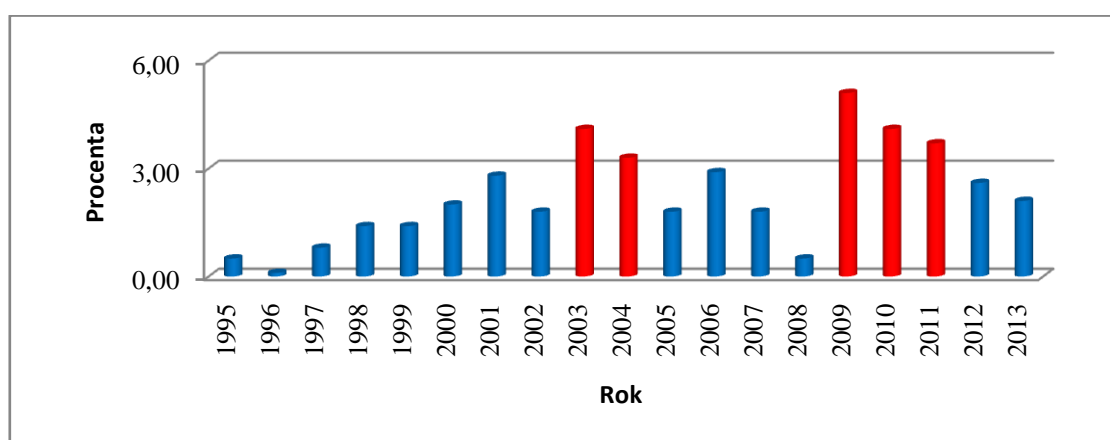
3.4 Konvergenční kritéria Evropské unie

Evropská unie zareagovala na stále se zvyšující hodnoty deficitů státního rozpočtu a veřejného dluhu jednotlivých zemí tím, že vydala určitá kritéria, která tuto problematiku upravují. Tato kritéria jsou nazývána konvergenčními nebo Maastrichtskými. Evropská unie totiž stojí za tím, že by její státy měly dodržovat rozpočtovou kázeň, plněním dvou základních podmínek fiskální politiky. Pokud chce stát vstoupit do Evropské měnové unie, tzv. „Eurozóny“ která mu umožňuje přijetí společné měny euro, musí stanovená kritéria splňovat. První podmínkou je, že podíl plánovaného nebo skutečného deficitu na hrubém domácím produktu dané země, nepřekročí 3 procenta. Druhé pravidlo „nařizuje“, že podíl veřejného dluhu k HDP nebude vyšší, než 60 procent. Plnění těchto podmínek lze označit za dodržování „fiskální disciplíny.“

Česká republika, prostřednictvím své vlády, se rozhodla, že zavede do legislativy evropská pravidla hlídající rozpočtovou kázeň. Na konci března 2014 totiž vláda schválila přistoupení k tzv. fiskálnímu paktu Evropské unie. Jeho hlavním smyslem je zpřísnit rozpočtová pravidla. Tento krok by měl posílit rozpočtovou zodpovědnost a zamezit neúnosnému zadlužování členských zemí. Účastnické země podle něj mají do svého právního řádu do roku od vstupu v platnost paktu v jejich zemi zakotvit pravidlo, podle něhož by jejich strukturální rozpočet byl v podstatě vyrovnaný nebo v přebytku. Cílem vlády je připojit se k dohodě tak, aby rozpočtová omezení byla účinná pro Českou republiku poté, co přijme euro. Státy, které k němu přistoupí, nesmí hospodařit se schodkem státního rozpočtu, který bude vyšší než 0,5 % podílu na HDP. Země, jejichž dluh převyšuje 60 procent HDP, pak musí snižovat jeho výši minimálně o pět procent ročně. Na to, zda země pravidlo ukotví v domácím právu, bude dohlížet soudní dvůr EU. Provinilé zemi by mohl udělit pokutu do výše 0,1 procenta HDP.

Nejedná se o smlouvu, ale pouze o mezivládní dohodu, která platí pro země „Eurozóny“. Přistoupit k ní mohou i další země EU, které ji ale budou muset uplatňovat až s přijetím eura. Do pěti let od vstupu v platnost, tedy do konce roku 2017, se má tento pakt, zatím mezivládní dohoda, stát součástí unijní legislativy. Jde o přísnější verzi Paktu stability a růstu z roku 1997, který má zajistit úspěšné fungování Evropské měnové unie stanovením rozpočtových pravidel a postihů za jejich nedodržování. Pravidla stanovená paktem stability ale většina zemí léta nedodržovala. V důsledku světové finanční krize byla EU nucena tato pravidla zpřísnit.

Graf č. 1: Výše deficitu státního rozpočtu na hodnotě HDP v ČR

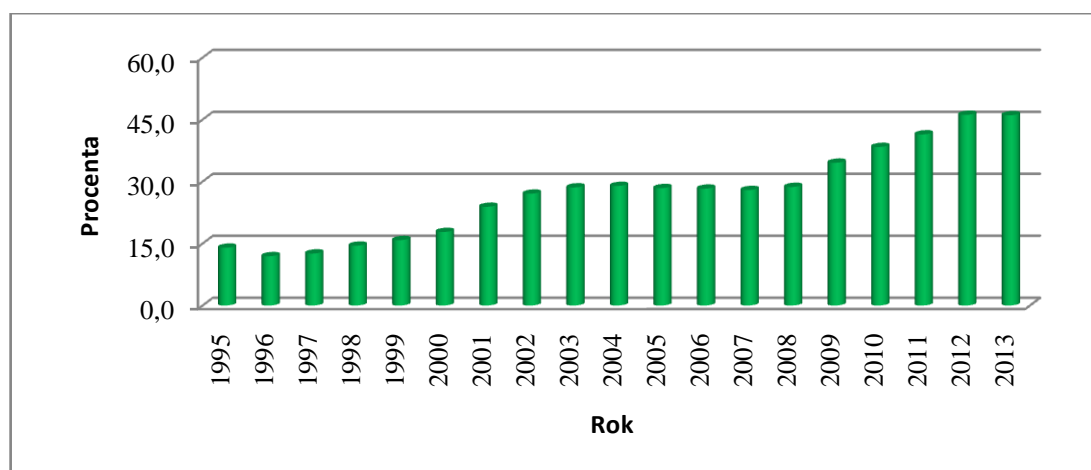
Zdroj: vlastní zpracování dle údajů ČSÚ

Pozn. ke grafu č. 1: Červeně označené sloupce v grafu č. 1 značí roky, kdy Česká republika **překročila konvergenční kritérium** Evropské unie, které určuje, že hodnota deficitu státního rozpočtu by neměla překročit 3 procenta hodnoty HDP daného státu, aby byla považována za přijatelnou.

Konvergenční kritérium deficitu vůči HDP přikazuje zemím rozpočtovou kázeň a nutí státy, aby úměrně hospodařily se státním rozpočtem, přiměřeně k růstu svého hrubého domácího produktu. Kritérium bylo vládami České republiky několikrát porušeno, nejvýrazněji v roce 2009, což bylo však zapříčiněno globální ekonomickou krizí, která zasáhla také Českou republiku. Následující dva roky byla hranice kritéria překročena také, ovšem se snižující se tendencí, až se v roce 2012 hodnota dostala na přijatelnou úroveň – pod 3 procenta HDP.

V současné době počítají ekonomové, kteří se zaměřují na odhad ekonomických ukazatelů v následujících letech, se střídavě rostoucím a klesajícím vývojem procentního podílu deficitu na HDP. V roce 2014 se počítá s hodnotou 1,8 %. Poroste česká ekonomika z důvodu zvýšení průmyslové výroby, která zvýší hrubý domácí produkt, ovšem zároveň se čeká také nárůst státního deficitu. Mezi další příčiny, které budou podporovat růst české ekonomiky, patří export, posílený oslabením české koruny a zlepšení situace hlavních obchodních partnerů v Evropské unii. V následujícím roce 2015 se počítá se zvýšením na 2,3 %, v roce 2016 by mělo dojít ke snížení na rovná dvě procenta, a pro rok 2017 je předpoklad 1,7 %. Naopak Evropská komise má na budoucí vývoj ukazatelů v České republice jiný názor. Předpokládá totiž, že v roce 2014 bude hodnota deficitu k HDP 2,8 % a v roce 2015 dokonce 3,3 %, čímž by byla mírně překročena hranice, stanovená Evropskou unií. Svoji prognózu dokládá důvody, kterými jsou nárůst vládních výdajů a změny v daních z příjmu. Komise ovšem nepopírá nárůst české ekonomiky v budoucích letech. Česká národní banka se ve svých prognózách drží pod maximální povolenou hranicí a předpokládá hodnoty v intervalu 2,5 – 2,9 %.

Graf č. 2: Výše veřejného dluhu na hodnotě HDP v ČR

Zdroj: vlastní zpracování dle údajů ČSÚ

Kritérium, určující maximální přijatelnou výši veřejného dluhu k hodnotě HDP – 60 %, Česká republika splňovala jak v době, kdy nebyla členem Evropské unie (v grafickém znázornění mezi roky 1995 až 2003), tak v době, kdy se členem EU stala (od r. 2004 do současnosti). Z grafu je patrný růst procentní hodnoty veřejného dluhu vůči HDP, ovšem stále se tyto výsledky udržují v přijatelné míře, pod maximální „povolenou“ hranicí, kterou stanovila Evropská unie. Česká republika tedy toto Maastrichtské kritérium splňuje a

v případě plánu vstupu do Eurozóny, by jí byl tento, z hlediska tohoto kritéria umožněn. Jiné členské země však mají s výší svého veřejného dluhu dlouhodobé problémy. Šedesátiprocentní hranici výrazně překračuje několik členských států, např. Itálie, jejíž procentní podíl se pohybuje kolem 120 procent, dále Portugalsko, Belgie nebo Irsko.

Fiskální pakt, který nahrazuje dřívější Pakt stability a růstu, maximální procentní hranici automaticky nezpřísňuje, ovšem upozorňuje, že by státy měly hospodařit tak, aby každoročně snižovaly hodnotu podílu veřejného dluhu na HDP o 5 procent, aby se vyhnuly finančním sankcím. Česká republika má v rámci tohoto kritéria určitou rezervu, neboť v posledních letech nepřekročil její procentní podíl 45 procent, vůči HDP. Podle informací Českého statistického úřadu procentní podíl veřejného dluhu na HDP roste z důvodu revizí ocenění „cizoměnových“ dluhopisů emitovaných vládními institucemi. Podle prognóz České národní banky se v roce 2015, zvýší celkový dluh k HDP na 49 procent. Evropská komise, která se předpovědí ekonomických ukazatelů také zabývá, předpokládá optimističtější variantu než centrální banka České republiky, protože počítá s výší 48 %, tedy o jedno procento méně.

3.5 Metodika vykazování deficitu

Ve spojitosti s konvergenčními kritérii je potřeba zmínit také dvě základní metodiky, kterými se vyazuje rozpočtový deficit – GFS 1986 a ESA 95. Následuje rozdělení dle Dvořáka (2008).

Metodika vládní finanční statistiky (GFS 1986) byla vytvořena Mezinárodním měnovým fondem a je založena na bázi peněžních toků. Znamená to, že veškeré operace uskutečněné v daném roce jsou sledovány na hotovostním principu a zařazeny do období, ve kterém je příjmová či výdajová operace realizována. Vychází z logiky sledování příjmů, výdajů a výsledného salda státního rozpočtu, která odpovídá potřebám tradičního způsobu řízení veřejných financí v rozpočtovém roce. Výhodou této metodiky je poskytování dat v krátkém čase od skončení sledovaného období a nižší náročnost na zdrojová data. Zároveň umožňuje včasější vytváření fiskálních predikcí. Za vykazování deficitu podle této metodiky zodpovídá Ministerstvo financí (Dvořák, 2008).

Metodika Evropského statistického úřadu (ESA 95) je používána pro výpočet maastrichtských kritérií a v dokumentech předkládaných EU. Jejím tvůrcem je Eurostat,

který tuto metodiku průběžně upravuje a také kontroluje její implementaci v jednotlivých zemích. Metodika ESA 95 je založena na akurátním principu, tzn., že nesleduje pouze příjmy a výdaje daného období, ale i v tomto období vzniklé pohledávky a závazky. Důvodem je snaha eliminovat opožděné dopady závažných fiskálních rozhodnutí, které se mohou projevit až za několik rozpočtových období a zatížit tak rozpočet v roce, kdy vláda, která rozhodnutí uskutečnila, již neexistuje. Za její dodržování je vždy zodpovědný statistický úřad dané země (Dvořák, 2008).

Sbližování uvedených metodik je cílem postupného zavádění nového mezinárodního standardu pro kompilaci fiskálních dat – GFS 2001. Tento nový standard, vytvořený Mezinárodním měnovým fondem, odstraňuje hlavní slabiny původní metodiky GFS 1986 a je postupně implementován jednotlivými členskými státy od roku 2002. Také Ministerstvo financí ČR přistoupilo k jeho postupnému zavádění. Svou podstatou se tento systém velmi blíží metodice ESA 95, tzn., že hodnota v této metodice vykázaného veřejného dluhu se blíží hodnotě získané při výpočtu maastrichtských kritérií (Dvořák, 2008).

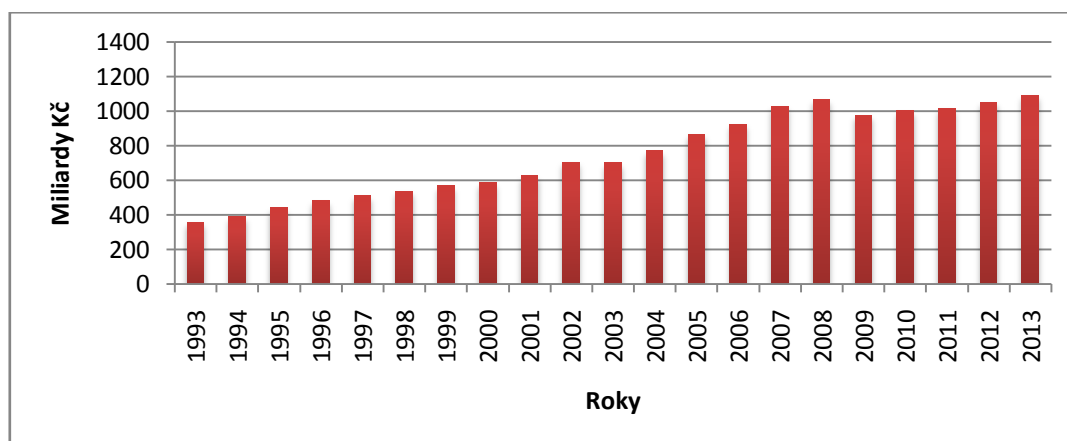
4. Analytická část

4.1 Státní rozpočet České republiky

4.1.1 Příjmy státního rozpočtu

Příjmová strana státního rozpočtu se skládá z daňových a nedaňových příjmů. Z vertikální analýzy příjmů, uvedené v příloze č. 1 vyplývá, že daňové příjmy tvoří hlavní příjmovou složku státu – každoročně je to kolem 90 procent celkových příjmů státního rozpočtu. Mezi daňové příjmy patří daň z příjmu právnických osob, daň z příjmu fyzických osob, daň z přidané hodnoty, spotřební daň, pojistné na sociální zabezpečení, majetkové daně a ostatní daňové příjmy.

Graf č. 3: Celkové příjmy státního rozpočtu ČR v letech 1993 až 2013

Zdroj: vlastní zpracování

1. Daň z příjmů právnických osob

Daň z příjmů právnických osob (DPPO) je jednou ze základních příjmových daní, která zdaňuje příjmy podnikajících subjektů. Z výsledků provedené vertikální analýzy v příloze č. 1, nelze striktně určit závislost odvedené daně z příjmů PO v miliardách korun na sazbě daně, která se v posledních letech několikrát změnila. Zatímco v roce 2000 a následujících třech letech byla sazba DPPO 31 procent, v dalších letech (2004-2006) začala být sazba snižována každoročně o 2 procentní body a v současné době je tato sazba ve výši 19 procent. Ke snížení daně z příjmů PO se přistoupilo kvůli přilákání investorů ze zahraničí a také pro podporu motivace domácích podniků. Tento tah se postupně vyplácel, i přes

snižování sazby rostlo inkaso DPPO až do roku 2008 (s výjimkou roku 2006), kdy byla na této dani vybrána nejvyšší částka – 127 miliard korun.

Poté však přišel rok 2009 a s ním i celosvětová krize, která se dotkla také zisků a potažmo i výše daní firem, podnikajících na území České republiky. V tomto roce se snížila hodnota vybrané DPPO o více než 34 procent, což byl historicky nejvyšší pokles této položky v posledních letech. Do roku 2009 tvořila daň z přidané hodnoty PO vždy minimálně 10 procent celkových příjmů státu, v současné době se pohybuje na úrovni 7-8 procent v hodnotách, které jsou na míle vzdáleny od úspěšného roku 2008 a pohybují se ve stejných relacích, jako v době krize, v roce 2009. Od té doby již hodnota DPPO nikdy nepřekročila devadesátimiliardovou hranici. Každopádně závěrem lze říci, že snižování sazby DPPO neznamena automaticky nižší příjem do státního rozpočtu. Roky 2005, 2007 a 2008 potvrdily opak.

2. Daň z příjmů fyzických osob

Daň z příjmů fyzických osob (DPFO) je další přímou daní a dotýká se všech ekonomicky aktivních obyvatel. Osoby samostatně výdělečně činné si její výši počítají na základě daňového přiznání, za zaměstnance odvádí tuto daň zaměstnavatel. Od základu daně lze odečíst nezdanitelné části a odčitatelné položky, např. hodnoty darů, odečet úroků, životního pojištění, úhrad za další vzdělávání nebo náklady na výzkum a vývoj. Poté je vypočtena daň, u které může poplatník uplatnit slevy a daňová zvýhodnění, např. na poplatníka, manželku, ZTP/P nebo vyživované dítě.

V průběhu let docházelo ke změnám v sazbě daně z příjmů FO. V devadesátých letech, v době vzniku samostatné České republiky, fungovalo progresivní zdanění se šesti pásmy, přičemž nejvyšší sazba byla v roce 1993 až 47 procent příjmů. Postupně byla sazba pásma pro zdanění fyzických osob s nejvyššími příjmy snižována, až v roce 1996 bylo toto pásmo zrušeno a v následujících letech bylo používáno pět pásem, s nejvyšší daňovou sazbou 40 %. Vysoká míra zdanění může být jedním z důvodů, proč byla v té době příjmová strana státního rozpočtu vyšší než výdajová, a proto bylo umožněno schvalovat státní rozpočet jako vyrovnaný, či dokonce přebytkový. Po roce 2000 bylo zrušeno pásmo se 40-ti procentní sazbou, nejvyšší sazbou daně tak byla hodnota 32 procent, která byla postupem času definitivně zrušena. V roce 2008, kdy byla u moci pravicová vláda Mirka Topolánka, byla prosazena metoda rovnoměrného zdanění a sazba DPFO zakotvila na jednotné

zdaňovací sazbě - 15 procentech. Tato změna vedla k nižším odvodům u osob s nadprůměrnými příjmy, což je jedním z typických prvků pravicové politiky. To byl také jeden z důvodů, proč oproti roku 2007 pokleslo inkaso DPFO. Dalším důvodem byl vliv ekonomické krize, viz níže. Rovnoměrné zdanění je zároveň v rozporu s ideovým přesvědčením vlád sociální demokracie, která tuto metodu považuje za nespravedlivou k občanům s nižšími příjmy. V roce 2013 proběhlo zavedení tzv. Solidární „milionářské“ daně, která by z ročního příjmu, který převyšuje 48x průměrnou mzdu (v roce 2013 tomu odpovídala měsíční částka 103 536 korun), zvyšovala daň o 7 procent a pomohla tak k navýšení daňového inkasa. Zavedení této daně je plánováno na roky 2013 až 2015.

Daň z příjmů FO v provedených analýzách (v přílohách č. 1 a 2), do jisté míry kopíruje výsledky daně z příjmů PO. V procentním vyjádření tvoří podobnou část celkových příjmů státu (8-12 %), v roce 2009 rovněž nastal pokles na inkasu DPFO, ovšem nikoliv tak prudký, jako u DPPO. Finanční krize zasáhla nejen firmy, ale i podnikatele (OSVČ), jejichž zisky klesly a dotkla se také zaměstnanců, kteří byli v roce 2009 kvůli nepříznivým ekonomickým podmínkám výrazněji propouštěni, než tomu bylo v letech předchozích. V posledních čtyřech letech roste hodnota vybrané DPFO každoročně o 2 miliardy korun.

3. Daň z přidané hodnoty

Daň z přidané hodnoty (DPH) patří mezi nepřímé daně a také mezi jednu z nejvíce objemných položek v příjmové straně státního rozpočtu. Poplatníky DPH jsou všichni odběratelé a zákazníci, kteří nakupují zboží a služby tuzemské produkce, plátcem této daně jsou prodejci.

Tabulka č. 2: Tabulka vývoje sazeb DPH v České republice

Rok	Základní daňová sazba	Snížená daňová sazba
1993-1994	23 %	5 %
1995-2004	22 %	5 %
2004-2007	19 %	5 %
2008-2009	19 %	9 %
2010-2011	20 %	10 %
2012	20 %	14 %
od roku 2013	21 %	15 %

Zdroj: vlastní zpracování

Pozn. k tabulce č. 2: Od roku 2015 má být zavedena druhá snížená daňová sazba 10 %, která bude uplatňována na tyto položky: kojenecká výživa a potraviny pro malé děti, prostředky pro zdravotní a veterinární služby, prevenci nemocí a léčbu pro humánní a veterinární lékařské účely, tištěné knihy, obrázkové knihy pro děti a hudebniny.

Z grafu č. 4 vyplývá, že daň z přidané hodnoty je druhou položkou, která přináší do příjmové strany státního rozpočtu nejvyšší částky. V posledních několika letech je její objem dokonce vyšší, než celkový objem přímých daní – daně z příjmů právnických a fyzických osob a majetkových daní dohromady. Napomohlo tomu zvýšení obou sazeb DPH, převážně však snížené sazby daně, z 5 %, postupně na 10 %, poté na 14 % a nakonec na 15 %. Tento krok se však setkal s nevolí občanů, kteří s neustálým navyšováním DPH nesouhlasí. I přes jejich nesouhlas, vlády se k tomuto kroku uchýlily a výsledkem byly, v posledních čtyřech letech, nejvyšší objemy inkasa DPH. V roce 2013 překročilo absolutní vyjádření vybraného DPH 219 miliard korun, oproti roku předchozímu tak stoupla hodnota o 20 miliard korun.

V roce 2004 došlo ke snížení základní sazby DPH o 3 procentní body, paradoxně však hodnota inkasa daně z přidané hodnoty v následujícím roce 2005 rostla a nejinak tomu bylo v letech dalších. Podle výsledků horizontální analýzy příjmů v příloze č. 2 se může zdát, že se ekonomická krize v roce 2009 na výběru DPH a obecně na nakupování statků příliš nepodepsala. Hodnota jejího inkasa se oproti roku 2008 snížila „pouze“ o 1,1 miliardy korun, zatímco u přímých daní to bylo o mnoho miliard korun více. Je nutné si ovšem uvědomit, jaký příjem by daň z přidané hodnoty přinesla, kdyby ekonomická krize nepřišla. Hodnota z roku 2010, tzn. 187 miliard korun, by vzhledem k narůstajícímu trendu DPH, mohla být vybrána již o rok dříve. Ekonomická krize tedy znamenala jednorozhodnutí v rozvoji inkasa DPH, které se ovšem v následujících letech, i díky zvyšování sazeb, pozitivně rozvíjí a naplňuje státní rozpočet každoročně vyššími částkami.

4. Spotřební daň

Spotřební daň je další nepřímou daní, u které probíhají časté změny v podobě zvyšování sazeb. V tomto případě není důvodem pouze navyšování příjmů do státního rozpočtu, ale také přizpůsobení se Evropské unii, která svými směrnici reguluje minimální výši sazeb spotřebních daní v členských státech. Dalším důvodem může být snaha státu snížit prodávané množství zboží, jehož spotřeba je považovaná za škodlivou pro jednotlivce nebo

pro společnost. V České republice platí pravidlo, že spotřební daň tvoří většinou více jak 50 % ceny zdaněného zboží, u tabákových výrobků to často bývá i 70 % ceny. Plátcí daně jsou výrobci a provozovatelé tzv. daňových skladů, poplatníky jsou kupující výrobků. Zvyšování sazeb u spotřební daně má na příjmy do státního rozpočtu pozitivní vliv z důvodu, že spotřebitelé se většinou nevzdávají spotřeby výrobků zatížených těmito daněmi, např. tabákových výrobků, lihovin nebo pohonných hmot. I přes jejich soustavné zdražování, poptávka po nich převážně neklesá, protože spotřebitelé jsou na nich závislí.

Z vertikální analýzy příjmů v příloze č. 1 vychází, že inkaso spotřební daně rostlo od roku 2002 až do roku 2007. V roce 2008 došlo k poklesu vybrané hodnoty na spotřební dani. Důvodem byl vydaný pokyn Evropské komise k provedení výrazného navýšení spotřební daně z tabáku. Ne snad, že by z ničeho nic klesl počet kuřáků v České republice, ale spotřebitelé byli dostatečně dopředu obeznámeni s tím, že se od nového roku budou tabákové výrobky zdražovat a stačili se v roce 2007 náležitě předzásobit¹, proto se také zvýšilo inkaso spotřební daně v roce 2007 (oproti roku 2006) o 20 miliard korun. V současné době probíhá stále zvyšování sazeb spotřební daně z cigaret a tabáku z nařízení Evropské komise o minimálních sazbách spotřební daně.

5. Pojistné na sociální zabezpečení

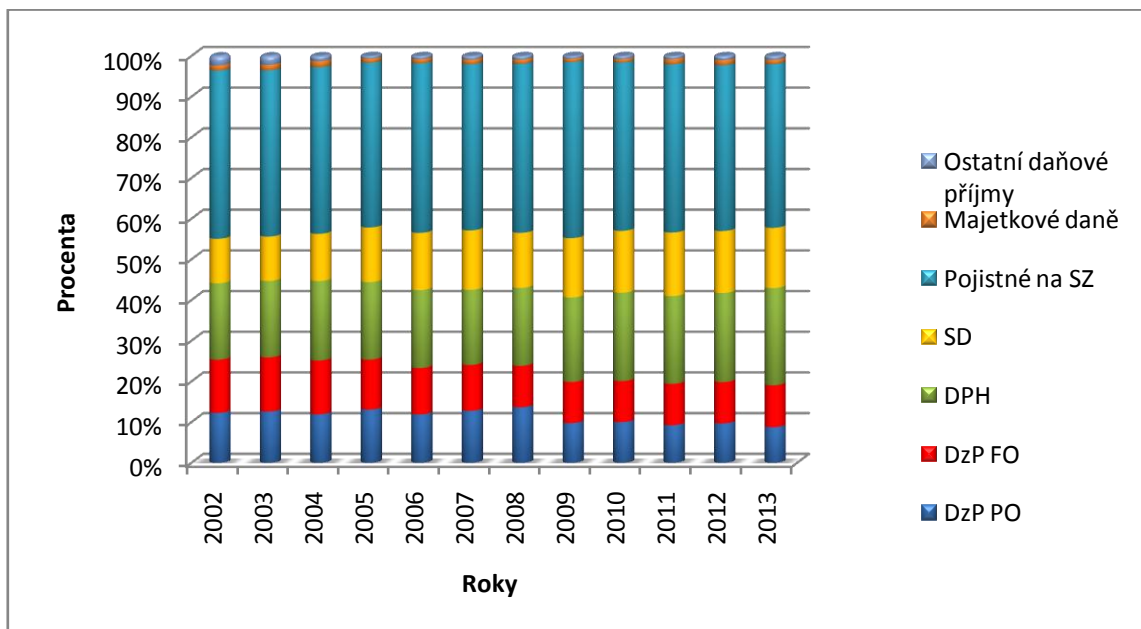
Největší podíl na daňových příjmech státního rozpočtu má pojistné na sociálním zabezpečení, které zahrnuje platby na nemocenské pojištění, důchodové pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti. Sociální zabezpečení je v České republice hlavním nástrojem sociální politiky, sloužící k naplnění jejích cílů. Z hlediska jednotlivce pak umožňuje předcházení, zmírňování a vyrovnávání se s nepříznivými sociálními situacemi. Vybrané příjmy pojistného jsou určeny k úhradě výdajů státního rozpočtu, kterými jsou dávky důchodového pojištění (starobní důchod, invalidní, vdovský, vdovecký a sirotčí důchod), dále na tzv. podporu v nezaměstnanosti, kterou dostávají uchazeči o zaměstnání a na dávkách nemocenského pojištění, např. nemocenská a ošetrovné. Platba pojistného se týká osob samostatně výdělečně činných, zaměstnanců i zaměstnavatelů. Pojistné tvoří od roku 2002 pravidelně kolem 35 procent celkových příjmů státního rozpočtu. Absolutní vyjádření v miliardách Kč každoročně roste, výjimkou byl pouze rok 2009, kdy se kvůli ekonomické krizi výrazněji

---

¹ Podobná vlna předzásobení se zbožím proběhla např. v roce 2013, kdy Česká pošta oznámila zdražování ceny poštovních známek.

zvýšila nezaměstnanost a příjmy z pojistného klesly téměř o 40 miliard korun oproti roku 2008.

Graf č. 4: Vertikální analýza daňových příjmů státního rozpočtu ČR v letech 2002 až 2013

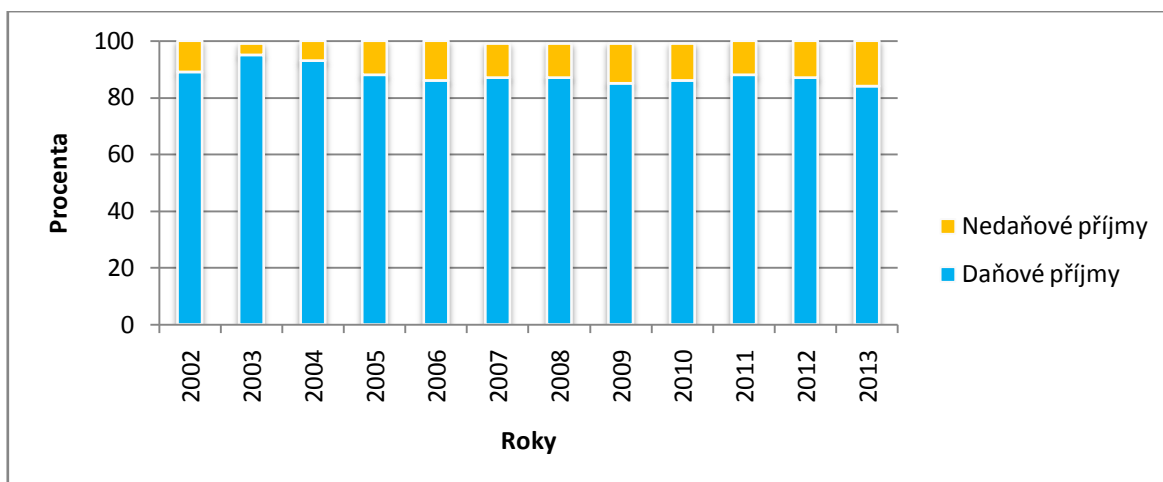

Zdroj: vlastní zpracování

6. Majetkové daně

Majetkové daně jsou přímé daně, mezi které obecně řadíme daň silniční, daň z nemovitosti, daň z převodu nemovitostí, daň dědickou a daň darovací. Od 90. let 20. století do roku 2013 se právní úprava těchto daní příliš neměnila. Výraznější změny nastaly od 1. ledna 2014, kdy byla zrušena tzv. „trojdaň“ (daň dědická, darovací a z převodu nemovitosti) a namísto ní byla zavedena daň z nabytí nemovitých věcí. Výnosy z majetkových daní jsou pro stát malým příjmem, proto jsou tyto daně nazývány doplňkovými. Jejich výše závisí na fyzické velikosti majetku, např. nemovitosti, nebo na jeho hodnotě, např. dary či dědictví. Jsou stabilní, ovšem nikterak výraznou položkou daňových příjmů státu. Jejich hodnota se pohybuje kolem 1 % celkových příjmů státu. Střídavé poklesy a růsty této příjmové položky vypovídají o její nahodilosti.

Graf č. 5: Vertikální analýza příjmů státního rozpočtu ČR v letech 2002 až 2013

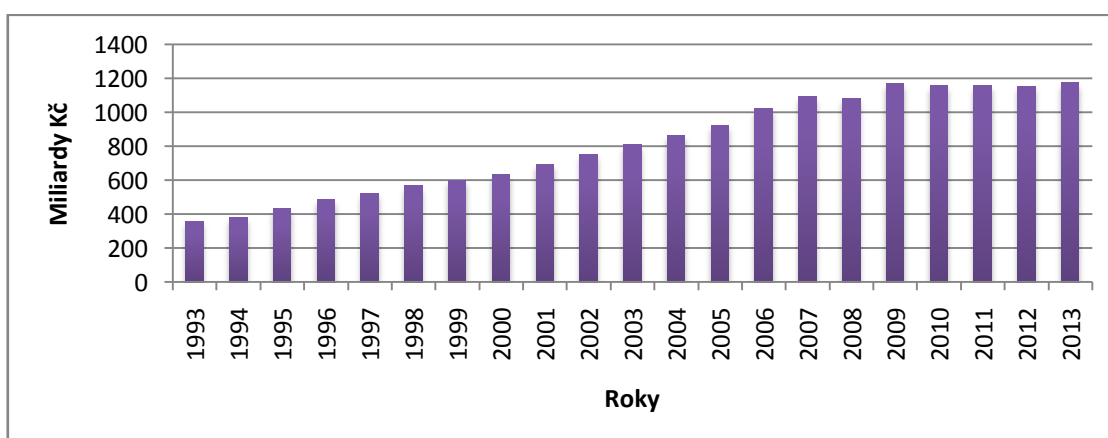

Zdroj: vlastní zpracování

4.1.2 Výdaje státního rozpočtu

Výdajová strana státního rozpočtu se dělí na běžné a kapitálové výdaje. Provedená vertikální analýza výdajů v příloze č. 4 ukázala, že běžné výdaje tvoří největší výdajové zatížení státu, průměrně kolem 91 procent celkových výdajů státního rozpočtu za rok. Mezi běžné výdaje patří neinvestiční nákupy, výdaje na platy, transfery, důchody, ostatní sociální dávky, státní sociální podpora a výdaje na obsluhu státního dluhu. Menší část celkových výdajů tvoří kapitálové výdaje, kam řadíme především nákupy investičního charakteru.

Graf č. 6: Celkové výdaje státního rozpočtu ČR v letech 1993 až 2013

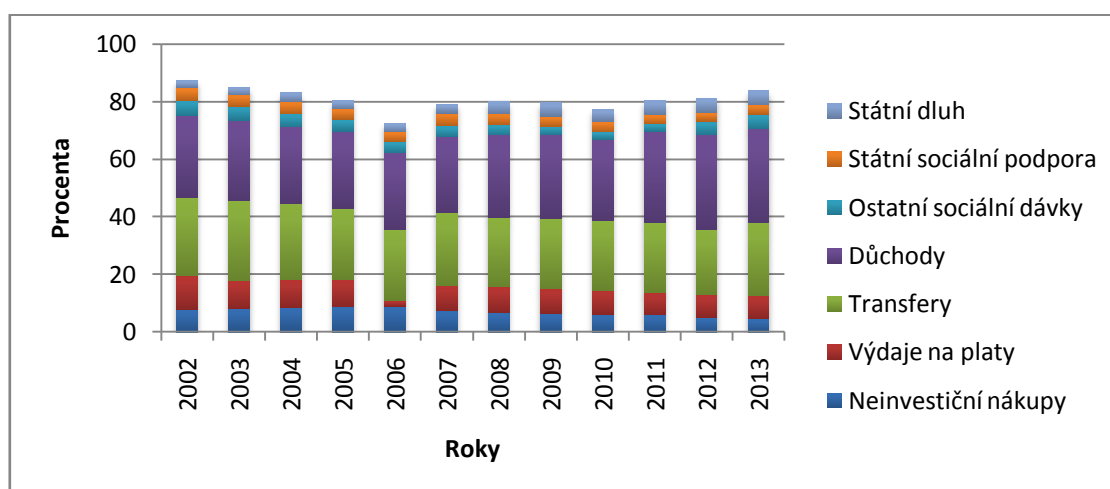
Zdroj: vlastní zpracování

Na úvod je také důležité připomenout pojem mandatorní výdaje, které tvoří největší část výdajů státního rozpočtu. Jedná se o povinné výdaje, které musí stát hradit, protože mu to

přikazují zákony. Do této kategorie patří např. důchody, dávky sociálního zabezpečení, dávky státní sociální podpory, příspěvky na penzijní připojištění a stavební spoření či podpory v nezaměstnanosti, které spadají do kompetence Ministerstva práce a sociálních věcí. Další skupinou jsou tzv. kvazimandatorní výdaje, které stát musí rovněž platit a tvoří je výdaje na armádu, platy státních zaměstnanců či výdaje na aktivní politiku zaměstnanosti. Ostatní výdaje stát nemá povinnost hradit. Jedná se o zdroj nejsnazších výdajových škrtnů v případě nepříznivého vývoje státního rozpočtu a potřeby šetřit.

Graf č. 7: Vertikální analýza běžných výdajů státního rozpočtu ČR v letech 2002 až 2013

Zdroj: vlastní zpracování

1. Neinvestiční nákupy

Neinvestiční nákupy jsou základními výdaji organizačních složek státu. Jedná se o spotřební nákupy, od pořizování materiálu a majetku do kanceláří, jehož cena nepřesahuje hodnotu 40 000 korun a jeho doba používání je delší než jeden rok, po nákup odborných časopisů, publikací a dalších tiskovin, léků a zdravotnického materiálu, dále zahrnuje rozsáhlé spektrum služeb od oprav po dodávky a správu informačních systémů, právních služeb a finanční, konzultační a jiná poradenství. Mezi neinvestiční nákupy řadíme rovněž nákupy vody, paliv a energie, pořízení stravenek ve veřejném stravování, placení jazykových překladů, náklady na úklidové a čisticí služby, částky vydané za školení pořádaná jinými společnostmi, náklady na opravy a údržbu, nájemné, cestovné, služby telekomunikací a pošt, výdaje na pohoštění, zaplacené úroky, náklady vzniklé kurzovým rozdílem, platby dálničních známek a další drobné položky.

Z dokumentu „Struktura příjmů a výdajů kapitol státního rozpočtu podle druhů a odvětví“, který vydalo Ministerstvo financí, vyplývá, že v roce 2013 využilo nejvyšší částku neinvestičních výdajů Ministerstvo obrany (13 miliard korun), dále Ministerstvo vnitra (9 miliard korun) a Ministerstvo práce a sociálních věcí (7 miliard korun). Oproti tomu provoz Parlamentu České republiky vychází na neinvestičních výdajích výrazně levněji. Poslanecká sněmovna odčerpala částku 585 milionů korun a Senát 262 milionů Kč. Na neinvestiční nákupy hrazené státem mají právo i další instituce, např. Český statistický úřad, Ústav pro studium totalitních režimů, Ústavní soud, Akademie věd České republiky, Rada pro rozhlasové a televizní vysílání, Kancelář prezidenta republiky, Český telekomunikační úřad a další.

Častým nešvarem v posledních letech bylo nakupování nepotřebného majetku a zbytečných služeb v rámci neinvestičních výdajů hrazených ze státního rozpočtu. Není to tak dávno, co vypluly na povrch informace o tom, jak se na některých ministerstvech utrácí státní peníze více než je běžné, např. za zalévání květin dvacetkrát měsíčně, mytí služebních automobilů pětkrát za týden, nákupy předražených kancelářských potřeb s logem ministerstva apod.

Neinvestiční nákupy však tvoří v posledních letech pouze pět procent celkových výdajů státu. Ministerstvo financí, které určuje ostatním ministerstvům, jaké finanční prostředky mohou na své neinvestiční nákupy získat, tuto hodnotu každoročně snižuje již od roku 2006. Tehdy dosáhla částka vyplacená na neinvestičních výdajích maxima – 92 miliard korun. Opakovaně nejvyšší položkou v rámci neinvestičních nákupů jsou výdaje za poskytování služeb. V současné době je snaha ze strany Ministerstva financí omezit tyto výdaje na minimum, což se zatím daří a lze předpokládat, že neinvestiční výdaje budou klesat i v dalších letech na tu nejpotřebnější hranici, která bude eliminovat zbytečné a korupční utrácení za nepotřebné služby.

2. Výdaje na platy

Výdaje na platy státních zaměstnanců a ostatní platby za provedenou práci jsou poměrně významnou položkou běžných výdajů. Patří sem platy zaměstnanců ministerstev a dalších ústředních orgánů, platy učitelů, soudců, zaměstnanců příspěvkových organizací, policistů, celníků, vojáků a zaměstnanců ostatních bezpečnostních složek.

V minulosti došlo u těchto výdajů k mnohému snižování, např. v letech 2003 a 2011, kdy se snížily výdaje na platy státních zaměstnanců oproti předchozímu roku vždy o 9 miliard korun. V roce 2003 to bylo způsobeno reformou veřejných financí. To byl také jeden z důvodů, proč v těchto letech došlo k hromadným odchodům zaměstnanců ze státní správy do soukromé sféry. V roce 2011 například klesl počet státních zaměstnanců o 12 tisíc. V dalším roce došlo také ke snížení počtu státních zaměstnanců, ale již ne v tak velkém měřítku. V roce 2011 došlo ke snižování a zmrazení platů státních úředníků a příslušníků bezpečnostních sborů. Toto restriktivní opatření se týkalo také poslanců a senátorů. Ti však dokážou najít šikovné legislativní kličky, jak si platy postupně nenápadně zvyšovat. Snižování platů bývá vykonavateli vysvětlováno nejen jako krok k zajištění rozpočtových úspor, ale také jako opatření, směřující k zefektivnění státní správy.

V roce 2012 došlo ke zvýšení platů učitelů, stát na ně přidal 2,7 miliardy korun. Vzrostly také výdaje na platy soudců a státních zástupců. Ke zvýšení platů státních zaměstnanců se rozhodla také úřednická vláda Jiřího Rusnoka, která po svém nástupu stačila zasáhnout do úsporného rozpočtu roku 2013, zpracovaného Ministerstvem financí pod vedením Miroslava Kalouska. Současný ministr financí Andrej Babiš plánuje pro rok 2015 zvýšit platy státních zaměstnanců o 12 miliard korun.

Ovšem docházelo i ke zvyšování počtu zaměstnanců v institucích státní správy. Počet zaměstnanců výrazně navýšilo Ministerstvo financí, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo spravedlnosti a Ministerstvo průmyslu a obchodu. Ke zvyšování počtu zaměstnanců samozřejmě neodmyslitelně patří i zvyšování výdajů na jejich platy. Naopak ke snížení počtu zaměstnanců téměř o 500 se rozhodlo Ministerstvo vnitra. V kategorii výdajů na platy je třeba také počítat s prostředky na odstupné v rámci organizačních změn (propuštění zaměstnance z rozhodnutí zaměstnavatele).

Z materiálu vydaného Ministerstvem financí vyplývá, že v roce 2013 byly vypláceny nejvyšší výdaje na platy na Ministerstvu vnitra (29 mld. Kč), obrany (14 mld. Kč), spravedlnosti (13 mld. Kč) a financí (10 mld. Kč). Oproti tomu na Ministerstvu zahraničních věcí a Ministerstvu životního prostředí si ve stejném roce vystačili s částkou kolem 800 milionů korun. Nejmenší celkové výdaje na platy v rámci státních institucí pobírá Rada pro rozhlasové a televizní vysílání – mírně přes 32 milionů korun. Údaje o

výdajích na platy na ministerstvech a státních úřadech z roku 2013 jsou téměř věrnou kopií údajů z roku předchozího.

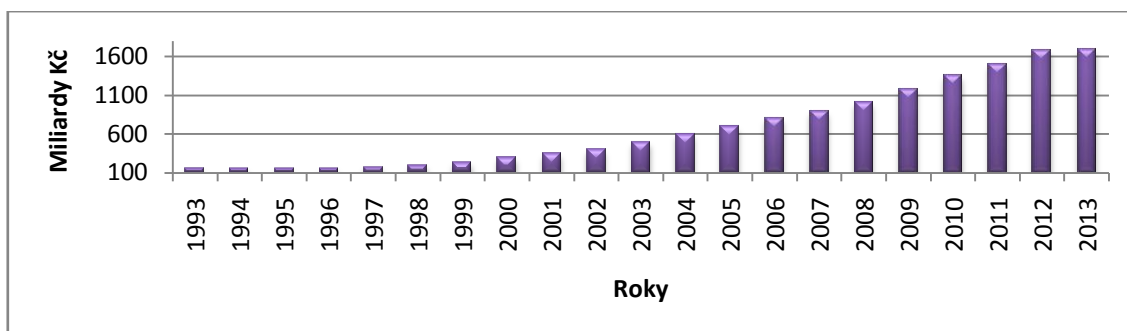
3. Státní dluh

Důležitou položkou běžných výdajů jsou i tzv. „výdaje na obsluhu státního dluhu“. Jedná se o splacení stále rostoucích úroků státního dluhu. Státní dluh je tvořen dluhy vlády a vzniká především hromaděním schodků státního rozpočtu. Financován je pokladničními poukázkami, státními dluhopisy, přímými půjčkami nebo půjčkami od Evropské investiční banky.

Tyto výdaje se projevují jako neustále rostoucí, v roce 2013 byly náklady na tyto úroky 57,5 miliardy korun, na rok 2014 byly naplánovány podle schváleného státního rozpočtu na 65,8 miliardy korun. Pokud má být situace státního dluhu alespoň do jisté míry udržitelná, je potřeba každoročně určitou část úroků splácet. Hodnota státního dluhu ČR se od založení samostatného státu v roce 1993 mnohonásobně zvýšila. V roce 1993 činila hodnota státního dluhu „pouze“ 159 miliard korun, v roce 2013 se jeho hodnota dostala již na 1,683 bilionu korun a dále roste. Na každého obyvatele České republiky by tak připadal dluh přes 160 tisíc korun. Zhruba 35 procent státního dluhu v roce 2013 drželi zahraniční věřitelé.

Rok 2009 přinesl výrazné navýšení nákladů státního dluhu, jehož důvodem byla především zvýšená emisní činnost a narůstající úrokové sazby v důsledku ekonomické krize. V roce 2010 si lze všimnout poklesu úrokových nákladů, na kterém se podepsal vývoj úrokových sazeb. Podle „Strategie financování a řízení státního dluhu“ v roce 2016 obsluha státního dluhu podraží na 71 miliard korun. Výdaje na splacení státního dluhu jsou tak vyšší, než výdaje na provoz Ministerstva vnitra, zemědělství, dopravy nebo obrany.

Graf č. 8: Vývoj státního dluhu v České republice v letech 1993 až 2013

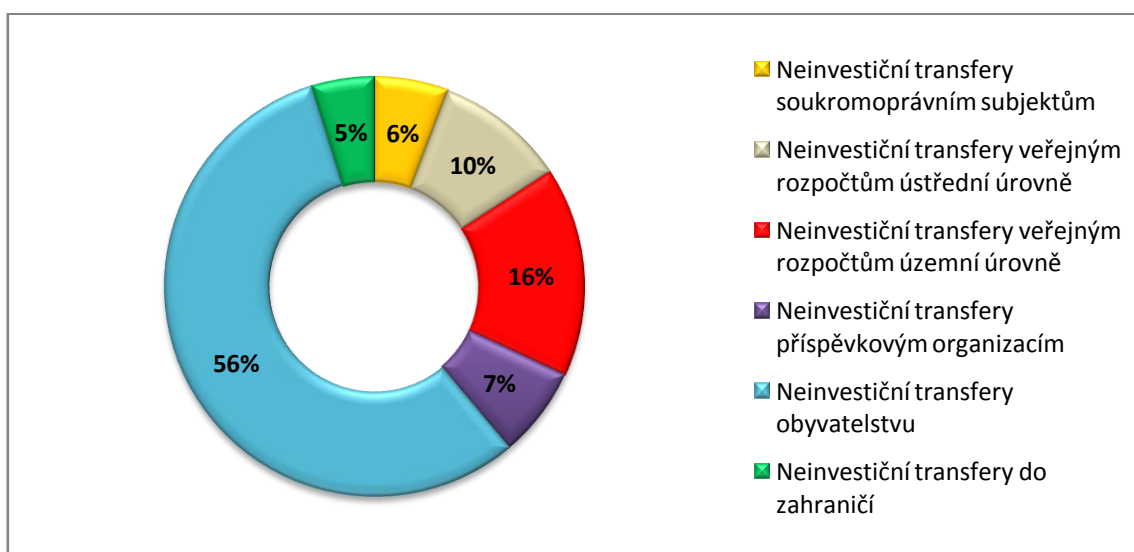

Zdroj: vlastní zpracování

4. Neinvestiční transfery

Transfery jsou platby vlády jiným subjektům, za které vláda nezískává jako protihodnotu služby výrobních faktorů, kterými tyto subjekty disponují. Do kategorie neinvestičních transferů řadíme transfery soukromoprávním subjektům, tedy podnikatelským subjektům a neziskovým organizacím, dále příspěvkovým organizacím, veřejným rozpočtům ústřední úrovně, kam patří státní fondy a fondy sociálního a veřejného zdravotního pojištění, veřejným rozpočtům územní úrovně, kterou představují obce, kraje a regionální rady soudržnosti a neinvestiční transfery do zahraničí, kde velkou část tvoří odvody a příspěvky do rozpočtu Evropské unie. Největší podskupinou jsou neinvestiční transfery obyvatelstvu, kam patří také dávky důchodového pojištění a dávky státní sociální podpory, které jsou podrobněji popsány níže v samostatných podkapitolách.

Graf č. 9: Rozdělení neinvestičních transferů v roce 2011

Zdroj: vlastní zpracování, data čerpána ze Státního závěrečného účtu pro rok 2011

V roce 2011 převážnou většinu celkových **neinvestičních transferů podnikatelským subjektům** poskytlo Ministerstvo průmyslu a obchodu. Tyto transfery byly využity na zahlazování následků hornické činnosti, na výzkum, vývoj a inovace, na obnovitelné zdroje energie, Operační program podnikání a inovace, Programy na úspory energie a na další kapitoly.

Neinvestiční transfery neziskovým a podobným organizacím se rozdělují mezi obecně prospěšné společnosti, občanská sdružení, církve a náboženské společnosti, politické strany a hnutí, společenství vlastníků jednotek a ostatní neziskové organizace. Největší část z nich každoročně získávají občanská sdružení a církve. Občanským sdružením vyplácí největší podíl těchto transferů Ministerstvo práce a sociálních věcí spolu s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, církve dostávají nejvíce peněz od Ministerstva kultury a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Největší část **neinvestičních transferů obecně prospěšným společnostem** byla v roce 2011 vyplacena Ministerstvem práce a sociálních věcí, a to 494,4 mil. Kč. Tato částka zahrnovala výdaje na služby sociální péče a sociální prevence, aktivní politiku zaměstnanosti, projekty výzkumu, vývoje a inovací, na sociální poradenství, na sociální rehabilitace a na ostatní sociální péči a pomoc. Dalšími ministerstvy, jež se zapojila do rozdělování neinvestičních transferů obecně prospěšným společnostem bylo Ministerstvo zahraničních věcí, které uvolnilo finance na rozvojovou zahraniční spolupráci a humanitární pomoc, Ministerstvo pro místní rozvoj, které vyplatilo téměř 100 milionů korun Horské službě, Ministerstvo životního prostředí poskytlo peníze na program Podpory zlepšování stavu přírody a krajiny a také zoologickým zahradám. Do rozdělování této skupiny transferů se zapojil i Úřad vlády ČR, který poskytl přes 17 milionů korun na protidrogovou prevenci a prevenci sociálního vyloučení a odstraňování jeho důsledků. Do boje s drogami se pustilo také Ministerstvo zdravotnictví a poskytlo jeden milion korun na protidrogovou problematiku.

V roce 2011 v rámci **neinvestičních transferů občanským sdružením** získalo peníze například 80 sportovních svazů, které zajišťují státní sportovní reprezentaci včetně univerzitního a akademického technického sportu, dále Česká obec sokolská a Český olympijský výbor. Mezi příjemce těchto transferů patří také Český svaz bojovníků za svobodu a Konfederace politických vězňů. Další finance byly v rámci kapitoly

Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy použity na Program podpory vzdělávání národnostních menšin, projekt Programu integrace romské komunity a projekt podpory integrace cizinců. Ministerstvo vnitra poskytlo v roce 2011 téměř 60 milionů korun na zajištění bydlení a zaměstnání pro azylanty, dobrovolnickou službu, prevenci kriminality, na boj proti korupci, na požární ochranu, na integrovaný záchranný systém. Ministerstvo pro místní rozvoj se rozhodlo podpořit 7 miliony korun Klub českých turistů a Ministerstvo obrany převedlo ze svého rozpočtu přes 15 milionů korun Československé obci legionářské.

Na **neinvestiční transfery církvím a náboženským společnostem** bylo v roce 2011 uvolněno ze státního rozpočtu celkem 3,7 miliardy korun, mj. na platy duchovních, výdaje na provozní náklady, na opravu církevního majetku, dále byly vynaloženy finanční prostředky školám a školským zařízením, jejichž zřizovatelem jsou církve nebo náboženské společnosti. Drobnější částku v řádech desetitisíců poskytlo Ministerstvo obrany také Židovské obci v Praze.

Neinvestiční transfery získávají také politické strany a politická hnutí v rámci příspěvků od Ministerstva financí, které zaštiťuje kapitolu Všeobecné pokladní správy. Politické strany a hnutí, která překročily v posledních volbách do Poslanecké sněmovny 3 % hlasů, mají nárok na stálý příspěvek, který v roce 2011 činil šest milionů korun. Za každých dalších 0,1 % hlasů náleželo politické straně či hnutí ročně 200 tisíc korun. Po volbách v roce 2010 byl stálý příspěvek vyplácen stranám ČSSD, KDU – ČSL, KSČM, ODS, Straně Práv Občanů ZEMANOVCI, Suverenitě - Straně zdravého rozumu, TOP 09 a Věcem veřejným. Celková výše stálého příspěvku v roce 2011 činila 75 milionů korun. Další příspěvky se vyplácejí na mandát poslanců a senátorů, krajských zastupitelů a na mandát zastupitelů hlavního města Prahy.

Další skupinou, které je v posledních letech rozdělováno každoročně 80 - 90 miliard korun, jsou **neinvestiční transfery veřejným rozpočtům ústřední úrovně**. Velká část těchto prostředků je poskytována státním fondům - Státnímu zemědělskému intervenčnímu fondu (SZIF) a Státnímu fondu dopravní infrastruktury (SFDI). Státnímu zemědělskému intervenčnímu fondu jsou Ministerstvem zemědělství peníze uvolněny na jeho činnost, správní výdaje a výdaje na marketingovou činnost. Zbývající neinvestiční prostředky jsou určeny na financování Společné zemědělské politiky. Státnímu fondu dopravní infrastruktury byly Ministerstvem dopravy uvolněny neinvestiční prostředky na Operační

program Doprava a opravy na dopravní infrastrukturu ve vlastnictví státu, převážně opravy silnic I. třídy. V minulosti byly tomuto fondu poskytnuty mimořádné prostředky na dluhopisový program na úhradu škod způsobených povodněmi. Částku v hodnotě desítek milionů korun získává od Ministerstva pro místní rozvoj Státní fond rozvoje bydlení na pokračování realizace programu podpory rekonstrukce bytových domů. Ministerstvo vnitra uvolňuje finance Státnímu fondu životního prostředí, jedná se však o částky v hodnotě několika stovek tisíc korun.

Největší část neinvestičních prostředků tohoto typu však získávají **fondy sociálního a zdravotního pojištění**. Tyto transfery jsou představovány platbami státu do systému veřejného zdravotního pojištění za vybrané skupiny obyvatel, převážně za státní pojištěnce. Například v roce 2011 získaly fondy sociálního a zdravotního pojištění téměř 53 miliard korun. Podobnou částku obdržely také v roce 2010.

Jinou kategorií jsou **neinvestiční transfery veřejným rozpočtům územní úrovně**. Vyhrazené prostředky na tyto výdaje jsou každoročně vyšší než 100 miliard korun. Finanční vztahy státního rozpočtu k rozpočtům krajů zahrnují příspěvek na výkon státní správy v přenesené působnosti, k rozpočtům obcí pak příspěvek na výkon státní správy, dále příspěvek na školství, dotace na vybraná zdravotnická zařízení a dotace na výkon zřizovatelských funkcí převedených z okresních úřadů. Na vyšší finanční příspěvky mají nárok kraje, dostávají každoročně kolem 70 miliard korun, obcím připadá částka okolo 40 až 50 miliard korun za rok. Finance pro tyto územní samosprávné celky bývají čerpány z Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva pro místní rozvoj a Ministerstva dopravy. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, které vyplácí největší podíl, poskytuje tyto finance na přímé vzdělávací náklady pro školy, předškolní a školská zařízení zřízená kraji a obcemi, nižší finanční částka byla vyplacena také jako dotace soukromému školství, dále na posílení platové úrovně pedagogických pracovníků s vysokoškolským vzděláním, na realizaci maturitních zkoušek, na školní potřeby žáků 1. ročníku základního vzdělávání, na programy protidrogové prevence a prevence proti kriminalitě, na zabezpečení služeb asistentů pedagogů pro děti, žáky a studenty se sociálním znevýhodněním a na pořádání různých soutěží.

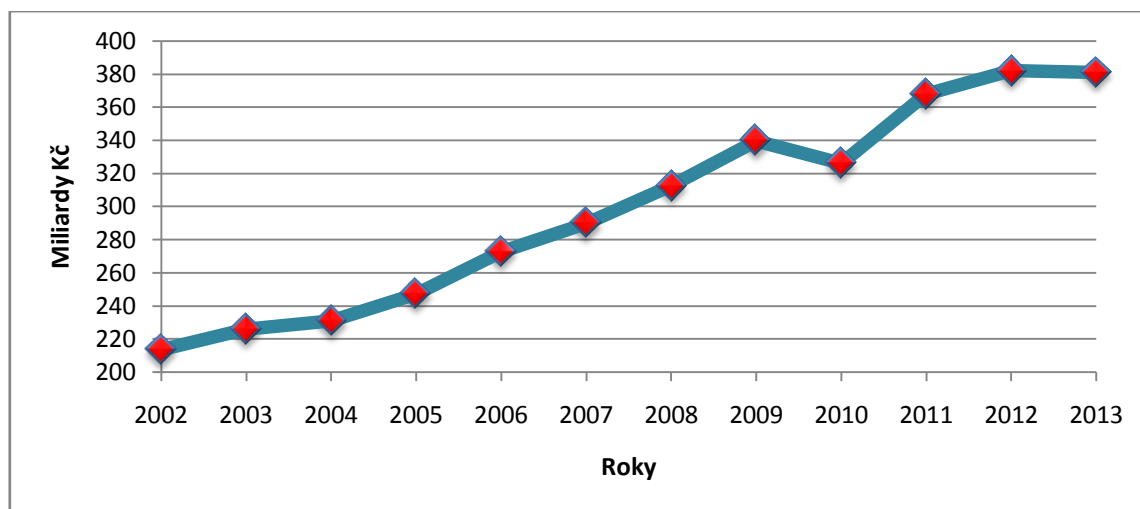

Kategorií, která si ročně vyžádá kolem 60 miliard korun, jsou **neinvestiční transfery příspěvkovým a podobným organizacím**. Část těchto prostředků je poskytována jako dotace zřízeným příspěvkovým organizacím, část jako transfer vysokým školám, veřejným výzkumným institucím a veřejným zdravotnickým zařízením zřízeným státem, kraji a obcemi. Neinvestiční příspěvky a dotace zřízeným příspěvkovým organizacím jsou rozdělovány v oblasti vzdělávání subjektům řízených v regionálním školství, výchovným a diagnostickým ústavům a dětským domovům a školám se speciálními výchovnými programy. Dalšími příjemci transferů jsou výzkumné ústavy, knihovny nebo vzdělávací centra. V oblasti kultury jsou peníze uvolňovány muzeím a galeriím, hradům a zámkům, divadlům, filmové tvorbě, hudební a knihovnické činnosti. Ministerstvo kultury těmto příjemcům každoročně vyčlení přes 3 miliardy korun. Ministerstvo zdravotnictví převádí finance fakultním nemocnicím, hygienické službě, ostatním zdravotnickým zařízením a odborným léčebným ústavům. Necelých 200 milionů korun poskytla Kancelář prezidenta republiky pro příspěvkovou organizaci Lesní správa Lány a příspěvkovou organizaci Správa Pražského hradu. **Neinvestiční transfery vysokým školám** se poskytují především na jejich činnost, na sociální stipendia pro studenty, na podporu výzkumu, vývoje a inovací, na podporu soukromých vysokých škol.

5. Důchody

Důchodová politika patří mezi nejdůležitější součásti hospodářské a sociální státní politiky. V České republice tvoří výdaje na důchody kolem 30 procent celkových výdajů ze státního rozpočtu. V běžných výdajích se jedná o nejvíce finančně náročnou položku. Nárůst důchodů, patřících do skupiny sociálních transferů, neovlivňuje pouze proces valorizace neboli zvyšování důchodů prostřednictvím vládních nařízení, ale působí na něj také faktor demografického vývoje. Stárnutí populace znamená stále větší procento vyplácených starobních důchodů. Zatímco v roce 2004 činily starobní důchody 72 procent výdajů všech dávek důchodového pojištění, v roce 2011 to bylo již téměř 80 procent. Starobní důchody se tak podílejí na dávkách prakticky výlučně, a to ze čtyř pětín.

Graf č. 10: Výdaje na důchody v České republice v letech 2002 až 2013

Zdroj: vlastní zpracování

V České republice byla v roce 2010 zavedena první etapa důchodové reformy, která zavedením tzv. druhého pilíře změnila parametry pro poskytování dávek. Jedná se o jednu z forem financování důchodového systému. V roce 2011 bylo avizováno, že se od nového roku budou zvyšovat všechny druhy důchodů z českého důchodového systému. Nejen starobní, ale i invalidní důchody, dále vdovské/vdovecké a sirotčí. Valorizace důchodů probíhá zvýšením základní neboli fixní výměry důchodu, která je pro všechny důchody stejná, o konkrétní částku v korunách a zvýšení procentní výměry důchodu, která je individuální, o určité procento. Procentní výměra je ovlivněna tím, jak vysoké příjmy měl senior v průběhu svého života, kolik odpracoval let nebo kolik peněz pojistného odvedl na důchodové pojištění. Základní výměra důchodu se zvyšuje v posledních letech pouze v řádu desetikorun, v roce 2012 to bylo například o čtyřicet korun, v předešlém roce se základní výměra zvýšila o šedesát korun. U procentní složky probíhaly ještě v letech 2006 a 2007 dvojí způsoby zvyšování, v jehož rámci byly procentně zvýhodněny důchody přiznané do roku 1995, ovšem od roku 2008 se procentní navýšení ustálilo na jedné procentní hodnotě. K navyšování penzí dochází nejčastěji v lednu nového roku. O zvyšování důchodu se nemusí žádat, je prováděno automaticky.

V roce 2012, kdy vláda Petra Nečase nebyla příliš spokojená s tím, jak se vyvíjí situace ohledně výdajů státního rozpočtu, bylo navrhováno, aby se zmrazily důchody v následujících dvou nebo třech letech a tímto se ušetřily finanční prostředky. Tehdejší ministr financí Miroslav Kalousek ještě ubezpečoval veřejnost, že toto opatření bude pouze

na „časově ohraničenou“ dobu. Současná vláda Bohuslava Sobotky se nechala slyšet, že od ledna 2015 dojde k navýšení důchodů o částku 205 korun. Jedná se o návrh Ministerstva práce a sociálních věcí. Tento návrh byl již schválen vládou a posvěcen Ministerstvem financí. Tato částka je vyšší než udává zákon, jedná se totiž o mimořádné valorizační schéma pouze pro rok 2015, které se ale v dalších letech již nebude opakovat. Dle zákona by se měly důchody zvyšovat od roku 2015 asi o 150 korun, v závislosti na vývoji inflace a růstu cen. To je pro seniory dobrá zpráva, protože valorizace v lednu 2014 jim přinesla pouze 45 korun.

Senioři by ovšem rádi ještě vyšší valorizaci, řečeno ústy předsedy Rady seniorů ČR Zdeňka Pernese. Předseda Rady seniorů ČR tvrdí: "Za 205 korun vládě děkujeme, ale budeme doufat, že toto rozhodnutí není konečné, neboť ta suma je nedostatečná. Částka by se měla pohybovat kolem 282 korun," (Česká televize, 2014). Ministryně práce a sociálních věcí Michaela Marksová-Tominová ale oponuje, že se jedná o dostatečný kompromis a dodává: „Teď dáváme na váhy, o kolik si můžeme dovolit zvýšit a o kolik bych já osobně to udělala. Těch dvě stě korun je kompromis, nad kterým se koaliční strany shodly." Ministr financí Andrej Babiš již s navrhovaným průměrným zvýšením o 205 korun počítá v návrhu rozpočtu na rok 2015 a vysvětluje: „Podle pravidel valorizace důchodů to vychází na asi 150 korun, paní ministryně navrhuje zhruba 200 korun. Tuhle částku jsme zapracovali do návrhu rozpočtu a počítáme s ní, protože si myslíme, že v tomto případě je to průhledné a dostanou to důchodci.“

Důchody a jejich valorizace jsou častým terčem rozepří mezi parlamentními politiky ve vládě a v opozici. V roce 2012 předseda ČSSD Bohuslava Sobotka tvrdil, že vláda Petra Nečase podvedla Poslaneckou sněmovnu, důchodce i daňové poplatníky, když o nižší valorizaci důchodů nemluvila již v předchozím roce při schvalování změny v systému penzí. Předseda ČSSD zároveň připomněl sliby představitelů vlády, podle kterých měl kabinet kompenzovat seniorům zdražení zboží v důsledku vyšší DPH naopak zvýšenou valorizací penzí. Dále vyjádřil obavu: „Kdo se o seniory postará? Můžete říct ano, můžou se o ně postarat děti. Ale jsou důchodci, kteří žijí sami a rodinu už třeba dávno nemají. Není možné, aby se vláda chovala takto podvodně, takto cynicky a takto nekonzistentně,“ (První zprávy.cz, 2012).

Zlaté časy, kdy se procentní výměra zvyšovala téměř o 6 procent, jako tomu bylo například v roce 2005, jsou již dávno pryč. Na tuto valorizaci bylo třeba vyčlenit ze státního rozpočtu celkem 13 miliard korun. Tehdy byly náklady plně pokryty příjmy z pojistného na důchodové pojištění.

6. Státní sociální podpora

Jednou z menších položek běžných výdajů státního rozpočtu je státní sociální podpora. Do ní řadíme přídavek na dítě, což je základní dlouhodobá dávka, která je poskytována rodinám s dětmi a pomáhá jim krýt náklady, spojené s výchovou a výživou nezaopatřených dětí. Nárok na tento přídavek má nezaopatřené dítě žijící v rodině, jejíž příjem je nižší než 2,4násobek částky životního minima rodiny. Měsíčně je vypláceno téměř 500 tisíc těchto dávek. Další položkou je porodné, které je vypláceno rodinám s nízkými příjmy a jednorázově přispívá na náklady související s narozením prvního dítěte. Dalším výdajem, patřícím do této skupiny je rodičovský příspěvek, na který má nárok rodič, pokud po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině. Délku pobírání tohoto příspěvku je v současné době možné volit, ale jeho výše je fixní, a to 220 000 korun za celou dobu čerpání v rámci několik let. Menším vypláceným výdajem jsou také dávky pěstounské péče, kterých se měsíčně vyplácí kolem 20 tisíc. Tyto dávky jsou určeny ke krytí nákladů svěřených dětí, na odměnu pěstouna a další náklady spojené s touto péčí.

Větší vyplácenou položkou je příspěvek na bydlení. Ten přispívá na krytí nákladů na bydlení rodinám či jednotlivcům s nízkými příjmy. Existuje zde podmínka, že náklady na bydlení musí přesahovat třetinu příjmů domácnosti a zároveň náklady na bydlení nejsou vyšší než zákonem stanovené normativní náklady na bydlení. Tato dávka je měsíčně vyplácena ve 160 tisících případech. Poslední položkou z kategorie státní sociální podpory je pohřebné. To náleží osobě, která vypravila pohřeb nezaopatřenému dítěti, nebo osobě, která byla rodičem nezaopatřeného dítěte, a to za podmínky, že zemřelá osoba měla ke dni úmrtí trvalý pobyt na území ČR. Pohřebné je vypláceno ve fixní výši 5 000 korun průměrně 200 krát za měsíc.

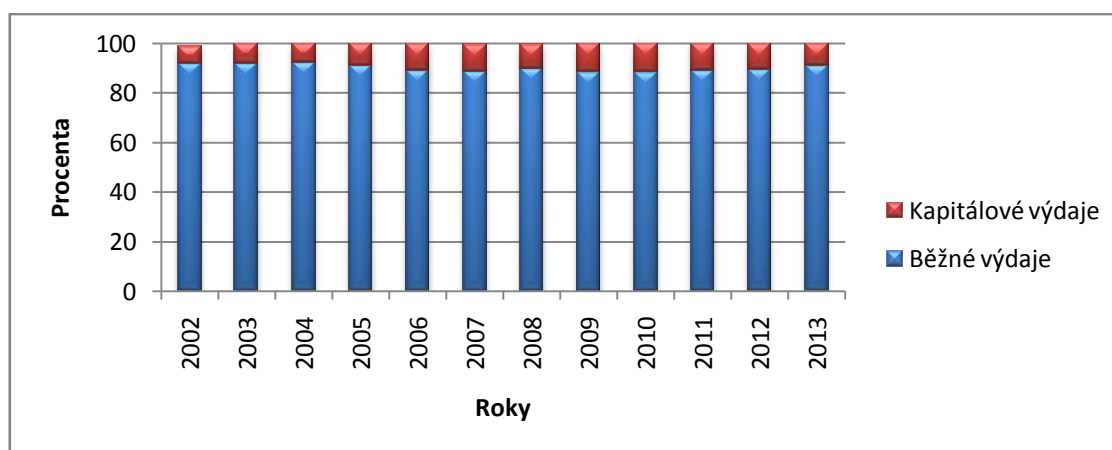
Všechny výše zmíněné položky tvoří v posledních letech kolem 3 až 4 procent běžných výdajů státu, jejich absolutní vyjádření se ve většině let pohybuje okolo 40 miliard korun ročně. Nejvyšší hodnoty dosahovala státní sociální podpora v roce 2007, kdy se zvýšil

rodičovský příspěvek oproti předchozímu roku z 3 696 Kč na 7 582 Kč měsíčně. Při průměrném počtu vyplacení 300 tisíc případům měsíčně, to byl jeden z důvodů, proč se výdaje na státní sociální podporu vyšplhaly téměř k 50 miliardám korun za rok.

7. Kapitálové výdaje

Kapitálové výdaje tvoří průměrně 10 procent celkových výdajů státního rozpočtu. Spadají pod ně investiční nákupy, investiční transfery podnikatelským subjektům, neziskovým organizacím veřejným rozpočtům ústřední a územní úrovně, investiční transfery příspěvkovým organizacím, investiční transfery obyvatelstvu a ostatní kapitálové výdaje.

Graf č. 11: Vertikální analýza výdajů státního rozpočtu ČR v letech 2002 až 2013

Zdroj: vlastní zpracování

8. Investiční nákupy

Investiční nákupy patří do kategorie kapitálových výdajů, které jsou menší ze dvou složek výdajů státního rozpočtu. Jsou to investice do stálých aktiv, tyto nákupy zahrnují platby za pořízení dlouhodobého hmotného, nehmotného a finančního majetku pro činnost státních organizací a výdaje související s tímto pořízením. Konkrétně se jedná o nákup budov, staveb, pozemků, dále nákupy programového vybavení, studií a analýz. Do této kategorie patří také výdaje za nákup strojů, přístrojů a zařízení, dopravních prostředků, výpočetní techniky a finančního majetku dlouhodobé povahy.

Příkladem, jak lze investiční nákupy využít, je Ministerstvo obrany, které čerpalo v roce 2011 kapitálové výdaje v částce 6,4 mld. Kč. Z nich největší část, 5,9 miliard korun představovaly právě investiční nákupy a související výdaje. Tyto prostředky byly vynaloženy především na program „Pořízení a zabezpečení provozu nadzvukových letadel“ a program „Přezbrojení AČR obrněnými transportéry“. Podobně tomu bylo

v letech 2012 a 2013. I v této době se Ministerstvo obrany stalo největším příjemcem v pořadavcích na investiční nákupy. V roce 2012 si vyžádalo částku 5,4 miliardy korun a v roce 2013 4,2 miliardy korun. Více než miliardové investiční nákupy uskutečnila v roce 2013 také ministerstva zemědělství a vnitra. Ostatní ministerstva se na investičních nákupech podílela menšími částkami. Na druhou stranu Kancelář prezidenta republiky, Akademie věd ČR nebo Bezpečnostní informační služba v roce 2012, ani v roce 2013 žádné investiční nákupy nerealizovaly. Vyplývá to z materiálu, který byl vydán Ministerstvem financí v loňském roce.

Snižování hodnoty investičních nákupů je patrné při pohledu na tabulku v příloze č. 4, ze které lze pozorovat v posledních letech značnou úsporu. V roce 2006 a 2007 bylo na investiční nákupy vyčleněno téměř 40 miliard korun, ale od roku 2010 nepřekročila jejich hodnota částku 16 miliard korun. Z toho lze říci, že investiční nákupy jsou jednou z položek, na kterých lze ušetřit výdaje státního rozpočtu, pokud je to nezbytně nutné.

9. Investiční transfery

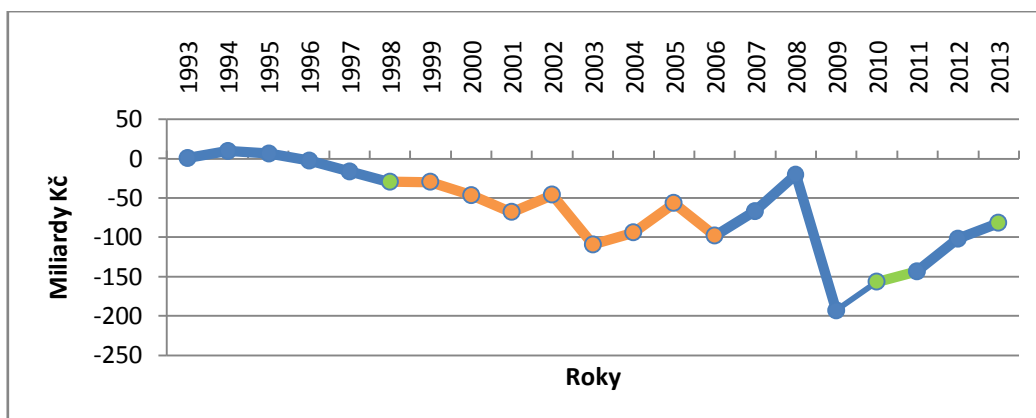
Největší podíl investičních transferů bývá poskytován **veřejným rozpočtům ústřední úrovně**, z čehož se 99 % prostředků týká financování státních fondů. Výrazně nejvyšší kapitálové výdaje čerpalo v minulosti pravidelně Ministerstvo dopravy (v letech 2010 a 2011 to bylo kolem 30 – 40 miliard korun), z nichž největší část získává Státní fond dopravní infrastruktury, kterému bývá uvolněno více než 95 % těchto peněz. Tyto finance jsou poté využívány na výstavbu dálnic a silnic I. třídy, převážně prostřednictvím státní příspěvkové organizace Ředitelství silnic a dálnic a na železniční infrastrukturu. Ministerstvo zemědělství dosahovalo v minulých letech na částky kolem 9 miliard korun kapitálových výdajů. Tyto výdaje byly následně převedeny v největší míře Státnímu zemědělskému intervenčnímu fondu. Účelem získaných prostředků byla podpora udržování výrobního potenciálu zemědělství, zemědělského půdního fondu a mimoprodukční funkce zemědělství. Dále na podnikání a restrukturalizaci v zemědělství a potravinářství. Ministerstvo průmyslu a obchodu svojí částí transferů financuje podporu podnikání a inovací, podporu výzkumu, vývoje a inovací v průmyslu, podporu rozvoje průmyslových zón a souvisejících objektů dopravní a technické infrastruktury, dále podporu při realizaci akcí v oblasti útlumu uhelného, rudného a uranového hornictví a financování opatření na podporu úsporných energetických programů.

Státní rozpočet se každoročně podílí rovněž na financování kapitálových výdajů **územních rozpočtů**, tedy rozpočtů obcí, krajů a regionálních rad. Ministerstvo pro místní rozvoj poskytuje územním samosprávným celkům a regionálním radám investiční prostředky především do oblasti bydlení, komunálních služeb, bytového hospodářství a územního rozvoje. Regionálním radám jsou uvolňovány peníze na financování projektů realizovaných v rámci jednotlivých regionálních operačních programů. Ministerstvo životního prostředí poskytuje prostředky především obcím, a to zejména na odvádění a čištění odpadních vod a nakládání s kaly a odpady, na podporu úspor energie a používání obnovitelných zdrojů, na rekultivace půdy v důsledku těžební a důlní činnosti, na úpravy drobných vodních toků a revitalizaci říčních systémů. K podobné oblasti se přidává i Ministerstvo zemědělství, které uvolňuje obcím finance na činnosti související se zásobováním pitnou vodou, zejména na vodárenskou infrastrukturu. Ministerstvo průmyslu a obchodu zajišťuje prostředky obcím a krajům především na podporu rozvoje průmyslových zón a na podporu výzkumu, vývoje a inovací v průmyslu. Ministerstvo práce a sociálních věcí transferovalo obcím a krajům příspěvky ve prospěch domovů pro osoby se zdravotním postižením, domovů pro seniory, domovů se zvláštním režimem a domů „na půl cesty“.

4.1.3 Saldo státního rozpočtu

Saldo státního rozpočtu vyjadřuje rozdíl mezi příjmy a výdaji státu. Pokud příjmy státního rozpočtu jsou vyšší, než výdaje, lze saldo označit jako přebytek, v opačném případě se jedná o deficit. Právě deficit státního rozpočtu je ekonomickým problémem České republiky v posledních sedmnácti letech. Od roku 1993 do současnosti se u politické moci vystřídalo 13 vlád, které svým politickým zaměřením ovlivňovaly fiskální politiku České republiky. Některé z těchto vlád byly vytvořeny levicovými politickými stranami, jiné vlády pravicovými stranami, některé vlády byly jmenovány na přechodné období a bývají označovány jako překlenovací nebo úřednické. Politické smýšlení a programy jednotlivých vlád, spolu s dobou, ve které nastupovaly k moci, hrají v problému fiskální nerovnováhy zásadní roli.

Graf č. 12: Saldo státního rozpočtu České republiky v letech 1993 až 2013

Zdroj: vlastní zpracování; pozn.: modrá barva vyjadřuje vládu ODS, oranžová barva vládu ČSSD a zelená barva úřednickou vládu.

1. Období 1993 - 1998

Česká republika, od svého vzniku v roce 1993, nebyla schopna pouze s deficitními rozpočty. V první polovině devadesátých let vznikalo každoročně saldo přebytkové, což je z pohledu současné doby téměř něco nevídaného. Se státním rozpočtem tehdy hospodařila pravicově orientovaná vláda. Zastáncem vyrovnaného státního rozpočtu byl obzvláště tehdejší premiér a předseda nejsilnější vládní strany ODS – Václav Klaus. Jeho snahou bylo dokonce vyrovnanost státního rozpočtu uzákonit. V letech 1993 až 1995 dosahoval tedy státní rozpočet přebytku. Z velké části to bylo způsobeno příjmy z privatizace, během níž byl prodáván státní majetek do soukromých rukou. Byla to jedna z metod transformace ekonomik postkomunistických zemí. První vlna privatizace proběhla v roce 1992, druhá v roce 1994. Státní podniky získávaly nové majitele a stát získával prostředky na nastartování nové éry české ekonomiky a jeho hospodaření bylo považováno za kladné, protože každoročně dosahoval přebytkových hodnot. Transformační proces, který do státní pokladny přinášel peníze z privatizace, působil pozitivně na vývoj hrubého domácího produktu, jehož vrcholem byl rok 1995. V této době však začalo také docházet k nerovnováze mezi domácí poptávkou a domácí nabídkou. Poptávka předstihla nabídku a musela být uspokojována vnějšími zdroji. V roce 1996 byla znovu v centru politického dění vláda Václava Klause, v pořadí druhá. Česká republika si na začátku roku 1996 podala přihlášku do Evropské unie. V tomto roce však začala klesat hodnota hrubého domácího produktu a neutěšená ekonomická situace vyvrcholila recesí v roce 1997, která byla doprovázena restriktivními opatřeními monetární i fiskální politiky, jejichž cílem bylo snížit státní výdaje a přispět tak k obnovení ekonomické rovnováhy. Výsledkem celé

situace bylo nejenom snížení růstu HDP a domácí poptávky, ale také do této doby nejvyšší hodnota státního deficitu – přes 15,7 miliard korun. Přestože podle původních plánů byl vyrovnaný rozpočet plánován až do roku 1998. Hodnota deficitu souvisela také se změnou nastavení daňové politiky, v rámci které bylo zrušeno daňové pásmo pro nejvyšší příjmové skupiny a která proto přinášela nižší daňové příjmy.

2. Období 1998 - 2006

Poté, co padla druhá vláda Václava Klause kvůli vnitřním rozporům a dobu do předčasných voleb vyplnila přechodná vláda Josefa Tošovského, začala po volbách v roce 1998 vládnout levicově orientovaná vláda Miloše Zemana, předsedy České strany sociálně demokratické. Tato vláda se snažila oživit hospodářský pokles využitím deficitního financování. V té době bylo ještě těžké odhadnout, do jakých rozměrů toto počínání bude narůstat v rukou Zemanových nástupců v prvních letech nového milénia. Tento způsob hospodaření pomohl zvýšit růst hrubého domácího produktu, na němž se podílela zvyšující se spotřeba domácností. Již přijímání samotného rozpočtu v Poslanecké sněmovně ČR se však na konci devadesátých let začalo komplikovat, až situace vedla k neschválení rozpočtů a vzniku rozpočtových provizorií. Tato provizoria v letech 1999 a 2000 byla způsobena především neochotou k dohodě na české politické scéně, a tím nemožností jednotného postoje ke schválení rozpočtů, a také tím, že rozpočty byly koncipovány jako výrazně deficitní. Schválení návrhu rozpočtu na rok 2000 bylo tehdy navíc podmiňováno personálními změnami některých ministrů. Členové sociální demokracie byli z odmítnutí rozpočtu Poslaneckou sněmovnou zklamáni. Ministr financí Pavel Mertlík prohlásil: "Pokračuje eskalace politického napětí u nás, což je v ekonomice, která se připravuje na vstup do Evropské unie a zároveň se vzpamatovává z přestálé recese, velice špatný signál vůči zahraničí." K jeho názoru se přidal také šéf poslanců ČSSD a pozdější premiér Stanislav Gross, který dodal: "Poslanci, kteří hlasovali proti vládnímu návrhu rozpočtu, zcela evidentně, bez jakýchkoliv diskusí na sebe převzali obrovskou zodpovědnost, protože to jsou právě oni, kteří tím dali přednost politikaření v ČR před možností podpořit hospodářské oživení," (iDNES.cz, 1999).

V návaznosti na snahu vstoupit do Evropské unie, začala postupem času vláda touto cestou směřovat i svou fiskální politiku, a zároveň byly zpracovány programové dokumenty potřebné ke vstupu do Evropské unie. Evropská komise, připravující státy na budoucí vstup do Unie navrhovala, aby se Česká republika snažila orientovat svou fiskální politiku

k dosažení vyrovnaného rozpočtu a hlavně dodržování fiskálních kritérií, která mj. určují, že deficit státu nesmí překročit stanovené procento hodnoty HDP. Toto počínání mělo být prováděno v rámci tzv. střednědobé fiskální konsolidace. Vstup České republiky „do Evropy“ tak začínal mít jasnější obrysy. Ovšem současně se deficit státního rozpočtu nezadržitelně zvyšoval. Po parlamentních volbách v roce 2002, po nichž nastoupila znovu vláda ČSSD, vedená Vladimírem Špidlou, pokračovalo deficitní financování státního rozpočtu. O vyrovnaném rozpočtu z poloviny devadesátých let už nemohla být ani řeč. Rok 2002 se sice podařilo dokončit s deficitem nižším, než v roce předchozím, ovšem pro rok 2003 byl schválen rozpočtový plán, který počítal s deficitem vyšším, než 100 miliard korun. Ekonomové a opoziční politici začali upozorňovat na důsledky, které toto počínání může v budoucnosti přinést. Ať už se jednalo o zvyšující se zadluženost republiky, tak o prohlubování chronického deficitu. V roce 2003 přijala česká vláda Předvstupní hospodářský program, v němž si vytyčila cíle měnové a fiskální politiky tak, aby byly v souladu s požadavky Evropské komise. Vláda se rovněž rozhodla k provedení reformy veřejných financí s důrazem na snižování podílu deficitu státního rozpočtu na HDP.

V roce 2004 vstoupila Česká republika do Evropské unie. Hrubý domácí produkt každoročně rostl, nabýval rekordních hodnot a tak se dařilo plnit i konvergenční kritérium ohledně velikosti deficitu na podílu HDP. V této době se vláda zároveň snažila snižovat rozpočtový deficit a úspěšně se jí to dařilo, v porovnání s rokem 2003 byl v roce 2005 deficit poloviční, ale v roce 2006 se znovu vrátil k hodnotě blížící se 100 miliardám korun. Ve hře byly totiž nadcházející parlamentní volby. Vláda ČSSD se rozhodla, že v rámci přilákání potenciálních voličů zvýší transferové platby obyvatelům. Příjemci těchto transferů se radovali, neboť došlo ke zvýšení důchodů, sociálních dávek i státní sociální podpory, např. hodnota porodného se zdvojnásobila. V této době se nejvíce ukázalo, že na vzniku deficitu státního rozpočtu se podílí především politika. Na první pohled to může vypadat, že rozpočtové saldo vzniká jaksi samovolně působením ekonomiky, ale není to tak docela pravda. Cíl tohoto jednání, hraničícího s vládním populismem, však narušila tzv. Kubiceho zpráva o prorůstání organizovaného zločinu do státní správy, která několik dní před volbami unikla na veřejnost. Tehdejší premiér Jiří Paroubek, který se chystal obhájit post předsedy vlády, rozzlobeně tvrdil, že cílem vydání této zprávy je poškodit ČSSD a ovlivnit tak volby. Jeho nejčernější představy se brzy naplnily.

3. Období 2006 - 2010

Volby skončily patem. Levice získala 100 mandátů, pravice také 100. Těžko řešitelná situace se vlekla několik měsíců, až byla vyřešena tím, že pravicovou vládu Mirka Topolánka podpořili dva poslanci ze strany ČSSD, tzv. „přeběhlíci“. Po osmi letech skončilo vládnutí sociální demokracie a do vlády se vrátila jako nejsilnější strana ODS, jak tomu bývalo na začátku a v polovině devadesátých let. Vládě ODS, KDU-ČSL a Straně zelených se povedlo v následujících letech výrazně snížit deficit státního rozpočtu, v roce 2007 byla ustanovena reforma veřejných financí, která byla naplánována na leden roku 2008 a týkala se především změn v daňovém systému, ve kterém se vláda zasadila o snížení přímých daní a zvýšení daní nepřímých. Tehdejší ministr financí Miroslav Kalousek zdůrazňoval, že bez reformního balíčku nebude schopen sestavit takový státní rozpočet, který by splňoval konvergenční kritéria v podílu deficitu na HDP.

Jednou z nejvýraznějších reformních změn bylo odstranění progresivního zdanění (dříve ve výši 12 až 32 %) a nahrazení ho jednotnou daňovou sazbou. Snížení daně z příjmů dokonale odpovídá pravicovému způsobu politiky a náhledu na ekonomiku, která se snaží neznevýhodňovat bohaté. Novinkou také bylo, že se daň z příjmů fyzických osob bude počítat z tzv. „superhrubé mzdy“. Do té doby byla daň počítána z hrubé mzdy. Princip superhrubé mzdy spočíval v tom, že k hrubé mzdě zaměstnance se připočítala částka sociálního a zdravotního pojištění, které za zaměstnance platil zaměstnavatel. Nově byla tedy daň odváděna z hrubé mzdy, zvýšené o 35 %. Ani daň z příjmů právnických osob neunikla reformním změnám. Bylo rozhodnuto o tom, že se její sazba bude v následujících letech postupně snižovat. Z 21 % od ledna 2008, přes 20 % v roce 2009, až na 19 % v roce 2010.

V rámci reformy byly také zavedeny tři ekologické daně - ze zemního plynu, z pevných paliv a z elektřiny. Výraznou změnou, která nepotěšila české občany, bylo zavedení regulačních poplatků ve zdravotnictví – za návštěvu u lékaře, položky na receptu, pobyt v nemocnici a návštěvu pohotovosti. Reforma zahrnovala také změnu snížené daňové sazby DPH z 5 % na 9 %. Její zvýšení vláda komentovala tím, že nepřímé daně netrestají občany za pracovní aktivitu, dále, že sblížení obou sazeb snižuje aktivitu k daňovým unikům (základní sazba DPH byla 19 %) a také dodala, že snížená sazba DPH byla zachována ze sociálních důvodů.

Aby rozdíl mezi příjmy a výdaji nebyl tak markantní, došlo zároveň ke snížení mandatorních výdajů, což si vysloužilo ostrou kritiku od opozičních stran. V kategorii transferů obyvatelstvu se změny dotkly přídatku na děti, rodičovského příspěvku, o který si rodiče nově museli žádat, dále sociálního příplatku, u kterého byl změnou koeficientu nároku na příplatek zúžen počet příjemců. Vláda tvrdila, že reformními kroky v letech 2008 až 2010 se podaří snížit hrozivý deficit státního rozpočtu. Bohužel nebylo možné předem v plné míře odhadnout, co se stane s českou ekonomikou v průběhu roku 2008.

Reforma veřejných financí byla opakovaně kritizována ze strany ČSSD, jež argumentovala tím, že reforma tvrdě dopadne na sociálně slabší vrstvy. V té době vznikaly také petice proti placení poplatků u lékaře. Bývalý ministr financí a současný předseda vlády Bohuslav Sobotka reformu později kritizoval v dokumentu nazvaném „Strategické cíle rozpočtové a daňové politiky ČSSD pro léta 2010-2014“, kde si stěžoval na to, že přijatá reformní opatření zpomalila počátkem roku 2008 hospodářský růst, kvůli omezení spotřeby domácností středně a nízkopříjmových vrstev obyvatelstva, a zvýšila inflaci z 2,8% v roce 2007 na 6,3% v roce 2008. Dále tvrdil, v duchu postoje sociální demokracie, že reforma veřejných financí byla účelově vytvořena kvůli snížení daňové zátěže pro nejvyšší příjmové skupiny obyvatelstva a omezení sociálního státu. Zároveň Topolánkově vládě vyčítal, že podle něho podcenila krizi a zareagovala na ni pozdě. Tyto kritické komentáře jsou však zcela logickým dopadem soupeření a řevnivosti levicových a pravicových stran, z nichž jedni jsou v opozici a druzí ve vládě.

Když už to vypadalo, že se deficit státního rozpočtu podaří co nejvíce přiblížit nule - hodnota 20 miliard z roku 2008 byla nejlepším vládním výsledkem za posledních jedenáct let, přišla celosvětová finanční krize, která všechny plány vládních ekonomů na vyrovnaný rozpočet v průběhu několika budoucích let zhatila. Rozdíl salda státního rozpočtu mezi roky 2008 a 2009 působí i dnes propastně. Téměř v přímém přenosu bylo možné sledovat, jak se deficit státu propadá na historické minimum – minus 192 miliard korun, přestože původně byl plánovaný schodek na tento rok 38 miliard korun. Poté byl Poslaneckou sněmovnou navýšen na 52 miliard korun, aby bylo dost prostředků na výplatu důchodů. Za nejvyšší deficit v historii ČR mohl především pokles poptávky a daňových příjmů. Nižší zisky s sebou přinášely zároveň nižší daně. Aby problémů nebylo málo, během předsednictví Evropské unii v první polovině roku 2009 byla vyslovením nedůvěry svržena Topolánkova vláda a dobu do řádných voleb v létě 2010 musela překonat „úřednická“

vláda Jana Fischera. Vznik historicky nejvyššího deficitu okomentoval tehdejší ministr financí Eduard Janota, který uvedl, že největší problém byl skutečně v propadu daňových příjmů, které skončily na 81,5 procenta úrovně předloňského roku. Rozpočet státu na rok 2010 připravovala úřednická vláda s plánovaným deficitem 163 miliard korun, což vyvolalo nelibost tuzemských politiků. Prezident Václav Klaus označil navrhovaný deficit za zoufale špatný, Mirek Topolánek přímo za děsivý (Hospodářské noviny, 2009). Nakonec byl skutečný deficit za rok 2010 o něco menší – 156 miliard korun.

4. Období 2010 - 2013

Po parlamentních volbách v roce 2010 mohla pokračovat v rozdělané práci z předchozího funkčního období Občanská demokratická strana, již s novým předsedou vlády Petrem Nečasem. Do vládní koalice k sobě přizvala stranu TOP 09 a Věci veřejné. Tyto tři strany měly v roce 2010 v Poslanecké sněmovně tolik mandátů, že si mohly odhlasovat prakticky cokoliv. Nečasova vláda od začátku hlásala heslo, že je „vládou rozpočtové zodpovědnosti.“ Čekal na ni však nelehký úkol, a to snížit státní deficit, který se v té době stále pohyboval vysoce nad hodnotou 100 miliard korun. Bylo třeba to dokázat, i přes probíhající ekonomickou recesi.

Vláda nejprve začala snižovat výdaje státu tím, že snížila počet státních zaměstnanců o 10 tisíc. Dále se vláda snažila zvýšit adresnost sociálního systému, aby sociální dávky dostávali pouze skutečně potřební a ne ti, kteří je zneužívají hraním v automatech nebo nákupem alkoholu. Jedním z prosazených bodů bylo také zrušení sociálního příplatku a zrušení příspěvku na školní pomůcky, tzv. „pastelkovné.“ Nečasova vláda se zasazovala o provádění kroků, které vedly ke zpružnění trhu práce, protože vyznávala teorii, že sociální dávky by měly být pouze dočasnou pomocí, nikoliv trvalým řešením tíživé situace. Tím by naopak mělo být sehnání pracovního místa, díky kterému je možné získat příjem k obživě rodiny. Do prosazených programových bodů vlády z oblasti ekonomiky patřilo také snížení tempa zadlužování, prosazení dvou úsporných státních rozpočtů, úprava penzijního systému pomocí důchodové reformy, v níž byl mj. zřízen II. důchodový pilíř. Dále byla zavedena opatření, která zpříšňovala postoje k neplatičům nájemného a pořádkových pokut, tedy pokud pobírají sociální dávky, bude jim z nich přímo strháván dluh. Dalším vládním bodem byly dávky na zajištění školní docházky, které stanovily, že pokud rodiče nezajistí řádnou docházku dětí do školy, budou jim strhávány sociální dávky. Na konci roku 2010 došlo ke zpomalení růstu HDP a v létě 2011 se česká ekonomika dokonce

začala propadat do opětovné recese, za kterou stála především klesající spotřeba domácností a vlády.

Kvůli negativnímu vývoji ekonomiky byl očekáván pokles příjmů do rozpočtu, a tak i prohloubení deficitu státního rozpočtu. Vláda však tomu zabránila úsporami ve výdajích státu. Nečasově vládě se v průběhu svého tříletého působení dařilo snižovat deficit státního dluhu. Z hodnoty 156 miliard korun v roce 2010 na 101 miliard v roce 2012. Tím se splnil rozpočtový cíl vlády. Na rok 2013 začala vláda schvalovat úspory v rozpočtu. Jejím cílem bylo, aby deficit státního rozpočtu na rok 2013 nepřekročil 2,9 procenta vůči hrubému domácímu produktu. Poslanecké sněmovně předložila návrh deficitu ve výši 100 miliard korun. Premiér Petr Nečas v roce 2012 uvedl: „Celková výše výdajů státního rozpočtu na příští rok bude o devět miliard nižší než v roce letošním, čili je to jednoznačně úsporný rozpočet.“ V této době bylo zároveň plánováno v následujících letech pomalu snižovat podíl deficitu na HDP. Prvotní návrh určoval snížit deficit v roce 2014 na 1,9 % HDP, ovšem postupně se plán změnil na 2,7 % pro rok 2014 a 2,4 % pro rok 2015. Ministr financí Miroslav Kalousek zdůrazňoval nutnost udržet deficit pod hranicí 3 % HDP.

Vládě Petra Nečase však nebylo umožněno dokončit své funkční období. Po odstoupení premiéra Nečase byla vedením země pověřena prezidentem Milošem Zemanem tzv. „vláda odborníků“ v demisi v čele s Jiřím Rusnokem. Svým působením částečně přispěla k tomu, že v roce 2013 byl deficit státního rozpočtu nejnižší od roku 2008. Hlavním důvodem nižšího schodku byly úspory na straně výdajů, které se v běžných výdajích projevily nejvíce u neinvestičních nákupů, kde bylo uspořeno přes 7 miliard korun. U investičních výdajů poklesla především hodnota investičních transferů Státního fondu dopravní infrastruktury, téměř o 12 miliard korun. Zároveň celkové příjmy převýšily rozpočet o 1,2 miliardy korun, než bylo rozpočtováno. „I přesto, že hlavní podíl úspor představuje SFDI, ukazuje se, že lze plánovaný schodek zvládnout optimističtěji a lépe i bez razantních zásahů,“ radoval se tehdejší ministr financí a bývalý předseda úřednické vlády z let 2009/2010 Jan Fischer (Ministerstvo financí, 2014).

Rozpočet státu, připravovaný na rok 2014, schválila Rusnokova vláda se schodkem 112 miliard korun. Vyšší schodek, než v předchozím roce měl přispět k postupnému oživení české ekonomiky a řešení nejnaléhavějších potřeb veřejného sektoru. Ze strany vlády bylo uváděno, že tento rozpočet půjde naproti ekonomickému růstu. Tento rozpočet byl však

zároveň koncipován tak, aby se udržel pod 3 % HDP, přestože požadavky odborářských hnutí byly takové, aby se konvergenční kritérium překročilo. Vláda to striktně odmítla. V návrhu rozpočtu bylo počítáno se snižováním výdajů na dopravu a školství. Bývalé strany vládní koalice TOP 09 a ODS navrhovaný rozpočet kritizovaly především proto, že otáčel předchozí trend snižování rozpočtových schodků. Označily ho za plýtvající a nezodpovědný. Naopak předseda ČSSD Bohuslav Sobotka o něm tvrdil, že je lepší, než byly rozpočty za vlád, v nichž figuroval coby ministr financí Miroslav Kalousek. Bylo však předem jasné, že nový rozpočet může výrazně upravit vláda, která měla vzejít z předčasných voleb v říjnu 2013.

5. Období 2014 - 2016

Další, a zatím poslední vládou, která byla jmenována, je vláda Bohuslava Sobotky, kterou tvoří ČSSD, hnutí ANO a lidovci. Ministr financí Andrej Babiš v průběhu roku 2014 uvedl, že díky ekonomickému oživení může být na konci roku deficit státního rozpočtu 90 miliard korun, tedy o 22 miliard korun méně, než předběžně plánovala vláda Jiřího Rusnoka. Ministerstvo financí dokonce uvedlo, že udělá maximum pro to, aby byl deficit na konci roku blíže k 80 miliardám korun.

Sobotkova vláda začala připravovat rozpočet na rok 2015 tak, aby deficit na konci roku nepřekročil 100 miliard korun. Celkové výdaje rozpočtu na rok 2015 mají podle ministerstva financí dosáhnout 1 219 miliard korun a příjmy 1 119 miliard korun. Za poměrně vysokým schodkem stojí zvyšování platů ve státní správě a částečně také snížení sazby DPH na léky, knihy a dětskou výživu na 10 procent. Vláda si od nové sazby slibuje snížení cen pro koncové spotřebitele. Nižším zdaněním kojenecké výživy a potravin pro malé děti chce podpořit rodiny s dětmi. Zavedení třetí sazby DPH však podle ekonomů zkomplikuje daňový systém, přičemž podle nich není jisté, že povede ke zlevnění položek zařazených do této sazby.

Platy státních zaměstnanců se mají zvyšovat již od listopadu 2014. Stojí za tím uspokojivý vývoj státního rozpočtu v roce 2014 a předpověď výrazně nižšího schodku státního rozpočtu, než bylo původně plánováno Rusnokovou vládou. Zvýšení platů má být jedním z prorůstových opatření vlády, které směřuje k podpoře vyšší spotřeby domácností. Ministryně práce a sociálních věcí Michaela Marksová tento krok vysvětlila slovy: "Je to díky tomu, že tato vláda se chovala úsporně a je tam necelá jedna miliarda, která je potřeba

na to navýšení pro listopad a prosinec, a ta je z takzvaných nespoteřebovaných výdajů," (Týden, 2014). Platové zvýšení se týká např. hasičů, učitelů, policistů či úředníků. Rozpočet na rok 2015 počítá se zrušením zdravotnických poplatků, zvýšením daňových slev na druhé a další dítě či zvýšením důchodů v průměru o 200 korun. Deficit státního rozpočtu navýší také růst investic. V minulých letech se stávalo, že investice státu zůstávaly nedočerpávány. Ministr financí Babiš uvedl během projevu na 19. schůzi Poslanecké sněmovny dne 22. října 2014, že „snahou této vlády je tuto dosavadní praxi nedůsledného čerpání výdajů ukončit, a naopak konečně začít investovat do skutečně potřebných projektů.“ Deficit by se měl i v roce 2015 udržet pod požadovanou tříprocentní hranicí HDP.

Analytici však oponují, že tento rozpočet je málo ambiciózní v tlaku na úspory a snížení schodku. Očekávají totiž nezanedbatelný růst ekonomiky v roce 2015, proto jim navrhovaný deficit přijde příliš vysoký. Vyčítají vládě, že místo toho, aby využila oživení v české ekonomice k dalšímu narovnání rozpočtu, dále utrácí. K nesouhlasným výrokům proti rozpočtu se přidali i zástupci opozičních parlamentních stran. Strana TOP 09 uvedla, že bude prosazovat vrácení rozpočtu k přepracování. Požaduje, aby vláda snížila výdaje o 20 miliard korun. Její člen Miroslav Kalousek si nebral servítky a řekl: „Je to bezkonkurenčně nejhorší návrh rozpočtu za posledních pět let. Je to typický příklad projídaní budoucnosti. Vláda hodlá utratit o desítky miliard více, než je nezbytné jenom pro to, aby rozdala dárečky. A tím samozřejmě zkomplikuje budoucnost našim dětem,“ (Klička, 2014). K rozpočtové kritice se přidal i předseda ODS Petr Fiala, který prohlásil: „Nejedná se vůbec o investiční rozpočet, jak nám vláda tvrdí, ale je to rozpočet přerozdělovací. Všem bere, ale dává jenom někomu. Sobotkova vláda bezhlavě rozdává a neinvestuje,“ (Hospodářské noviny, 2014). Ministr financí Andrej Babiš si však stojí za svým, když na tiskové konferenci v září 2014 uvedl, že: „Je to poprvé při schvalování rozpočtu, kdy jsou nakonec všichni spokojeni. Zaměstnavatelé jsou spokojeni, odboráři jsou spokojeni, koalice je spokojena. Jenom Kalousek nebude asi spokojen,“ (Týden, 2014). Návrh plně podporuje nejsilnější koaliční strana ČSSD, uvádějící, že návrh státního rozpočtu je zodpovědný, sociálně spravedlivý a naplňuje priority vlády.

Ministr financí Andrej Babiš v dlouhodobějším rozpočtovém plánu uvedl, že chce snížit deficit státního rozpočtu České republiky pro rok 2016 na 80 miliard korun, protože podle

něho je „snižovat schodek státního rozpočtu nezbytností, bez které se Česko neobejde.“ Tento výrok je však v rozporu s navrhovaným rozpočtem na rok 2015, který je účelově schválen vyšší, než v roce předchozím. Přitom Nečasova vláda ve svých rozpočtových materiálech počítala s tím, že v roce 2016 bude schodek státního rozpočtu 115 miliard korun.

I prezident republiky Miloš Zeman souhlasí s názorem o snižování schodku. Podle něho by se měl deficit státního rozpočtu snižovat alespoň o 10 miliard za rok. „Česká republika v posledních letech hospodaří s deficitem, který si nemůže dovolit,“ uvedl prezident. Prezident Zeman v listopadu 2014 také vyjádřil obavu z toho, že Česká republika v posledních letech splácí pouze úroky ze státního dluhu a komentoval to slovy: „Český dluh v posledních letech roste. Když se podíváme na statistiky, zjistíme, že my ho prakticky vůbec nesplácíme. Splácíme pouze neustále narůstající úroky z něho.“

Vláda plánuje, že by od roku 2016 mohly existovat opět jen dvě sazby DPH. Prostřední sazba 15 procent by se měla snížit na 10 procent. Tři sazby daně z přidané hodnoty by tak měly platit omezeně po dobu dvou let. Ministerstvo financí zároveň uvádí, že státní rozpočet pořád ještě není připravený na to, aby se sazby daně z příjmů sladily v jednu.

4.2 Statistické zhodnocení

4.2.1 Regresní a korelační analýza příjmů

Porovnání daňových položek příjmů státního rozpočtu s makroekonomickými ukazateli může napovědět o správnosti stanovení jejich sazeb a také o kvalitě jejich výběru. Závislá proměnná je v jednotlivých analýzách vyznačena vždy v tabulce červenou barvou.

1. *Spotřeba domácností a DPH*

Tabulka č. 3: Korelační a regresní analýza Spotřeby domácností a DPH

Závislá proměnná: spotřeba domácností		korelační koeficient R = 0,96982020
R ² = 0,94055122	sv = 1,10	F = 158,2120
upravené R ² = 0,93460634	p = 0,000000	Směrodatná chyba odhadu: 62325,097775
Absolutní člen: 453733,74901	Sm. chyba: 102960,2	t(10) = 4,4069
p = 0,0013	DPH b* = 0,970	Počet případů: 12

Zdroj: výstup z programu Statistica

Výdaje na spotřebu domácností jsou nejvýznamnější položkou celkových výdajů, které tvoří hrubý domácí produkt a jsou tak nejstabilnější složkou růstu tuzemského

hospodářství. Zahrnují hodnotu výrobků a služeb užitých domácnostmi pro uspokojení individuálních potřeb, hrazených důchodem domácností a pořízených nákupem, darem nebo naturální spotřebou. Spotřeba domácností zároveň odráží celkovou kvalitu života jejich členů a výrazně přispívá k celkové výkonnosti ekonomiky státu. Výše spotřeby domácnosti je ovlivňována také vývojem na trhu práce. Liší se u domácností s nejvyššími a nejnižšími příjmy tak, že nejchudší domácnosti utratí za bydlení a potraviny kolem 45 % svého rozpočtu, zatímco nejbohatší stojí nezbytné položky pouze jednu třetinu rozpočtu.

Korelační koeficient $R = 0,9698$ ukazuje, že spotřeba domácností má velmi silnou závislost s hodnotou DPH, která je nedílnou součástí výrobků a služeb. Tato závislost je lineární. Spotřeba domácností rostla od roku 2002 každoročně o desítky miliard korun, mezi rokem 2007 a 2008 dokonce o více než 130 miliard korun, ale v roce 2009, kdy na Českou republiku a její obyvatele nejvýrazněji dopadla ekonomická krize, se vysoký růst spotřeby domácností zastavil. Domácnosti přestaly pod vlivem probíhající recese utrácet a začaly šetřit své peníze „na horší časy.“ Tento vývoj kopírovala i absolutní částka vybrané daně z přidané hodnoty, která v roce 2009 dokonce mírně poklesla.

V září 2014 vyšla zpráva o tom, že spotřeba domácností se stává hlavním tahounem v tvorbě ekonomického růstu (Hanzlová, 2014). Nejvýrazněji stouply tržby maloobchodů, které nabízejí počítačovou techniku, mobilní telefony a automobily. Spotřebitelská důvěra je v současné době nejvyšší za posledních několik let, lidé se nebojí nakupovat. Podle ekonomů by měl spotřebitelský optimismus pomoci rychlejšímu růstu mezd a vývoji na pracovním trhu.

V poslední době lze však slyšet informace o tom, že hodnota DPH roste ještě rychleji, než spotřeba domácností. Napomáhá tomu zkvalitnění výběru daně z přidané hodnoty. Evropská komise nechala v roce 2013 zpracovat studii, zaměřenou na boj proti daňovým podvodům, v níž vyčíslila, že Česká republika přišla kvůli špatnému výběru daní v roce 2011 o více než 100 miliard korun. Týkalo se to však většiny zemí Evropské unie. Důvodů pro neplacení DPH bylo více, např. daňové podvody, konkurzy a platební neschopnost, statistické chyby nebo opožděné platby. Studie dále uvádí, že se Česká republika chovala při určování sazeb daně z přidané hodnoty poměrně kreativně, protože od počátku tisíciletí se tyto sazby měnily již pětkrát. Ovšem v Evropské unii lze nalézt i země, které mění sazbu DPH ještě častěji. Je to například Řecko, kde se od roku 2000 do 2011 měnily sazby

jedenáctkrát, desetkrát tomu bylo v Irsku. Naopak v Rakousku, Belgii nebo Švédsku se v tomto období se sazbami DPH nehýbalo vůbec. Nejvyšší rozdíl mezi papírově předpokládaným a skutečným výběrem daně z přidané hodnoty byl zaznamenán v roce 2011 v Itálii, kde činil kolem 936 miliard korun. Velké rozdíly mezi očekáváním a realitou byly zjištěny také ve Francii a Německu, tedy ve velkých evropských ekonomikách.

Jedním z cílů současné vlády České republiky je zaměřit se na zkvalitnění výběru daní pomocí elektronické registrace tržeb a okamžitého vyhodnocení získaných dat. Ministerstvo financí odhaduje, že by se lepším výběrem daní mohlo vybrat o desítky miliard korun více. Ministr financí Andrej Babiš hovořil v médiích až o 100 miliardách korun. Jde však o odhad těžko vyčíslitelných rozměrů „šedé ekonomiky“, ve které ročně mizí miliardy korun. Ministerstvo financí si bere za vzor systém, který funguje v Chorvatsku, kde jsou daně zaznamenávány přes software, který lze napojit na používané pokladny, notebooky nebo tablety v obchodech, dílnách a restauracích, a daně jsou tak kontrolovány bez větších komplikací spojených s finanční náročností a byrokracií, které by přinesla povinnost nákupu registračních pokladen živnostníky a podnikateli. Přehlednost systému je v tom, že jakmile zákazník dostává účtenku, vyfakturovaná částka se objevuje také v centrální evidenci finančního úřadu. Tento systém byl občanům představen tak, že nejde čistě o daně, ale o celou konkurenceschopnost ekonomiky. Vysvětlil to chorvatský ministr financí Boris Lalovac: „Jedním z prvních předpokladů konkurenceschopnosti ekonomiky je férová soutěž mezi podnikateli. To bylo prvotním důvodem pro zavedení kontroly toku financí, aby podnikatelé, kteří působí na stejném trhu, měli stejné podmínky – i co se týče daní.“ Citát se objevil v článku Romana Peterky „Elektronická evidence tržeb: Babišův „velký bratr“ zatím stále v plenkách“ na ekonomickém webu podnikovyzpravodaj.cz v srpnu 2014.

V rozhovoru pro časopis Ekonom v dubnu 2014 uvedla náměstkyně ministra financí Simona Hornočová, že by nový systém ještě kvalitnějšího výběru daní mohl začít fungovat v roce 2016 nebo 2017, poté co bude provedeno výběrové řízení na firmu, která bude software dodávat a poté, co bude sepsána a schválena příslušná legislativa. Náměstkyně Simona Hornočová dále dodává: „Naše společnost se vyvíjí jiným směrem než ve Švýcarsku nebo v Německu. Tam jsou hrdí na to, že platí daně, u nás obrat stoupá a výběr klesá. Mnozí podnikatelé upozorňují, že některé domácí obchody vykazují tak nízké tržby, že pokud by byly pravdivé, tak by jejich majitelé nikdy nemohli mít peníze na

zaplacení pronájmu. Když je tu standardem neplatit daně, tak je to jednoduše problém a musíme s tím něco dělat. Občas se setkávám s názorem, že by stačilo postavit ke každému obchodu klasického kontrolora. To je ale iluze, kde bychom je vzali?“

Ke zlepšení by také došlo při bližší a efektivnější spolupráci s policií, která sleduje činnost organizovaných skupin a mapuje průběh řetězových podvodů s DPH a spotřební daní. Ministr financí Andrej Babiš a ministr vnitra Milan Chovanec podepsali v dubnu 2014 Dohodu o spolupráci, výměně informací a koordinaci v boji proti daňovým únikům. Ministr vnitra Chovanec uvedl: „Vznikne virtuální pracoviště se třemi koordinátory, kteří se mezi sebou budou domlouvat.“ Jednoho zástupce do tříčlenného týmu vyšle policejní prezidium, jednoho finanční správa a jednoho celníci.

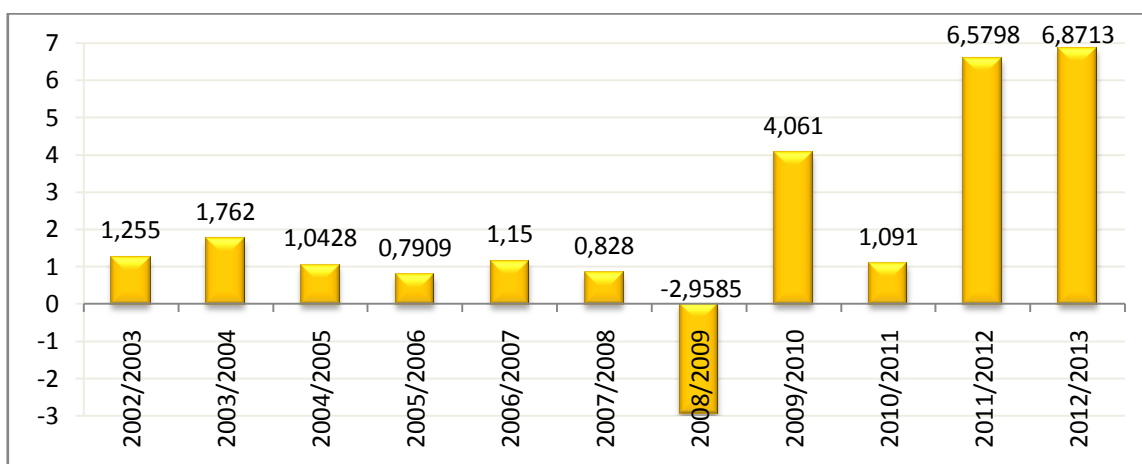
Snaha zlepšit výběr daní proběhla již v minulosti. Během vlády ČSSD v roce 2005 byl schválen Zákon o registračních pokladnách, které by si pomocí „fiskální paměti“ pamatovaly všechny operace, jež v pokladně od jejího uvedení do provozu proběhly a zároveň by byly zabezpečeny proti jakékoli neoprávněné manipulaci a „práci“ se zapsanými daty. Tento nápad se setkal s nevolí podnikatelů a živnostníků, kterým by to přidalo spoustu administrativy a navíc by si za svoje peníze pořizovali do obchodů technickou obdobu „finančního úředníka.“ K nesouhlasu se přidala i tehdy opoziční strana ODS, která v rámci předvolební kampaně navrhla, že pokud vyhraje volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006 a sestaví vládu, okamžitě Zákon o registračních pokladnách zruší. Podnikatelé tedy s nákupem registračního pokladem vyčkávali a doufali, že se ODS podaří volby vyhrát. To se také stalo a Zákon o registračních pokladnách byl, k velké radosti živnostníků, zrušen.

Současné Ministerstvo financí se zřejmě poučilo z chyb minulých vlád a snaží se na konkrétní podobě nového elektronického systému kontroly daní spolupracovat se zástupci podnikatelské veřejnosti – podnikatelskými svazy. Cílem není vytvořit kontrolní systém „navzdory“ těm, kterých se bude týkat, ale naopak s nimi spolupracovat a vytvářet ho k oboustrannému kompromisu. Někteří zástupci podnikatelských svazů jsou však skeptičtí a upozorňují na to, že v minulosti to byl stát, kdo byl nedostatečně připraven na zavedení nových systémů, např. datových schránek nebo registru vozidel. Jednou z podmínek zároveň je, aby elektronizace nevytvářela vysoké náklady pro podnikatele, zejména ty malé a aby byla zajištěna ochrana osobních údajů. Systém elektronických kontrol však

dokáže spolehlivě ohlídat spíše právě drobné podnikatele, zatímco „daňové gangy“, ve kterých se točí zboží za miliardy korun, budou unikat dál.

Pokud se podaří realizovat zamýšlené kroky a každý rok bude vybráno na dani z přidané hodnoty více peněz, bude se automaticky zvyšovat také hodnota spotřeby domácností a poroste i ekonomický růst České republiky. V optimistické variantě by však vybraná daň z přidané hodnoty předstihla rychlost růstu spotřeby domácností.

Graf č. 13: Elasticita Spotřeby domácností a DPH v letech 2002 až 2013

Zdroj: vlastní zpracování

Elasticita (pružnost) vztahu ekonomických veličin je metoda, vyjadřující míru změny závislé proměnné v důsledku změny nezávislé proměnné. Dokáže vyměřit, která z proměnných roste rychlejším tempem.

V případě spotřeby domácností a DPH je z grafu č. 13 patrné, že v prvních několika analyzovaných letech se obě porovnávané veličiny vyvíjely podobným tempem, což znázorňují výsledky, pohybující se kolem hodnoty 1. Kladných hodnot bude elasticita nabývat v tom případě, že se obě veličiny od předchozího roku zvýší. Mezi roky 2008 a 2009 došlo však vlivem menší míry nákupu statků a služeb k poklesu hodnoty DPH, výsledek pružnosti proto vychází v záporných hodnotách. V těchto letech se spotřeba domácností zvýšila „pouze nepatrně“ – v absolutním vyjádření o necelé tři miliardy korun, ale přesto vzrostla. Proto nelze očekávat kladný výsledek elasticity při porovnávání rostoucí a klesající veličiny. Tento problém se však vyskytuje i u dalších provedených analýz. V posledních dvou letech roste daň z přidané hodnoty výrazně rychleji, než spotřeba domácností, čemuž napomáhá i zkvalitnění daňového výběru a zvýšení daňových

sazeb. Hodnota nezávislé proměnné - DPH v těchto letech rostla téměř sedmkrát rychlejším tempem, než závislá proměnná.

2. DPH a spotřeba domácností

Tabulka č. 4: Korelační a regresní analýza DPH a Spotřeby domácností

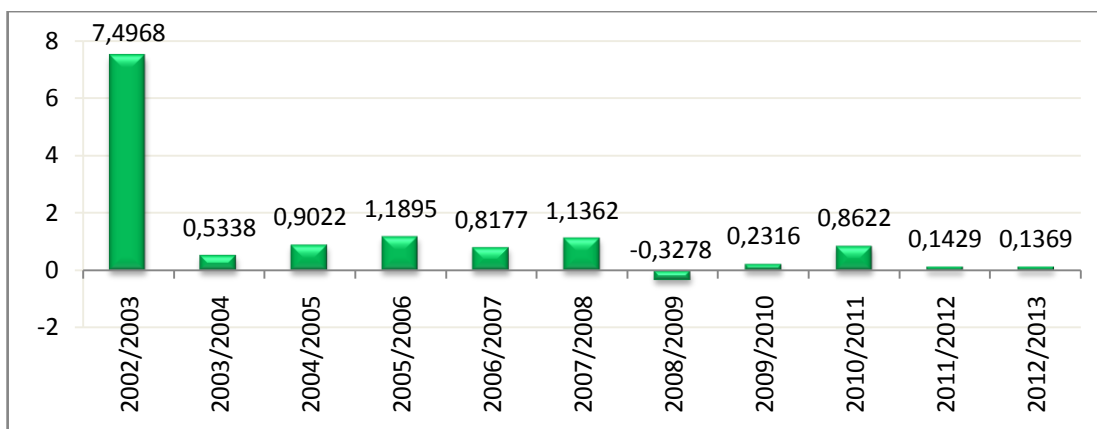
Závislá proměnná: DPH	korelační koeficient R = 0,96982020	
R ² = 0,94055122	sv = 1,10	F = 158,2120
upravené R ² = 0,93460634	p = 0,0000	Směrodatná chyba odhadu: 7919701516,5
Abs. člen: -459838994E2	Sm. chyba: 170922E5	t(10) = -2,690
p = 0,0227	spotřeba dom. b* = 0,970	Počet případů: 12

Zdroj: výstup z programu Statistica

Vztah daně z přidané hodnoty a spotřeby domácností se lze pokusit vysvětlit i opačným způsobem, výměnou veličin v proměnných. Chuť obyvatel České republiky utrácet své důchody navyšuje absolutní vyjádření vybrané daně z přidané hodnoty. Ta je neodmyslitelnou součástí nakupovaných produktů, které jsou zahrnovány do výdajů na celkovou spotřebu domácností. To potvrzuje také vysoká hodnota korelačního koeficientu.

Při porovnání let 2002 a 2003 lze v grafu č. 14 spatřit výrazně rychlejší vývoj spotřeby domácností (v absolutním vyjádření kolem 70 miliard korun.) Ve většině porovnávaných let však spotřeba domácností vykazuje pomalejší růst než DPH – značí to hodnoty menší než 1. To úzce koreluje s předchozí analýzou, ve které byly proměnné v opačném pořadí, a většina let vykazovala rychlejší růst u daně z přidané hodnoty. Spotřeba domácností, obzvláště v posledních letech, nemůže konkurovat rychlosti růstu DPH. V absolutním vyjádření (počtu miliard korun) se každoročně navyšuje více spotřeba domácností, ale v poměru s celkovou sumou této veličiny tvoří tyto roční přírůstky pouze malou část. Stále kvalitnější výběr DPH, na který se zaměřilo Ministerstvo financí současné vlády, bude rychlost růstu této daně oproti ostatním veličinám permanentně zvyšovat.

Graf č. 14: Elasticita DPH a Spotřeby domácností v letech 2002 až 2013

Zdroj: vlastní zpracování

3. Spotřeba vlády a DPH

Tabulka č. 5: Korelační a regresní analýza Spotřeby vlády a DPH

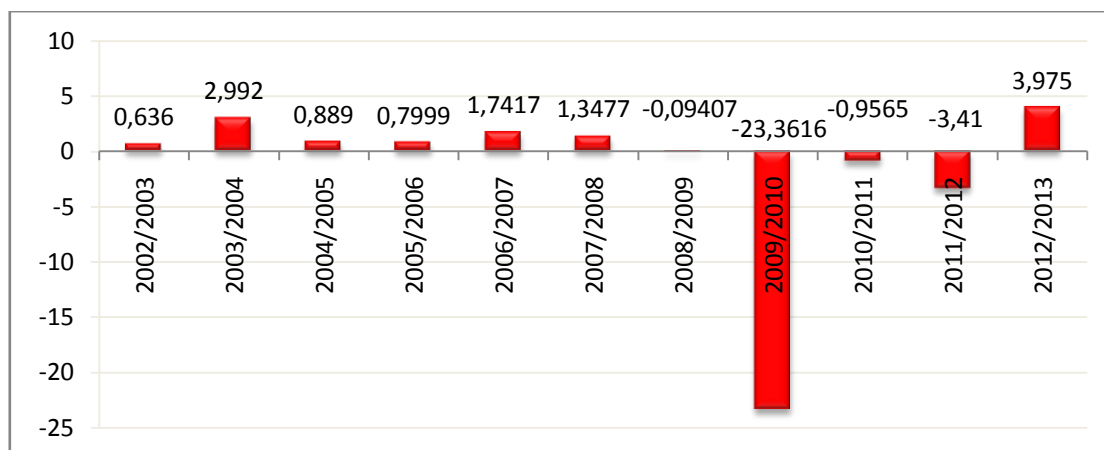
Závislá proměnná: spotřeba vlády	korelační koeficient R = 0,92917217	
R ² = 0,86336092	sv = 1,10	F = 63,18550
upravené R ² = 0,84969702	p = 0,000012	Směrodatná chyba odhadu: 33640,914949
Abs. člen: 287199,13354	Sm. chyba: 55574,33	t(10) = 5,1678
p = 0,0004	DPH b* = 0,929	Počet případů: 12

Zdroj: výstup z programu Statistica

O něco méně těsnějšího výsledku, než u analýzy č. 1, dochází v případě závislosti DPH a spotřeby vlády. Tu tvoří vládní nákupy zboží a služeb, výraznou položkou jsou například výdaje na obranu státu – nákupy zbraní nebo platy vojáků. Další výdaje vlády je potřeba využívat pro ostatní účely, např. bezpečnost, zdravotnictví, sociální politiku, mzdy státních úředníků, vzdělávání nebo zahraniční politiku.

Hodnota korelačního koeficientu $R = 0,92917$ však vykazuje stále těsnou závislost mezi oběma veličinami. Jistý rozdíl mezi spotřebou domácností a spotřebou vlády ovšem nalézt lze. Zatímco spotřeba domácností se po skončení nejvýraznějšího období ekonomické krize začala znovu zvyšovat, spotřeba vlády klesala od roku 2009 až do roku 2012. V korelaci s rostoucím vývojem daně z přidané hodnoty je to právě ten rozdíl mezi výsledkem této a předchozí analýzy – jednoznačně lze odhadnout, že DPH roste rychlejším tempem, než spotřeba vlády. Zatímco DPH rostlo především díky spotřebě domácností, spotřeba vlády se po několika letech propadání začala zvedat až v roce 2013.

Graf č. 15: Elasticita Spotřeby vlády a DPH v letech 2002 až 2013

Zdroj: vlastní zpracování

Roky 2012/2013 vykazují zlepšující se situaci ve výběru daní, kdy DPH roste téměř čtyřikrát rychleji, než spotřeba vlády. Předchozí tři roky je třeba připočítat k rychlejšímu růstu DPH, protože tato daň se stále zvyšovala, zatímco spotřeba vlády v těchto letech klesala – to se v elasticitě odráží znaménkem mínus. Přestože mezi roky 2009/2010 došlo k poklesu spotřeby vlády jen o 2 miliardy korun, pružnost obou veličin vykazuje hluboce záporný výsledek. Pokles spotřeby vlády je totiž porovnáván s jedenáctimiliardovým nárůstem daně z přidané hodnoty. V dalších letech klesla spotřeba vlády dokonce o 17 miliard korun, ovšem růst DPH byl, oproti předchozímu roku, pouze třetinový (kolem 4 miliard), proto tedy výsledek vykazuje stále zápornou elasticitu, nikoliv již však v takovém měřítku, jako během období 2009/2010. V posledních dvou letech se vláda po „období šetření“ a snižování nákladů, rozhodla znovu k expanzivní politice prostřednictvím zvýšeného počtu vládních nákupů. Spotřeba vlády vzrostla o 17 miliard korun, daň z přidané hodnoty se však zvýšila dokonce o 20 miliard Kč. U podobných ekonomických položek (např. dvou různých daní) by se jednalo o elasticitu, vykazující výsledek kolem hodnoty 1, tedy podobnou rychlost růstu. Vzhledem k rozdílným peněžním základům obou veličin (spotřeba vlády – kolem 800 miliard korun a DPH – okolo 200 miliard Kč), zde výsledek vychází ve prospěch čtyřnásobně rychlejšího růstu DPH. Vyšší rychlost růstu daně z přidané hodnoty je pro vládu nadmíru uspokojivým výsledkem, protože tyto vládní příjmy se následně používají na úhradu jejích nákladových položek. Vláda v tomto systému daní našla spolehlivý zdroj pro „spolufinancování“ svých nákupů. Je pravda, že počáteční investice do zkvalitnění daňového výběru pomocí kontrol a dalších opatření nebude nejjednodušší jak finančně, tak administrativně, v dlouhodobém měřítku však

České republice vynese každoročně mnoho desítek miliard korun, o které by přišla, kdyby se situací nijak nezabývala.

Zároveň je možné porovnat rychlost růstu spotřeby domácností a spotřeby vlády při jednoduchém porovnání grafů č. 13 a 15, protože nezávislá proměnná je stále stejná – DPH. Poslední sloupec (2012/2013) ukazuje, že rychleji rostla spotřeba vlády, vůči které se DPH „otočilo“ čtyřikrát, zatímco u spotřeby domácností v tomto období vykazovalo DPH téměř sedm obrátek meziročního přírůstku závislé veličiny. V předchozích čtyřech letech (2009-2012) však spotřeba vlády rok od roku klesala, zatímco spotřeba domácností každoročně rostla. Proto se elasticita v tomto období liší nejen počtem obrátek, ale hlavně znaménkem u daného výsledku.

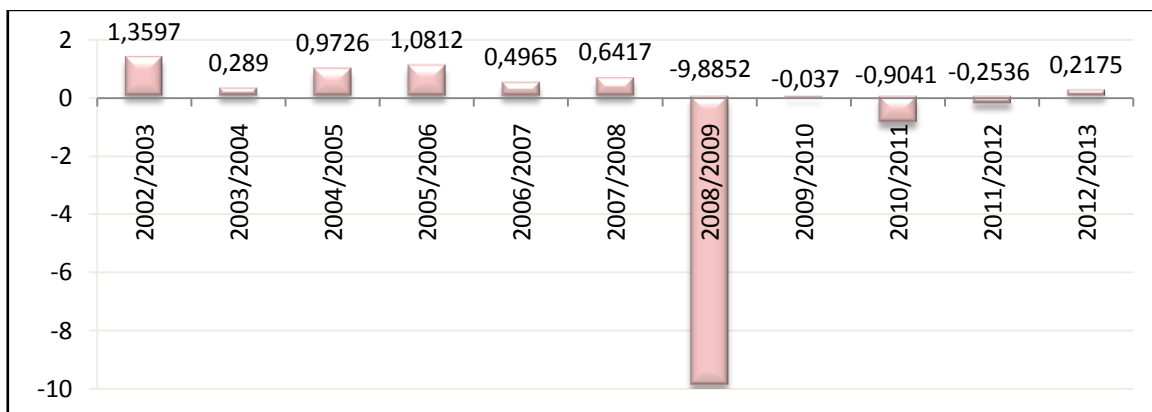
4. DPH a Spotřeba vlády

Tabulka č. 6: Korelační a regresní analýza DPH a Spotřeby vlády

Závislá proměnná: DPH	korelační koeficient R = 0,92917217	
R2= 0,86336092	sv = 1,10	F = 63,18550
upravené R2= 0,84969702	p = 0,000012	Směrodatná chyba odhadu: 12006731341,
Abs.člen: -724148296E2	Sm. chyba: 303271E5	t(10) = -2,388
p = 0,0381	spotřeba vlády b*= 0,929	Počet případů: 12

Zdroj: výstup z programu Statistica

Graf č. 16: Elasticita DPH a Spotřeby vlády v letech 2002 až 2013

Zdroj: vlastní zpracování

Graf č. 16 potvrzuje fakt, který vychází ze všech předchozích analýz, a to že spotřeba vlády (podobně jako spotřeba domácností) nemůže dlouhodobě v rychlosti růstu konkurovat dani z přidané hodnoty. Nepatrně rychlejší růst zaznamenala spotřeba vlády pouze v letech 2002-2003. Mezi těmito roky však vzrostla spotřeba vlády nezvykle vysoko

(kolem 72 miliard Kč). Jednalo se o spotřebu vlády během vládnutí ČSSD a jejích koaličních partnerů. Takový růst v miliardách korun již tato veličina do současné doby nezaznamenala. Mezi roky 2003-2004, zaznamenala elasticita spotřeby vlády (na DPH) hodnoty pouze 0,289. Daň z přidané hodnoty se oproti ostatním hodnotám ve sledovaném období zvýšila velmi vysoko (o 15 miliard Kč), čemuž nemohl meziroční nárůst spotřeby vlády konkurovat. Aby byla rychlost obou proměnných na stejné úrovni, musela by spotřeba vlády vzrůst alespoň o dalších 70 miliard korun. Hodnota nárůstu vládní spotřeby 23 miliard Kč za rok vypovídá o tom, proč je elasticita spotřeby vlády v období 2002-2003 tak nízká.

Od roku 2003 do roku 2009 rostla spotřeba vlády pravidelně minimálně o 30 miliard korun za rok. Z pohledu elasticity to však nestačilo na nic jiného, než na pouhé atakování hranice hodnoty 1 mezi roky 2005-2006. Mezi roky 2008-2009 se vláda snažila vyrovnat s ekonomickou krizí a její výdaje se mezi těmito roky zvýšily o 46 miliard korun. Daň z přidané hodnoty v tomto období samozřejmě klesla následkem šetření a hodnota pružnosti proto zaznamenala záporný výsledek. Poté již následovalo několik let půstu v oblasti vládní spotřeby, kdy se výdaje snižovaly a snižovaly. To se v elasticitě projevilo sérií výsledků se znaménkem mínus, z důvodu poklesu nezávisle proměnné.

5. Daňové příjmy a DPH

Tabulka č. 7: Korelační a regresní analýza Daňových příjmů a DPH

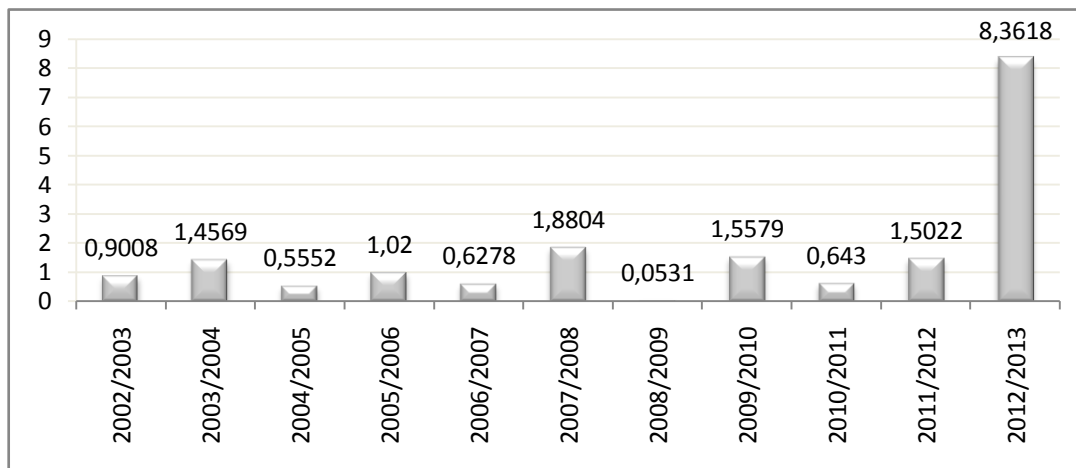
Závislá proměnná: daňové příjmy		korelační koeficient R = 0,90845851
R2= 0,82529686	sv = 1,10	F = 47,23996
upravené R2= 0,80782655	p = 0,000043	Směrodatná chyba odhadu: 45438,827518
Abs. člen: 311528,22168	Sm. chyba: 75064,32	t(10) = 4,1502
p = 0,0020	DPH b* = 0,908	Počet případů: 12

Zdroj: výstup z programu Statistica

Korelační závislost daňových příjmů státního rozpočtu a DPH ($R = 0,90845$) byla výrazně ovlivněna dalšími položkami, z nichž jsou daňové příjmy utvářeny. Jak již bylo zmíněno, u daně z přidané hodnoty nebyl zaznamenán v průběhu let výraznější pokles, jak tomu bylo u ostatních daňových složek, např. daně z příjmů fyzických a právnických osob. V případě analýz s těmito daňovými položkami by byl korelační koeficient pravděpodobně vyšší, než v porovnání s daní z přidané hodnoty. Obzvláště u daně z příjmů právnických osob byl mezi roky 2008 a 2009 zaznamenán velký propad – kolem 45 miliard korun. To se logicky

podepsalo i na hodnotě daňových příjmů, kdy pokles DPPO tvořil téměř polovinu hodnoty propadu daňových příjmů.

Graf č. 17: Elasticita Daňových příjmů a DPH v letech 2002 až 2013

Zdroj: vlastní zpracování

Výsledek elasticity v posledních letech 2012/2013, ve kterých roste DPH osmkrát rychleji než daňové příjmy, pouze potvrzuje zkvalitnění výběru a kontroly této daně. Nárůstu rychlosti napomohla také změna „snížené“ daňové sazby, která oproti roku 2011 vzrostla o čtyři, resp. pět procent. Do této doby se rychlost růstu projevovала střídavě – hodnoty vyšší než 1 značí rychlejší růst DPH, ostatní hodnoty – rychlejší růst daňových příjmů. V letech 2008/2009 došlo k poklesu u obou proměnných, což odkazuje k jejich vzájemné provázanosti a korelaci. Výsledek elasticity v tomto roce ukazuje tedy pouze to, která proměnná rychleji klesala. Jedná se pochopitelně o daňové příjmy, jejichž hodnota se meziročně propadla o více než 100 miliard korun. DPH kleslo o mnohem menší sumu, pouze o jednu miliardu Kč, z čehož vyplývá, že v těchto letech klesaly hlavně ostatní daňové položky, nejvíce daň z příjmů právnických osob. Roky, ve kterých se projevuje vyšší rychlost růstu daňových příjmů (např. roky 2010-2011), jsou ovlivněny rovněž ostatními složkami těchto příjmů, např. daní z příjmů FO nebo spotřební daní. DPH vzrostlo v letech 2010-2011 u obou svých sazeb o jeden procentní bod, přesto tento krok nestačil k tomu, aby v hodnocení pružnosti předstihlo daňové příjmy. Hodnotu daňových příjmů během sledovaného období ovlivňovaly změny sazeb několika daňových položek. Ovšem i hodnota DPH byla změněna vícekrát, jak u základní daňové sazby, tak u její snížené podoby. Daňové položky jsou obecně veličinami, které jsou z hlediska vládní politiky pohyblivými příjmy státního rozpočtu.

Od roku 2015 došlo k vytvoření druhé snížené sazby na některé produkty (např. knihy nebo léky) s původním úmyslem, že snížení konečné ceny těchto výrobků zajistí jejich větší dostupnost občanům. Farmaceutické firmy, si však daňovou reformu vysvětlily „po svém“ a okamžitě zvýšily ceny léků, takže pro koncového uživatele se toho příliš nemění. Cenu zaplatí stejnou, pouze jinak rozloženou ve struktuře konečné ceny produktu. Stát v tomto případě nemá regulátor na to, aby mohl určit maximální cenu léků nebo zisk jejich výrobců. Je to situace, kdy trh agresivně reaguje na vládní solidaritu s občany. Snížení daňové sazby mělo také podpořit nárůst prodeje daných výrobků, ale firmy si své zisky pohlídaly jiným způsobem. Občan je v tomto případě pouze pasivním přihlížejícím tržního mechanismu, ve kterém si vláda i trh dělají naprosto „co chtějí“.

6. Daňové příjmy a Daň z příjmu fyzických osob

Tabulka č. 8: Korelační a regresní analýza Daňových příjmů a Daně z příjmů FO

Závislá proměnná: daňové příjmy	korelační koeficient R = 0,99867109		
R2= 0,99734394	sv = 2,9	F = 1689,738	
upravené R2= 0,99675370	p = 0,000000	Směrodatná chyba odhadu: 5905743689,0	
Abs.člen: -205785831E5	Sm. chyba: 409309E6	t(9) = -50,28	
p = 0,0000	dan z příjmu b*=-,01	LOGV1 b*=1,00	Poč. případů: 12

Zdroj: výstup z programu Statistica

Přestože se na první pohled může zdát, že je vývoj hodnot daňových příjmů a daně z příjmů fyzických osob obdobný, korelační a regresní koeficient při použití lineární metody tomu nenasvědčuje. Výsledek korelační závislosti $R = 0,50334230$ vykazuje, že se jedná jen o střední míru závislosti. Tabulka s výsledky lineární regresní a korelační analýzy se nachází v příloze č. 11. Ani podobný vývoj hodnot u obou proměnných, kdy např. v roce 2007 dosahovaly daňové příjmy i daň z příjmů FO nejvyšší hodnoty ze všech analyzovaných let nebo výrazný propad u obou položek v roce 2009 nezajistil vyšší výsledek koeficientu R. Optimálního výsledku lze v tomto případě dosáhnout pouze při použití nelineárního modelu, s využitím logaritmu. Nízká hodnota korelačního koeficientu může být částečně způsobena tím, že daňové příjmy v období 2004 až 2006 rostly, zatímco daň z příjmů FO klesala, byť pouze v jednotkách miliard korun. Podobný stav nastal i v roce 2008, kdy vinou finanční krize klesla daň z příjmů FO, ale daňové příjmy rostly, především díky nárůstu daně z přidané hodnoty, která oproti roku 2007 stoupla o 11 miliard Kč.

Podobný výsledek zaznamenalo srovnání daňových příjmů a daně z příjmů právnických osob. Hodnota korelačního koeficientu v lineárním provedení byla ještě nižší, než u předchozí analýzy – $R = 0,4445$, jak vyplývá z grafu v příloze č. 12. V příloze č. 12 se rovněž nachází výsledek regresní a korelační analýzy Daňových příjmů a DPFO při použití logaritmu.

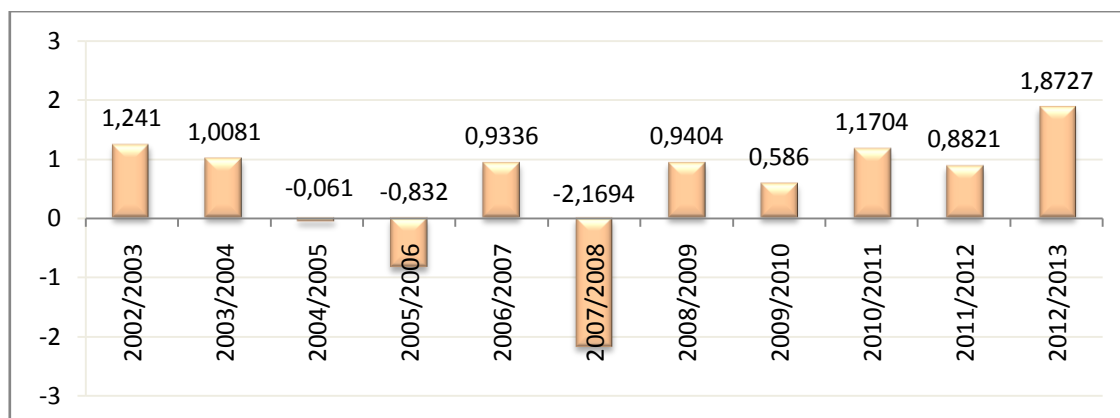
Elasticita Daňových příjmů a DPFO dosahuje v analyzovaných letech různorodých výsledků. V několika letech je výsledek znehodnocen poklesem daně z příjmů FO, v dalších letech se střídá rychlost růstu obou proměnných. V posledním roce však výrazněji roste DPFO z důvodu vyšší kontroly podnikatelů a živnostníků. Ovšem při porovnání daně z příjmů FO a daně z přidané hodnoty je rychlost růstu v letech 2011-2013 jednoznačně ve prospěch DPH. Základ těchto výpočtů zůstává stále stejný, je jím závislá proměnná – hodnota daňových příjmů. Nižší nárůst hodnoty DPFO nastal po roce 2008 proto, že pravicová vláda ustanovila rovnou daň pro všechny na 15 procentech, oproti dřívějším vyšším sazbám pro nejbohatší příjmové skupiny. Ovšem ani dřívější „levicově vysoké“ sazby DPFO nezaručily každoroční nárůst hodnoty této daně. Do otázky příjmových daní totiž více, než do kterékoliv jiné daňové položky, promlouvá vývoj na trhu nezaměstnanosti, hromadné propouštění nebo nízký zisk podnikatelů z důvodu šetření nakupujících během krize, jejichž snížené mzdy také vykazují obdobnou nepříznivou situaci při výběru daně z příjmů FO. Je to začarovaný kruh, ve kterém všechno souvisí se vším, a který růstu přímých daní v úsporném období vůbec nepomáhá.

V „krizovém období“ 2008-2009 klesly obě porovnávané položky podobným způsobem. Proto se také výsledek elasticity pohybuje kolem hodnoty 1. Daňové příjmy klesly zhruba o 100 miliard korun, daň z příjmu FO o 10 miliard Kč. Při uvědomění si, že tato daňová položka tvoří v posledních letech kolem 10 %² celkových daňových příjmů je zřejmé, že obě dvě proměnné klesaly podobným tempem. Hned v následujícím roce lze vyzorovat, že daňové příjmy se dokázaly vzpamatovat rychleji – vzrostly o 30 miliard korun, zatímco DPFO zaostává (její nárůst byl pouze 2 miliardy Kč), a proto je hodnota elasticity z pohledu daně z příjmů FO jen na úrovni 0,586.

---

² Hodnota daňových příjmů z roku 2009 byla 832 miliard korun, hodnota daně z příjmu FO kolem 85 miliard Kč.

Graf č. 18: Elasticita Daňových příjmů a Daně z příjmu FO v letech 2002 až 2013

Zdroj: vlastní zpracování

4.2.2 Regresní a korelační analýza výdajů

U výdajové části státního rozpočtu je vhodné porovnávat výdaje, které musí stát povinně platit (mandatorní výdaje) s počtem obyvatel, kterým jsou vypláceny. Dále je možné zjistit závislost spotřeby domácností a důchodů obyvatel nebo vývoj důchodů podle celkového počtu důchodců.

1. Spotřeba domácností a důchody

Tabulka č. 9: Korelační a regresní analýza Spotřeby domácností a Důchodů

Závislá proměnná: spotřeba domácností	korelační koeficient R = 0,97465234
R2= 0,94994718	sv = 1,10 F = 189,7890
upravené R2= 0,94494190	p = 0,000000 Směrodatná chyba odhadu: 57188,110210
Abs. člen: 587165,66797	Sm. chyba: 84501,98 t(10) = 6,9485
p = 0,0000	důchody b*= 0,975 Poč. případů: 12

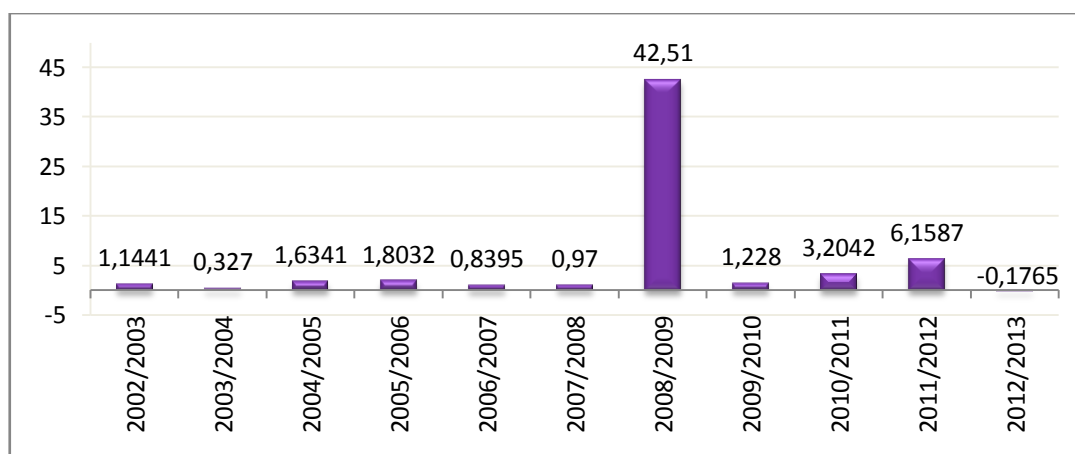
Zdroj: výstup z programu Statistica

Vysoký výsledek korelačního koeficientu R dokazuje, že spotřeba domácností a výše tuzemských důchodů spolu velmi těsně souvisí. Dalo by se odhadnout, že čím více porostou důchody obyvatel, tím vyšší bude spotřeba domácností. Je však potřeba vzít v úvahu i možnost využití důchodu na úspory, např. v době recese. Vývoj obou veličin rostl podobně rychle, s výjimkou roku 2008, kdy se spotřeba domácností výrazně navýšila (o téměř 140 miliard korun) a důchody v tomto roce zaznamenaly pouze obvyklý růst. Proto lze na grafu v příloze č. 13 pozorovat mírný odklon od přímky. Zato v roce 2009 se spotřeba domácností téměř zastavila, ale důchody opět rostly svým pravidelným tempem. Každoročně probíhala jejich pravidelná valorizace. Rostl však také počet důchodců, čemuž se bude blíže věnovat následující analýza. Lze konstatovat, že ekonomická krize se

důchodů veskrze nedotkla, tak jako jiných položek příjmů a výdajů státního rozpočtu. Je to dané především tím, že důchody patří do mandatorních (povinných) výdajů vlády, se kterými vláda nemůže úplně nakládat, jak uzná za vhodné.

Stát má však určité mechanismy na to, aby prostředky, které vynaložil na důchody obyvatel, získal zpět. Částečně se tyto finance vrací prostřednictvím daně z přidané hodnoty. Česká televize v Událostech ze dne 6. ledna 2015 informovala o tom, že přestože od ledna 2015 klesla sazba DPH na léky z patnácti na deset procent, obyvatelé ve většině případů neušetří. Výrobci ve farmaceutickém průmyslu se totiž ve velkém rozhodli navýšit ceny léků o 5 procent a tyto výrobky tak stojí poplatníky stejně jako před změnou DPH. Některé firmy, vyrábějící léky zvýšily cenu svých výrobků až o 20 procent, takže občané v konečném důsledku zaplatí více peněz, než v loňském roce. Stát však tyto kroky nemůže nijak ovlivnit, ceny léků závisí výhradně na jejich producentech.

Graf č. 19: Elasticita Spotřeby domácností a Důchodů v letech 2002 až 2013

Zdroj: vlastní zpracování

U porovnání spotřeby domácností a důchodů, rostly ve většině analyzovaných let rychleji důchody. Znázorňují to hodnoty větší než 1. Růst celkové hodnoty důchodů je dán zvyšujícím se počtem jejich uživatelů – důchodců a každoroční valorizací v řádu desítek korun. Jsou to však také determinanty pomalejšího růstu v letech 2003/2004 a v období 2006-2008. V období 2003-2004 vzrostla spotřeba domácností o 90 miliard korun, zatímco důchody pouze o 5 miliard Kč. Není se proto co divit, že jejich elasticita dosahovala nízké hodnoty 0,327. V dalších letech 2004-2006 již důchody překonaly rychlost růstu spotřeby domácností, na čemž se podílely převážně starobní důchody, jejichž podíl na dávkách

důchodového pojištění v průběhu let stále roste. Je potřeba si uvědomit, že spotřeba domácností je z části ovlivněna právě státem vyplácenými důchody. Další částí, za které domácnosti nakupují statky a služby, jsou mzdy od zaměstnavatelů pro ekonomicky aktivní obyvatelstvo a zisky podnikatelů.

Rychlejší růst důchodů a pomalejší vývoj spotřeby domácností je možné vysvětlit buď tím, že si uživatelé důchodových dávek spoří na horší časy, ve kterých může nastat nedostatek, což v současnosti jistě funguje, otázkou však je, jestli mají z čeho spořit. Penze velké části seniorů postačí pouze na pokrytí těch nejnnutnějších výdajů spojených s bydlením a potravinami. Často nestačí ani na to. Spotřebu domácností tedy ovlivňuje také chuť utrácet u „nepenzistů“ – zaměstnaných osob či osob samostatně výdělečně činných. V dalších letech (2006-2008) nezaostávaly důchody nijak výrazně za elastickou hodnotou 1. Následující hodnota z let 2008/2009 vyjadřuje, že důchody vzrostly mezi těmito dvěma roky 42x rychleji, než spotřeba domácností. Ta se (v období krize a všudypřítomného šetření) zvýšila pouze o tři miliardy korun, zatímco důchody rostly svým obvyklým tempem - nárůst kolem 27 miliard korun za rok vykázal u elasticity důchodů takto vysoký výsledek. V dalších letech, kdy se ekonomická situace v českých rodinách uklidnila a vzpamatovala, se hodnoty pohybují na podobné úrovni, jako v období před krizí. Mezi roky 2009-2012 rostou důchody každoročně rychleji a rychleji (až k výrazně pružné hodnotě 6,1). V posledním sledovaném roce nedošlo k takovému růstu důchodů, jako v letech předchozích a jejich hodnota nepatrně poklesla, což zaznamenalo v grafickém znázornění elasticity přítomnost hodnoty se záporným znaménkem.

2. Důchody a počet důchodců celkem

Tabulka č. 10: Korelační a regresní analýza Důchodů a Počtu důchodců celkem

Závislá proměnná: důchody		korelační koeficient R = 0,98513930
R2= 0,97049944	sv = 1,4	F = 131,5907
upravené R2= 0,96312430	p = 0,000330	Směrodatná chyba odhadu: 6574710287,9
Abs. člen: -106637253E4	Sm. chyba: 122607E6	t(4) = -8,698
p = 0,0010	počet důchodců b*= 0,985	Počet případů: 6

Zdroj: výstup z programu Statistica

V současné době se ve všech médiích objevují informace o tom, že roste počet důchodců, převážně starobních. Tabulka s jejich počtem, kterou na svých webových stránkách uvádí Česká správa sociálního zabezpečení (ČSSZ), toto konstatování potvrzuje. Například v roce 2013 bylo podáno přes 190 000 nových žádostí o důchod. Největší část byla opět

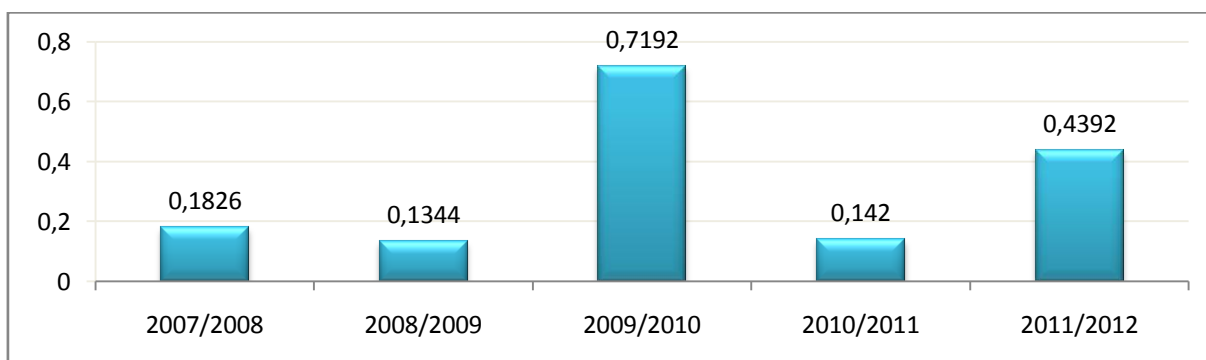

zastoupena starobními důchody, které hrají prim v jakýchkoliv důchodových otázkách. Při dlouhodobějším pohledu rostou počty důchodců meziročně o desítky tisíc lidí. Prognózy dokonce uvádějí, že počet lidí starších 65 let by se měl do roku 2050 dostat přes tři miliony obyvatel ČR, proto je stárnutí populace jednou z nejzásadnějších změn, která společnost vyspělých států čeká. Pro porovnání, v roce 2005 žilo v České republice „pouze“ 1,4 milionů lidí starších 65 let (ČTK, 2007).

Do zvýšení počtu starobních důchodců se od roku 2010 promítá také skutečnost, že invalidním důchodcům, kteří dosáhli věku 65 let, se podle zákona o důchodovém pojištění vyplácený invalidní důchod automaticky mění na starobní důchod. Toto opatření bylo zavedeno v rámci novely zákona o důchodovém pojištění.

Korelace vykazuje v tomto případě nejtěsnější závislost ze všech provedených analýz, přes 98 procent. Růst důchodu je tedy přímo úměrný růstu počtu důchodců celkem. I koeficient determinace R^2 svojí hodnotou 0,9704 dokazuje, že lineární model tohoto porovnání je v rámci regresní analýzy, zvolen správně. V grafickém znázornění v příloze č. 14 se neobjevují žádné hodnoty, které by se výrazněji odkláněly od přímky. Tento výsledek lze očekávat i v budoucích letech, protože důchodová politika státu je jednou z těch, které vláda věnuje dostatečnou pozornost při jejím formování. Roste i průměrná výše důchodů, od roku 2006 do roku 2010 se zvýšila o 2 tisíce korun. Je ovšem otázkou, jak se narůstající počet důchodců odrazí na valorizaci důchodů v dalších letech – zda vláda najde dostatek financí na plošné zvyšování všech důchodů.

Graf č. 20: Elasticita Důchodů a Celkového počtu důchodců
v letech 2007 až 2012

Zdroj: vlastní zpracování

V grafu č. 20 ukazují hodnoty nižší než jedna, že celkový počet důchodců roste pomaleji, než hodnota důchodů. Přestože se stárnutí populace považuje za jeden z největších globálních problémů, v České republice tyto změny probíhají pozvolně, nikoli skokově. To, že hodnota důchodů dosahuje rychlejší akcelerace, zároveň potvrzuje štedrou sociální politiku vlád posledních let. Mezi roky 2009 a 2010 se rychlost růstu počtu celkových důchodců začala vzdáleně přibližovat rychlosti růstu důchodů, protože důchody se sice zvýšily, nikoliv však v takové míře, jako v předchozích letech i letech následujících. V současné době by se elasticita důchodů a počtu důchodců pohybovala, při tomto rozložení proměnných (závislá proměnná – důchody a nezávislá proměnná – počet celkových důchodců), zřejmě kolem hodnoty nula, protože současná vláda přidala každému důchodci o 200 korun více, proto hodnota důchodů od předchozího roku rapidně vzrostla a počet celkových důchodců jí nemůže konkurovat, i kdyby populace od minulého roku zestárla sebevíc.

V letech 2008-2009 a 2010-2011 dosahoval celkový počet důchodců výrazně nižší rychlosti, než důchody. Vyjadřují to výsledky kolem 0,1. V letech 2011/2012 kdy vláda valorizovala důchody nižší částkou, než tomu bylo do té doby zvykem, hned povyroستli sloupec elasticity počtu důchodců k hodnotě 0,4. Ani to však nic nemění na faktu, že peněžní vyjádření důchodových dávek roste v České republice rychleji, než počet jejich uživatelů.

3. *Mandatorní výdaje ze zákona a počet nezaměstnaných*

Tabulka č. 11: Korelační a regresní analýza Mandatorních výdajů ze zákona a Počtu nezaměstnaných

Závislá proměnná: mandatorní výdaje	korelační koeficient R = 0,99869274		
R2= 0,99738720	sv = 2,8	F = 1526,922	
upravené R2= 0,99673400	p = 0,000000	Směrodatná chyba odhadu: 5080125848,2	
Abs. člen: -128673320E5	Sm. chyba: 270040E6	t(8) = -47,65	
p = 0,0000	počet nezaměst. b*= 0,025	LOGV1 b*=1,01	Poč. případů: 11

Zdroj: výstup z programu Statistica

U zjišťování závislosti mandatorních výdajů a počtu nezaměstnaných by se dala očekávat silná závislost, protože sociální dávky na podporu nezaměstnanosti tvoří podstatnou část povinných vládních výdajů. Jak však v tomto případě ukazuje korelační koeficient při

lineárním provedení v tabulce s výsledky lineární regrese a korelace v příloze č. 15, tato problematika je složitější.

Mandatorní výdaje ze zákona jsou složkou výdajů státního rozpočtu, do které patří zejména sociální transfery. Mezi ně řadíme dávky důchodového pojištění, dávky nemocenského pojištění, státní sociální podporu, pasivní podporu v nezaměstnanosti a ostatní sociální dávky. Dalšími složkami, které již nepatří mezi sociální transfery, ale do mandatorních výdajů ze zákona je lze také zařadit, jsou platby státu do zdravotního pojištění, státní příspěvek k penzijnímu pojištění, státní příspěvek ke stavebnímu spoření a výdaje na dluhovou službu. Všechny tyto druhy sociálních a jiných dávek se podílejí na tom, že prováděná korelace nedosahuje optimálních výsledků.

Lidé si zvykli na to, že se stát výrazně podílí na podpoře sociální politiky. Okolo roku 2005 tvrdila polovina dotázané populace, že jsou výdaje na sociální politiku nízké. Téměř 90 % dotázaných také zastávalo názor, že dávky by měly být odebrány nebo sníženy těm, kteří se soustavně vyhýbají práci a spoléhají se na pomoc od státu.

Pro vývoj výše mandatorních výdajů je třeba podívat se na vývoj jejich struktury. Dávky důchodového pojištění pravidelně rostou, jak bylo již naznačeno v předchozích analýzách. U nemocenského pojištění byl vývoj více střídavý, do roku 2003 rostl, poté klesl, poté znovu vzrostl v roce 2005 a tak tomu bylo až do současnosti. U dávek státní sociální podpory se držela podobná hodnota až do roku 2007, kdy nastal prudký růst (z 34 mld. na 48 mld. korun), poté se již hodnota postupně začala snižovat. Nárůst v roce 2007 nastal převážně z důvodu zvýšení rodičovského příspěvku z 3 696 korun na 7 582 korun měsíčně. Podpora v nezaměstnanosti až do roku 2008 rostla podobně, bez větších odchylek, ale v roce 2009 přišlo zdvojnásobení tohoto transferu způsobené ekonomickou krizí a výrazným propouštěním zaměstnanců (zvýšení na 15 miliard korun, oproti 7 miliardám Kč z předchozího roku).

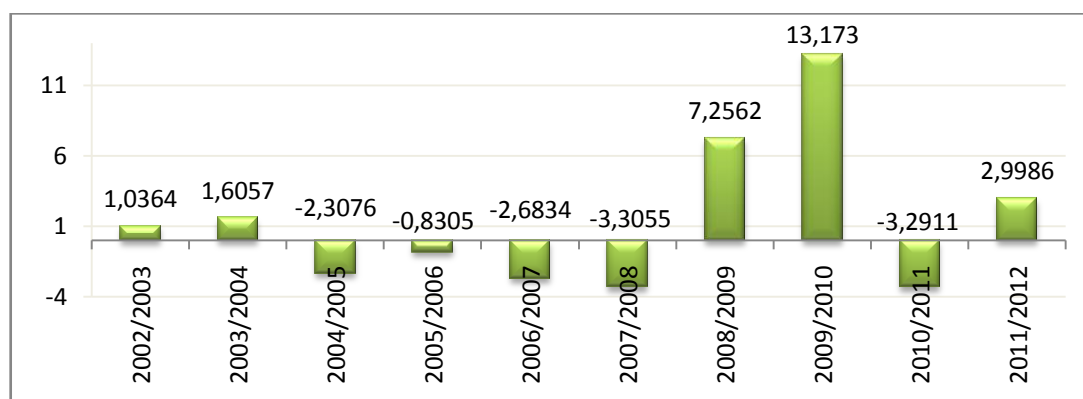
Se zvýšením tohoto sociálního transferu koreluje pochopitelně počet nezaměstnaných. V roce 2008 se řadilo mezi nezaměstnané 230 tisíc osob, ovšem v roce 2009 to bylo již 352 tisíc lidí. To se nutně muselo projevit na zvýšení vyplácení podpory v nezaměstnanosti. Není to však takové ovlivnění, aby výrazně upravilo výši celkových mandatorních výdajů ze zákona. Pokud by však byla provedena korelační analýza mezi počtem nezaměstnaných

a podporou v nezaměstnanosti, korelační koeficient by se zřejmě blížil hodnotě jedna, tedy 100 %-ní funkční závislosti.

K vyřešení problému nízké hodnoty lineární korelace a regrese je třeba se zaměřit na strukturu nezaměstnanosti a zjistit údaje o krátkodobé a dlouhodobé nezaměstnanosti, nezaměstnanosti absolventů, analýze pracovního trhu, počtu volných míst a lidí, kteří se o ně ucházejí.

Největším problémem na trhu práce je v posledních letech dlouhodobá nezaměstnanost. V roce 2007 evidovaly úřady celkem 43 % dlouhodobě nezaměstnaných (osob, které byly bez práce více než rok) z celkového počtu nezaměstnaných. Po zavedení změn v sociálním systému v roce 2008 došlo k poklesu dlouhodobě nezaměstnaných. Mezi nejzásadnější změny patřilo rozhodnutí, že osobám, které se v období 12 měsíců nebudou aktivně snažit najít práci, budou sníženy sociální dávky na úroveň životního a existenčního minima, umožňujícího přežití (kolem 2 tisíc korun). Tomuto kroku se říká posílení adresnosti sociálního systému, který začala prosazovat ODS již v roce 2006. Již v tomto roce došlo k prvnímu velkému snížení celkového počtu nezaměstnaných (téměř o 40 tisíc osob) a v roce následujícím o dalších 100 tisíc osob. Míra dlouhodobé nezaměstnanosti se tak začala pohybovat pod 3 % celkové nezaměstnanosti. V době vládnutí ČSSD byla dlouhodobá nezaměstnanost nad 4 % celkové. V roce 2008 napomohl snížení dlouhodobé nezaměstnanosti také růst hospodářského cyklu a poptávka po pracovních silách. Místo tak našli i lidé, kteří ho předtím hledali dlouho. Mezi občany, kteří mají nejvýraznější problémy s dlouhodobou nezaměstnaností, patří handicapovaní lidé, přestože stát nabízí zaměstnavatelům, kteří zdravotně postižené zaměstnají, různé výhody, např. příspěvky na vytváření pracovních míst, příspěvek na úhradu provozních nákladů nebo slevy na dani.

Graf č. 21: Elasticita Mandatorních výdajů ze zákona a Počtu nezaměstnaných
v letech 2002 až 2012

Zdroj: vlastní zpracování

Mandatorní výdaje (závislá proměnná) rostly v průběhu let podobným tempem – je to jedna ze stálých a povinných výdajových položek, které příslušná vláda může ovlivnit jen do určité míry. Velké změny však probíhaly ve vývoji počtu nezaměstnaných, což se projevilo také na výsledcích elasticity. Hned u poloviny analyzovaných let dochází k poklesu počtu nezaměstnaných. To lze z hlediska společnosti považovat za jednoznačně pozitivní vývoj. Tento pokles je u elasticity zaznamenán záporným znaménkem. V „krizových letech“ naopak počet nezaměstnaných rostl výrazně rychleji, než (pomalu, ale jistě rostoucí) mandatorní výdaje. Sedmkrát a třináctkrát vyšší akcelerace nezaměstnaných byla způsobena hromadným propouštěním v rámci nutné reorganizace podniků, reagující na tehdejší ekonomickou situaci. V letech 2010/2011 se opět snížil počet nezaměstnaných o 33 tisíc. Lze to vysvětlit poptávkou po pracovních silách, kdy firmy začaly znovu nabírat zaměstnance, aby mohly rozšířit výrobu po období krize. Mezi roky 2011 a 2012 už začal počet nezaměstnaných nenápadně vzrůstat s rychlostí třikrát vyšší, než růst mandatorních výdajů, ovšem je třeba přihlídnout k tomu, že tyto výdaje se zvyšují pouze nepatrně a nikdy více, než je nezbytně nutné. Ovšem oproti „šokovým“ rokům, není tento nárůst ještě nikterak hrozivý.

VÍCENÁSOBNÁ REGRESE

Vývoj mandatorních výdajů je možné zkoumat také pomocí vícenásobné regrese, která se od jednoduché regrese liší tím, že v ní figuruje více nezávisle (vysvětlujících) proměnných. K nezávisle proměnné „Počet nezaměstnaných“, tak lze přidat dummy proměnnou, označující přítomnost šoků ve vývoji počtu nezaměstnaných v jednotlivých letech.

Tyto pomocné proměnné se v ekonometrických modelech používají pro zachycení určitých jevů a efektů. Většinou mají dichotomickou formu, tzn., že se v nich vyskytují pouze dvě obměny znaků, např. muži/ženy, v tomto případě přítomnost šoku/nepřítomnost šoku. V případě, že v některém ze sledovaných let nastal výrazný šok ve vývoji počtu nezaměstnaných (z důvodu reformy sociálních dávek nebo hospodářské krize), se jeho přítomnost označí jedničkou, ostatní roky budou označeny nulou, která značí nepřítomnost šoku. Nejvyššími změnami byly stotisícové změny v letech 2006-2007 a 2008-2009. V prvním případě šlo o pokles počtu nezaměstnaných, spojený se sociální reformou (prováděnou ODS a jejími koaličními partnery), ve druhém případě se jednalo o vysoký nárůst počtu nezaměstnaných z důvodu ekonomické krize. Sloupec, vyjadřující nepřítomnost šoků je vysvětlující proměnnou, která se během výpočtu regresního modelu vynechává, z důvodu její nadbytečnosti. V opačném případě by vznikla v modelu tzv. perfektní multikolinearita.³ Vstupní data pro vícenásobnou regresi se nacházejí v příloze č. 16.

Otázka, na kterou by měla vícenásobná analýza odpovědět, zní: „Mají šoky v kombinaci s počtem nezaměstnaných ve vývoji nezaměstnanosti významný vliv na hodnotu mandatorních výdajů?“

Predikci hodnot závislé proměnné y lze vytvořit dosazením do regresní rovnice.

$$y = a + b_1 * x_1 + b_2 * x_2 \quad (5)$$

V této rovnici „ y “ značí hodnotu závislé proměnné, „ a “⁴ je konstanta, parametr „ b “ je regresní koeficient, který vykazuje, o kolik průměrně vzroste hodnota y , když se x změní o jednotku a nabývá kladných nebo záporných hodnot podle toho, zda je zkoumaná závislost přímá nebo nepřímá, „ x “ je hodnota nezávisle proměnné (Hošková, Jindrová, Procházková, 2014).

---

³ Při zařazení obou variací dummy proměnných do společného modelu, ukáže program Statistica upozornění, že „matice je ve špatném stavu a minimální tolerance je menší, než specifická hodnota“ a zabrání provedení regresní analýzy.

⁴ Některé zdroje označují konstantu symbolem b_0

Tabulka č. 12: Výsledky vícenásobné regresní analýzy Mandatorních výdajů,
Počtu nezaměstnaných a přítomnosti šoků

		Výsledky regrese se závislou proměnnou : mandatorní výdaje (v mld. Kč) (Tabulka č. 12)					
		R= ,42553960 R2= ,18108395 Upravené R2= ---- F(2,8)=,88451 p<,44974 Směrod. chyba odhadu : 89,857					
N=11		b*	Sm.chyba z b*	b	Sm.chyba z b	t(8)	p-hodn.
Abs.člen				698,583	197,772	3,5322	0,00770
počet nezaměstnaných (v tis.)		-0,36186	0,34559	-0,5562	0,5312	-1,0470	0,32566
přítomnost šoku		0,12559	0,34559	27,574	75,876	0,3634	0,72571

Zdroj: výstup z programu Statistica

P-hodnota v posledním sloupci tabulky č. 12 ukazuje statistickou významnost jednotlivých dílčích regresních koeficientů, zachycenou t-testem. V případě významnosti, jsou koeficienty označeny červenou barvou. Pokud je p-hodnota větší než hladina významnosti $\alpha = 0,05$, poté se přijímá nulová hypotéza H_0 , v opačném případě se zamítá ve prospěch alternativní hypotézy H_1 . Hypotézy vyjadřují následující tvrzení:

H_0 : Regresní koeficient nezávisle proměnné je statisticky nevýznamný.

H_1 : Regresní koeficient nezávisle proměnné má v modelu své opodstatnění.

Z výsledků provedené analýzy lze určit závěr, že počet nezaměstnaných, ani šoky v oblasti nezaměstnanosti a sociální politiky, nemají na vývoj mandatorních výdajů výrazný vliv. Hodnoty jejich p-hodnot (0,3256, resp. 0,72571), vysoce převyšují hladinu významnosti, která v tomto případě hranici existence vlivu určuje. Hodnoty statistické významnosti tak nabývá pouze konstanta. Regresní funkce má tvar $y = 698,5634 - 0,5562 \cdot x_1 + 27,544 \cdot x_2$.⁵

Je tedy nutné hledat příčinu vývoje mandatorních výdajů v jiných faktorech, které na ně působí. Hodnotu mandatorních výdajů může ovlivňovat několik skupin obyvatel, kteří jsou uživateli konkrétních sociálních transferů. Jednou z těchto skupin může být celkový počet příjemců důchodů a jeho vývoj v posledních letech. Důchody se na mandatorních výdajích podílejí z více než 60 procent, a proto s nimi úzce korelují, jak dokazuje analýza č. 4 níže. „Počet důchodců celkem“ lze proto zvolit za novou nezávislou proměnnou, přiřadit ji do analýzy a model otestovat.

⁵ V tabulce regresních charakteristik č. 12 lze hodnoty rovnice nalézt ve sloupci b.

Tabulka č. 13: Výsledky vícenásobné regresní analýzy Mandatorních výdajů,
Počtu nezaměstnaných a Počtu důchodců celkem

		Výsledky regrese se závislou proměnnou : mandatorní výdaje (v mld. Kč) (Tabulka č. 13) R= ,96487509 R2= ,93098393 Upravené R2= ,88497322 F(2,3)=20,234 p<,01813 Směrod. chyba odhadu : 12,440					
N=6		b*	Sm.chyba z b*	b	Sm.chyba z b	t(3)	p-hodn.
Abs.člen				-635,21	317,695	-1,9994	0,13940
počet nezaměstnaných (v tis.)		0,25803	0,22857	0,157	0,139	1,1289	0,34105
počet důchodců celkem (v tis.)		0,75652	0,22857	0,417	0,126	3,3097	0,04540

Zdroj: výstup z programu Statistica

P-hodnota, jež je vyjádřena v tabulce regresních charakteristik č. 13, vykazuje v případě celkového počtu důchodců hodnotu menší, než je hladina významnosti, a proto lze určit, že na závislou proměnnou má statisticky významný vliv.⁶ Rovněž vhodné sestavení modelu je potvrzeno, neboť p-hodnota testu F je 0,01813 (a tedy nižší než 0,05). Nezávislá proměnná „Počet nezaměstnaných“ potvrdila, že na mandatorní výdaje nemá dostatečný vliv, ani v tomto společném modelu. Nelze totiž zamítnout nulovou hypotézu o nevýznamnosti jejího regresního koeficientu. Z uvedených výsledků vyplývá, že výsledek F-testu je významný a výsledek jednoho t-testu je nevýznamný (u proměnné počet nezaměstnaných), z čehož lze vyvodit, že model je vhodný, ale je možné přistoupit k redukci nezávisle proměnných a odstranit proměnnou, pro kterou je regresní koeficient nevýznamný.

Hodnoty ve sloupci b* (v tabulce č. 13), výsledek pouze potvrzují. Zde uvedené standardizované regresní koeficienty naznačují, že standardizovaná změna nezávisle proměnné „počet důchodců celkem“, vyvolá třikrát vyšší změnu mandatorních výdajů, než standardizovaná změna u nezávisle proměnné „počet nezaměstnaných“.

4. Mandatorní výdaje ze zákona a počet důchodců celkem

Tabulka č. 14: Korelační a regresní analýza Mandatorních výdajů ze zákona
a Počtu důchodců celkem

Závislá proměnná: mandatorní výdaje		korelační koeficient R = 0,95280400	
R2= 0,90783546	sv = 1,4	F = 39,40064	
upravené R2= 0,88479432	p = 0,003289	Směrodatná chyba odhadu: 12416120074,	
Abs.člen: -876940512E3	Sm. chyba: 231539E6	t(4) = -3,787	
p = 0,0193	počet osob v b*= 0,953	Počet případů: 6	

Zdroj: výstup z programu Statistica

⁶ Ještě jednoznačnější výsledek byl potvrzen při použití jednoduché regrese mezi Mandatorními výdaji a Počtem důchodců celkem, v příloze č. 18. Hodnota F-testu i t-testu o statistické významnosti vykazovala p = 0,0037.

Důchody obyvatel tvoří nadpoloviční většinu mandatorních výdajů ze zákona. V posledních letech jejich procentní podíl stále roste. V roce 2007 se podílely na mandatorních výdajích z 55 %, o tři roky později 58 % a v roce 2012 to bylo již přes 62 procent. Závislost mezi těmito povinnými státními výdaji a obyvateli, kteří pobírají některou z důchodových dávek je tedy nasnadě. Již v lineárním modelu je dosaženo vysoké míry závislosti, kterou vykazuje korelační koeficient $R = 0,9528$. Mezi příjemce některé složky mandatorních výdajů však nepatří pouze starobní či invalidní důchodci, ale také nezaměstnané osoby nebo lidé pobírající nemocenskou.

Mandatorní výdaje, které tvoří více než polovinu celkových výdajů státu, rostly ve všech sledovaných letech, stejně jako celkový počet důchodců. Zákonná složka mandatorních výdajů vysoce převyšuje ostatní výdaje v poměru 90 procent ku 10 procentům. Trendem posledních let je, že podíl ostatních výdajů se snižuje. Po poslední vysoké valorizaci důchodů tomu jistě nebude jinak. Peněz není nekonečně mnoho a odněkud se budou muset bezpodmínečně čerpat, ať už jsou vynaloženy na sebeprospěšnější účel. Růst zákonných mandatorních výdajů koreluje s růstem celkových mandatorních výdajů kvůli úzké provázanosti mezi nimi. Postupem let se zvyšuje také hodnota podílu zákonných mandatorních výdajů na hrubém domácím produktu státu. Ze 14 % vzrostl jejich podíl během dvou let na 16 procent. Na zákonných mandatorních výdajích se největší měrou podílejí sociální transfery, které je tvoří přibližně z 80 procent. Jedná se tedy o provázaný systém mandatorních výdajů, kdy jedna položka navyšuje druhou, ta následně třetí a tak podobně. Celkovou výši sociálních transferů v minulosti navýšila např. reforma z roku 2007, upravující výši minimální mzdy, existenčního a životního minima. To potažmo ovlivnilo i dávky státní sociální podpory, které se vypočítávají násobkem životního minima.

Naopak byly sníženy dávky nemocenského pojištění (během čtyř let⁷ klesly o 12 miliard korun). Toto snížení však bylo „vykompenzováno“ navýšením pasivní politiky zaměstnanosti, která se mezi roky 2008 a 2009 zvýšila ze 7 miliard korun na 15 miliard Kč. Jednou z položek, jež byla v letech 2008 až 2010 vyplácena stále v menších hodnotách, byl příspěvek na dítě, opakem tomu však byl příspěvek na bydlení, který podobným tempem rostl a veškeré rozdíl tak stíral.

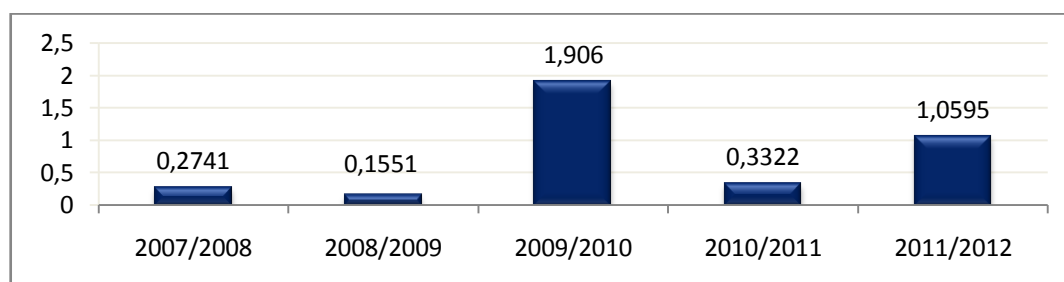
---

⁷ 2007 až 2010 včetně

Znepokojivým faktem je, že na jednoho českého důchodce připadají sice téměř dva poplatníci pojistného, ovšem jejich počet stále klesá. Počet důchodců tak roste rychleji než počet pojistníků, což je v dlouhodobém horizontu neudržitelné, protože by stát v budoucnosti nemusel najít dostatek peněz na vyplácení důchodů. Generaci dnešních dvacátníků již média ze všech stran předhazují, že se s jakýmkoliv vyhlídkami na důchod mohou rozloučit.

Ostatní zákonné mandatorní výdaje jsou výdaji, na kterých se dá v nejnужnějších případech ušetřit. Vlády to v minulosti aplikovaly např. snížením státní podpory stavebního spoření. Neustálé snižování státního příspěvku má za následek snížení počtu smluv (v jednotkách statisíců). O toto spoření již není takový zájem jako dříve, za což mohou neustále se zhoršující a méně výhodné podmínky. Státní příspěvek se z částky 4 500 korun snížil v průběhu let na polovinu, a lidé tak volí jiné formy, jak uložit své peníze s vidinou vyššího výnosu.

Graf č. 22: Elasticita Mandatorních výdajů ze zákona a Celkového počtu důchodců v letech 2007 až 2012

Zdroj: vlastní zpracování

V období 2009/2010 předstihl celkový počet důchodců v rychlosti růstu závislou proměnnou – mandatorní výdaje a jeho rychlost byla téměř dvakrát vyšší. Ty se v těchto letech zvýšily oproti ostatním rokům pouze o 4 miliardy korun. Před tímto obdobím rostly průměrně o 30 – 40 miliard korun za rok, proto je elasticita počtu důchodců velmi blízká hodnotě nula. Rok 2009/2010 ukazuje podobný průběh i při porovnání pružnosti důchodů a celkového počtu důchodců. Zde se počet uživatelů důchodů přiblížil hodnotě rychlosti důchodů, ovšem nepřekročil ji (0, 7292). Největší podíl na zvýšení celkového počtu důchodců, měl nárůst starobních důchodců, který zaznamenal vzestup o 160 tisíc lidí (mezi rokem 2009 a 2010). Částečně na to však měla vliv změna důchodového systému, kdy se

invalidní důchody občanů v penzijním věku automaticky převedly do kategorie starobních důchodů. V letech 2007-2009 dosahují výsledky elasticity podobně jako při porovnání počtu důchodců a důchodů, v dalších letech je z grafu č. 22 patrné, že mandatorní výdaje rostou pomaleji než důchody, protože nezávislá veličina, která byla pro obě analýzy shodná (celkový počet důchodců), roste u mandatorních výdajů rychleji. Odpovídá tomu i hodnota z posledního sledovaného období 2011-2012, kdy u mandatorních výdajů dokázal celkový počet důchodců pokořit hodnotu jedna a dosáhnout tak „rychlejšího“ růstu, zatímco u důchodů se nedostal ani na hodnotu elasticity 0,5. Mandatorní výdaje lze tedy označit za pozvolně rostoucí veličinu, bez meziročních stomiliardových výkyvů.

4.3 Komparace situace v ČR vůči ostatním zemím Visegrádské čtyřky

Visegrádská čtyřka („V4“) je uskupení zemí střední Evropy, do kterého patří Česká republika, Slovensko, Maďarsko a Polsko. Tyto země spolu v roce 1991 uzavřely alianci. Představitelé jednotlivých států (ČR a Slovensko společně pod hlavičkou Československa) podepsali deklaraci blízké spolupráce těchto postkomunistických zemí, směřujících k evropské integraci mezi vyspělé země západního bloku. V roce 2004, kdy všechny čtyři země vstoupily do Evropské unie, došlo k rozšíření zahraničně-politických aktivit tohoto uskupení a k posilování vzájemných vazeb. Spolek V4 spolupracuje také s Rakouskem a Slovinskem. Projekty skupiny z oblasti kultury, vzdělávání nebo příhraniční spolupráce jsou financovány prostřednictvím Mezinárodního visegrádského fondu, jehož rozpočet je tvořen příspěvky jednotlivých států – každoročně v řádech milionů eur. Příspěvky do Fondu jsou pro všechny země stejně vysoké. Země Visegrádské skupiny se každoročně střídají v čele tzv. „Předsednictví.“

Před vstupem do Evropské unie byly státy V4 považovány za spíše slabší, ale s velkým růstovým potenciálem. Po deseti letech členství v EU jsou hodnoceny jako ekonomicky silnější a také vzrostl jejich význam pro Evropskou unii. Zvýšila se jejich ekonomická síla, vyjádřena ukazatelem HDP ve vztahu k evropské „osmadvacítce.“ V roce 2004 hodnota tohoto ukazatele byla pouze 3,7 %, po deseti letech dosahovala 5,4 %. Význam pro ostatní státy EU je viditelný v oblasti zahraničního obchodu, kde vzrostl podíl exportu zemí V4 vůči ostatním státům z 5,8 % na 9,1 %. Evropský trh čítá více než 500 milionů obyvatel a potenciálních klientů. Dalším ukazatelem, který dokazuje správný vývoj zemí V4 je index

kvality života, ve kterém tři ze čtyř zemí (ČR, Slovensko a Polsko) poskočily v žebříčku směrem nahoru a České republice se podařilo přeskochit i Spojené království nebo Itálii. Maďarsko si v tomto srovnání pohoršilo, hlavně důsledkem vnitrostátních politických chyb a také devalvací maďarského forintu vůči euru v posledních několika letech. Velký podíl mají země V4 v automobilovém průmyslu, protože jsou druhým největším producentem automobilů v EU, hned po Německu. Rozšíření EU dalo totiž podnikům v západní Evropě jedinečnou příležitost k doplnění nových výrobních kapacit v regionu Visegrádské skupiny a zvýšení své konkurenceschopnosti na vnitřním i vnějším trhu Evropské unie. Vstup do Evropské unie znamenal pro země V4 také velkou možnost využívání evropských fondů a dotací, které umožňují realizovat projekty ke zlepšení infrastruktury a na podporu malého a středního podnikání. Pro období 2014 - 2020 bylo zemím V4 přiděleno na prostředcích pro kohezní politiku přes 135 miliard eur.

Země V4 si k desátému výročí v Evropské unii stanovily další úkoly pro splnění a rozvoj v nové dekádě evropského členství. Cílem České republiky je snížit korupci a zlepšit efektivitu institucí, diverzifikovat energetické zdroje a zvýšit podíl absolventů technologických odvětví. Maďarsko se bude snažit snížit nezaměstnanost, snížit státní výdaje a zlepšit využití evropských fondů. Polsko si stanovilo za cíl zvýšit investice do vědy a výzkumu, změnit hospodářství od výrobního způsobu k hospodářství založenému na inovacích a Slovensko se pokusí reformovat veřejné instituce, zlepšit flexibilitu pracovního trhu a zvýšit konkurenceschopnost. Společným cílem Visegrádské skupiny však zůstává vytvoření bojové skupiny, čítající až tři tisíce vojáků. Jedním z důvodů vzniku této skupiny je také bezpečnostní riziko, spočívající v současné ukrajinské krizi. Bojová skupina by měla fungovat pod hlavičkou NATO a Evropské unie, a měla by se podílet na humanitárních misích či se účastnit případných ozbrojených konfliktů.

Přestože se všechny státy V4 zavázaly k tomu, že přijmou společnou měnu euro, do Eurozóny zatím vstoupilo pouze Slovensko. V ostatních zemích není tato změna stále ještě aktuální. Součástí přijetí eura je i splnění podmínek – dodržení maastrichtských kritérií a Fiskálního paktu. Zároveň je však potřeba počítat s odmítavým přístupem populace ke změně měny.

Země Visegrádské čtyřky lze srovnat z hlediska vývoje makroekonomických a společenských hodnot – příjmů, výdajů a deficitu státního rozpočtu, míry nezaměstnanosti, výše hrubého domácího produktu a vyrovnání se s ekonomickou krizí.

Tabulka č. 15: Základní údaje o zemích Visegrádské čtyřky (stav v roce 2014)

Země	Počet obyvatel	Rozloha (v km ²)	Hustota obyvatel (obyv./km ²)	Měna
Česká republika	10 521 646	78 866	133,0	Koruna
Slovensko	5 410 728	49 036	110,0	Euro
Polsko	38 464 000	322 575	122,0	Zlotý
Maďarsko	9 877 000	93 030	106,2	Forint

Zdroj: Vlastní zpracování

4.3.1 Nezaměstnanost

Jedním ze základních makroekonomických ukazatelů státu je nezaměstnanost, resp. její míra. Situace na trhu práce významně koreluje s ekonomickou situací země, je ovlivňována sociální politikou vlády – snahou vytvářet nová pracovní místa, poskytovat zaměstnavatelům jisté úlevy v podobě příspěvků na zaměstnávání znevýhodněných osob, snižovat dlouhodobou nezaměstnanost, uvolňovat finanční prostředky na rekvalifikační kurzy a v neposlední řadě vyplácet sociální dávky nezaměstnaným. Velkou roli v těchto činnostech hraje fakt, zda je v daném státě u moci pravicová či levicová vláda, neboť každá z nich má jinak sestavený politický program a žebříček priorit v oblasti trhu práce. Levicově orientované vlády neváhají poskytovat nezaměstnaným štedrou sociální podporu, zatímco pravicové vlády se snaží o dlouhodobější posun do budoucna, v podobě zvýšené adresnosti a omezení sociálních přídavek, a tím nasměrování nezaměstnaných k samostatné aktivitě v hledání pracovní pozice.

Česká republika si v porovnání střeoevropských zemí udržuje v hodnocení situace na trhu práce výchozí neotřesitelnou pozici. Její míra nezaměstnanosti se drží na velmi nízké úrovni, ve většině let dosahuje dokonce poloviční míry nezaměstnanosti Slovenska. Přestože jsou v České republice oblasti, které trpí vysokým počtem nezaměstnaných (např. Ústecký kraj, Morava), celkový obrázek není nikterak nepříznivý. Ekonomická krize nepůsobila v České republice tak silně, aby výrazněji ovlivnila její míru nezaměstnanosti. Zatímco v jiných evropských zemích počet nezaměstnaných mnohonásobně stoupl, Česká republika si udržela přívětivou hranici nezaměstnanosti 6-7 %. Nejnižší míru

nezaměstnanosti si v rámci Evropské unie udržují vyspělé ekonomiky, např. Rakousko, Německo a Lucembursko.

Slovensko

Slovensko patří k zemím Evropské unie, které se potýkají s nejvyšší mírou nezaměstnanosti. Jeho míra nezaměstnanosti se dlouhodobě vysoko drží nad evropským průměrem. Velký podíl na tom měla globální ekonomická krize, během které začaly slovenské podniky výrazně propouštět, a která zastavila slibně se snižující nezaměstnanost v období silného hospodářského růstu v roce 2008. V posledních letech se na Slovensku změnila metodika počítání nezaměstnaných, již do nich nejsou zahrnováni lidé, kteří se zapojili do dobrovolnických nebo pomocných prací. Jinak by byla slovenská míra nezaměstnanosti vyšší. Slovinci doufají v rychlejší růst tamní ekonomiky, který by v budoucnosti zároveň dokázal nezaměstnanost snížit. Přestože současná míra nezaměstnanosti na Slovensku vypadá hrozivě (minimálně ve srovnání s Českou republikou), situace na počátku třetího tisíciletí byla pro Slovensko ještě nepříznivější. V roce 2001 se míra nezaměstnanosti pohybovala kolem 19 procent a tato situace trvala ještě několik dalších let.

Velkým problémem, který způsobuje vysokou míru nezaměstnanosti na Slovensku, je především nezaměstnanost mladých lidí (15 až 24 let věku), která se pohybuje okolo 34 procent, což řadí Slovensko na 5. nejhorší pozici v Evropské unii. V absolutním vyjádření se jedná o počet kolem 65 tisíc lidí pod 25 let. Horšího výsledku dosahuje už jen Řecko, Španělsko, Portugalsko a Itálie. Obecně se tak o těchto lidech hovoří jako o „ztracené generaci.“ Česká republika si v nezaměstnanosti mladých drží na poměry Evropské unie „slušný“ výsledek – 19 procent. V tomto ohledu se výrazně projevila ekonomická krize, během které se nezaměstnanost mladých lidí zvýšila o 10 procent. Situace stále trvá a z mladých lidí se tak často stávají dlouhodobě nezaměstnaní, kteří po určitém čase ztrácejí jakoukoliv motivaci hledat si zaměstnání. Na Slovensku tvoří přes 63 % nezaměstnaných osob právě dlouhodobě nezaměstnaní (v České republice je to kolem 43 %). Slovensku by mohla pomoci metoda, která se osvědčila v minulosti ve Švýcarsku, a to vytváření nových pracovních míst v podobě zkrácených úvazků, které více zflexibilní místní pracovní trh. Problém se v roce 2014 již začal řešit nižšími sociálními odvody ze mzdy, které platí zaměstnavatel po dobu jednoho roku a zároveň omezeným mzdovým ohodnocením pro

zaměstnance, ve výši maximálně dvou třetin průměrné mzdy. Dalším určitým zlepšením je, že některé slovenské firmy začaly spolupracovat s tamními středními školami s cílem vychovávat budoucí zaměstnance, např. v oboru informačních technologií. Obecným problémem je, že mladí lidé, pokud už jsou zaměstnaní, nepracují v oborech, které vystudovali.

Při hledání příčin špatné situace na trhu práce, přišel slovenský premiér Robert Fico s tvrzením, že jedním z důvodů vysokých hodnot míry nezaměstnanosti na Slovensku je půlmilionová romská menšina. Nebýt jí, byla by míra nezaměstnanosti pod průměrem EU. Fico prohlásil, že: „Kdyby nebyla na Slovensku míra nezaměstnanosti deformovaná velkým počtem romských spoluobčanů, tak Slovensko má dnes osmi- nebo devítiprocentní nezaměstnanost,“ (Palata, 2013).

Slovenský premiér charakterizoval tuto skupinu obyvatel za „těžko rekvalifikovatelné“, se špatnými pracovními návyky a pracovní disciplínou. Hned se vyrojily spekulace, že pokud by se podařilo Romy zaměstnat, stoupl by slovenský hrubý domácí produkt až o sedm procent. Situace se stává těžko udržitelnou, neboť romské základní školy jsou přeplněné (kvůli vysoké porodnosti), a žáci propadají již v první nebo druhé třídě. Míra nezaměstnanosti mezi Romy na Slovensku se pohybuje dlouhodobě kolem 90 procent.

Dalším z důvodů, které byly označeny za problém slovenské nezaměstnanosti je fakt, že lidem, kteří dostávají sociální příspěvky v hmotné nouzi, se tyto příspěvky výrazně snižují, pokud si najdou jakýkoliv legální příjem. Druhým problémem jsou vysoké sociální a zdravotní odvody z tohoto příjmu. To jsou faktory, vedoucí ke snížení motivace hledat si práci. Tento případ se vyskytuje především u lidí s nižší úrovní vzdělanosti a kvalifikace. Úspěšně byla náprava tohoto problému aplikována v Německu, kde byla vytvořena pracovní místa s malým úvazkem, a ze mzdy byly odváděny pouze minimální prostředky státu. Tím se podařilo snížit dlouhodobou nezaměstnanost. Jistou nevýhodou těchto pracovních úvazků je, že zaměstnanci mají malou šanci dostat se k lépe placené práci.

Slovenský problém nezaměstnanosti se týká také starších žen (ve věku 55 až 64 let). Zatímco v roce 2004 bylo bez práce 12 procent žen ve vyšším věku, v současnosti je to kolem 30 %. Jedním z možných důvodů je, že na Slovensku mohou matky zůstat na mateřské dovolené až do třech roků věku dítěte a mateřství poté často prodlužují druhým

dítětem. Potvrzuje to fakt, že bezdětné ženy do 49 let věku mají o 32 % vyšší zaměstnanost, než ženy stejného věku s dětmi. V tomto ohledu se uvažovalo o daňových a odvodových opatřeních, která by zvýhodňovala jednoho pracujícího v rodině před druhým. (Tvardzík, 2014)

Vysoké sociální odvody za zaměstnance brání slovenským podnikům přijímat nové pracovníky. Platí to převážně u malých firem, které se bojí budoucího ekonomického vývoje a v najímání nových zaměstnanců jsou zdrženlivější. Slovenská vláda přišla v roce 2013 s nápadem, že by pracující penzisty mohli nahradit nezaměstnaní absolventi škol. Věk by tak byl jednoznačným důvodem k ukončení pracovního poměru. Okamžitě se však objevily hlasy, že penzisté vykonávají hůře placenou práci, o kterou by mezi mladými lidmi nebyl zájem. Ze statistik však vyplynulo, že v případě mnoha nezaměstnaných penzistů je jejich příjem ze zaměstnání vyšší, než jejich starobní důchod. Slovenská opozice navrhovala, aby státem zaměstnaní penzisté dostali striktní ultimátum, zda budou pobírat mzdu nebo důchod.

Současná vláda Roberta Fica si dala závazek, že se pokusí snížit míru nezaměstnanosti na Slovensku k průměrným hodnotám Evropské unie.

Maďarsko

Maďarsko je jednou ze zemí, ve které se během ekonomické krize zvýšila míra nezaměstnanosti o několik procentních bodů. Tento fakt koreloval s výrazným propadem hrubého domácího produktu v roce 2009, kdy se hodnota HDP snížila o 6,7 %. To se negativně projevilo na situaci ve firemním sektoru. V posledních letech se maďarská nezaměstnanost nezvyšuje, především díky růstu ekonomiky, státním investicím a vládnímu opatření na podporu zaměstnanosti, které by mělo v následujících letech vytvořit až milion pracovních míst, snížit daňovou zátěž a byrokracii pro zaměstnavatele. Tento vládní program byl slibován k uskutečnění po nástupu vlády premiéra Viktora Orbána v roce 2010. Pracovní místa, která jsou v Maďarsku vytvářena, jsou však pozice s časově zkráceným úvazkem. Lidé na těchto pozicích pobírají více prostředků, než kolik by jim přinesly sociální dávky, ovšem jejich příjem nedosahuje minimální mzdy plného úvazku. Kritici této reformy se pozastávají právě nad vládním plánem vytvářet krátké a hůře placené pracovní příležitosti. Zkrácené úvazky jsou však šancí pro ženy s malými dětmi, jak skloubit mateřství a práci nebo pro starší občany v předdůchodovém věku, kterým

umožňují udržet se na pracovním trhu co nejdéle a zůstat tak aktivní. Maďarská opozice dále kritizuje vládu za to, že podle ní používá zavádějící údaje o nezaměstnanosti. Vyčítá vládě, že do kategorie zaměstnaných Maďarů řadí i ty, kteří pracují v zahraničí, vykonávají veřejně prospěšné práce nebo pracují načerno. Je pravdou, že ohledně míry nezaměstnanosti v Maďarsku se objevují nejrůznější výsledky, které se často mezi sebou liší o několik procentních bodů (TASR, 2014).

Nezaměstnanost mladých lidí se v Maďarsku dlouhodobě pohybovala kolem 23 %, tedy o něco více, než v případě České republiky, ale stále to byl poměrně slušný výsledek. V dubnu 2013 však její hodnota vzrostla a činila 30,5 procenta. Dlouhodobá nezaměstnanost se v tomto roce pohybovala nad hranicí 50 procent. Absolutní počet nezaměstnaných v letech 2012-2013 činil 440 – 460 tisíc obyvatel. Maďarsko však bylo v roce 2014 chváleno všemi médii za pokrok, který dokázalo učinit, když se jeho míra nezaměstnanosti snížila z 11 procent na necelých osm. Jednalo se o nejvýraznější snížení nezaměstnanosti v rámci celé Evropské unie. Počet nezaměstnaných se tak velmi snížil a činil již „pouze“ 360 tisíc lidí. V květnu 2014 uvedla slovenská zpravodajská agentura TASR informaci, že nezaměstnanost mladých lidí klesla na úroveň 19 procent.

V Maďarsku byla vnesena myšlenka, že by bylo správné omezit nezaměstnaným volební právo, a tím omezit jejich vliv na politickou situaci v zemi. Tento nápad úzce pomýšlel na místní romskou menšinu. Pokud by byl tento plán dotažen do konce, byli by postižení degradováni na ne-občany a postupně odsunuti na okraj společnosti do ghett, bez možnosti jakékoliv světlé budoucnosti. Premiér Orbán dále přišel s nápadem, o kterém informoval zpravodajský server iDNES v srpnu 2014, a to, že by Evropská unie měla zaškolit deset milionů nezaměstnaných Romů, což by mělo vyřešit jednak problém romské nezaměstnanosti, ale také zvyšující se nástup pracovní imigrace v evropských zemích. Přistěhovalci se ujímají především málo kvalifikovaných profesí. Je otázkou, zda je tento tah zamýšlen jako pomoc romské komunitě nebo je pouze jednou z fází boje proti imigrantům. Maďarský premiér je totiž velkým zastáncem protipřistěhovalecké politiky a několikrát vyjádřil přesvědčení, že by Evropa měla zvýšit pomoc v zemích, ze kterých emigranti za prací utíkají, než přistěhovalce v jejich jednání podporovat. Ať už za tímto krokem stojí cokoliv, je faktem, že Romové jsou v Maďarsku často diskriminováni, násilně napadáni a veřejně rasisticky uráženi. S tím souvisí také segregace romských žáků od

ostatních, což je do jisté míry výsledkem sociální exkluze (vyloučení), za druhé je důvodem přilákání většího počtu žáků do výhradně „neromských“ tříd, kvůli vyšším příspěvkům ze systému financování školských zařízení. To ztěžuje jakoukoliv sociální integraci Romů a jejich možné uplatnění na trhu práce, ze kterého poté vyplývá potřeba školit a rekvalifikovat Romy, jak tvrdí premiér Orbán. Romové se tak stávají součástí začarovaného kruhu bez viditelné možnosti na zlepšení. I bez uplatnění Romů na trhu práce se však Maďarsku podařilo snížit nezaměstnanost.

Kabinet Viktora Orbána slavil i další úspěchy, když na začátku roku 2014 byl po čtyřech letech obnoven hospodářský růst země a vláda vyhlásila, že „všechna čísla nasvědčují tomu, že recese končí“ (Palata, 2014). Úspěchy jsou to však často relativní, protože byl sice zastaven růst státního dluhu, ovšem za cenu toho, že daň z přidané hodnoty, která se na umořování dluhu podílí, je v Maďarsku nejvyšší ze všech zemí Evropské unie – základní sazba činí 27 % (je doplněna dvěma sníženými sazbami – 18 % a 5 %). Zemi se však různými opatřeními podařilo snížit deficit HDP pod požadovanou hranici tří procent.

Pohledy Maďarů se často upírají k sousednímu Slovensku. Mezi těmito zeměmi panuje od nepaměti velká nevraživost a lidé jsou tak zvyklí srovnávat ekonomické úspěchy či neúspěchy obou krajin. Ostatním zemím Visegrádské čtyřky závidí obyvatelé Maďarska hlavně nižší daně, vyšší růst mezd či nižší míru úsporných opatření, která v Maďarsku dopadla na mnoho profesí, např. na učitele a dalších státní zaměstnance. Pro Orbánovu vládu jsou však typické některé socialistické kroky, např. omezování vlivu a zisků zahraničních firem v Maďarsku (podobnost s protipřistěhovaleckou politikou), centrální domlouvání zahraničních investic, např. dostavba elektrárny domluvená s Ruskem, od kterého si země půjčí prostředky na její dostavění. Naopak Polsko se snaží o snížení energetické závislosti Evropské unie na Rusku.

Budování systému veřejně prospěšných prací, o který maďarská vláda usilovala při snižování počtu nezaměstnaných, je dvousečnou zbraní. Na jedné straně pomůže snížit dlouhodobou nezaměstnanost a udržet pracovní návyky těch, kteří tyto práce budou vykonávat, na druhé straně však zaručí pokles jejich aktivity ve hledání stálého zaměstnání, z důvodu nedostatku času a „zjevné zaměstnanosti.“ Prospěšné práce jsou často také velmi finančně náročné, protože je mj. potřeba zaplatit i vedoucí pracovníky a to má za důsledek snižování výdajů na dlouhodobější a účinnější programy, např.

rekvalifikační kurzy. Systém je zvláštní i ve svém financování, jelikož lidé, vykonávající veřejně prospěšné práce jsou placeni místní samosprávou (městy a obcemi), které se následně vynaložené prostředky vrací ze státního rozpočtu, což jednak zvyšuje nároky na administrativu a za druhé veřejné práce prodražuje, neboť města a obce jich hojně využívají k vylepšování a revitalizaci sebe sama. Úsporným opatřením však nemůže být plošné snížení pracovních míst ve veřejně prospěšných pracích, neboť by okamžitě došlo k vysokému nárůstu nezaměstnaných. Tím se liší maďarský systém od slovenského. Na Slovensku zůstávají obyvatelé, vykonávající veřejné práce v registru nezaměstnaných, v Maďarsku jsou z tohoto registru vymazáni.

Podle prognózy, kterou na jaře roku 2014 vydala Evropská komise, se podaří míru nezaměstnanosti v Maďarsku snížit pod hranici devíti procent a tím se začít přibližovat době před hospodářskou krizí. Napomáhají tomu také pracovní opatření, konkrétně zavedení mzdových dotací, které se vztahují na dlouhodobě nezaměstnané starší 50 let nebo se základním vzděláním. Následné hodnocení těchto opatření ukázalo, že tyto dotace vedly k vyššímu začleňování mužů nad 50 let do aktivní účasti na trhu práce a tím k částečnému snižování nezaměstnanosti.

Polsko

Polsko se na rozdíl od Maďarska dokázalo s ekonomickou recesí vyrovnat velice rychle. Neplatí to však úplně pro ukazatel nezaměstnanosti. Tato země se v jednom ohledu liší od ostatních států V4. Má výrazně více obyvatel, dokonce více, než všechny zbývající země V4 dohromady. Nezaměstnanost Polsko trápí již dlouhou dobu. Ještě na počátku tohoto století dosahovala její míra nezaměstnanosti (podobně tomu bylo na Slovensku), hranice 20 procent. Po vstupu do Evropské unie nastalo oživení polské ekonomiky, spojené se zlepšením nálady podnikatelů, kteří začali vytvářet nová místa, neboť se jim naskytly nové příležitosti investování a zlepšování pozic na trhu.

Zároveň však „otevření nových hranic“ znamenalo, že se spousta Poláků vydala za zaměstnáním do zahraničí. Byli to převážně ti, kteří se rozhodli vykonávat práci, kterou ve vybrané zemi místní obyvatelé pohrdají. Ale nejen oni. Toto se týkalo také polských vědců a kvalifikované pracovní síly. Jejich cílem byly nejen lepší ekonomické podmínky, ale také možnost zahraničních pracovních zkušeností. Vyšší platové podmínky ve vyspělých evropských ekonomikách zůstávají pro obyvatele střední Evropy velkým lákadlem. Před

několika lety zažila podobnou situaci i Česká republika, kdy čeští lékaři hrozili hromadným odchodem do zahraničí, pokud se nezlepší jejich pracovní a mzdové podmínky. Kromě Polska se největší „odliv mozků“ do zahraničí týkal také Rumunska. V případě Polska se týkal odchod více než dvou milionů lidí. Vstup do Evropské unie odboural byrokratické překážky v podobě zdlouhavého vyjednávání o pracovním povolení či cestovním vízu a vytvořil tak lákavou situaci pro pracovní migraci. Cílovou destinací Poláků se stala především Velká Británie, kde jich v současné době žije kolem 700 tisíc (Pešeková, 2015).

Nejprve se situace mohla zdát uklidňující, neboť se snižovala nezaměstnanost, důsledky jsou však nebezpečnější, protože z Polska odcházejí aktivní a flexibilní lidé. Odliv řemeslníků, lékařů nebo inženýrů může mít pro Polsko katastrofální důsledky v podobě ztráty mladých pracovitých lidí a pomalu se rozvíjejících technologií a inovací. Pokud by se z tohoto trendu stal v budoucnosti zvyk, může na Polsko dopadnout krize pracovního trhu, kdy bude nouze o nejdynamičtější pracující. Dalším problémem je, že demografické údaje o migraci se nevyrovnávají dostatečně, protože Polsko není zemí, která by permanentně přitahovala přistěhovalce. Na rozdíl od západoevropských zemí nebo i České republiky, ve které se to hemží stavebními dělníky z východních zemí. Polsko však může přilákat alespoň Španěle, jejichž země je v míře nezaměstnanosti (spolu s Řeckem) na tom o mnoho hůře než Polsko. Mladí Španělé vyjíždějí do ostatních zemí Evropy za podnikáním, zakládáním firem a budováním kariéry, protože ve Španělsku panuje hrozná situace na trhu práce. Španělská vláda slibovala vytvoření několika milionů pracovních míst, poté však oznámila, že tento krok nebude schopná splnit. To obyvatelé Španělska našťvalo a zároveň motivovalo k tomu, aby vyrazili za pracovními podmínkami do jiných, více prosperujících zemí. Stejný případ se týká mladých lidí z Portugalska, Itálie nebo Řecka. Mají dobré vzdělání, ale malou či nulovou praxi. (Ziemacki, 2013)

V minulosti Polsko trápil fakt, že mnoho lidí, kteří byli oficiálně zaregistrováni na úřadu práce, ve skutečnosti pracovali „načerno“, aby mohli pobírat sociální dávky a ještě si k nim přivydělat.

V listopadu 2014 vydalo polské Ministerstvo práce a sociálních věcí zprávu, že nezaměstnanost v zemi je nejnižší od roku 2009 – kolem 11 procent (Pohanka; Kottová, 2014). Napomohla tomu mj. poptávka po pracovních místech v sektoru průmyslu a

školství. Dále se nezaměstnanost snižovala pomocí aplikace nového systému podpory pracovních míst, spuštěného vládou na jaře 2014. Práci si během tohoto období našlo půl milionu Poláků, což je mimochodem větší počet, než kolik je nezaměstnaných v České republice. I to dokládá rozdílnou velikost obou států. K dalšímu snížení míry nezaměstnanosti došlo po nástupu polských pracujících na sezónní práce, do oblasti zemědělství a stavebnictví, kterým se daří především v letních měsících. Obavy z ukrajinské krize, která by se mohla dotknout Polska, i jeho trhu práce, se prozatím nepotvrdily.

Vláda premiéra Donalda Tuska začala nezaměstnanost snižovat již na jaře roku 2013, pomocí systému levných úvěrů pro malé a střední firmy, za které se rozhodla zaručit prostřednictvím Státní banky. Cílem těchto opatření je účinně bojovat s nezaměstnaností pomocí investic. Polská vláda si od investic slibuje stavění a budování, a tím vytváření pracovních míst.

Pędziwol (2014) na ekonomickém serveru E15.cz přinesl v únoru 2014 zprávu o tom, že polští vědci se snaží najít recept na tamní nezaměstnanost. Jejich nápad spočíval v plošném zakládání včelařství, jež by měla snížit nezaměstnanost a zároveň zvýšit produkci medu o 7500 tun. V ideálním případě by to bylo možné uplatnění pro absolventy, nezaměstnané a obyvatele nad 50 let, pro které by se produkce medu zároveň stala dlouhodobě výnosným byznysem.

V roce 2015 je předpokládáno, že se míra nezaměstnanosti v Polsku ještě více sníží, neboť pětina polských firem ohlásila, že hodlají přijímat nové zaměstnance. To by mohlo Polsku konečně pomoci k tomu, aby se tamní nezaměstnanost přiblížila ostatním ekonomickým ukazatelům, které globální krize téměř nepostihla.

Česká republika

V porovnání s ostatními státy Visegrádské čtyřky je Česká republika jediným státem, který nemá s nezaměstnaností svých občanů větší potíže. Dlouhodobé výsledky ji řadí k předním zemím Evropské unie, jejíž míra nezaměstnanosti je jednou z nejnižších a také nižší než průměr EU. Dlouhodobá nezaměstnanost, snížená adresností sociálních dávek, i nezaměstnanost lidí do 25 let, je na mnohem nižší procentní úrovni než u sousedních států. Oproti problémy zmítanému Slovensku si Česká republika i v době ekonomické krize udržela míru nezaměstnanosti kolem 7 procent, o kterých by se ostatním zemím V4 mohlo

v poslední době nechat pouze zdát. Ekonomická krize více než českou nezaměstnanost, ovlivnila spotřebu domácností ČR, výrazně nižší výběr daně z přidané hodnoty a daně z příjmů PO.

Ovšem i v České republice jsou velké rozdíly v regionální nezaměstnanosti. Nejlepší hodnoty tradičně vykazuje Praha (míra nezaměstnanosti okolo 3 %), zatímco nejvyšší nezaměstnaností disponuje Ústecký, Karlovarský a Moravskoslezský kraj. Zde se míra nezaměstnanosti pohybuje kolem deseti procent. Obzvláště vysoké hodnoty bývají naměřeny v okolí Ústí nad Labem (v letech 2004-05 zde byla nezaměstnanost místních obyvatel 15 %). Stejně rozdíly jsou i u porovnání hrubých mezd v jednotlivých částech republiky. Zatímco Praha vykazuje údaj o hrubé mzdě přes 32 tisíc korun, Zlínský kraj, Ústecký kraj nebo kraj Vysočina o 10 tisíc korun nižší. Zdrojem dat je Český statistický úřad, stav k únoru 2015.

Právě tyto regionální oblasti, ve kterých nejsou účinná opatření na snížení nezaměstnanosti, brání tomu, aby se míra nezaměstnanosti ČR držela pod hranicí pěti procent, jak tomu bylo v roce 2008, po uskutečnění účinných vládních reforem, spojených s adresností sociálních dávek. Naopak Praha byla v roce 2013 hodnocena jako region s třetí nejnižší mírou nezaměstnanosti v celé Evropské unii. Předstihla ji pouze dvě města - v Rakousku a Německu. Rozdíl je také v obecné míře nezaměstnanosti mužů a žen. Nezaměstnanost žen je dlouhodobě vyšší, drží se o dva až tři procentní body výše než v případě mužů. To je podobné v období od roku 1993 až do současnosti. Přesto se nezaměstnanost mužů i žen drží pod průměrem Evropské unie.

Země Evropské unie jsou z hlediska nezaměstnanosti porovnávány často. Česká republika je v těchto průzkumech vždy chválena pro svou nízkou míru nezaměstnanosti. Nižší nezaměstnanost bývá už pouze v Rakousku, na Maltě, v Německu a v Lucembursku. V listopadu 2014 se Česká republika dostala dokonce na třetí místo v EU. Podle ministryně práce a sociálních věcí Marksové (2014) to potvrdilo fakt, že se země stává využívanější a atraktivnější z pohledu zaměstnavatelů. Situaci napomohly také sezónní vlivy, aktivizační opatření Ministerstva práce a sociálních věcí, a v neposlední řadě také pozitivní vývoj tuzemské ekonomiky. Svůj podíl na snižování zaměstnanosti má také zefektivnění spolupráce mezi zaměstnavateli a úřady práce, která vede k přímému zprostředkování zaměstnání. Přitom ještě v lednu téhož roku (2014) usilovalo o práci přes 600 tisíc

nezaměstnaných. O nejvyšší počet nezaměstnaných v historii České republiky se postaral úbytek sezónních prací, především v zemědělství, stavebnictví a lesnictví, dále vypršení pracovních smluv a dohod. Na úřady práce přicházeli také podnikatelé, kteří v lednu 2014 ukončili své podnikání. Uvedl to zpravodajský server iDNES.cz. V té době sice přibývalo volných pracovních míst, ovšem stále vycházel nelichotivý průměr 17 uchazečů na jedno volné místo. Ještě horší výsledek byl zaznamenán ve východní části republiky, kdy v Karviné připadalo 66 uchazečů na jedno volné místo, v Jeseníku to bylo dokonce 85 nezaměstnaných. Taková bývá situace v zimních měsících. S příchodem jara a rozvojem zemědělských a stavebních prací se nezaměstnanost každý rok výrazně snižuje. Stejně tak vznikají krátkodobá místa v hotelech a restauracích. Jsou to však pouze časově omezená pracovní místa bez trvalejšího příslibu zaměstnání.

Nezaměstnanost mladých lidí je problémem ve všech státech EU, v České republice je však na nadprůměrně dobré úrovni. Absolventi středních a vysokých škol jsou na trhu práce rizikovou skupinou, neboť jim chybí praxe a pracovní zkušenosti, které by zaměstnavateli byli schopni nabídnout. Průměrná míra nezaměstnanosti mladých v EU je kolem 20 procent, což vyjadřuje, že každý pátý mladý člověk v Evropě není schopen najít si zaměstnání. Tuto průměrnou hodnotu nejvýrazněji překračuje Španělsko a Řecko (míra nezaměstnanosti mladých - přes 53 %). To vede k časté pracovní migraci mladých lidí z těchto jižních států do zbývajících zemí Evropy. Evropská unie také vynakládá miliardové finanční prostředky na dotování pracovních míst a poskytování odborného vzdělávání. Ty jsou vypláceny z Evropského sociálního fondu. Je to jednoznačně hodnotnější způsob, než pasivní plošné vyplácení sociálních dávek a podpor. V Česku je situace poněkud odlišná, v létě 2014 se tento druh nezaměstnanosti pohyboval pod 17 procenty. I tak však převyšuje obecnou míru nezaměstnanosti ČR o deset procent. Nejmenší problém vstoupit na pracovní trh mají absolventi vysokých škol a se snižujícím vzděláním se problematičnost získání práce zvyšuje. Rozdílnost v míře složitosti nalezení práce, lze spatřit také v odlišných vysokoškolských zaměření a oborech. Největší zájem na trhu práce bývá o studenty strojírenských a elektrotechnických oborů. Na opačné straně žebříčku se nacházejí absolventi lesnických, hotelových a gastronomických oborů. Přehled oborů uveřejnil Národní ústav pro vzdělávání.

V roce 2015 se očekává příliv nových zahraničních investorů do České republiky. To by mohla být vhodná příležitost pro snižování nezaměstnanosti, jelikož firmy budou otevírat

nové pobočky a budou nabízet pracovní místa. Nejinak tomu bylo v roce 2014. Článek na webové stránce euractiv.cz z února 2015 uvádí, že rozšíření výroby v tomto roce chystají společnosti Škoda Auto a Hyundai Mobis, spadající pod automobilku Hyundai. Tím by mohly vzniknout tisíce nových pracovních příležitostí pro zájemce s technickým vzděláním, kterých je však na trhu nedostatek. Proto zaměstnavatelé usilují o to, aby byly podporovány technické obory a učňovství, a byly zároveň adaptovány tak, aby co nejlépe odpovídaly potřebám pracovního trhu. Tím by se zabránilo otevírání oborů, o které není na trhu práce zájem. Cílem Ministerstva školství a Ministerstva průmyslu v roce 2015 je zaměřit se právě na oblast technického vzdělání, systematicky ji podporovat a zvýšit její prestiž u budoucích studentů.

V sousedních zemích je jedním z opatření snižování nezaměstnanosti vytváření časově omezených pracovních úvazků. V České republice takto pracuje pouze malá skupina obyvatel (méně než šest procent), zatímco v Nizozemsku tvoří zaměstnaní na částečný úvazek přes 50 procent všech pracujících osob. Dalším z aktivních vládních nástrojů je pořádání rekvalifikačních kurzů. V České republice se nejčastěji jedná o kurzy zvyšující počítačovou gramotnost, kurzy zaměřené na účetnictví nebo masérské kurzy. Ke konci roku 2014 se jich účastnilo přes 11 tisíc lidí (Centrum vzdělávání všem, 2015).

Českou republiku charakterizuje nízká ochota stěhování se za prací. Může to být však důsledkem toho, že je v České republice nízká míra nezaměstnanosti. U států s nejnižší mírou nezaměstnanosti je typické, že jejich pracovní mobilita je na podprůměrné úrovni. Z čehož vyplývá, že pokud mají obyvatelé ve své zemi dostatek pracovních příležitostí, nejsou ochotni hledat zaměstnání za hranicemi státu.

Tabulka č. 16: Míra nezaměstnanosti zemí „V4“ v letech 2007 až 2013 (v %)

Země	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
	(v %)						
Česká republika	5,3	4,4	6,7	7,3	6,7	7,0	7,0
Slovensko	11,2	9,6	12,1	14,5	13,7	14,0	14,2
Polsko	11,2	9,5	12,1	12,3	12,5	13,4	13,4
Maďarsko	7,4	7,8	10,0	11,2	10,9	10,9	10,2

Zdroj: Eurostat (Statistický úřad Evropské unie)

4.3.2 Vyrovnání se s ekonomickou krizí

Evropské země, stejně jako země po celém světě, byly zasaženy hospodářskou krizí v období 2008-2009, která ovlivňovala jejich ekonomickou situaci, utvářela situaci na trhu práce, měla prudký dopad na každodenní životy lidí v podobě propouštění, zdražování potravin či snižování mezd a měnila plánované financování státních rozpočtů. Každá ze zemí Visegrádské skupiny se s ekonomickou krizí dokázala vyrovnat jiným způsobem, v některých státech trvala krize kratší dobu, jinde měla problematické kumulativní účinky a země se s ní dokázaly srovnat až po delším časovém období. Základním cílem všech zemí bylo po ukončení krize a následném bilancování, vrácení se na předkrizovou úroveň.

Nejkratší trvání měla hospodářská krize v Polsku a na Slovensku. Zasáhla ekonomiky těchto zemí pouze v jednom čtvrtletí, ve kterých klesl jejich hrubý domácí produkt. Ovšem v každé zemi s poněkud jinou razancí. Polské hospodářství bylo zasaženo oproti ostatním zemím pouze nepatrně, jeho hrubý domácí produkt ve čtvrtém čtvrtletí roku 2008 sice poklesl, ovšem pouze o jednu desetinu procenta. Na Slovensku se HDP na začátku roku 2009 prudce snížilo téměř o 9 procent. To byla podobná ztráta, jakou zaznamenalo Maďarsko v průběhu sedmi krizových čtvrtletí (od 2Q 2008 do 4Q 2009).

Maďarsko

Nejdéle se s ekonomickou krizí potýkalo Maďarsko. Jeho hrubý domácí produkt a potažmo celá ekonomika se začala zhoršovat již ve druhém čtvrtletí 2008 (stejně tomu bylo v Německu), tato situace přetrvávala po celý rok 2008 i 2009. Až po této době se začalo maďarské HDP pomalu posouvat kupředu. To už však v ostatních zemích „dávno“ hovořili o období po krizi. Maďarská vláda vzkazovala veřejnosti, že následky krize by neměli odnést důchodci, pracující, ani rodiny s dětmi, ale primárně velké obchodní společnosti a banky, které v období před krizí dosahovaly vysokých zisků. U místních firem se krize projevila především v potížích s platební schopností a protahováním doby splatnosti. I v následujících letech zůstala doba úhrady závazků delší než obvykle. Je to jeden z negativních důsledků krize, který může přetrvávat i po jejím skončení. Maďarsko je výrazně ovlivněno častými vládními zásahy do tamní ekonomiky, např. v roce 2012 byla zvýšena základní sazba daně z přidané hodnoty z 25 % na 27 procent, čímž se stala nejvyšší sazbou DPH ze všech zemí Evropské unie. Daňové reformě se nevyhnula ani daň z příjmů fyzických osob, která byla vládou stanovena jako přímá, ve výši 16 procent.

Zároveň došlo ke snížení daně z příjmů právnických osob pro střední a menší firmy. V roce 2013 byla přijata opatření (v podobě fiskálních balíčků), jejichž cílem bylo udržení rozpočtového deficitu Maďarska pod tříprocentní hranicí HDP, stanovenou maastrichtskými kritérii Evropské unie.

Podle Novotného (2009) přitom Maďarsku v době globální krize reálně hrozil státní bankrot. Ten byl odvrácen až půjčkou od Mezinárodního měnového fondu ve výši dvaceti miliard eur.⁸ Na této částce se finančně podílela také Evropská unie a Světová banka. „Záchranný“ úvěr splatilo Maďarsko v srpnu 2013, přestože původně bylo splacení naplánováno až na březen roku 2014. Tímto krokem však Maďarsko ušetřilo na úrocích v přepočtu 300 milionů korun. Ekonomická krize znamenala pro Maďarsko šok. Jeho hrubý domácí produkt rostl od roku 2002, do Maďarska proudily zahraniční investice, což znamenalo boom maďarské exportní ekonomiky. Jenže právě otevřenost ekonomiky a proexportní politika ukázala v době krize svou odvrácenou tvář v podobě třiceti procentního propadu vývozu. K tomu se přidala zadluženost domácností, která v té době byla u Maďarů stále oblíbenější v zahraničních měnách⁹, jež tvořily až 80 % úvěrů a hypoték (Bacovský, 2009). Najednou vznikla situace, ve které měli obyvatelé Maďarska problémy se splácením, neboť pobírali mzdu v národní měně (forintu), která zažila velký propad a spláceli tak reálně více. V horších případech se lidé s hypotékami ocitli mezi nezaměstnanými. Maďarsko však muselo řešit problémy na všech frontách. Maďarskému bankovnímu sektoru se tak nedařilo, až pro něj Národní maďarská banka vyjednala pěti miliardovou půjčku od Evropské centrální banky. Národní banka Maďarska se činila i nadále. S vidinou zlepšení stavu oslabující domácí měny bylo rozhodnuto, že se zvýší úrokové sazby na 11,5 procenta, čímž se automaticky staly nejvyššími v Evropské unii. To však k posílení forintu nevedlo, investoři tento tah vesměs ignorovali. Také přestal existovat zájem o maďarské dluhopisy a Maďarsko bylo přirovnáváno k problémové situaci ekonomiky na Islandu.

Maďarská ekonomika je obecně kritizována za nepříliš vysokou vyspělost, kterou potrhují výsledky srovnání evropských zemí z hlediska reformního úsilí, kde Maďarsko zůstává hluboko pod Českou republikou. Vysoké daňové zátěže, zestátnění soukromých penzijních

---

⁸ O podobné finanční injekce, i když v podstatně nižších sumách, zažádala také Ukrajina a Island

⁹ Nejvíce se jednalo o úvěry v eurech a švýcarských francích, které se v té době jevily jako výhodné

fondů, nevykonnost školství, negativní demografický trend a nízká ekonomická aktivita maďarského obyvatelstva byly v minulosti příčinnou mnohých problémů. Další potíže se však s Maďarskem vlečou v podobě vysokého zadlužení státu. Stalo se tak mj. nezodpovědností maďarských vlád, během kterých stát běžně hospodařil s deficitem, dosahujícím deseti procent HDP. Ekonomika sice v této době rostla, ovšem s rizikem dluhové pasti pro budoucí generace Maďarů. Na druhou stranu je však třeba dodat, že ještě za doby před pádem komunismu se Maďarsko otevřelo západním turistům a také v něm vznikaly první soukromé firmy (Vilček, 2009).

V roce 2006 stál před tehdejší vládou úkol, prostřednictvím kterého měla snížit deficit státních financí, který byl nejvyšší v Evropské unii. Vládními opatřeními se stalo zvýšení daňové zátěže a administrativních poplatků, a snížení počtu pracovních míst ve veřejném sektoru. Na ostatní ekonomické ukazatele to pochopitelně mělo vliv. Začala růst inflace, kterou musela centrální banka tlumit zvyšováním sazeb, jež negativně působily na investice a spotřebu. Balíček úsporných opatření, založený na zvýšení příjmové stránky státního rozpočtu pomocí výběru peněz od obyvatel na daních, znamenal významný propad v oblíbenosti vlády i pouliční nepokoje a demonstrace, během nichž lidé žádali odchod premiéra i celého kabinetu. Demonstrace také zabránily několika plánovaným vládním reformám, např. zavedení poplatků ve zdravotnictví.

V srpnu 2014 již byla situace v Maďarsku odlišná od té v roce 2006 a období krize. Maďarská ekonomika se začala znovu rozvíjet, byla v této době nejrychleji rostoucím hospodářstvím ze všech zemí Visegrádské čtyřky (hrubý domácí produkt rostl o 3,5 %). Napomohla tomu silná produkce v oblasti služeb, stavebnictví, průmyslu a zemědělství.¹⁰

Polsko

Polské hospodářství se s krizí dokázalo vypořádat nejlépe ze všech zemí EU. Již v druhém čtvrtletí roku 2009 se dokázala ekonomika v Polsku dostat na předkrizovou úroveň a v průběhu roku 2010 dosahovala již o sedm procent vyšší hodnotu HDP než v roce 2008. Toto se žádné jiné zemi Visegrádské skupiny v tomto období nepodařilo. Ve prospěch polského vzpamatování se z krize hovoří především to, že místní ekonomika není tak otevřená, jako je to u sousedních zemí a je tak odolnější vůči vnějším vlivům (Hladík;

---

¹⁰ Zemědělství je však snadno ovlivnitelné rozmarnou počasí

Málková, 2011). Polský export vůči hrubému domácímu produktu se pohybuje na poloviční procentní hranici (kolem čtyřiceti procent), než je tomu u ostatních zemí „V4“. Větší část HDP tak tvoří domácí poptávka a Polsko proto nepostihl propad spotřeby v západních zemích. Poláci nepřestali utrácet, zvyšovaly se např. investice do zařízení a staveb, a když už to vypadalo, že spotřebitelská poptávka začne polevovat, nahradil její místo ve vytváření HDP již znovu rozvíjející se polský export. Uzavřenější přístup polské ekonomiky ji chrání před evropskou dluhovou krizí.

Polsku se tak nejrychleji podařilo dosáhnout předkrizové úrovně. Podařilo se mu to již v prvním čtvrtletí 2009, kdy v ostatních zemích stále ekonomická krize působila. Polské HDP se však v této době podařilo vrátit na úroveň před krizí – 101,6 %. Ve třetím čtvrtletí roku 2010 již vykazoval ukazatel hrubého domácího produktu pozitivní saldo šest procent - 107,6 %, což potvrzovalo, že ekonomická krize Polsko jen na chvíli zastavila, nikoliv, že by ho postihla na delší dobu.¹¹ Všechna evropská média se po období krize snažila nejrůznějšími způsoby vysvětlit „polský hospodářský zázrak.“ Částečně našly recept na úspěch v efektivním využívání evropských dotací, jichž je Polsko největším příjemcem z celé EU (Bydžovská, 2011). Dalším důvodem mohlo být používání domácí měny - zlotého, neboť polské vývozy se devalvací měny zlevnily, v porovnání se zeměmi, ve kterých se platí eurem. Toho dokázal využít převážně turistický průmysl. Polsko začalo stoupat v žebříčku konkurenceschopnosti států velmi vysoko a dohánět Českou republiku. V článku Marie Bydžovské (2011) se objevila informace, že Světové ekonomické fórum doporučilo Polsku, aby zaměřilo více finančních prostředků do oblasti vědy a výzkumu. Tím by mohlo Polsko ještě více posílit svůj hospodářský růst a založit ekonomiku poháněnou inovacemi. Nedostatečné zaměření na oblast výzkumu může být jedním z důvodů, proč z Polska odcházejí vědci do ostatních evropských zemí za lepším uplatněním.

Je však třeba ocenit vývoj polské ekonomiky od roku 1989. Z dříve „zaostalejší“ země, založené převážně na zemědělství, se v následujících dvaceti letech podařilo dynamickým rozvojem vybudovat moderní ekonomiku, která se stala významným členem evropského

---

¹¹ Ještě ani v tomto období (3. čtvrtletí 2010) se ostatní země Visegrádské čtyřky nedokázaly vrátit na předkrizovou úroveň HDP (na rozdíl od Polska); údaje: Český statistický úřad a Eurostat

hospodářství.¹² Od roku 1989 do roku 2007 vzrostla polská ekonomika o 177 procent, čímž předešla ostatní okolní země. Jedná se o největší ekonomiku střední a východní Evropy. Pro svou ekonomickou výkonnost bývá nazývána „novým tygrem“ globální ekonomiky a „evropským ostrůvkem prosperity,“ (Bednář, 2012). Výkonnost polského hospodářství v době krize se stala natolik výjimečnou, že je hojně zmiňována v ekonomických člancích dodnes.

Polské HDP zůstalo téměř nedotčené, ovšem deficit státních financí se krizi vyhnout nemohl. Zatímco v roce 2007 byl pod úrovní dvou procent HDP, v roce 2009 vzrostl na čtyřnásobek. Podobně tomu bylo na Slovensku i v České republice. Česká republika zaznamenala dokonce pětinašobný nárůst hodnoty tohoto ukazatele, ale absolutní hodnota byla nižší než v obou sousedních krajínách – 5,8 %. I to však porušovalo cílovou tříprocentní hranici. Krizí velmi postižené Maďarsko paradoxně dokázalo udržet tento ukazatel na nejnižší úrovni ze všech zemí Visegrádu (4,4 %), ovšem pouze za cenu zvyšování daní občanům i bankám.

To, že se Polsko dokázalo popasovat s hospodářskou krizí se ctí, neznamená, že by usínalo na vavřínech. Polská centrální banka na jaře 2013 rozhodla podpořit domácí ekonomiku pomocí opatření měnové politiky a několik měsíců po sobě snižovala úrokové sazby.

Ekonomická krize se odehrávala v době, kdy se Polsko připravovalo na spolupřátání fotbalového mistrovství Evropy v roce 2012. Podle serveru sport.cz (2008) si Polsko libovalo, že kvůli krizi dojde ke zlevňování stavebních materiálů, které byly potřebné pro dobudování fotbalových stadionů a infrastruktury (modernizace hotelů, rozšiřování komunikací a letišť). Polsko mělo výhodu v tom, že většinu celkových nákladů na fotbalový šampionát zpětně obdrželo od Evropské unie, na rozdíl od spoluorganizátora šampionátu – Ukrajiny, která členem EU není.

Slovensko

Na Slovensko dopadla ekonomická krize sice krátkodobě, o to více však citelně. Hrubý domácí produkt země se v prvním čtvrtletí roku 2009 propadl o děsivých devět procent. Většina slovenských občanů si však v období krize myslela, že nebyt eura, které Slovensko přijalo v lednu 2009, tedy v době, kdy hospodářská krize na Slovensku začínala, mohly být

---

¹² V roce 2012 bylo v zemědělství zaměstnáno již jen 13 procent obyvatel země

její následky mnohem horší. Euro bylo schváleno pár týdnů předtím, než krize začala na světových finančních trzích v září 2008. Odpověď však není jednoznačná, protože nelze určit, jak by se slovenská ekonomika vyvíjela, kdyby zůstala při dřívější měně – koruně¹³ (Hanus; Krivošík, 2011). Sousednímu Polsku se zachování původní národní měny vyplatilo a krizí proplulo bez zaváhání. Slovensku napomohl také pevný kurz, stanovený před přijetím eura, a zároveň v době, kdy měny okolních států oslabovaly. V době nedůvěry ke středoevropským měnám to bylo pro Slovensko účinně provedené opatření. Vstup Slovenska do eurozóny byl podle mnohých ekonomů výhodný. Viděli hlavní výhody v posílení konkurenceschopnosti slovenské ekonomiky, v možnosti vyšší míry zahraničních investic, i v tom, že za slovenské závazky mohou ručit silnější a větší členové Evropské měnové unie. Slovensko se díky vstupu do této Unie může podílet na přijímání zásadních rozhodnutí tohoto společenství. Do zemí eurozóny proudilo v roce 2011 kolem 40 % slovenského vývozu. Účast v eurozóně však vyžaduje také přispívat finančními prostředky zemím, které o to požádají. Jednalo se o Irsko nebo Portugalsko. Velké problémy nastaly také v Řecku, až někteří slovenští ekonomové radili, aby se Řecko nezachraňovalo, protože případná finanční pomoc by vyžadovala, aby se na Slovensku zvýšily daně.

Slovensko již v době krize hojně vyrábělo automobily, jejichž výrobci¹⁴ se v roce 2007 podíleli na slovenském HDP z pětadvaceti procent (Boros, 2008). Slovenský export tvořily automobily dokonce z jedné třetiny. Právě automobilový průmysl však v krizovém období zaznamenává velký propad poptávky. Toto jednostranné zaměření průmyslu s sebou přinášelo velké riziko. Snižování výroby, kterému se automobilky nevyhnou, přináší i nutnost propouštění zaměstnanců. Ovšem na druhou stranu může v období krize nastat i přesun nákladné výroby automobilů ze západoevropských zemí do regionu střední a východní Evropy, neboť zde panují mnohem nižší mzdové náklady a výroba se tak zlevňuje.

---

¹³ V případě slovenské koruny se stále objevovaly hlasy, že by se měla přiblížit síle české koruny a jejich kurzy by se měly vyrovnat. Platy Slováků byly totiž podobné jako v České republice, vypláceny však v daleko slabší měně.

¹⁴ Jednalo se o automobilky Volkswagen, KIA a Peugeot-Citroen. Zástupci automobilky KIA se nechali slyšet, že se pro výrobu na Slovensku rozhodli pro to, že slibovalo brzké přijetí eura.

Z propadu hrubého domácího produktu se Slovensku podařilo oklepat poměrně rychle. Ve druhém čtvrtletí roku 2009 už ukazatel HDP znovu začal růst. Sice nedosahoval předkrizové úrovně, ale pomalu se zvedal, zatímco v České republice nebo Maďarsku ještě krize působila naplno. Podobnou míru hospodářského vzpamatování zažívalo na jaře 2009 i Německo. V roce 2012 se rapidně lišila průmyslová produkce na Slovensku a v České republice, což mělo za následek rychlejší růst slovenské ekonomiky. Průmysl tam totiž v létě rostl o 20 procent, zatímco Česká republika zažívala „hubený“ rok. Na Slovensku rostl sektor průmyslu i přes to, že se výrazně neprosazuje tamní stavebnictví. Tempo poklesu stavební výroby začalo již v roce 2009. V roce 2008 přitom stavební firmy očekávaly, že se jejich výroba, prodeje a zisky budou i nadále zvyšovat. Krize však tyto optimistické odhady nechala nenaplněnými. Obě dvě země jsou na průmyslu závislé, stejně jako jsou závislé na Evropě. Kolem 80 procent exportu míří do ostatních zemí Evropské unie, z velké části do Německa. Je to největší obchodní partner Slovenska, a to je na něm logicky velmi závislé (Ministerstvo zahraničních věcí, 2013). Česko má ve vztahu k Německu výhodu v prostorové blízkosti obou zemí, dané společnými hranicemi.

V čem však má Česká republika oproti východnímu sousedovi navrch je míra nezaměstnanosti. V ČR se dlouhodobě pohybuje na poloviční úrovni Slovenska. Rozdíl v obou zemích byl také v přístupu navyšování dluhu. Slovensko se rozhodlo jít metodou vyšších výdajů a tím i většího zadlužení, zatímco Česká republika udržela výdaje na uzdě a její dluh se výrazně nezvyšoval. Slovensko však válcuje Českou republiku ve vývoji ukazatele HDP na obyvatele. V České republice se hodnota tohoto ukazatele (z pohledu procentní úrovně EU) zvýšila od poloviny devadesátých let pouze o 3 procenta, zatímco na Slovensku to bylo o téměř 30 procent. V Maďarsku o 15 % a v Polsku o 25 %.

Slovenska by se přímo neměla týkat „nová ekonomická krize“ zemí eurozóny. Problémům se však zřejmě nevyhnou jižní země – Řecko, Španělsko, Portugalsko a Itálie. Itálie má navíc své vnitřní problémy s možným vznikem nového nezávislého státu – Benátské republiky, s jejímž odtržením od Itálie souhlasí většina hlasujících. Nepříznivé tendence působící na eurozónu odrazují ostatní země od toho, aby do ní vstoupily. Potíže eurozóny spoluvytváří také zpomalení růstu německé ekonomiky. V poslední době se Evropská měnová unie rozšířila pouze o Lotyšsko a Litvu. Tři země Visegrádské čtyřky se k přijetí eura stále nemají.

Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) předpověděla v listopadu 2014 Slovensku zrychlení tempa ekonomického růstu v následujících dvou letech. Organizace zároveň doporučila Slovensku provést reformy, které by zvýšily ekonomickou aktivitu v nejzaostalejších oblastech Slovenska (ČTK, 2014).

Česká republika

Globální krize, která začala ve Spojených státech pádem americké investiční banky Lehman Brothers v září 2008, se postupně rychle přesunula do Evropy a poté vyústila v celosvětové roztříštění (Ostatek, 2010). Jedním z důvodů bylo také to, že hypoteční banky měly své vlastníky v zahraničí, a tím se krize postupně rozpínala napříč kontinenty. Drobnou výhodou v této svízelné situaci byl fakt, že domácí banky měly možnost sledovat, jak se „daří“ bankám na světových trzích, a pomalu si vytvářet obranná opatření a připravovat se na to, že krize za určitou dobu zasáhne i je. V České republice se krize výrazněji projevila tím, že domácí průmyslová produkce klesla o 17 procent již na konci roku 2008. Tato situace pochopitelně nezůstala bez odezvy a vyžádala si hromadné propouštění v průmyslových podnicích. Dalším důsledkem krize bylo zpřísnění podmínek pro poskytování hypoték a úvěrů českými bankami. Podle průzkumu Hospodářské komory České republiky na téma: „Finanční krize a její dopad na podnikatele“, firmy pocítily krizi i na horší platební morálce odběratelů. Samy byly nuceny v rámci šetření omezit investice a snížit růst mezd oproti původnímu plánu. Důvodem bylo, že krize často znemožnila proniknout na nové trhy a najít tak další odběratele. Mezi odvětví, která byla krizí postížena nejvíce, patří automobilový průmysl, stavebnictví, sklářství, textilní průmysl a obuvnictví. Vyplývá to rovněž z průzkumu Hospodářské komory ČR. Snahou vlády bylo zabránit propouštění a udržet konkurenceschopnost podniků, ve kterých je výrazný podíl lidské práce,¹⁵ zařazením do kategorie s nižší sazbou daně z přidané hodnoty. Tento krok měl vést ke snížení cen za služby, zvýšení počtu zakázek v období krize a zachránění pracovních míst, která by se v opačném případě musela rušit. Zvláště restaurace zaznamenaly v období krize pokles, jak v počtu objednávek, tak ve výši útrat. Hospodářská komora České republiky zřídila v období krize pro podnikatele a investory „protikrizové telefonní linky“, na nichž byly volajícím sdělovány aktuální informace a novinky, jak se vyrovnat s následky hospodářské a finanční krize. Cílem linek byla minimalizace dopadů

---

¹⁵ Jedná se například o kadeřnictví nebo restaurace

krize na české podnikatelské prostředí (UNIHOST Ostrava, 2009). Protože krize zasáhla světovou ekonomiku a přetrvávala několik let, byla označována nejen za hospodářskou krizi, ale také sociální a politickou. Rozdíl panoval i v pohledu na řešení krize. Zatímco tehdejší prezident Václav Klaus chválil vládu Mirka Topolánka za to, jak se snaží krizi zmírnit, zástupci odborových svazů a zaměstnavatelé o pět let později (již za vlády premiéra Petra Nečase) shodně tvrdili, že nevidí žádná smysluplná protikrizová opatření. Odlišné názory na vládní aktivity byly zveřejněny na webových stránkách UNIHOST Ostrava a euractiv.cz.

Z časového hlediska - trvání délky krize, se Česká republika řadí v rámci států Visegrádské čtyřky na prostřední pozici. Krize v ČR trvala tři po sobě jdoucí čtvrtletí (od 4. čtvrtletí 2008 do 2. čtvrtletí 2009). V Polsku a na Slovensku trvala krize kratší dobu, v Maďarsku naopak trvala dvakrát déle. Ve třetím čtvrtletí začala hodnota hrubého domácího produktu v ČR znovu stoupat, ovšem ještě ani v roce 2010 nedosahovala předkrizové úrovně. Je tedy třeba odlišit bezprostřední přítomnost krize, která zpomaluje výkonnost ekonomiky a brání růstu HDP, a následné období, během kterého se země z ekonomického šoku vzpamatovává. Citelný zásah zanechala krize ve státních financích. Rozpočtový deficit se během dvou let zvýšil z 0,7 % hrubého domácího rozpočtu na 5,8 %.

Analytici a ekonomové v roce 2012 radili České republice jakým způsobem zvýšit růst ekonomiky, když upozorňovali na to, že by se vláda ČR měla zejména zaměřit na potlačování korupce a zlepšení efektivity svých institucí. Dále na podporu technických oborů a zvyšování počtu jejich absolventů pro využití v průmyslové výrobě a diverzifikaci energetických zdrojů.

Česká republika je velmi těsně spjatá v partnerských vztazích se sousedními státy. Je druhým největším partnerem Slovenska, na jehož zahraničním obchodě se v roce 2011 podílela téměř třinácti procenty. Také s Polskem má Česká republika blízké obchodní vztahy, neboť od roku 2000 do roku 2008 vzrostl zahraniční obchod s Polskem čtyřikrát. Podobně je tomu i v případě Maďarska. Tyto země jsou České republice blízké nejen teritoriálně, ale také kulturními hodnotami a vzájemná spolupráce má dlouhodobou tradici. Kladné saldo obchodní bilance České republiky dokazuje, že zahraniční obchod je důležitým zdrojem ekonomického růstu.

Guvernér České národní banky (ČNB) Miroslav Singer uvedl v roce 2010 ve své prezentaci na Vysoké škole ekonomické, že nárůst veřejných dluhů, způsobených krizí, bude odstraňován jedno až dvě desetiletí. Dále poznamenal, že nebude snadné umořovat vysoké dluhy nízkým hospodářským růstem. K těmto předpovědím se v roce 2014 přikláněli i další čeští ekonomové, jež tvrdili, že Česká republika ještě není z krize definitivně „venku.“

4.3.3 Rozpočtový deficit

Rozdíly mezi příjmy a výdaji státního rozpočtu vytvářejí téměř ve všech evropských zemích deficit. Čestnými výjimkami jsou vlády Německa a Lucemburska, které dovedou hospodařit s malým přebytkem. V případě Lucemburska je kladný výsledek dokonce zvykem v posledních třech letech. V roce 2013 vykazovalo největší deficit státního rozpočtu, v porovnání s velikostí HDP, Slovinsko, následováno Řeckem, Irskem a Španělskem. Přehledné porovnání rozpočtového salda přináší Statistický úřad Evropské unie (Eurostat), který vykazuje deficity či přebytky všech zemí Evropské unie, v procentech vůči HDP a v milionech eur. Jedná se však o deficity/přebytky vlády, nikoliv přímo státního rozpočtu. Proto je třeba pro získání informací o saldu státního rozpočtu jednotlivých států využít dat z více zdrojů, nejlépe zaměřených přímo na konkrétní zemi, např. statistický úřad daného státu, statistiky Ministerstva financí nebo další zdroje.

Maastrichtská fiskální kritéria Evropské unie určují, že by deficit veřejných rozpočtů neměl překročit tříprocentní hranici.

Tabulka č. 17: Deficity státních rozpočtů zemí Visegrádské čtyřky v období 2008 – 2013 (v miliardách národních měn)

Země	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Česká republika (v mld. Kč)	-19,4	-192,4	-156,3	-142,8	-101,0	-81,3
Slovensko (v mld. EUR)	-0,7	-2,7	-4,4	-3,3	-3,2	-1,9
Polsko (v mld: PLN)	-27,1	-18,2	-44,69	-25,1	-30,4	-42,2
Maďarsko (v mld. HUF)	-870,0	-743,7	- 853,9	-1 727,1	- 620,1	- 687,6

Zdroje dat: tradingeconomics.com, euroekonom.cz, finance.cz, businessinfo.cz

Slovensko

Slovensko patřilo do skupiny zemí, kterým se v letech 2010 až 2013 dařilo snižovat deficit státního rozpočtu a hospodařit čím dál vyrovnaněji. Výjimkou byl rok 2012, kdy vyšla zpráva o tom, že oproti minulému roku nastalo ve slovenském hospodaření výrazné zhoršení – téměř o 500 milionů eur, které zapříčinil pokles příjmů o 10 % a zvýšení výdajů o 6 % (Mediafax, 2012). Pokles příjmů byl způsoben převážně snížením příjmů od Evropské unie (o více než 250 milionů eur), vinou dočasné platební neschopnosti Evropské komise a pozastavením financování tří operačních programů. Jistou roli hraje také fakt, že termín pro zaplacení daně z příjmu připadl v roce 2012 až na druhý dubnový den. To se projevilo na vyšších daňových příjmech v následujícím měsíci. V únoru 2012 byla vyčíslena ztráta na daňových příjmech 60 milionů eur. Za zvýšenými výdaji v tomto období stojí navýšená částka na umořování státního dluhu a vyšší výdaje Ministerstva obrany a Ministerstva dopravy.

V roce 2007 si na Slovensku libovali, že se jim podařilo snížit deficit státního rozpočtu na 23 miliard slovenských korun, oproti plánovaným 38 miliardám Sk¹⁶ (Česká televize, 2008). V období krize však začala být situace v oblasti deficitu SR na Slovensku závažnější. V předchozích letech se Slováckům sice nedařilo hospodařit s vyrovnaným rozpočtem, ovšem v roce 2009 narostl deficit oproti předchozímu roku čtyřnásobně. V České republice byl tento nárůst podobný a v dalších zemích EU také. Země jako Finsko, Nizozemsko nebo Kypr, které do roku 2008 hospodařily s přebytkem, zaznamenaly o rok později výrazně deficitní hospodaření. V dubnu 2009 si Slovensko v hospodaření pohoršilo o 100 milionů eur. I v roce 2010 byly odhady na počátku roku mnohem optimističtější, než jak se měnila situace salda státního rozpočtu během roku. Ministerstvo financí Slovenské republiky postupně navýšilo procentní odhad schodku veřejných financí, jehož podstatnou složkou je i státní rozpočet, vůči HDP z 5,5 % na 6,9 %. Hlavním důvodem byl nižší výběr daní. Hodnoty rozpočtového deficitu však byly v porovnání s Českou republikou v období 2009 - 2011 o desítky miliard korun nižší.

Studie Centra pro společenský a hospodářský výzkum, zveřejněná Evropskou komisí v říjnu 2014, zabývající se výběrem daní v jednotlivých zemích Evropské unie zjistila, že

---

¹⁶ Do roku 2008 bývají v článcích nejčastěji uváděny částky příjmů, výdajů a deficitu státního rozpočtu ve slovenských korunách, od roku 2009 již v eurech

Slovensku se v roce 2012 nepodařilo vybrat 39 % daně z přidané hodnoty, což napomohlo k tomu, že deficit SR byl v roce 2012 vyšší, než v roce 2011. Nízká efektivita výběru daní bývá častým důvodem nižších příjmů do státní kasy. Celkově přišly státy Evropské unie v roce 2012 o astronomických 177 miliard eur.¹⁷ Na těchto ztrátách se podílejí nejenom daňové podvody, ale také insolvence, statistické chyby a bankroty. České republice se nepodařilo získat 22 % DPH, tedy menší podíl, než u Slovenska. Ovšem i to byl podnět k budování zlepšeného systému výběru daní, který by měl být prioritou pro všechny země Evropské unie, i mimo ni. I slovenské Ministerstvo financí začalo na zlepšení pracovat, zavedlo tzv. účtenkovou loterii, která má zefektivnit výběr daní tím, že bude motivovat zákazníky, aby vyžadovali od podnikatelů doklad z registračních pokladen. Zatím však tento krok nedosáhl takového účinku, který byl původně očekáván. Výsledky Studie jsou popsány v článku „Státům EU uniklo na DPH skoro dvě stě miliard eur, Itálie by ze ztrát zaplatila deficit“ z října 2014. Článek je umístěn na webové stránce euractiv.cz, autorem je Jan Pavec.

Polsko

Zatímco polské hospodářství, reprezentované hrubým domácím produktem, se s ekonomickou krizí dokázalo dobře popasovat, deficit státního rozpočtu v Polsku rostl. V roce 2009 se podařilo udržet deficit na nižší úrovni – 18,2 mld. PLN (kolem 120 miliard Kč), o rok později byl však již nárůst téměř trojnásobný – přes 44 miliard polských zlotých. K takto vysokému deficitu došlo především kvůli poklesu státních příjmů o 53 miliard zlotých. Na rok 2011 byl naplánován schodek státního rozpočtu na 40 mld. PLN, ovšem skutečnost byla příznivější a deficit činil „pouze“ 25 mld. PLN. V roce 2012 byl schodek také nižší oproti předpovědím, tentokrát o pět miliard zlotých.

V roce 2010 se v Polsku intenzivně debatovalo o tom, kdy dojde kde snížení rozpočtového deficitu pod hranici 3 procent HDP. Vláda Donalda Tuska se tehdy snažila, aby k tíženému stlačení deficitu pod požadovanou hranici došlo již v roce 2012. Opatřením, které mělo tohoto cíle dosáhnout, bylo zařazení polských zemědělců do standardního důchodového systému, což by pro ně znamenalo, že by měsíčně odváděli více peněz na důchodové pojištění (Reuters, 2010). Zároveň však vláda přiznala, že bude-li odhad růstu polské

---

¹⁷ O největší částku do státního rozpočtu přišla, podle výsledků studie, Itálie. Nepodařilo se jí vybrat 46 miliard eur na dani z přidané hodnoty. Byla to mj. hodnota, která by dokázala vyrovnat tehdejší italský deficit státního rozpočtu a vytvořit tak nedeficitní hospodaření.

ekonomiky nižší, než se předpokládalo, bude tříprocentní hranice deficitu vůči HDP, dosaženo až v roce 2013. Odhady to byly příliš optimistické, neboť Polsku se ani v roce 2013 nepodařilo snížit deficit pod stanovenou hranici tří procent.

Tříprocentní hranice hodnoty deficitu vůči HDP je však pouze jedním z požadovaných Maastrichtských kritérií, která určují maximální možnou výši ekonomických ukazatelů evropských států. Dalšími kritérii je stabilita devizového kurzu, konvergence dlouhodobých úrokových sazeb, cenová stabilita, týkající se hodnoty inflace a maximální povolená hodnota veřejného dluhu vůči HDP ve výši 60 procent. Přehled kritérií je součástí článku „Polsko má velké plány: Rozšíření EU až k čínským hranicím!“ z března 2013, uvedeném na serveru eurozpravy.cz. Např. Česká republika neplnila v roce 2012 dvě ze čtyř kritérií – kritérium deficitu veřejných financí na HDP a požadavek cenové stability, který nebyl dodržen kvůli zvýšení snížené sazby daně z přidané hodnoty.

Polská vláda v roce 2010 rovněž představila fiskální konsolidační plán, kterým měly být omezeny rozpočtové výdaje a díky kterému mělo dojít také ke snižování veřejného dluhu, pomocí prodeje státních aktiv. Zdrojem informací je článek „Polsko dnes asi přijme plán na přijetí eura“ z února 2010, jenž je umístěn na webové stránce euractiv.cz a vznikl ve spolupráci s agenturou Reuters.

Je zajímavé sledovat odhady, uvedené ve studii Evropské komise z poloviny roku 2007, které tvrdily, že v roce 2008 nedokážou splnit tříprocentní hranici deficitu na HDP pouze Maďarsko a Česká republika. Výsledek byl však kvůli ekonomické krizi naprosto jiný. O to více lze krizi považovat za neočekávanou a šokující. Právě krize měla za následek to, že se procentní vyjádření polského deficitu zvýšilo v období 2007 až 2009 téměř čtyřnásobně. Stejně tomu bylo v České republice i na Slovensku.

Na konci roku 2014 schválila Poslanecká sněmovna v Polsku plán státního rozpočtu na roku 2015 s maximální hodnotou deficitu 46 miliard PLN (v přepočtu 303 miliard českých korun).¹⁸ Tato hodnota se při porovnání s deficity České republiky zdá být nesmírně vysoká, je však nutno vzít v potaz také velikost hrubého domácího produktu obou zemí. Polsko je největší ekonomikou střední Evropy, proto ani třisetmiliardový deficit není pro

---

¹⁸ Kdyby se podobná hodnota deficitu (303 mld. Kč) objevila v České republice, tvořil by schodek státního rozpočtu v roce 2014 kolem 7,5 procent HDP České republiky

stát ničivým. Podle odhadů by měl hrubý domácí produkt růst o 3,4 % a deficit veřejných financí klesnout na hodnotu 2,8 % hrubého domácího produktu.

Maďarsko

Věčný boj v rámci snižování rozpočtového deficitu svádí Maďarsko v posledních několika letech. Všechny médii v roce 2012 proběhla zpráva, že maďarský deficit státního rozpočtu se již v prvním čtvrtletí přiblížil plánovanému deficitnímu limitu za celý rok.¹⁹ Již v březnu 2012 mělo Maďarsko deficit v přepočtu 19 miliard korun, což odpovídalo téměř devadesáti procentům celoročního plánu. Důvodem byly vyšší náklady na obsluhu maďarského dluhu a nižší příjmy, ve srovnání s rokem 2011. Tyto okolnosti apelovaly na jednání vlády, aby omezila své výdaje na minimum, neboť hrozilo, že Evropská unie nedovolí čerpat Maďarsku finanční prostředky ve výši půl miliardy eur z kohezního fondu (ČT24, 2012). Peníze byly Maďarsku pozastaveny, neboť Evropské unii se zdálo, že stát nepodniká nápravná opatření na snižování rozpočtového deficitu. Právě v této době bylo proti Maďarsku zahájeno disciplinární řízení, v souvislosti s nadměrným rozpočtovým deficitem a státním zadlužením, jež se nesnižovalo již od vstupu země do EU v roce 2004. Za nepříznivou situaci stála lehkovážnost v rámci mzdové a fiskální politiky. Na počátku 21. století totiž došlo v Maďarsku ke zdvojnásobení minimální mzdy a zvyšování platů se dočkali také zaměstnanci státního sektoru.

Maďarsko, jež mělo v rámci střední Evropy nejvyšší míru zadlužení – kolem 80 % HDP, usilovalo o půjčku od Mezinárodního měnového fondu a Evropské unie, která by měla částečně snížit náklady na umořování dluhu. Maďarsko rovněž opakovaně žádalo o možnost, aby mu bylo dovoleno překročení kritéria porovnání deficitu a HDP. Vzhledem k příchodu ekonomické krize, přimhouřila Evropská unie oko a posunula termín snížení deficitu na rok 2011. Ani v tomto roce však nenastal výraznější posun k lepšímu.

Maďarská vláda musela v roce 2012 jednat a neváhala pro snižování deficitu používat jakékoliv metody, které byly označovány za velmi nestandardní, např. znárodnění důchodových fondů²⁰, což mělo přinést do státní kasy kolem 250 miliard korun nebo

---

¹⁹ Podobná situace nastala i v roce 2010, kdy již v červenci byl překročen plánovaný celoroční deficit

²⁰ Past spočívá v tom, že lidé, kteří nepřejdou na státní penzijní účet, nebudou již součástí státního důchodového systému a přijdou tak o možnost získání penze i o významnou část dosavadně naspořených peněz v soukromých fondech, v podobě příspěvků od státu a zaměstnavatelů. Tento krok byl z mnoha stran označen za „prachšproště vydírání.“

zavedení bankovních a sektorových daní. Deficit se jí tak jednorázově podařilo snižovat, což ji motivovalo k dalším krokům a kladení si smělejších plánů. V říjnu 2012 přijala vláda tři fiskální balíčky, které obsahovaly opatření na příjmové i výdajové straně. Ke zvýšení příjmů mělo přispět zvýšení daně z bankovních transakcí, navýšení daně živnostníkům, zdanění poskytovatelů komunálních služeb a zlepšení výběru jednotlivých daní. Vládní výdaje měly být sníženy pomocí omezení sociálních dávek, především invalidních penzí, odložení plánovaného růstu platů učitelů a snížení počtu státních zaměstnanců. Deficit se tak podařilo snížit na přijatelnou úroveň. To však nic nemění na tom, že k tomuto výsledku přispěla nepopulární a téměř bezohledná opatření, která však vláda hodnotila jako svůj velký úspěch (Export.cz, 2013). Ukázalo se však, že státní deficit v každém případě zaplatí spotřebitelé, popř. národní podniky. Již v polovině roku 2012 začala vláda vymýšlet nové a nové daně, jen aby naplnila státní pokladnu 500 až 600 miliardami forintů (v přepočtu 50 – 60 mld. korun). Vznikla tak např. telekomunikační daň, jež spočívá v tom, že mobilní operátoři zaplatí za každou započatou minutu telefonního hovoru, za SMS nebo MMS zprávu, daň ve výši dvou forintů (Papucsek; Mašková, 2012).

Další daň, od které si vláda slibovala přísun peněžních prostředků, se týkala bank, které by platily za převod peněz nebo za příjem či výdej peněz v hotovosti. Vyšší příjmy do státního rozpočtu vláda objevila také v pojišťovací dani, jež navyšuje ceny pojištění bytů, domů, automobilů, povinného ručení, pojištění proti požáru, havarijního pojištění a dalších druhů pojištění. Není se co divit, že banky i pojišťovny proti těmto opatřením protestovaly. Ani Evropské komisi se způsob, kterým byl snižován deficit, příliš nezamlouval. Označovala ho za jednorázová dočasná opatření, a nikoliv dlouhodobé strukturální nástroje. Výsledky však tato opatření měla, neboť deficit na konci roku 2012 byl nejnižším za poslední roky. Aby se podařilo udržet úroveň státního deficitu i v roce 2013, bylo navrženo zavedení nové daně z reklamy, zmrazení rozpočtových výdajů a v nejkrajnějším případě i pozastavení některých státních investic. Také došlo k zavedení „hospodské daně“, jež bude vybírána u podniků, které se nacházejí poblíž památek UNESCO, a jejichž otevírací doba trvá celou noc až do šesti hodin ráno. Zavádění daní pokračovalo i v roce 2014, kdy byla navržena „internetová daň.“ Jejím základem by měly být internetové přenosy, z nichž by poplatky platily podniky - mobilní operátoři nebo poskytovatelé internetových služeb. Ti by však byli nuceni zvýšit ceny internetového připojení koncovým uživatelům. Proti zavedení daně

---

do praxe okamžitě vznikly protestní skupiny, které si stěžovaly dokonce na omezování práva na internet a začaly přirovnávat Maďarsko k diktátorské zemi (Kasík, 2014).

Maďarsko v minulých letech předvedlo způsob, kterým lze výrazně snižovat rozpočtový deficit a tím plnit kritéria stanovená Evropskou unií. Ovšem za jakou cenu? Za cenu nespokojenosti lidí, chamtivého zavádění umělých daní a nuceného převádění naspořených peněz z penzijních fondů. Říká se sice, že účel svěťí prostředky, ovšem Maďarsko předvádí svými kroky v rámci fiskální politiky zoufalství v přímém přenosu. Trestá tak současné Maďary za uvolněné hospodaření předchozích maďarských vlád.

Česká republika

V posledních třech letech se České republice podařilo snížit schodek státního rozpočtu na průměrnou úroveň a dostat se tak pod požadovanou hranici tři procent HDP. V roce 2013 se to podařilo i dalším zemím Visegrádské čtyřky – Slovensku a Maďarsku. Zato Polsko vykazovalo hodnotu deficitu vyšší – 4,3 % HDP.

V lednu 2015, kdy se bilancoval uplynulý rok, se potvrdilo, že skutečný schodek státního rozpočtu byl v roce 2014 o 34 miliard korun nižší, než se původně plánovalo. Plánovaný schodek 112 miliard Kč, který předložila přechodná vláda Jiřího Rusnoka, se díky ekonomickému oživení změnil na přívětivých 77 miliard korun.²¹ Tato hodnota tak neporušila vývoj deficitu státního rozpočtu, který se každoročně snižuje již od roku 2009, kdy se kvůli ekonomické krizi posunul na rekordní hranici 192 miliard Kč. Pro rok 2015 je však plánováno tento vývoj porušit, neboť schodek státního rozpočtu byl naplánován na 100 miliard Kč. V letošním roce se totiž počítá se zvyšováním platů policistů, hasičů nebo učitelů, vyššími investicemi a valorizací penzí. Vláda počítá s daňovými příjmy v hodnotě 975 mld. Kč, což je téměř 88 % všech příjmů. Sto miliardový deficit je však kritizován za to, že právě mění linii klesajících deficitů. Podle ekonomů by vláda měla využít oživení v české ekonomice a státní rozpočet vyrovnávat, nikoliv dále utrácet (Kopecký, 2014).

Už deficit státní kasy za rok 2013 byl považován za úspěch. Hodnota 81 miliard korun byla nejnižším výsledkem od roku 2008. Napomohl tomu lepší výběr daně z přidané hodnoty, efektivnější využívání prostředků z Evropské unie a snížení výdajů o 17 miliard korun,

---

²¹ Přitom ještě v září 2014 se vláda domnívala, že deficit na konci roku bude 90 miliard korun

z nichž nejvyšší pokles zaznamenaly výdaje Státní fondu dopravní infrastruktury a výdaje na sociální dávky.

Ministr financí Andrej Babiš tvrdil v červnu 2014, že pokud se České republice podaří efektivně vybírat daně, může v roce 2017 hospodařit s vyrovnaným státním rozpočtem. Stalo by se tak poprvé od roku 1995. Opozici se však tento cíl zdál příliš smělý a tvrdila, že by měl stát snižovat deficit státního rozpočtu o půl procenta HDP ročně, tedy o 20 miliard korun. O návrzích na budoucnost státního rozpočtu informoval zpravodajský server iDNES.cz v článku „Když zvládneme vybírat daně, vyrovnáme do tří let rozpočet, řekl Babiš“ v červnu 2014. Velký rozdíl je vidět i v porovnání s rokem 2002. Tehdy byl deficit státního rozpočtu 43 miliard korun, přičemž hrubý domácí produkt rostl ročně o 6 procent. Od ekonomické krize docházelo k dvouprocentnímu či žádnému oživení ekonomiky a deficit se pohyboval kolem hodnoty 100 miliard korun, rozdíl je patrný na první pohled.

Z rozpočtového plánování na rok 2015 lze tedy jednoznačně vyloučit, že by se hodnota schodku státního rozpočtu ocitla na úrovni nejlepšího výsledku za posledních deset let – 20 mld. korun z roku 2008, ale ani největšího propadu a téměř 200 miliardového deficitu z roku 2009. Doba, kdy Českou republikou zmítaly sto padesáti miliardové deficity státní kasy, je tak zřejmě prozatím zažehnána. Nejdůležitějším krokem v budování vyrovnanějšího státního rozpočtu zůstává vytvoření systematického výběru daní, bez výrazných miliardových daňových podvodů. Pokud se tento daňový systém podaří rok od roku zlepšovat, bude mít z nižšího státního deficitu radost nejen ministr financí Babiš, ale také prezident Miloš Zeman, který označil současnou situaci s deficitem za neúnosnou, a v konečném důsledku i Evropská unie.

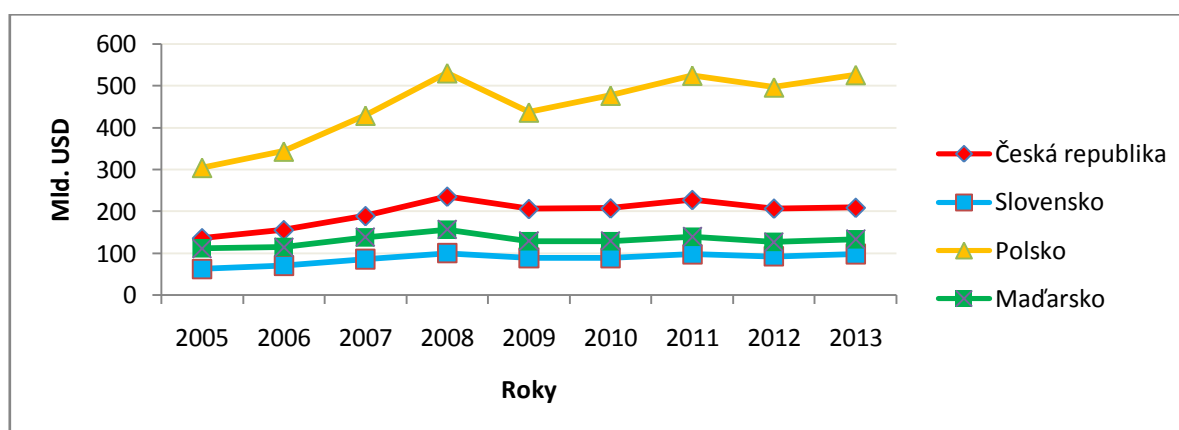
4.3.4 Hrubý domácí produkt

Hrubý domácí produkt (v anglickém jazyce zkratka GDP) je makroekonomický ukazatel, využívaný při měření výkonnosti ekonomiky státu a bývá vyjádřen v peněžních jednotkách. Jedná se o součet hodnoty statků a služeb, vytvořených na území daného státu v určitém časovém období, nejčastěji se používá jeden rok. Do celkové hodnoty HDP se započítává spotřeba, investice, vládní nákupy a čistý export. Změna hrubého domácího produktu za určité období vyjadřuje rychlost ekonomického růstu země. Hrubý domácí produkt rovněž slouží pro porovnání dalších ekonomických veličin, např. deficitu veřejných financí nebo státního dluhu. Přepočet HDP na jednoho obyvatele zobrazuje

životní úroveň v jednotlivých zemích. Nejvyšší hodnotu tohoto ukazatele tradičně vykazuje Lucembursko, ve kterém vláda finančně podporuje nové technologie a lehký průmysl, v zemi působí mnoho mezinárodních společností a občané zde mají nejvyšší měsíční mzdy, které dosahují průměru až 120 tisíc Kč (Gola, 2014).

Častým srovnáním také bývá podíl HDP daného státu na celkovém světovém HDP. V roce 2014 se na světovém HDP nejvýrazněji podílely Spojené státy americké (22 %), dále země eurozóny (16,9 %) a Čína (11,6 %). Země Visegrádské čtyřky vykazují minimální procentní podíl na celkovém HDP, největší část tvoří Polsko – 0,70 %. Informace o hrubém domácím produktu zveřejňují pravidelně renomované finanční instituce, např. Mezinárodní měnový fond nebo Světová banka.

Graf č. 23: Vývoj HDP v zemích Visegrádské čtyřky v období 2005 – 2013 (v mld. USD)

Zdroj: vlastní zpracování; data: Světová banka

Polsko

Nejvýraznější růst hrubého domácího produktu v rámci Visegrádské skupiny zaznamenalo od změny politického režimu v roce 1989 Polsko. Jedním z důvodů je velikost země, která převyšuje všechny ostatní státy spolku V4, dalším důvodem je podařené vypořádání se s ekonomickou krizí. Polský hrubý domácí produkt se v posledních letech pohybuje nad hodnotou 500 miliard amerických dolarů a polská ekonomika je tak největší ekonomikou ve střední Evropě. Na konci roku 2014 se dařilo polskému hospodářství růst vyšší rychlostí, než zemím jižní a západní Evropy. Ve třetím čtvrtletí 2014 vzrostl polský HDP o 0,9 %. Polští statistici vypočítali, že jednu desetinu růstu HDP tvořil prodej drog, pašování cigaret a prostituce. Informaci uvedl server iDNES.cz ve své ekonomické rubrice. Meziročně činila změna 3,3 %, což překonalo veškeré předpoklady. Původní odhady

vykazovaly maximální rychlost růstu 2,8 %. Ostatní evropské ekonomiky rostly v tomto období výrazně pomaleji. Polské ekonomice velmi pomohla domácí poptávka, jež stoupla o 4,6 % a nárůst investic, které rostly nejrychleji od roku 2008. Nárůst investic polských firem značí, že zvyšování domácí poptávky považují za dlouhotrvající a jsou ochotny navýšit výrobní kapacity, aby byly schopny poptávku uspokojit i v budoucnu. Přestože však polská ekonomika roste rychlým tempem, její vyjádření v peněžních jednotkách netvoří ani jedno procento celkového hrubého domácího produktu světa.

Už v době hospodářské krize se dařilo polské ekonomice růst, zatímco ostatní země ztrácely. V roce 2009 vzrostlo polské hospodářství o 1,6 % v době, kdy sousední země se potýkaly s krizí a Polsko tak mělo v Evropě jedinečné výsadní postavení „rostoucího státu.“ Pomohla tomu ochota polských spotřebitelů nakupovat. Naproti tomu v ostatních zemích lidé příliš neutráceli a rozhodli se raději peníze šetřit. V Pobaltských státech (Lotyšsko, Litva a Estonsko), docházelo k poklesu HDP meziročně o patnáct procent. Současně s růstem hrubého domácího produktu však rostl také deficit veřejných financí v Polsku – na 7 % HDP. Poslední roky před krizí rostl hrubý domácí produkt v Polsku o 5 až 6 procent ročně (rychleji se, v rámci Visegrádské čtyřky, dařilo růst pouze Slovensku) a po bleskurychlém vzpamatování se z krize, se těmto číslům začal znovu přibližovat. Pozitivní dopad v době krize měl na polskou ekonomiku fakt, že není tolik otevřená, jako v případě ekonomik ostatních zemí V4. Nebyla proto příliš zasažena vnějšími vlivy a díky nárůstu domácí poptávky se dokázala z krize dostat velmi rychle. V letech 2012 a 2013 však nastalo zpomalení růstu HDP o 2 %, resp. 1,6 %. Došlo k poklesu spotřeby, což v Polsku nebývá příliš obvyklé a také na zemi dolehla dluhová krize eurozóny.

Polský hrubý domácí produkt byl v létě 2014 ovlivněn tím, že Rusko zakázalo dovážet polské ovoce a zeleninu. Vyhržovalo dokonce tím, že zákaz vztáhne na celou Evropskou unii. Mělo se jednat o odvetu za sankce proti Rusku, stanovené Evropskou unií, za ruskou úlohu v ukrajinské krizi (E15.cz, 2014).

Cílem Polska je od roku 2016 zvýšit výdaje na obranu a investovat tak hlavně do zbrojního průmyslu. Výdaje na obranu ve výši dvou procent hrubého domácího produktu jsou také požadavkem Severoatlantické aliance (NATO), která tyto investice vyžaduje od svých členů. Důvodem navýšení je však také narůstající napětí na Ukrajině a možné ohrožení bezpečnosti okolních států. V prvním roce by se mělo jednat o navýšení v přepočtu 5

miliard českých korun, které by měly zajistit dlouhodobou stabilitu financování polské armády.

Maďarsko

Hrubý domácí produkt Maďarska se drží dlouhodobě na třetím místě v rámci zemí Visegrádské čtyřky. Růst hrubého domácího produktu se od roku 1997 až do roku 2006 střídavě zvyšoval meziročně o 3 až 4 procenta. Dva roky před příchodem ekonomické krize byl již nárůst minimální, vždy do 1 % meziroční změny. Hospodářská krize srazila maďarskou ekonomiku velmi hluboko a v roce 2009 došlo k poklesu HDP o 6,8 %, jak ukazuje graf v příloze č. 20. Poklesly všechny hlavní složky HDP, nejvíce však investiční výdaje, k čemuž došlo nejistým budoucím vývojem z pohledu maďarských firem. Klesala tak i průmyslová výroba. Domácí poptávka však také zaznamenala prudký pád, téměř o 11 %. Občané začali šetřit a omezovali tak svoje výdaje. V listopadu 2008 předpokládala maďarská vláda, že by v následujícím roce mohl hrubý domácí produkt klesnout o jedno procento. Tento odhad se však ukázal jako příliš optimistický. Realita propadu HDP byla výrazně jiná.

Ve druhém čtvrtletí roku 2014 zaznamenalo Maďarsko nejrychlejší růst ekonomiky za posledních osm let, kdy meziroční změna činila čtyři procenta. To znamenalo, že maďarská ekonomika byla v té době nejrychleji rostoucím hospodářstvím zemí Visegrádské skupiny. Na tomto výsledku se podílela zvýšená produkce ve stavebnictví, průmyslu, zemědělství a službách. V tomto čtvrtletí dosáhlo Maďarsko nejvyšší akcelerace ekonomiky ze všech zemí Evropské unie, které v té době poskytly informace o svém HDP. Pro Maďarsko to byla velmi pozitivní zpráva, neboť od hospodářské krize se země pohybovala v ekonomickém útlumu, kdy hrubý domácí produkt rostl meziročně pouze o procento nebo dokonce klesal, jako tomu bylo v roce 2012, kdy se Maďarsko ocitlo v opětovné recesi, během které došlo k poklesu domácí poptávky i ke snížení tvorby hrubého kapitálu. Kromě Maďarska klesla hodnota HDP v roce 2012 také v České republice, na Kypru a ve Slovinsku.

Situace v Maďarsku byla odlišná od ostatních zemí V4, neboť již za éry komunismu existoval v zemi soukromý sektor. Ceny v Maďarsku byly již před rokem 1989 určovány trhem – střetem nabídky s poptávkou. Maďarsko si z 80. let však přineslo také vysokou hodnotu veřejného dluhu v poměru k HDP. V polovině devadesátých let došlo k opatřením, které měly navýšit hodnotu čistého exportu. V následujících deseti letech

střídavě rostla a klesala meziroční změna maďarského HDP, během této doby se podařilo výrazně snížit inflaci v zemi, z hodnoty 28 % v roce 1995 až na hodnotu pod 4 % z let 2005-2006. V prvních letech třetího tisíciletí došlo k mnoha výrazným investicím do oblasti infrastruktury, výroby, zemědělství a služeb. Po vstupu země do Evropské unie došlo k dalšímu nárůstu investic, tentokrát především do stavění dálničních komunikací. V roce 2007 poklesla domácí poptávka a výdaje na konečnou spotřebu, čímž klesla i hodnota HDP a vykazovala tak nevýrazný meziroční růst 0,1 %. Ten se příliš nezlepšil ani v dalších letech, včetně poklesů HDP v letech 2009 a 2012. Výraznějšího nárůstu tak hrubý domácí produkt dosáhl až v loňském roce, což dalo najevo, že následky hospodářské krize pomalu, ale jistě odeznívají.

Slovensko

Nejmenší ekonomikou zemí V4 je Slovensko, což koreluje i s nejmenší velikostí státu. Hrubý domácí produkt Slovenska se v posledních letech pohyboval kolem hodnoty 100 miliard dolarů (0,13 % světového HDP). Nízká absolutní hodnota HDP však neznamená, že by se Slovensku nedařilo ekonomiku postupem let zlepšovat. V letech 2001 až 2008 rostlo slovenské hospodářství svižným tempem. Na růstu HDP se v roce 2001 výrazně podílel průmysl, především sektor služeb, spolu s výrobou dopravních prostředků a strojů. Postupně se do tvorby HDP začala více zapojovat i oblast chemie. Dále byly vynakládány finance na nové investice v automobilovém odvětví, které vytvořily možnost používání nových technologií. V roce 2007 byla meziroční změna hrubého domácího produktu téměř 11 procent, nejvíce ze všech zemí Visegrádské čtyřky. Slovensko se dokonce stalo nejrychleji rostoucí zemí celé Evropy.

O to výraznější byl však pád ekonomiky v roce 2009, kdy došlo k poklesu takřka o pět procent, v důsledku snížení spotřeby domácností, zemědělské produkce, objemu tvorby hrubého kapitálu a poklesu vývozu i dovozu zboží a služeb. Slovenská ekonomika se však oproti ostatním evropským zemím z finanční krize poměrně rychle oklepala a v roce 2010 již znovu začala růst. V roce 2012 dokázal nárůst automobilové produkce uchránit Slovensko před poklesem HDP, jak tomu bylo v sousedních státech – ČR a Maďarsku. V následujícím roce 2013 se slovenská ekonomika zlepšila pouze nepatrně, neboť spotřeba domácností poklesla, stejně jako zahraniční poptávka po slovenských výrobcích. Ovšem ani v ostatních zemích V4 nebyl v tomto roce zaznamenán prudký nárůst hospodářství. Hrubý domácí produkt v České republice dokonce klesl.

Na výsledcích slovenského HDP se výrazně podílí automobilový průmysl, který podporuje export slovenských automobilů do světa. Velmi dobře prodávanou značkou byly především automobily Volkswagen. V roce 2012 vyrobily tři automobilky, působící na Slovensku, přes 927 tisíc vozidel, čímž se země stala rekordmanem v počtu automobilů na obyvatele. Slovensku tak hraje do karet menší velikost země i ekonomiky, kterou zvýšená produkce některé ze slovenských továren posune výrazně dál, než by tomu bylo u ostatních zemí Visegrádské čtyřky, kde by navýšení produkce neznamenovalo tak rapidní nárůst hrubého domácího produktu.

Na začátku roku 2015 došlo k mnohým srovnáním růstu ekonomik České republiky a Slovenska. Odhady předpokládají, že slovenský hrubý domácí produkt poroste rychleji, meziročně průměrně o 3 procenta, zatímco HDP České republiky se bude zvyšovat pouze o 1,7 % ročně. Analytici vypočítali, že při podobném růstu i v budoucích letech dokáže Slovensko dohnat české hospodářství v životní úrovni - ukazateli HDP na jednoho obyvatele v paritě kupní síly kolem roku 2020. Podobnou rychlost růstu jako na Slovensku by mělo zaznamenat i Polsko. Je však třeba přihlídnout i k situaci u obchodních partnerů zemí Visegrádské čtyřky. Nízký růst německé ekonomiky automaticky limituje i ostatní státy, které jsou na Německu závislé v rámci zahraničního obchodu. V létě 2014 došlo k návrhům, během jednání zástupců podnikatelských svazů obou zemí, aby Česká republika a Slovensko společně začaly pronikat na trhy třetích zemí a ještě více posílily ekonomickou spolupráci, založenou na vývozech pod tradiční značkou „Made in Czechoslovakia“ (Procházka, 2014). Již nyní probíhá mezi oběma zeměmi čilý zahraniční obchod. Slovensko vyvezlo v roce 2013 do České republiky produkty v celkové hodnotě 8,75 miliardy eur, což odpovídá téměř 14 % celkového slovenského exportu. Opačným směrem mířilo české zboží za 6,23 miliard eur. Spolupráce sousedních zemí by měla dále spočívat i ve společných projektech na budování dopravní infrastruktury – železnic a dálnic, projektech v oblasti energetiky či příhraniční spolupráci regionů obou států.

Ve prospěch Slovenska vychází součet jednotlivých meziročních změn HDP, který nejenže je výrazně kladný, ale také dvakrát vyšší a rychlejší než v případě České republiky. Přijetí společné evropské měny pomyslně katapultovalo Slovensko z východní Evropy do velkého světa. Tím se Slovensku podařilo předběhnout ostatní země spolku V4. Zásadním problémem Slovenska je však vysoká míra nezaměstnanosti, kterou se dlouhodobě nedaří snížit pod třináct procent.

Česká republika

V roce 1991, kdy se transformovalo hospodářství na tržní systém, nastal v Československu meziroční pokles hrubého domácího produktu o 11 procent. K podobným ekonomickým otřesům došlo i u ostatních zemí střední Evropy – v Polsku i Maďarsku. Liberalizace cen, které byly nově vytvářeny trhem, vedly v Československu ke zvýšení inflace. Došlo k regulaci mezd vládou, tím potažmo i k nižším příjmům domácností a následně ke spotřebě, což negativně ovlivnilo hrubý domácí produkt země. V polovině devadesátých let však zažíval ukazatel HDP každoročně vysoký nárůst. Lidé začali více nakupovat, rostla jejich spotřeba věcí, které dříve nebyly na trhu dostupné. Tato situace však trvala pouze do roku 1997, kdy se země dostala do dvouleté recese, během níž klesala domácí poptávka, výdaje na investice i tvorba hrubého kapitálu. Domácí poptávka poklesla v závislosti na zvyšující se míře nezaměstnanosti, která se v roce 1999 vyšplhala až nad devět procent. Poptávka se začala zvyšovat až od roku 2000, kdy průměrně rostla o tři procentní body ročně a nastartovala tak růst hrubého domácího produktu. Následovalo období růstu výkonnosti české ekonomiky, kdy každoročně rostl HDP o pět až sedm procent. Mimo jiné kvůli zvýšení investic ve stavebním a automobilovém průmyslu a zvýšení hodnoty zahraničního obchodu, ve spojitosti se vstupem České republiky do Evropské unie v květnu 2004.

Toto období bylo ukončeno příchodem hospodářské krize ze Spojených států amerických, která začala ovlivňovat všechny makroekonomické ukazatele, a hrubý domácí produkt nemohl být výjimkou. V roce 2008 vzrostla domácí poptávka meziročně o dvě procenta, ale rozdíl způsobený krizí byl již patrný. V předchozím období se poptávka navýšila o 6,6 %. Výrazné ovlivnění finančního hospodaření českých domácností totiž přišlo v podobě regulačních poplatků ve zdravotnictví a zvýšení snížené sazby DPH, v rámci balíčku reforem, platících od 1. ledna 2008. V následujícím roce došlo ke snížení domácí poptávky o 5 %, neboť lidé se báli budoucího vývoje a možného propouštění, a přestali výrazněji utrácet. Také podniky se zdržely od financování nových investic, k tomu všemu se zvýšila i míra nezaměstnanosti.

Konečný účet všech problémů, napáchaných krizí, byl pokles HDP o 4,5 %, což pro Českou republiku znamenalo první snížení hrubého domácího produktu od roku 1998. Poté, co nejintenzivnější fáze krize pominula, se začal HDP České republiky znovu zvyšovat. Přispěly k tomu všechny jeho složky – domácí poptávka, čistý export, výdaje na

konečnou spotřebu i tvorba hrubého kapitálu. Po dvouletém období růstu přišla menší ekonomická recese, během níž poklesly výdaje na konečnou spotřebu. Poklesla také produkce v automobilovém průmyslu a strojírenství. Narostla naopak míra inflace, meziročně o 3,3 %, neboť došlo ke zvýšení daňové sazby z 10 % na 14 %. V roce 2012 nebyla v období poklesu Česká republika sama, v obdobné situaci se ocitlo také Maďarsko, kterému se však v roce 2013 podařilo znovu oživit výkonnost ekonomiky, zatímco Česká republika to v tomto roce ještě nedokázala a podařilo se jí to až v roce 2014.

V budoucích letech bude záležet na ekonomické situaci ostatních evropských zemí, se kterými má Česká republika partnerské a obchodní vztahy. Nejvíce bude rozhodující vztah s Německem, kam Česká republika vyváží velkou část svých produktů (přes 32 %). Výhodou ČR oproti Slovensku nebo Maďarsku je, že s největší evropskou ekonomikou přímo sousedí. Konkurenceschopnosti českého exportu pomohlo také oslabení měnového kurzu koruny. Česká republika je ze všech zemí Visegrádské čtyřky tou nejotevřenější, co se týče zahraničních investic, což spočívá v tom, že se na jejím území vyskytuje nejvíce firem ve vlastnictví zahraničních investorů. Nejvyšší podíl zahraničních investic v ČR zaujímá Nizozemsko a Německo (Bydžovská, 2013).

Nejčerstvější zprávy z března 2015 hovoří o tom, že se české ekonomice začíná dařit nebývale dobře. Stoupl zpracovatelský průmysl, pohostinství, stavebnictví i oblast dopravy. Ke zvyšování HDP dochází i přes výrazně nižší inkaso spotřební daně. Na konci roku 2013 došlo k předzásobení se tabákovými výrobky, což se již o rok později neopakovalo. Tím bylo ovlivněno meziroční srovnání HDP ve 4. čtvrtletí. Vychází to z údajů Českého statistického úřadu. Naopak chuť zákazníků utrácet vykazují odvětví textilu, potravinářského průmyslu a vybavení bytů. Z důvodu růstu oboru stavebnictví, začala klesat i nezaměstnanost, neboť firmy se nebojí najímat nové zaměstnance, aby dokázaly uspokojit poptávku a větší příliv zakázek. České republice se tak po dvou nevýrazných letech, kdy se propadala žebříčkem životní úrovně, srovnané pomocí ukazatele HDP na jednoho obyvatele, začíná opět blýskat na lepší časy.

5. Diskuse

Deficit státního rozpočtu je důležitou součástí ekonomického rozhodování vlády, a proto bývá predikován na několik let dopředu. Vláda během svého funkčního období zpracovává Střednědobý výhled státního rozpočtu na několik budoucích let, ve kterém odhaduje kromě struktury státního rozpočtu také výši salda – rozpočtového přebytku nebo schodku. Tento dokument je povinně předkládán k posouzení Poslanecké sněmovně.

Dlouholeté deficitní hospodaření České republiky by mohl zmírnit vyšší daňový výběr. Je to jedna z příjmových položek, ve které má Česká republika (podobně jako další státy Evropské unie) velké rezervy, jak dokázala studie, vydaná Evropskou komisí na podzim 2014. Střednědobý výhled státního rozpočtu ČR na roky 2015 a 2016, zpracovaný vládou v roce 2013, je v tomto ohledu velmi opatrný. Předpokládá podobný výběr všech složek daňových příjmů, jako v roce 2013 a 2014, bez optimističtějších vyhlídek.²² U daně z příjmu fyzických osob je zde dokonce do budoucna odhadováno snížení v roce 2016, oproti roku 2015.²³ Současná vláda, jejíž působení začalo v roce 2014, si prostřednictvím Ministerstva financí (MF) předsevzala, že zefektivní daňový výběr a pomocí vyšších daňových výnosů se pokusí snižovat schodek státního rozpočtu, až do jeho úplného vyrovnání. Pomoci by jí měl i registrační systém, který by měl zamezit šedé ekonomice, daňovým podvodům a únikům, mezi podnikateli a daňovými kartely. Česká televize uvedla ve zpravodajském pořadu Události ze dne 3. března 2015, že mezi podnikateli zůstalo nepřiznáno 150 miliard korun. Pokud by byla, pomocí nově zaváděných metod, každoročně vybrána většina této částky, stačilo by to na pokrytí deficitu státního rozpočtu pro rok 2014, a s jistotou i pro následující roky. Ministr financí Andrej Babiš sám tvrdil, že zlepšení daňového výběru může do státní pokladny přinést i 100 miliard korun. Tento smělý plán se zdál být jedním z účinných a rozumných opatření na omezení schodkového hospodaření ČR.

---

²² Navýšení hodnoty vybraných daní je zde nastíněno převážně pouze vlivem změny daňových sazeb nebo zrušením osvobození zdanění dividend

²³ Pro rok 2015 byl u DPFO plánovaný autonomní výnos 87 miliard korun, v následujícím roce 84 miliard Kč

Výběr daní ovšem není tak růžový, jak si vláda představovala. Přestože by tomu mělo být naopak, oproti roku 2014 se letos daňové výnosy snižují poklesem výběru DPH a spotřebních daní, což kritizoval i prezident Miloš Zeman (Klang; Kudláčková, 2015). Potvrdily to údaje o plnění státního rozpočtu, které průběžně vydává Ministerstvo financí. Za první dva měsíce roku 2015 bylo na daních vybráno o 24,6 % méně, než v roce předchozím. Na tuto situaci navazuje také nižší rezerva počátečního přebytku státního rozpočtu. Zatímco na začátku března 2014 dosahoval přebytek rozpočtu 50 miliard korun, letos je to již pouze 22 miliard Kč. Tento znepokojivý výsledek s sebou nese pesimistická očekávání pro zbytek roku. Převážně spotřební daň, u které se při pohledu na nelichotivá čísla v lednu 2015 argumentovalo předzásobením tabákových výrobků koncem minulého roku, se každým měsícem více zhoršuje. Špatné výsledky z ledna 2015 se potvrdily i v únoru a proto se vysvětlení s předzásobením se výrobky, jež podléhají spotřební dani, zdá být poněkud alibistické a málo pravdivé. Nepatrně se zlepšil výběr daní z příjmu fyzických osob, oproti roku 2014 průměrně o 2,5 procenta, což však zaostává za mnoha miliardovým očekáváním. Ani změna snížené sazby DPH na knihy, léky a kojeneckou výživu nepřinesla přílišné a očekávané zvýšení poptávky po těchto produktech. Cenu jednotlivých výrobků si totiž vzali do rukou výrobci a navýšili ji, takže konečný spotřebitel nakonec neušetří, ale bude muset zaplatit stejnou cenu jako doposud. Je složité soudit výši daňových výnosů po prvních dvou nebo třech měsících roku. Jejich výběr může během roku 2015 dosáhnout zlepšení v mnoha daňových oblastech, ovšem zatím to tak rozhodně nevypadá. Potvrzuje se pravidlo, že není možné příjmy cíleně naplánovat a čekat, že se plán sám od sebe splní. Pokud by tento vývoj pokračoval i v průběhu roku, nebudou zřejmě splněny ani umírněné odhady daňových výnosů pro rok 2015, vydané ve Střednědobém výhledu v roce 2013, kdy se o zavádění revolučních změn v efektivnosti výběru daní ještě ani neuvažovalo. K tomu všemu se vláda rozhodla, že letošní deficit státního rozpočtu bude nastaven velmi štědře, ve výši 100 miliard korun, tedy o dvacet dva miliard Kč více, než loni. Jako by po jednom hospodářsky úspěšném roce nastal čas na jeden rok bezhlavého utrácení. Predikce Střednědobého výhledu předchozí vlády se však současné vládě hodí. Návrh deficitu státního rozpočtu byl tehdy totiž naplánován na 120 miliard korun, shodně pro rok 2015 i 2016. Tak vysokého čísla však Sobotkova vláda nedosáhne, i kdyby utrácela sebevíc, a proto může vítězoslavně chválit sama sebe za to, jak

se jí daří držet deficit státního rozpočtu o dvacet miliard korun nižší, než bylo plánováno před jejím nástupem k moci.

Výsledky potvrdily tvrzení Lajtkepové (2009) o tom, že daňové příjmy tvoří rozhodující část příjmů státního rozpočtu. Přestože v posledních několika letech jejich procentní podíl mírně klesal, jak ukazuje vertikální analýza příjmů v příloze č. 1, podílí se daňové příjmy na celkových alespoň 85 procenty. Lajtkepová dále tvrdí, že hlavní zdroj daňových příjmů bývá výsledkem nejen daňové politiky, ale i tradic. Důchodové daně bývají vysoké ve vyspělých zemích s dobrou platební morálkou. Vysoké nepřímé daně bývají vyšší v zemích s nízkými důchody a v zemích s horší nebo dokonce špatnou daňovou morálkou. V České republice se v současné době snaží vláda v rámci daňového systému o zlepšení platební morálky, která není ideální, neboť mnoho podnikatelů se placení daní vyhýbá, ale zároveň nezvyšuje výrazně nepřímé daně. Výběr spotřební daně se v posledních letech drží na podobné úrovni, u daně z přidané hodnoty byla dokonce zmírněna její snížená daňová sazba a základní daňová sazba této daně se drží na 21 %, což rozhodně není nejvyšší sazbou v Evropě. Konstatování Lajtkepové, že se při hospodářském poklesu snižuje základ důchodových daní i celkové spotřeby, což vede k poklesu daňových příjmů, se naplno prokázalo v roce 2009 během ekonomické recese, kdy daňové příjmy sice stále tvořily 85 % celkových příjmů, ale jejich hodnota byla o sto miliard korun nižší a v dalších letech stoupala vzhůru pouze pozvolna.

Mylný nebyl výrok Tomáškové z roku 2006, která odhadovala, že hodnota vládního dluhu bude v dalších letech narůstat z důvodu každoročního deficitního hospodaření. Od té doby, do roku 2013, vzrostla jeho hodnota o 800 miliard korun. V posledních letech se navíc hodnota státního dluhu, čím dál více, vyrovnává hodnotě dluhu veřejného. Na úhradu dluhu se používá každoročně kolem 5 % státních výdajů, v absolutním vyjádření kolem 57 mld. korun. Tomášková dále vyjadřuje obavu, že mnozí občané podléhají tzv. fiskální iluzi, tedy že požadují po veřejném sektoru zajištění většího počtu statků financovaných deficitně a neuvědomují si nutnost vyšších daní v budoucnu. Situace v České republice snad ale ještě není tak zlá, jako v Maďarsku, kde současní obyvatelé země, ať už podlehli iluzi nebo ne, jsou nuceni platit vyšší daně za léta utrácení dřívějších maďarských vlád. Autorka Tomášková také tvrdí, že růst mandatorních a kvazimandatorních výdajů, zmenšuje manévrovací prostor vlády a její možnost ovlivnit strukturu výdajů. Je to jistě

pravda, neboť mandatorní povinné výdaje tvoří značnou část celkových výdajů a jsou ovlivňovány mnoha faktory. V České republice zároveň platí tradice každoročního navyšování důchodů, nikoliv jejich zmrazování a proto se mandatorní výdaje nesnižují. Vláda může svůj manévrovací prostor využít více v nepovinných ostatních výdajích. Ovšem ve vládním období 2006 až 2010 si vláda troufla sáhnout na mandatorní výdaje a reformovala rodičovský příspěvek, sociální příplatek a přídavek na děti.

Petríková (2011) se zamýšlí nad zavedením progresivního zdanění obyvatel, které by po určité době fungovalo jako cílené opatření a zabudovaný stabilizátor. Vyšší zdanění obyvatel by však zároveň přineslo nižší růst spotřeby domácností, který se v několika posledních letech sice zvyšuje, ale pouze pomalým tempem. Potvrdily to i výsledky elasticity spotřeby domácností a DPH, kdy v období 2011-2013 rostla daň z přidané hodnoty sedmkrát rychleji, než spotřeba domácností. Rovná daň, kterou zakotvila Občanská demokratická strana v roce 2008 na 15 procentech, se v budoucích letech měnit zřejmě nebude, ale přibyla k ní v roce 2013 „solidární daň“, která více daní měsíční příjmy nad 100 tisíc korun. Zavedení daně bylo naplánováno na tři roky - do roku 2015, včetně.

Peková (2008) připomíná, že tok výdajů státního rozpočtu je v průběhu rozpočtového období poměrně rovnoměrný, avšak v závěru roku objem výdajů tradičně stoupá. Z dat Českého statistického úřadu vyplývá, že nejvíce se na konci roku zvyšují investiční nákupy, které spadají do kategorie kapitálových výdajů, dále transfery podnikům a transfery veřejným rozpočtům. Tyto dvě kategorie však výrazně rostou v závěru roku pouze v běžných výdajích, nikoliv kapitálových. Pravidlem také je utrácet na konci roku jakékoliv finanční dotace, aby nezůstaly nevyčerpány a nemusely být následně vráceny do rozpočtu poskytovatele.

Pilný (2007) se zmiňuje, že v období recese je vhodné sestavovat deficitní rozpočet, např. snižováním daní nebo zvýšením výdajů ve veřejném sektoru. Tím se dostává do oběhu více prostředků a zvyšuje se poptávka. Z čistě laického pohledu to vypadá, že si toto pravidlo vzala Česká republika k srdci, když během krize v roce 2009, hospodařila se schodkem 192 miliard korun. Nemuselo však ani dojít k opatření snižování daní, ekonomické ukazatele klesaly všechny - daně z příjmů fyzických i právnických osob, počet zaměstnaných, hrubý domácí produkt v absolutním vyjádření i na jednoho obyvatele. Pokles zaznamenala rovněž výroba, způsobená snížením poptávky po zboží a službách.

Tedy všechny položky, jejichž primárním cílem je růst. Naopak rostly ukazatele, u kterých by byl lepší pokles nebo konstantní stav – míra nezaměstnanosti nebo státní dluh. Krize tak potvrdila, že dokáže ekonomiku státu obrátit naruby, ať do ní vláda zasahuje nebo ne.

Dvořák (2008) se ve své knize věnuje hypotéze volebního rozpočtového cyklu, v níž tvrdí, že tendence k rozpočtovému deficitu je logickým důsledkem převládajících motivací politiků i voličů, které zesilují hlavně v předvolebním období. V případě politiků může jít o zavedení zvyšování veřejných výdajů nebo snižování daní.²⁴ Populistické jednání je obvykle maskováno obecným prospěchem. Před parlamentními volbami v roce 2006 došlo z rozhodnutí tehdejší vlády k plošnému zvyšování transferových plateb obyvatelům, čímž začal růst deficit státního rozpočtu, přestože se ho v předchozích letech dařilo snižovat. Zvýšily se důchody, sociální dávky i státní sociální podpora. Ke zvyšování důchodů došlo i v letošním roce, přestože budoucí volby jsou naplánovány minimálně za tři roky. Letošní valorizace penzí tak měla trochu jiný důvod, byla způsobena euforií vlády nad tím, kolik peněz dokázala ušetřit v minulém roce oproti původnímu plánu. Protože se na začátku roku příliš nedaří zlepšit výběr daní, na který vláda hodně sázela, je otázkou, zda je pro zástupce vlády i dnes výrazné zvyšování penzí vhodně zvoleným krokem.

---

²⁴ Podobné kroky radil Pilný (2007) v případě vypořádání se s recesí.

6. Závěr

Fiskální nerovnováha je jedním z nejrozšířenějších ekonomických problémů ve většině zemí světa. Málokterá země dokáže hospodařit s vyrovnaným státním rozpočtem a ještě k tomu účinně regulovat svůj veřejný dluh. Nerovnost mezi příjmovou a výdajovou stránkou je ovlivňována mnoha faktory, které mohou vlády jednotlivých zemí eliminovat pomocí fiskálních opatření. Dozorčí roli má v této situaci také Evropská unie, jež dohlíží na plnění konvergenčních kritérií, týkajících se výše státního schodku a výše dluhu.

Česká republika prošla za uplynulých dvacet pět let dlouhou cestou. První roky na začátku devadesátých let vznikaly v českém státním rozpočtu přebytky, tedy příjmy byly vyšší než výdaje. Jistý podíl na tom měly příjmy z privatizace, která transformovala ekonomiku z plánované na tržní. Deficitní hospodaření se začalo utvářet v roce 1995, a přestože bylo původně zamýšleno jako podpora hospodářského růstu a vyrovnání domácí nabídky s poptávkou, postupem času se schodky státního rozpočtu staly neblahou tradicí. Malým vodítkem, zda není státní deficit příliš vysoký, je tříprocentní hranice k hodnotě hrubého domácího produktu, kterou určila Evropská unie jako jedno z kritérií. Tato hranice byla vládami České republiky několikrát porušena – nejprve během vlády České strany sociálně demokratické, v letech 2003 a 2004, a poté během vládnutí Občanské demokratické strany, mezi roky 2009 až 2011. Od té doby procentní hodnota deficitu státního rozpočtu neroste a drží se na umírněné hodnotě – pod třemi procenty.

Vládnoucí politické strany se musely několikrát během novodobé historie České republiky potýkat s recesí a hospodářským poklesem. Nejprve v roce 1997, kdy klesla hodnota hrubého domácího produktu i domácí poptávky a vláda musela využít fiskálních opatření na obnovu ekonomického růstu a napravení celé situace. Výsledkem však byla pouze do té doby nejvyšší hodnota rozpočtového schodku. Tato recese však byla pouze malým odvarem toho, co Českou republiku postihlo v roce 2009. Vláda ODS v předchozím roce v dobré víře prováděla daňové reformy – zrušila progresivní zdanění a nahradila ho rovnoměrným, dále snížila daň z příjmů právnických osob. Tyto finance následně chyběly ve státním rozpočtu, i kvůli tomu zaznamenala Česká republika nejvyšší deficit v historii – 192 miliard korun. Bylo by ovšem nespravedlivé, svádět takto vysoký schodek pouze na tehdejší vládu. Částečně k němu přišla jako „slepý k houslím.“ Pravdou je, že krize do

České republiky dorazila ze zahraničí. Měla vliv na pokles daňových příjmů a růst nezaměstnanosti, která zatěžovala státní rozpočet povinnostmi vyplácet mandatorní výdaje. Je však třeba dodat, že globální krize zasáhla i mnohem výkonnější ekonomiky světa, než je ta česká. I ekonomicky nejvyspělejší země Evropy – Německo, se s propadem HDP potýkalo několik let. Jednou z mála výjimek bylo Polsko, které krizi dokázalo přečkat bez úhony, i díky nižší otevřenosti tamní ekonomiky. V roce 2012 se Česká republika musela vypořádat s dvouletou recesí, během níž klesaly výdaje na spotřebu a následně také produkce v automobilovém průmyslu a strojírenství. Do podobně nepříjemné situace se v této době dostalo i Maďarsko, které se však s recesí dokázalo vypořádat rychleji.

Návodů, jak snížit deficit státního rozpočtu, bylo v historii České republiky hned několik a další dosud aplikovány nebyly. Když vláda potřebovala snížit státní výdaje v roce 2010, rozhodla se propustit deset tisíc státních zaměstnanců. Bylo nutné propočítat ekonomickou výnosnost tohoto rozhodnutí, protože ušetřené peněžní prostředky na zaměstnaneckých mzdách musely být částečně kompenzovány povinným odstupným a následnými sociálními dávkami v nezaměstnanosti. Tyto dávky jsou však také jedním z možných nástrojů, vedoucích ke snížení státních výdajů. Ušetření spočívá v adresnosti sociálního systému, kdy jsou příspěvky nezaměstnaným vypláceny s maximální rozvahou a pouze těm, kteří na ně mají nárok. Nejsou poskytovány občanům, kteří se rozhodli na státním systému parazitovat. Zefektivnění sociálního systému má zároveň přidanou hodnotu v tom, že nezaměstnaní budou nuceni začít si hledat pracovní místo, které je trvalejším řešením nepříznivé situace, než rezignovat na život a pasivně pobírat dávky v nezaměstnanosti. Jakákoliv podobná opatření, která jsou mezi politiky velmi oblíbená, neshledávají podobnou popularitu u běžných občanů. Nevoli lidí vyvolají zároveň jakékoliv změny na příjmové straně státu, pokud se bude snažit snížit rozpočtový deficit pomocí nich. Řeč je zvláště o zvyšování daní. Daňové příjmy jsou nejstabilnějším státním výnosem, každoročně přináší do státní pokladny kolem 85 procent celkových příjmů. V České republice nedochází ke zvyšování přímých daní (DPFO a DPPO), častější změny jsou prováděny u nepřímých daní, především DPH, jehož dvě sazby se měnily v průběhu uplynulých dvaceti let, mnohokrát. Není proto divu, že daňový příjem z této daně každým rokem narůstá. Ovšem u základní sazby DPH se jednalo v posledních deseti letech o posuny v rámci jednoho procentního bodu.

Je třeba si uvědomit, že každé opatření, jehož cílem bude zlepšení hospodaření státu, vyvolá nevoli, buď na straně opozičních politiků, nebo občanů. Žádným politickým rozhodnutím, byť zamýšleným se sebečistšími úmysly, se nelze zavděčit všem. Jednou ze složek, kterou lze výrazně ovlivnit státní rozpočet, jsou důchody. Situace, během které vláda zvyšuje důchody (valorizuje je) a ještě k tomu roste počet uživatelů důchodů, je z dlouhodobého hlediska neúnosná. Vláda namířila v letošním roce české důchodce dvouseťkorunovým zvýšením (někteří stále tvrdili, že je to málo), ale bylo to zřejmě na několik budoucích let poslední výrazné zvýšení. Kdyby vláda chtěla takto nadělovat každoročně, peníze na penze by se vypotřebovaly velice rychle a za pár let by již nebylo co vyplácet. Stejný výsledek by nastal, kdyby vláda poslouchala nářky odborových hnutí, bojujících za vyšší důchody a mzdy. Bylo by jednoduchým populistickým trikem přidat důchodcům tisíc korun měsíčně, ovšem v konečném důsledku by tento krok měl nedozírné následky a velmi brzy by potvrdil svou nesprávnost. Důchodci to asi neradi uslyší, ale letošní valorizace, vyjadřuje v podstatě zvýšení penzí na několik následujících let dopředu. V dalších letech se dá očekávat zvyšování penzí v řádu desetikorun, jako tomu bylo dosud. Vývoj ve velikosti důchodů ovlivňuje mandatorní výdaje a potažmo celkové výdaje výrazným podílem. Mnohem vyšším, než růst počtu nezaměstnaných nebo přítomnost šokových událostí, jak vyplývá z provedené vícenásobné regrese. Pokud by si Ministerstvo financí v letošním roce odpustilo „nadělování dárečků“ českým důchodcům, deficit státního rozpočtu by mohl být jistě naplánován na méně než 100 miliard korun. Je však třeba vzít v potaz i situaci v budoucnu, kdy se důchody vrátí k nižší valorizaci, a v neposlední řadě i to, že vyplacené důchody se do státního rozpočtu vracejí v podobě nepřímých daní a zároveň se díky nim zvyšuje spotřeba domácností, růst hrubého domácího produktu a výkonnost české ekonomiky. Tak těsná provázanost existuje mezi ekonomickými veličinami. Pochopitelně, že by bylo snadné zmrazit na několik let důchody, platy a další státní výdaje a radovat se z ušetřených peněz a nízkého nebo žádného schodku. Bylo by to ovšem Pyrrhovo vítězství, protože morálka lidí by tím utrpěla. Zde nastává klasická otázka ekonomie, v níž každý sleduje svůj vlastní zájem, kde je hranice mezi čistým ekonomickým kalkulem a vnímáním okolních hodnot a potřeb lidí.

Odhadovat vývoj deficitu státního rozpočtu v budoucích letech je složité. Je třeba brát v úvahu mnoho faktorů, které mohou na ekonomickou situaci působit. Mezi ně patří domácí poptávka, růst mezd, vládní reformy, ekonomická situace sousedních států, fiskální

cílení, vývoj na trhu práce, a v neposlední řadě také slibovaný daňový výběr, jenž by měl po vzoru Chorvatska, přinést do státní pokladny finanční prostředky, které v minulosti státu unikaly v rámci daňových úniků a podvodů. Jak se bude situace s efektivitou výběru vyvíjet, ukáže až čas. Zatím to však v letošním roce vypadá, že zůstane pouze u „teoretického“ zlepšení, bez účinků v praxi. Vážně výběr spotřební daně i daně z přidané hodnoty. Nelze hodnotit opatření po prvních třech měsících fungování, ovšem na to, že daňový výběr měl být pověstným esem ve vládním rukávu, se požadovaný výsledek zatím nedostavil. Vyrovnaný státní rozpočet, jaký si občané pamatují z poloviny devadesátých let, tak v nejbližších letech „nehrozí“, přestože se ministr financí Babiš holedbal, že ho dosáhne již v roce 2017. To by se však musely sejít všechny faktory v ideální konstelaci. Musela by růst ekonomika, zvyšovat se poptávka, zlepšit se platební daňová morálka, nastat plná zaměstnanost, která by znamenala naprosté snížení mandatorních výdajů a zároveň odvedla do státního rozpočtu finance na sociálním a zdravotním pojistném a daních z příjmů. České republice by se musela vyhnout ekonomická krize nebo jiné neočekávané události, které na sebe vážou výplatu vysokých státních výdajů, např. povodně a podobné živelné pohromy. V tomto případě by bylo možné uvažovat o tom, že by státní příjmy mohly být vyšší než výdaje. A ani tehdy to není na sto procent jisté.

V porovnání s ostatními zeměmi V4, se Česká republika drží v mnoha ohledech v lepším průměru. Výraznou pochvalu si ČR zaslouží v řešení celkové nezaměstnanosti, která je jednou z nejnižších v Evropské unii a podařilo se snížit také nezaměstnanost mladých lidí a dlouhodobou nezaměstnanost. Ať už díky zvýšení adresnosti sociálních dávek nebo vhodným rekvalifikačním kurzům. Vzhledem k velikosti země a produkce v ní, nemůže Česká republika konkurovat sousednímu Polsku, jehož hrubý domácí produkt je téměř dvakrát vyšší. S ekonomickou krizí se z časového hlediska dokázala Česká republika popasovat průměrně. Nejkratší trvání měla recese v Polsku a na Slovensku, nejdéle trápila Maďarsko, které mělo velké problémy se svým zadlužením. Často se hovoří o tom, kdy zbývající tři státy V4 (kromě Slovenska) vstoupí do eurozóny a přijmou tak společnou měnu euro. Kromě splnění Maastrichtským kritérií k tomu však musí být také vhodné politické prostředí v dané zemi a možná i souhlas občanů s touto změnou. V České republice se na toto téma hodně spekuluje, politici se předhánějí v tipech, kdy by měna měla být přijata, ale konkrétní datum zatím chybí. Dá se předpokládat, že kvůli konzervativnosti české ekonomiky a povaze lidí to v nejbližších letech nebude.

7. Seznam použitých zdrojů

a) Odborné monografické publikace

- [1] DVOŘÁK, P. *Veřejné finance fiskální nerovnováha a finanční krize*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 2008. 343 s. ISBN: 978-80-7400-075-1.
- [2] HOLEČKOVÁ, J. *Finanční analýza firmy*. 1. vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer. 2008. 208 s. ISBN: 978-80-7357-392-8.
- [3] HOŠKOVÁ, P., JINDROVÁ, A., PROCHÁZKOVÁ R. *Statistika v manažerské a obchodní praxi*. 1. vydání. Praha: Provozně ekonomická fakulta. 2014. 220 s.
- [4] IZÁK, V. *Fiscal Policy*. 3. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická. 2011. 164 s. ISBN 978-80-2451-786-5.
- [5] LAJTKEPOVÁ, E. *Veřejné finance*. 2. vydání. Brno: Akademické nakladatelství CERM. 2009. 162 s. ISBN 978-80-7204-618-8.
- [6] PEKOVÁ, J. *Veřejné finance, úvod do problematiky*. 4. aktualizované vydání. Praha: ASPI, a.s. 2008. 580 s. ISBN 80-7357-049-1.
- [7] PETRÍKOVÁ, D. a kol. *Vybrané problémy hospodárskej politiky*. 1. vydání. Košice. 2011. 240 s. ISBN 978-80-8086-192-6.
- [8] PILNÝ, J. *Veřejné finance I*. 5. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. 226 s. ISBN 978-80-7194-963-3
- [9] STIGLITZ, J. E. *Ekonomie veřejného sektoru*. Praha: Grada Publishing. 1997. 661 s. ISBN 80-7169-454-1.
- [10] TOMÁŠKOVÁ, E. *Veřejné finance*. Brno: Masarykova univerzita. 2006. 115 s. ISBN 80-210-4177-3.
- [11] ŽÍDEK, L. *Světové hospodářství*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita. 2004. 205 s. ISBN 80-210-3407-6.

b) Zahraniční vědecké články

- [1] GIROUARD, N., ANDRÉ, CH. *Measuring Cyclically-adjusted Budget Balances for OECD Countries*. [online]. OECD iLibrary, 2006. [cit. 2014-04-14] URL: <<http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?doclanguage=en&cote=ECO/WKP%282005%2921>>
- [2] CHANG, X., DASGUPTA, S. *Financing the Deficit: Debt Capacity, Information Asymmetry, and the Debt-Equity Choice*. [online]. Research Gate. [cit. 2014-04-14]. URL: <http://www.researchgate.net/publication/228292191_Financing_the_Deficit_Debt_Capacity_Information_Asymmetry_and_the_Debt-Equity_Choice>
- [3] McNICHOL, E., LAV, I. J. *State Budget Troubles Worsen*. [online]. Public Financial Management Blog, 2009. [cit. 2014-04-15]. URL: <<http://blog-pfm.imf.org/pfmblog/files/9808sfp1.pdf>>
- [4] OATES, W. E. *An Essay of Fiscal Federalism*. [online]. Journal of Economic Literature, September 1999. [cit. 2014-04-13]. URL: <http://lib.cufe.edu.cn/upload_files/other/4_20140523032147_40_Oates.pdf>
- [5] TANZI, V., FANIZZA, D. *Fiscal Deficit and Public Debt in Industrial Countries, 1970 – 1994*. [online]. IMF Working Paper. USA: International Monetary Fund. Fiscal Affairs Department, May 1995. [cit. 2014-04-14]. URL: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=883197>
- [6] WILLIAMSON, J. *What Washington Means by Policy Reform*. [online]. USA: Peterson Institute for International Economics, April 1990. [cit. 2014-04-16]. URL: <<http://www.iie.com/publications/papers/paper.cfm?researchid=486>>

c) Internetové zdroje

- [1] BACOVSKÝ, V. *Krize po maďarsku*. [online] Zveřejněno 20.3.2009. [cit. 2015-02-13] URL:<<http://respekt.ihned.cz/c1-36598440-krize-po-madarsku>>
- [2] BEDNÁŘ, L. *Polsko a Turecko: Noví tygři globální ekonomiky*. [online] Zveřejněno 4.6.2012. [cit. 2015-02-11] Česká pozice. URL:<http://ceskapozice.lidovky.cz/polsko-a-turecko-novi-tygri-globalni-ekonomiky-fr5-/tema.aspx?c=A120604_044925_pozice_69056>
- [3] BOROS, K. *Slovensko zasáhne finanční krize nepřímo*. [online] Zveřejněno 5.8.2008. [cit. 2015-02-12] iDNES.cz. URL:<http://finance.idnes.cz/slovensko-zasahne-financni-kriez-neprimo-fgz-/uver.aspx?c=A081103_202124_inv_hla>
- [4] BRANDEJSKÁ, A. *Důchodců v Česku dál přibývá, blíží se třem milionům*. [online] Zveřejněno 3.2.2012. [cit. 2015-01-16] URL:<http://zpravy.idnes.cz/duchodcu-dal-pribyva-ke-konci-roku-jich-v-cesku-zilo-2-87-milionu-pb3-/domaci.aspx?c=A120203_130612_domaci_abr>
- [5] Businessinfo.cz. *Hlavní měnové a fiskální ukazatele*. [online] Zveřejněno 30.5.2011. [cit. 2014-11-07] Český statistický úřad. URL:<<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/hlavni-menove-a-fiskalni-ukazatele-cr-3113.html>>
- [6] BYDŽOVSKÁ, M. *Ekonomika V4 visí na Německu. Česká nejsilněji*. [online] Zveřejněno 22.9.2013. [cit. 2015-02-08] URL:<<http://demokratickystred.cz/ekonomika-v4-visi-na-nemecku-ceska-nejsilneji/>>
- [7] BYDŽOVSKÁ, M. *Polsko rostlo i v době krize. Proč?* [online] Zveřejněno 12.7.2011. [cit. 2015-02-14] EUROSKOP. URL:<<https://www.euroskop.cz/9003/19276/clanek/polsko-rostlo-i-v-dobe-krize-proc/>>
- [8] Centrum vzdělávání všem. *Svět práce*. [online] 2015. [cit. 2015-02-13] URL:<<http://www.vzdelavanivsem.cz/svet-prace-aktualne/prace>>
- [9] Česká národní banka. *Vybrané ukazatele státního rozpočtu kumulované od počátku roku*. [online] [cit. 2014-11-05] Sekce měnová a statistiky. Odbor finančních účtů a ekonomických statistik. URL:<http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.VYSTUP?p_period=1&p_sort=2&p_des=50&p_sestuid=1411&p_uka=1%2C2%2C3%2C4%2C5%2C6%2C7%2C8%2C9%2C10%2C11%2C12%2C13%2C14%2C15%2C16%2C17%2C18%2C19%2C20%2C21%2C22%2C23%2C24%2C25%2C26%2C27%2C28%2C29&p_strid=ABA&p_od=200201&p_d_o=201502&p_lang=CS&p_format=0&p_decsep=%2C>

- [10] ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Počty důchodců a důchodů za 1. čtvrtletí 2013*. [online] Zveřejněno 14.5.2014. [cit. 2015-01-15] Tisková zpráva 2013. URL:<<http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/informace/media/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2013/2013-05-14-pocty-duchodcu-a-duchodu-za-1-ctvrtleti-2013.htm>>
- [11] Česká televize. *Deficit slovenského rozpočtu loni klesl na 23,53 mld. Sk.* [online] Zveřejněno 2.1.2008. [cit. 2015-02-07] Česká tisková kancelář. URL:<<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/2180-deficit-slovenskeho-rozpocet-loni-klesl-na-23-53-mld-sk/?mobileRedirect=off>>
- [12] Česká televize. *Maďarsko: Deficit rozpočtu za první čtvrtletí se blíží limitu na celý rok.* [online] Zveřejněno 5.4.2012. [cit. 2015-02-07] ČT24. URL:<<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/171200-madarsko-deficit-rozpocet-za-prvni-ctvrtleti-se-blizi-limitu-na-cely-rok/>>
- [13] Česká televize. *Vláda posvětila návrh na zvýšení penzí o 205 korun od roku 2015.* [online] Zveřejněno 9.4.2014. [cit. 2015-01-15] URL:<<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/269147-vlada-posvetila-navrh-na-zvyseni-penzi-o-205-korun-od-roku-2015/>>
- [14] Deník SME. *Nezamestnanosť v Maďarsku v novembri prudko klesla.* [online] Zveřejněno 3.1.2014. [cit. 2015-03-02] Tisková agentura Slovenské republiky. URL:<<http://ekonomika.sme.sk/c/7055735/nezamestnanost-v-madarsku-v-novembri-prudko-klesla.html#ixzz3RuwbFD82>>
- [15] E15.cz. *Sankce EU vůči Rusku sníží růst HDP Polska.* [online] Zveřejněno 1.8.2014. [cit. 2015-02-05] URL:<<http://zpravy.e15.cz/zahranicni/ekonomika/sankce-eu-vuci-rusku-snizi-rust-hdp-polska-1106610>>
- [16] Euractiv.cz. *EU i ČR při hledání řešení krize ztrácí cenný čas, shodli se odbory se zaměstnavateli.* [online] Zveřejněno 12.7.2013. [cit. 2015-02-06] URL:<<http://www.euractiv.cz/cr-v-evropske-unii/clanek/eu-i-cr-pri-hledani-reseni-krize-ztraci-cenny-cas-shodli-se-odbory-se-zamestnavateli-010984>>
- [17] Euractiv.cz. *Nezaměstnanost mladých v EU a České republice.* [online] Zveřejněno 9.2.2015. [cit. 2015-02-16] URL:<<http://www.euractiv.cz/socialni-politika/link-dossier/nezamestnanost-mladych-v-ceske-republice-000125>>
- [18] Euractiv.cz. *Polsko dnes asi přijme plán na přijetí eura.* [online] Zveřejněno 3.2.2010. [cit. 2015-02-09] Článek vznikl ve spolupráci s agenturou Reuters. URL:<<http://www.euractiv.cz/ekonomika-a-euro/clanek/polsko-dnes-asi-prijme-plan-na-prijeti-eura-007040#sthash.F7P4nO9a.dpuf>>

- [19] Euroekonom.cz. *Deficit/přebytek státního rozpočtu ČR*. [online] 2013. [cit. 2014-11-07] URL:<<http://www.euroekonom.cz/grafy-data.php?type=cesko-rozpocet-rok>>
- [20] EuroZprávy.cz. *Polsko má velké plány: Rozšíření EU až k čínským hranicím!* [online] Zveřejněno 20.3.2013. [cit. 2015-02-13] URL:<<http://ekonomika.eurozpravy.cz/evropa/67327-polsko-ma-velke-plany-rozsireni-eu-az-k-cinskym-hranicim/>>
- [21] Evropská komise. *Sdělení komise Evropskému Parlamentu, Radě, Evropské centrální bance a Euroskupině*. [online] Zveřejněno 26.2.2015 [cit. 2015-03-09]. URL:<http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2015/cr2015_comm_cs.pdf>
- [22] Finance.cz. *Vývoj státního rozpočtu ČR*. [online] 2014. [cit. 2014-11-05] URL:<<http://www.finance.cz/makrodata-eu/statni-rozpocet/statistiky/saldo/>>
- [23] GOLA, P. *Které evropské ekonomiky jsou nejvyspělejší?* [online] Zveřejněno 8.12.2014. [cit. 2015-02-04] Dům Financí.cz. URL:<<http://dumfinanci.cz/clanky/4944-ktere-evropske-ekonomiky-jsou-nejvyspelejsi/>>
- [24] *Gross domestic product at market prices*. EUROSTAT. [databáze-online] [cit. 2015-03-03]. URL:<<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00001&plugin=1>>
- [25] HANUS, M., KRIVOŠÍK, L. *Slovensko: Oplatilo se euro?*. [online] Zveřejněno 16.5.2011. [cit. 2015-02-12] URL:<<http://www.voxeurop.eu/cs/content/article/656911-oplatilo-sa-euro>>
- [26] HANŽLOVÁ, J. *Českou ekonomiku táhne nahoru spotřeba domácností*. [online] Zveřejněno 4.9.2014. [cit. 2014-11-09] Český rozhlas. URL:<http://www.rozhlas.cz/zpravy/domaciekonomika/_zprava/ceskou-ekonomiku-tahne-nahoru-spotreba-domacnosti--1392401>
- [27] HLADÍK, J., MÁLKOVÁ, L. *V4 v krizi a po krizi: Polsko boduje, Česko zpomaluje*. [online] Zveřejněno 12.1.2011. [cit. 2015-02-12] E15.cz. URL:<http://zpravy.e15.cz/zahranicni/ekonomika/visegradska-ctyrka-v-krizi-a-po-krizi-polsko-boduje-cesko-zpomaluje-396955#utm_medium=selfpromo&utm_source=e15&utm_campaign=copylink>
- [28] *Hlavní makroekonomické ukazatele České republiky*. Praha: Český statistický úřad. [databáze-online] [cit. 2014-10-03]. URL:<http://www2.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr:_makroekonomicke_udaje>

- [29] Hospodářská komora ČR. *Tuzemské firmy cítí dopad finanční krize a trátí na ní miliony korun.* [online] Zveřejněno 21.10.2008. [cit. 2015-02-06] Průzkum Hospodářské komory ČR na téma: „Finanční krize a její dopad na podnikatele.“. URL:<<http://www.komora.cz/hlavni-zpravy/tuzemske-firmy-citi-dopad-financi-krize-a-trati-na-ni-miliony-korun.aspx>>
- [30] Hospodářské noviny. *Babiš spustil daňovou kobru. Zlepší výběr daní a rozhodne o tom, co půjde do médií.* [online] Zveřejněno 11.4.2014. [cit. 2015-01-19] URL:<<http://domaci.ihned.cz/c1-62011000-andrej-babis-milan-chovanec-danova-kobra-dane>>
- [31] Hospodářské noviny. *Klaus: Deficit je zoufale špatný. Topolánek: Vláda by měla zvážit existenci.* [online] Zveřejněno 10.12.2009. [cit. 2014-10-14] URL:<<http://domaci.ihned.cz/c1-39417470-klaus-deficit-je-zoufale-spatny-topolaneck-vlada-by-mela-zvazit-existenci>>
- [32] Hospodářské noviny. *Sněmovna v prvním čtení schválila návrh rozpočtu, navzdory opozici.* [online] Zveřejněno 22.10.2014. [cit. 2014-11-13] URL:<<http://domaci.ihned.cz/c1-62987760-snemovna-v-prvnim-cteni-schvalila-navrh-rozpocet-navzdory-opozici>>
- [33] iDNES.cz. *Evropa přistěhovalce nepotřebuje, zapojme do práce Romy, navrhl Orbán.* [online] Zveřejněno 25.8.2014. [cit. 2015-02-15] Česká tisková kancelář. URL:<http://zpravy.idnes.cz/orban-imigrace-romove-madarsko-dzh-zahranicni.aspx?c=A140825_162514_zahranicni_aha>
- [34] iDNES.cz. *Když zvládneme vybírat daně, vyrovnáme do tří let rozpočet, řekl Babiš.* [online] Zveřejněno 29.6.2014. [cit. 2014-11-01] URL:<http://ekonomika.idnes.cz/ministr-babis-statni-rozpocet-deu-ekonomika.aspx?c=A140629_132236_ekonomika_jw>
- [35] iDNES.cz. *Polské HDP vylepsily drogy a prostituce.* [online] Zveřejněno 29.9.2014. [cit. 2015-02-12] URL:<http://ekonomika.idnes.cz/drogy-prostitute-a-pasovani-vylepsily-polsky-hdp-o-0-8-procenta-p7w-eko-zahranicni.aspx?c=A140929_182230_eko-zahranicni_ozr>
- [36] iDNES.cz. *Vláda musí státní rozpočet přepracovat.* [online] Zveřejněno 13.11.1999. [cit. 2014-10-12] URL:<http://ekonomika.idnes.cz/vlada-musi-statni-rozpocet-prepracovat-f0f-ekonomika.aspx?c=991020_113159_ekonomika_jjx>
- [37] Investiční web. *OECD čeká rychlejší růst ekonomiky Slovenska, doporučuje reformy.* [online] Zveřejněno 5.11.2014. [cit. 2015-02-05] Česká tisková kancelář. URL:<<http://www.investicniweb.cz/zpravy-z-trhu/2014/11/5/oecd-ceka-rychlejsi-rust-ekonomiky-slovenska-doporucuje-reformy/>>

- [38] KASÍK, P. *Zaplaťte 14 Kč za každý gigabajt: Maďarsko plánuje zdanit internet.* [online] Zveřejněno 22.10.2014. [cit. 2015-02-03] iDNES.cz. URL:<http://technet.idnes.cz/maďarsko-planuje-zdanit-internet-dqv-sw_internet.aspx?c=A141022_172733_sw_internet_pka>
- [39] KLANG, M., KUDLÁČKOVÁ, L. *Zeman zminil školné pro humanitní obory, chce podpořit technické.* [online] Zveřejněno 4.3.2015. [cit. 2015-03-09] URL:<<http://domaci.ihned.cz/c1-63629380-zeman-zminil-skolne-pro-humanitni-obory-chce-podporit-technicke>>
- [40] KLIČKA, J. *Kalousek: Vláda projí rozpočet za platy a dávky.* [online] Zveřejněno 20.10.2014. [cit. 2014-11-12] Deník.cz. URL:<http://www.denik.cz/z_domova/kalousek-vladni-navrh-rozpocetu-je-projidanim-budoucnosti-20131020.html>
- [41] KOPECKÝ, J. *Schodek rozpočtu bude 100 miliard, schválila vláda. Přidá zaměstnancům.* [online] Zveřejněno 22.9.2014. [cit. 2014-11-03] iDNES.cz. URL:<http://ekonomika.idnes.cz/vlada-schvalila-navrh-rozpocetu-na-rok-2015-fdk-ekonomika.aspx?c=A140922_104904_ekonomika_neh>
- [42] Kurzy.cz. *Deficit státního rozpočtu Slovenska se ke konci března zvýšil na 1,155 miliardy eur.* [online] Zveřejněno 2.4.2012. [cit. 2015-02-09] Agentura MEDIAFAX. URL:<<http://tema.kurzy.cz/detail/deficit-statniho-rozpocetu-slovenska-se-ke-konci-brezna-912777.html>>
- [43] MARKSOVÁ, M. *Česká republika má třetí nejvyšší nezaměstnanost v EU.* [online] Zveřejněno 18.11.2014. [cit. 2015-02-12] Parlamentní listy. URL:<<http://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/Ministryne-Marksova-Ceska-republika-ma-treti-nejnizsi-nezamestnanost-v-EU-346330>>
- [44] Ministerstvo financí ČR. *Chorvatský recept na neplatiče daní.* [online] Zveřejněno 24.4.2014. [cit. 2015-01-19] Rozhovor se Simonou Hornochovou v dubnovém čísle časopisu EKONOM, autorem rozhovoru je Josef Pravec. URL:<<http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/v-mediich/2014/chorvatsky-recept-na-neplatice-dani-17726>>
- [45] Ministerstvo financí ČR. *Informační příručka Ministerstva financí ČR: Státní rozpočet v kostce 2014.* [online] Zveřejněno 1.1.2014. [cit. 2014-10-12]. URL:<http://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Informacni-letak_2014_Statni-rozpocet-v-kostce_II.pdf>
- [46] Ministerstvo financí ČR. *Státní závěrečný účet za rok 2011.* [online] Zveřejněno 14.6.2012. [cit. 2014-10-16]. URL:<<http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/monitoring/plneni-statniho-rozpocetu/2011/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2011-2068>>

- [47] Ministerstvo financí ČR. *Strategie financování a řízení státního dluhu 2013*. [online] [cit. 2014-10-16]. Odbor Řízení státního dluhu a finančního majetku. URL:<<http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/prognozy/strategie-financovani-a-rizeni-statniho-/2013/strategie-financovani-a-rizeni-statniho--14764>>
- [48] Ministerstvo financí ČR. *Výsledek hospodaření státního rozpočtu nejlepší od roku 2008*. [online] Zveřejněno 2.1.2014. [cit. 2014-10-16]. URL:<<http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2014/vysledek-hosp-statniho-rozpocet-od-r2008-16289>>
- [49] Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Počty důchodců a poplatníků pojistného v ČR*. [online] Zveřejněno 15.5.2012. [cit. 2015-01-15] URL:<<http://www.mpsv.cz/cs/12950>>
- [50] Ministerstvo zahraničních věcí ČR. *Finanční a daňový sektor*. [online] Zveřejněno 14.5.2013. [cit. 2015-02-04] URL:<<http://www.export.cz/poptavky/tag/Ma%C4%8Farsko?start=10>>
- [51] Ministerstvo zahraničních věcí ČR. *Slovensko: Ekonomická charakteristika země*. [online] [cit. 2015-02-13] URL:<http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/slovensko/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html>
- [52] Národní ústav pro vzdělávání. *Rok průmyslu a technického vzdělávání*. [online] 2014. [cit. 2015-03-02]. URL:<<http://www.nuv.cz/pospolu/rokprumyslu>>
- [53] Novinky.cz. *Počet seniorů v ČR skokově roste, v roce 2050 jich budou tři milióny*. [online] Zveřejněno 10.6.2007. [cit. 2015-01-16] Česká tisková kancelář. URL:<<http://www.novinky.cz/domaci/116711-pocet-senioru-v-cr-skokove-roste-v-roce-2050-jich-budou-tri-miliony.html>>
- [54] NOVOTNÝ, R. *Kouzlo života na dluh na příkladu Maďarska*. [online] Zveřejněno 20.7.2009. [cit. 2015-02-12] URL:<<http://www.investujeme.cz/kouzlo-zivota-na-dluh-na-prikladu-madarska/>>
- [55] Oranžová kniha ČSSD. *Strategické cíle rozpočtové a daňové politiky ČSSD pro léta 2010-2014*. [online] [cit. 2014-10-21]. URL:<<http://www.cssd.cz/soubory/ke-stazeni/dokumenty/oranzove-knihy/finance.pdf>>
- [56] PALATA, L. *Romové deformují čísla o nezaměstnanosti. Nejen na Slovensku, ale i v Česku*. [online] Zveřejněno 12.6.2013. [cit. 2015-03-02] Penize.cz. URL:<<http://www.penize.cz/nezamestnanost/256051-romove-deformuji-cisla-o-nezamestnanosti-nejen-na-slovensku-ale-i-v-cesku>>

- [57] PALATA, L. *Viktor Orbán přesvědčuje Maďary, že se mají líp. A daří se mu to.* [online] Zveřejněno 3.4.2014. [cit. 2015-02-21] Penize.cz. URL:<<http://www.penize.cz/svetova-ekonomika/283642-viktor-orban-presvedcuje-madary-ze-se-maji-lip-a-dari-se-mu-to>>
- [58] PAPUCSEK, G. M., MAŠKOVÁ, M. *Maďarsko plánuje zavést další daně. Kvůli udržení rozpočtového deficitu.* [online] Zveřejněno 29.5.2012. [cit. 2015-02-03] Český rozhlas. URL:<http://www.rozhlas.cz/zpravy/ekonomikavevropе/_zprava/1065688>
- [59] PAVEC, J. *Státům EU uniklo na DPH skoro dvě stě miliard eur, Itálie by ze ztrát zaplatila deficit.* [online] Zveřejněno 30.10.2014. [cit. 2015-02-07] URL:<<http://www.euractiv.cz/evropa-dnes0/clanek/statum-eu-uniklo-na-dph-skoro-dve-ste-miliard-eur-italie-by-z-nich-zaplatila-deficit-012254#sthash.zNviyRDm.dpuf>>
- [60] Pędziwoł, A. M. *Polští vědci našli lék na nezaměstnanost. Chov včel.* [online] Zveřejněno 28.2.2014. [cit. 2015-02-15] E15.cz. URL:<http://zpravy.e15.cz/zahranicni/udalosti/polsti-vedci-nasli-lek-na-nezamestnanost-chov-vcel-1065108#utm_medium=selfpromo&utm_source=e15&utm_campaign=copylink>
- [61] PEŠEKOVÁ, M. *Otevřený pracovní trh EU. Danažský dar pro Polsko.* [online] Zveřejněno 17.1.2015. [cit. 2015-02-14] Institute of International Relations Prague. URL:<<http://www.iir.cz/en/article/otevreny-pracovni-trh-eu-danažsky-dar-pro-polsko>>
- [62] PETERKA, R. *Elektronická evidence tržeb: Babišův „velký bratr“ zatím stále v plenkách.* [online] Zveřejněno 12.8.2014 [cit. 2015-01-17] Podnikový zpravodaj. URL:<<http://podnikovyzpravodaj.cz/novinka/1460-elektronicka-evidence-trzeb-babisuv-velky-bratr-zatim-stale-v-plenkach>>
- [63] POHANKA, V., KOTTOVÁ A. *Nezaměstnanost v Polsku klesá devět měsíců za sebou, bez práce je kolem 11 procent lidí.* [online] Zveřejněno 13.11.2014. [cit. 2015-02-13] Český rozhlas. URL:<http://www.rozhlas.cz/zpravy/ekonomikavevropе/_zprava/nezamestnanost-v-polsku-klesa-devet-mesicu-za-sebou-bez-prace-je-kolem-11-procent-lidi--1419894>
- [64] Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR. *Struktura příjmů a výdajů kapitol státního rozpočtu podle druhů a odvětví.* [online] 2013. [cit. 2014-10-19]. URL:<www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=85493>

- [65] Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR. *Střednědobý výhled státního rozpočtu na léta 2015 a 2016*. [online] 2013. [cit. 2015-03-03]. Ministerstvo financí ČR. URL:<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:JDLiCkv_L4wJ:www.mfcr.cz/assets/cs/media/Navrh_2013_Navrh-zakona-o-statnim-rozpocetu-CR-na-rok-2014-Strednedovy-vyhled-2015-a-2016.pdf+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>
- [66] PROCHÁZKA, J. *Slovenská ekonomika: Blýskání na lepší časy*. [online] Zveřejněno 17.7.2014. [cit. 2015-02-07] Článek vyšel ve slovenském vydání E15. URL:< <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/slovenska-ekonomika-blyskani-na-lepsi-casy-53776.html>>
- [67] První zprávy.cz. *Sobotka: Odmítáme nižší valorizace penzí*. [online] Zveřejněno 4.5.2012. [cit. 2015-01-15] URL:<<http://www.prvnizpravy.cz/zpravy/politika/sobotka-odmitame-nizsi-valorizace-penzi/>>
- [68] SINGER, M. *Hospodářská krize a česká ekonomika*. [online] Zveřejněno 15.6.2010. [cit. 2015-02-08] Česká národní banka: Prezentace na Vysoké škole ekonomické. URL:<https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_projevy/vystoupeni_projevy/download/singer_20100614_vse.pdf>
- [69] Sport.cz. *Polsko si ekonomickou krizi pochvaluje, pomůže jim v přípravě na Euro*. [online] 2008. [cit. 2015-02-20] URL:<<http://www.sport.cz/fotbal/ostatni/clanek/142015-polsko-si-ekonomickou-krizi-pochvaluje-pomuze-jim-v-priprave-na-euro.html>>
- [70] Světová banka. *GDP (current US\$)*. [databáze-online] [cit. 2015-03-03] URL:<<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>>
- [71] ŠPAČKOVÁ, I. *Nezaměstnanost v Česku vyšplhala na rekord. Práci hledá 630 tisíc lidí*. [online] Zveřejněno 10.2.2014. [cit. 2015-02-11] iDNES.cz. URL:<http://ekonomika.idnes.cz/nezamestnanost-za-leden-2014-d01/ekonomika.aspx?c=A140210_090418_ekonomika_spi>
- [72] Teraz Ekonomika. *Miera nezamestnanosti v Maďarsku v apríli prekvapujúco klesla*. [online] Zveřejněno 29.5.2014. [cit. 2015-02-15] Tisková agentura Slovenské republiky. URL:<<http://www.teraz.sk/ekonomika/miera-nezamestnanosti-v-madarsku/86144-clanok.html>>

- [73] Trading Economics. *Slovakia Government Budget*. [online] 2014. [cit. 2014-11-08] URL:<<http://www.tradingeconomics.com/slovakia/government-budget>>
- [74] TVARDZÍK, J. *Prečo má Slovensko takú vysokú nezaměstnanost'?* [online] Zveřejněno 20.2.2014. [cit. 2015-02-24] eTrend.sk. URL:<<http://www.etrend.sk/ekonomika/preco-ma-slovensko-tak-vysoku-nezamestnanost.html>>
- [75] Týden.cz. *Schodek bude sto miliard, schválila vláda. Platy zvedne dřív*. [online] Zveřejněno 22.9.2014. [cit. 2014-11-16] Česká tisková kancelář. URL:<http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/schodek-bude-100-miliard-schvalila-vlada-platy-zvedne-driv_318964.html#.VRR0_fyG92A>
- [76] UNIHOST Ostrava. *Hospodářská krize v ČR*. [online] Zveřejněno 25.5.2009. [cit. 2015-02-07] Sdružení podnikatelů v pohostinství, stravovacích a ubytovacích zařízeních v České republice. URL:<<http://www.unihostostrava.cz/www/cz/aktuality/hospodarska-krize-v-cr/>>
- [77] Velvyslanectví Polské republiky v Praze. *Poslanecká sněmovna schválila státní rozpočet Polska na rok 2015*. [online] Zveřejněno 19.12.2014. [cit. 2015-02-11] Oddělení propagace obchodu a investic. URL:<https://praha.trade.gov.pl/cz/aktualnosci/article/a,49935,Poslanecka_snemovna_schvalila_statni_rozpocet_Polska_na_rok_2015.html>
- [78] VILČEK, I. *Maďarsko se zmítá v nevidané krizi*. [online] Zveřejněno 20.3.2009. [cit. 2015-02-12] Novinky.cz. URL:<http://www.novinky.cz/ekonomika/164359-madarsko-se-zmita-v-nevidane-krizi.html?keepThis=true&TB_iframe=true&height=650&width=850>
- [79] ZIEMACKI, J. *Nová země zaslíbená*. [online] Zveřejněno 12.6.2013. [cit. 2015-02-14] URL:<<http://www.voxeurop.eu/cs/content/article/3871981-nova-zeme-zaslibena>>

8. Seznam tabulek a grafů

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Způsoby prohlubování deficitu

Tabulka č. 2: Tabulka vývoje sazeb DPH v České republice

Tabulka č. 3: Korelační a regresní analýza Spotřeby domácností a DPH

Tabulka č. 4: Korelační a regresní analýza DPH a Spotřeby domácností

Tabulka č. 5: Korelační a regresní analýza Spotřeby vlády a DPH

Tabulka č. 6: Korelační a regresní analýza DPH a Spotřeby vlády

Tabulka č. 7: Korelační a regresní analýza Daňových příjmů a DPH

Tabulka č. 8: Korelační a regresní analýza Daňových příjmů a Daně z příjmů FO

Tabulka č. 9: Korelační a regresní analýza Spotřeby domácností a Důchodů

Tabulka č. 10: Korelační a regresní analýza Důchodů a Počtu důchodců celkem

Tabulka č. 11: Korelační a regresní analýza Mandatorních výdajů ze zákona
a Počtu nezaměstnaných

Tabulka č. 12: Výsledky vícenásobné regresní analýzy Mandatorních výdajů,
Počtu nezaměstnaných a přítomnosti šoků

Tabulka č. 13: Výsledky vícenásobné regresní analýzy Mandatorních výdajů,
Počtu nezaměstnaných a Počtu důchodců celkem

Tabulka č. 14: Korelační a regresní analýza Mandatorních výdajů ze zákona
a Počtu důchodců celkem

Tabulka č. 15: Základní údaje o zemích Visegrádské čtyřky (stav v roce 2014)

Tabulka č. 16: Míra nezaměstnanosti zemí „V4“ v letech 2007 až 2013 (v %)

Tabulka č. 17: Deficity státních rozpočtů zemí Visegrádské čtyřky v období 2008 – 2013
(v miliardách národních měn)

Seznam grafů

- Graf č. 1: Výše deficitu státního rozpočtu na hodnotě HDP v ČR
- Graf č. 2: Výše veřejného dluhu na hodnotě HDP v ČR
- Graf č. 3: Celkové příjmy státního rozpočtu ČR v letech 1993 až 2013
- Graf č. 4: Vertikální analýza daňových příjmů státního rozpočtu ČR v letech 2002 až 2013
- Graf č. 5: Vertikální analýza příjmů státního rozpočtu ČR v letech 2002 až 2013
- Graf č. 6: Celkové výdaje státního rozpočtu ČR v letech 1993 až 2013
- Graf č. 7: Vertikální analýza běžných výdajů státního rozpočtu ČR v letech 2002 až 2013
- Graf č. 8: Vývoj státního dluhu v České republice v letech 1993 až 2013
- Graf č. 9: Rozdělení neinvestičních transferů v roce 2011
- Graf č. 10: Výdaje na důchody v České republice v letech 2002 až 2013
- Graf č. 11: Vertikální analýza výdajů státního rozpočtu ČR v letech 2002 až 2013
- Graf č. 12: Saldo státního rozpočtu České republiky v letech 1993 až 2013
- Graf č. 13: Elasticita Spotřeby domácností a DPH v letech 2002 až 2013
- Graf č. 14: Elasticita DPH a Spotřeby domácností v letech 2002 až 2013
- Graf č. 15: Elasticita Spotřeby vlády a DPH v letech 2002 až 2013
- Graf č. 16: Elasticita DPH a Spotřeby vlády v letech 2002 až 2013
- Graf č. 17: Elasticita Daňových příjmů a DPH v letech 2002 až 2013
- Graf č. 18: Elasticita Daňových příjmů a Daně z příjmu FO v letech 2002 až 2013
- Graf č. 19: Elasticita Spotřeby domácností a Důchodů v letech 2002 až 2013
- Graf č. 20: Elasticita Důchodů a Celkového počtu důchodců v letech 2007 až 2012
- Graf č. 21: Elasticita Mandatorních výdajů ze zákona a Počtu nezaměstnaných v letech 2002 až 2012
- Graf č. 22: Elasticita Mandatorních výdajů ze zákona a Celkového počtu důchodců v letech 2007 až 2012
- Graf č. 23: Vývoj HDP v zemích Visegrádské čtyřky v období 2005 – 2013 (v mld. USD)

9. Seznam použitých zkratk

ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
ČSSZ	Česká správa sociálního zabezpečení
ČSÚ	Český statistický úřad
ČTK	Česká tisková kancelář
DPFO	Daň z příjmů fyzických osob
DPH	Daň z přidané hodnoty
DPPO	Daň z příjmů právnických osob
EU	Evropská unie
FO	Fyzická osoba
HDP	Hrubý domácí produkt
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
MF	Ministerstvo financí
NATO	The North Atlantic Treaty Organization (Severoatlantická aliance)
ODS	Občanská demokratická strana
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)
OSVČ	Osoba samostatně výdělečně činná
PO	Právnická osoba
SD	Spotřební daň
SFDI	Státní fond dopravní infrastruktury
SR	Státní rozpočet
SRN	Spolková republika Německo
SZIF	Státní zemědělský intervenční fond
TASR	Tisková agentura Slovenské republiky
USA	Spojené státy americké
V4	Visegrádská čtyřka

10. Přílohy

Seznam příloh

- Příloha č. 1 – Vertikální analýza příjmů státního rozpočtu v letech 2002 – 2013
- Příloha č. 2 – Horizontální analýza příjmů státního rozpočtu v letech 2002 – 2013
- Příloha č. 3 – Celkové příjmy státního rozpočtu v letech 1993 – 2013
- Příloha č. 4 – Vertikální analýza výdajů státního rozpočtu v letech 2002 – 2013
- Příloha č. 5 – Horizontální analýza výdajů státního rozpočtu v letech 2002 – 2013
- Příloha č. 6 – Celkové výdaje státního rozpočtu v letech 1993 – 2013
- Příloha č. 7 – Vývoj salda státního rozpočtu v letech 1993 – 2013
- Příloha č. 8 – Regresní a korelační analýza Spotřeby domácností a DPH
- Příloha č. 9 – Regresní a korelační analýza Spotřeby vlády a DPH
- Příloha č. 10 – Regresní a korelační analýza Daňových příjmů a DPH
- Příloha č. 11 – Regresní a korelační analýza Daňových příjmů a DPFO
- Příloha č. 12 – Regresní a korelační analýza Daňových příjmů a DPPO
- Příloha č. 13 – Regresní a korelační analýza Spotřeby domácností a Důchodů
- Příloha č. 14 – Regresní a korelační analýza Důchodů a Počtu důchodců celkem
- Příloha č. 15 – Regresní a korelační analýza Mandatorních výdajů ze zákona a Počtu nezaměstnaných
- Příloha č. 16 – Regresní a korelační analýza Mandatorních výdajů ze zákona, Počtu nezaměstnaných a dummy proměnných
- Příloha č. 17 – Regresní a korelační analýza Mandatorních výdajů ze zákona, Počtu nezaměstnaných, Počtu důchodců celkem a dummy proměnných
- Příloha č. 18 – Regresní a korelační analýza Mandatorních výdajů ze zákona a Počtu důchodců celkem (pro potřeby výdajové analýzy č. 3, strana 87)
- Příloha č. 19 – Regresní a korelační analýza Mandatorních výdajů ze zákona a Počtu důchodců celkem (pro potřeby výdajové analýzy č. 4, strana 88)
- Příloha č. 20 – Meziroční změny HDP zemí V4 v období 2007 – 2013 (v %)

Příloha č. 1 – Vertikální analýza příjmů státního rozpočtu v letech 2002 – 2013

Tab. 1.1 - Vertikální analýza příjmů státního rozpočtu v letech 2002 – 2013

Rok	2002		2003		2004		2005		2006		2007	
	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %
DzP PO	76,9	10,9	84,3	12,0	85,5	11,1	100,3	11,6	95,5	10,3	114,7	11,2
DzP FO	82,1	11,6	88,7	12,7	95,2	12,3	94,8	10,9	91,6	9,9	102,1	9,9
DPH	118,1	16,7	125,6	17,9	140,4	18,2	146,8	16,9	153,5	16,6	166,7	16,2
SD	68,9	9,7	72,9	10,4	82,8	10,8	103,7	11,9	112,6	12,2	131,6	12,8
Pojistné na SZ	258,5	36,7	272,3	38,9	293,3	38,1	311,2	35,9	333,7	36,1	367,1	35,8
Majetkové daně	7,9	1,1	8,8	1,3	10,4	1,4	8,1	0,9	8,5	0,9	10,6	1,0
Ostatní daňové příjmy	14,9	2,1	14,9	2,1	9,1	1,2	5,4	0,6	6,2	0,7	7,9	0,8
Daňové příjmy	627,3	88,9	667,5	95,4	716,7	93,1	770,3	88,9	801,6	86,8	900,7	87,8
Příjmy z úroků	11,5	1,6	6,2	0,9	2,7	0,4	4,6	0,1	5,2	0,6	4,1	0,4
Kapitálové příjmy	1,4	0,2	0,5	0,09	0,9	0,1	0,8	0,09	2,3	0,2	0,9	0,08
Přijaté transfery /dotace	25,8	3,7	5,9	0,8	12,9	1,7	41,8	4,8	91,9	9,9	100,2	9,8
Nedaňové příjmy	77,7	11,0	32,2	4,6	52,5	6,8	96,1	11,1	121,5	13,1	125,2	12,2
Celkové příjmy	705,0	100	699,6	100	769,2	100	866,4	100	923,3	100	1 025,8	100

Zdroj: vlastní výpočet dle údajů ČNB

Rok	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %
DzP PO	127,2	11,9	83,3	8,5	86,3	8,6	82,3	8,1	89,2	8,4	81,5	7,4
DzP FO	94,9	8,9	85,7	8,8	87,5	8,7	90,6	8,9	92,6	8,8	94,5	8,7
DPH	177,8	16,7	176,7	18,1	187,8	18,7	191,9	18,9	199,8	19,0	219,9	20,2
SD	125,6	11,8	123,8	12,7	130,9	13,1	139,2	13,7	139,6	13,2	136,5	12,5
Pojistné na SZ	385,5	36,2	347,9	37,7	355,8	35,6	366,8	36,2	371,5	35,3	372,2	34,0
Majetkové daně	10,4	0,9	8,1	0,7	7,7	0,7	11,7	1,1	11,1	1,1	9,1	0,9
Ostatní daňové příjmy	8,5	0,8	7,4	0,6	7,5	0,7	7,4	0,7	8,0	0,9	8,1	0,8
Daňové příjmy	929,9	87,4	832,9	85,5	863,5	86,3	889,9	87,8	911,8	86,7	921,8	84,4
Příjmy z úroků	8,6	0,8	10,8	1,1	13,9	1,4	11,6	1,1	16,8	1,6	7,9	0,7
Kapitálové příjmy	1,0	0,1	2,1	0,1	2,9	0,3	2,4	0,2	2,5	0,2	0,9	0,1
Přijaté transfery /dotace	105,5	9,9	108,1	11,1	100,9	10,1	93,4	9,2	102,2	9,7	124,7	11,4
Nedaňové příjmy	134,0	12,6	141,6	14,5	136,8	13,7	122,8	12,2	139,5	13,3	169,9	15,6
Celkové příjmy	1 064,5	100	974,8	100	1 000,3	100	1 012,7	100	1 051,3	100	1 091,8	100

Zdroj: vlastní výpočet dle údajů ČNB

Příloha č. 2 – Horizontální analýza příjmů státního rozpočtu v letech 2002 – 2013

Tab. 2.1 - Horizontální analýza příjmů státního rozpočtu v letech 2002 – 2013

Rok	2002-2003		2003-2004		2004-2005		2005-2006		2006-2007		2007-2008	
	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %
DzP PO	+7,3	+9,4	+1,2	+1,4	+14,8	+17,3	-4,8	-4,8	+19,3	+20,2	+12,4	+10,8
DzP FO	+6,5	+7,9	+6,6	+7,4	-0,5	-0,6	-3,2	-3,4	+10,6	+11,5	-7,2	-7,1
DPH	+7,5	+6,3	+14,8	+11,7	+6,5	+4,6	+6,7	+4,5	+13,1	+8,5	+11,2	+6,7
SD	+4	+5,8	+9,9	+13,5	+20,9	+25,5	+8,9	+8,5	+19,0	16,8	-6,0	-4,6
Pojistné na SZ	+13,8	+5,3	+21	+7,7	+17,8	+6,0	+22,6	+7,2	+33,4	+10,0	+18,4	+5,0
Daňové příjmy	+40,2	+6,4	+49,1	+7,3	+53,7	+7,4	+31,3	+4,0	+99	+12,3	+29,3	+3,2
Příjmy z úroků	-5,4	-47,0	-3,4	-55,8	+1,9	+70,3	+0,6	+13,0	-1,1	-21,2	+4,5	+109,7
Přijaté transfery /dotace	-20,0	-77,6	+7,1	+122,4	+28,9	+224	+50,1	+119	+8,2	+8,9	+5,4	+5,3
Nedaňové příjmy	-45,5	-58,7	+20,4	+63,5	+43,5	+82,8	+25,4	+26,4	+3,8	+3,1	+8,8	+7,0
Celkové příjmy	-5,4	-0,8	+69,6	+9,9	+97,2	+12,6	+56,6	+6,5	+102,8	+11,1	+37,2	+3,6

Zdroj: vlastní výpočet dle údajů ČNB

Rok	2008-2009		2009-2010		2010-2011		2011-2012		2012-2013	
	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %
DzP PO	-43,8	-34,5	+3,0	+3,6	-4,1	-4,8	+6,9	+8,3	-7,7	-9,0
DzP FO	-9,3	-9,8	+1,8	+2,1	+3,2	+3,6	+1,9	+2,0	+1,9	+2,0
DPH	-1,1	-0,7	+11,1	+6,2	+4,0	+2,1	+7,9	+4,1	+20,2	+10,0
SD	-1,7	-1,4	+7,0	+5,6	+8,4	+6,4	+0,4	+0,2	-3,2	-2,2
Pojistné na SZ	-37,6	-9,8	+7,9	+2,2	+11	+3,0	+4,6	+1,2	+1	+0,2
Daňové příjmy	-97,0	-10,5	+30,6	+3,6	+26,4	+3,0	+21,9	+2,4	+10	1,0
Příjmy z úroků	+2,1	+24,4	+3,2	+29,8	-2,4	-17,3	+5,1	+43,9	-8,8	-53,3
Přijaté transfery /dotace	+2,5	+2,3	-7,2	-6,7	-7,4	-7,4	+8,7	+9,3	+22	+21,5
Nedaňové příjmy	+7,6	+5,6	-4,8	-3,4	-14	-10,3	+16,6	+13,9	+30	+21,5
Celkové příjmy	-89,3	-8,4	+25,7	+2,6	+12	+1,2	+39	+3,8	+40	+3,8

Zdroj: vlastní výpočet dle údajů ČNB

Příloha č. 3 – Celkové příjmy státního rozpočtu v letech 1993 – 2013

Tab. 3.1 - Celkové příjmy státního rozpočtu v letech 1993 – 2013

Rok	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Mld. Kč	358,0	390,5	439,9	482,8	508,9	537,4	567,2	586,2	626,2	705,0	699,6

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Mld. Kč	769,2	866,4	923,3	1025,8	1064,5	974,8	1000,3	1012,7	1051,3	1091,8

Zdroj: vlastní zpracování

Příloha č. 4 – Vertikální analýza výdajů státního rozpočtu v letech 2002 – 2013

Tab. 4.1 - Vertikální analýza výdajů státního rozpočtu v letech 2002 – 2013

Rok	2002		2003		2004		2005		2006		2007	
	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %
Neinvestiční nákupy	59,8	7,9	66,8	8,3	75,8	8,7	82,6	8,9	92,3	9,0	81,5	7,4
Výdaje na platy	87,1	11,6	78,8	9,7	82,1	9,5	88,0	9,5	82,7	8,1	95,7	8,8
Transfery	204,6	27,2	224,4	27,7	227,6	26,4	226,9	24,6	251,5	24,6	275,2	25,2
Důchody	213,7	28,4	225,9	27,9	230,9	26,7	247,4	26,8	272,9	26,7	289,9	26,5
Ostatní sociální dávky	39,8	5,3	40,4	4,9	39,2	4,5	38,7	4,2	40,4	3,9	41,0	3,7
Státní sociální podpora	33,7	4,5	32,2	3,9	36,8	4,3	33,1	3,6	34,3	3,4	49,5	4,5
Státní dluh	18,9	2,5	21,6	2,7	26,8	3,1	25,4	2,8	31,6	3,0	34,1	3,1
Běžné výdaje	697,3	92,9	745,4	92,2	796,7	92,3	840,8	91,1	912,1	89,4	973,9	89,1
Investiční nákupy	20,7	2,7	23,4	2,9	25,8	2,9	27,9	3,02	38,4	3,8	39,9	3,7
Transfery	18,6	2,5	11,5	1,4	20,1	2,3	21,6	2,3	19,3	1,9	18,7	1,7
Kapitálové výdaje	53,4	7,1	63,3	7,8	66,1	7,7	81,9	8,9	108,5	10,6	118,4	10,8
Celkové výdaje	750,8	100	808,7	100	862,9	100	922,7	100	1 020,7	100	1 092,2	100

Zdroj: vlastní výpočet dle údajů ČNB

Rok	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %
Neinvestiční nákupy	75,7	6,9	75,9	6,5	72,3	6,2	69,5	6,0	59,8	5,2	56,4	4,8
Výdaje na platy	97,3	8,9	100,2	8,6	97,7	8,4	89,6	7,7	90,4	7,8	92,2	7,9
Transfery	259,7	23,9	284,7	24,4	280,2	24,2	280,0	24,2	259,7	22,5	298,1	25,4
Důchody	312,5	28,8	339,8	29,1	326,1	28,2	368,0	31,9	382,0	33,1	381,0	32,5
Ostatní sociální dávky	39,3	3,6	33,3	2,9	30,5	2,6	29,6	2,6	54,7	4,7	59,9	5,1
Státní sociální podpora	41,9	3,8	41,2	3,5	40,9	3,5	36,1	3,1	35,6	3,0	37,4	3,2
Státní dluh	44,7	4,1	53,1	4,6	48,7	4,2	55,6	4,8	57,1	4,9	57,9	4,9
Běžné výdaje	975,9	90,0	1032,8	88,5	1021,8	88,4	1032	89,4	1 035,0	89,8	1 070,0	91,2
Investiční nákupy	22,6	2,0	28,4	2,4	15,7	1,35	14,5	1,3	15,7	1,4	12,1	1,0
Transfery	27,1	2,5	13,9	1,2	10,1	0,9	8,9	0,8	6,7	0,6	62,5	5,3
Kapitálové výdaje	108,0	9,9	134,2	11,5	134,9	11,7	123,7	10,7	117,6	10,2	103,6	8,8
Celkové výdaje	1 084	100	1 167	100	1 156	100	1 155	100	1 152,5	100	1 173,1	100

Zdroj: vlastní výpočet dle údajů ČNB

Příloha č. 5 – Horizontální analýza výdajů státního rozpočtu v letech 2002 – 2013

Tab. 5.1 - Horizontální analýza výdajů státního rozpočtu v letech 2002 – 2013

Rok	2002-2003		2003-2004		2004-2005		2005-2006		2006-2007		2007-2008	
	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %
Neinvestiční nákupy	+7,1	+11,8	+9,0	+13,4	+6,8	+8,9	+9,6	+11,6	-10,8	-11,8	-5,7	-7,1
Výdaje na platy	-8,4	-9,7	+3,4	+4,3	+5,9	+7,1	-5,3	-6,0	+13,0	+15,7	+1,6	+1,6
Transfery	+20	+9,7	+2,8	+1,2	-0,4	-0,2	+24,4	+10,7	+23,9	+9,5	-15,5	-5,7
Důchody	+12,3	+5,7	+5,0	+2,2	+16,5	+7,1	+25,5	+10,3	+16,9	+6,1	+22,7	+7,8
Běžné výdaje	+48,1	+6,8	+51,3	+6,8	+44,1	+5,5	+71,2	+8,4	+61,8	+6,7	+2,0	+0,2
Investiční nákupy	+2,8	+13,5	+2,3	+9,8	+2,1	+8,1	+10,5	+37,7	+1,6	+4,1	-17,4	-43,7
Kapitálové výdaje	+9,9	+18,5	+2,8	+4,4	+15,8	+23,9	+26,6	+32,4	+9,9	+9,1	-10,4	-8,8
Celkové výdaje	+58,0	+7,7	+54,1	+6,6	+59,9	+6,9	+97,3	+10,5	+71,6	+7,0	-8,3	+0,8

Zdroj: vlastní výpočet dle údajů ČNB

Rok	2008-2009		2009-2010		2010-2011		2011-2012		2012-2013	
	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %	v mld. Kč	v %
Neinvestiční nákupy	+0,1	+0,1	-3,5	-4,7	-2,9	-4,1	-9,7	-13,9	-3,3	-5,6
Výdaje na platy	+2,8	+2,8	-2,5	-2,5	-8,0	8,2	+0,8	+0,8	+1,8	+1,9
Transfery	+25	+9,6	-4,6	-1,7	-0,1	-0,1	-20,3	-7,3	+38,0	+14,8
Důchody	+27,2	+8,7	+6,5	+1,9	+21,8	+6,2	+14	+3,8	-1,0	-0,3
Běžné výdaje	+56,9	+5,8	-10,9	-1,1	+10,0	+0,9	+3,0	+0,2	+35,0	+3,4
Investiční nákupy	+5,9	+26,2	-12,8	-45,1	-1,1	-7,1	+1,1	+7,5	-3,6	-23,1
Kapitálové výdaje	+26,2	+24,2	+0,7	+0,5	-11,3	-8,4	-6,1	-5,0	-14,0	-11,9
Celkové výdaje	+83,1	+7,6	-10,3	-0,9	-1,2	-0,2	-3,2	-0,3	+21,0	+1,8

Zdroj: vlastní výpočet dle údajů ČNB

Příloha č. 6 – Celkové výdaje státního rozpočtu v letech 1993 – 2013

Tab. 6.1 - Celkové výdaje státního rozpočtu v letech 1993 - 2013

Rok	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Mld. Kč	356,9	380,0	432,7	484,3	524,6	566,7	596,9	632,2	693,9	750,7	808,7

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Mld. Kč	862,8	922,9	1020,6	1092,2	1083,9	1167,0	1156,7	1155,5	1152,3	1173,1

Zdroj: vlastní zpracování

Příloha č. 7 – Vývoj salda státního rozpočtu v letech 1993 – 2013

Tab. 7.1 - Vývoj salda státního rozpočtu v letech 1993 – 2013

Rok	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Mld. Kč	1,1	10,4	7,2	-1,6	-15,7	-29,3	-29,6	-46,1	-67,7	-45,7	-109,1

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Mld. Kč	-93,7	-56,3	-97,5	-66,4	-20,0	-192,4	-156,4	-142,8	-101,0	-81,3

Zdroj: vlastní zpracování

Příloha č. 8 – Regresní a korelační analýza Spotřeby domácností a DPH

Tab. 8.1 - Vstupní data Spotřeby domácností a DPH

	1 DPH	2 spotřeba domácností
1	118063	1 325 390
2	125553	1 390 390
3	140383	1 481 540
4	146823	1 544 670
5	153516	1 631 010
6	166628	1 749 450
7	177816	1 887 020
8	176717	1 890 850
9	187823	1 919 940
10	191894	1 956 860
11	199714	1 970 450
12	219964	1 998 760

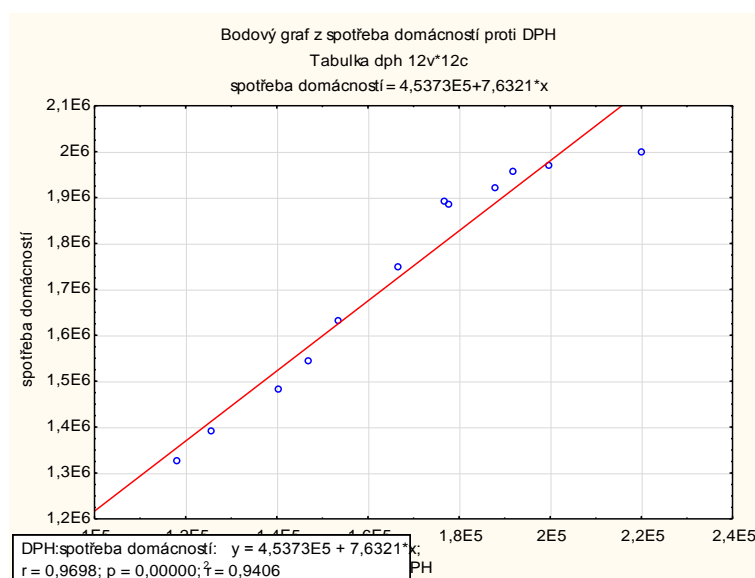
Zdroj: výstup z programu Statistica

Tab. 8.2 - Výsledky lineární regresní a korelační analýzy

Výsledky regrese se závislou proměnnou : spotřeba domácností (Tabulka dph R= ,96982020 R2= ,94055122 Upravené R2= ,93460634 F(1,10)=158,21 p<,00000 Směrod. chyba odhadu : 62325,						
N=12	b*	Sm.chyba z b*	b	Sm.chyba z b	t(10)	p-hodn.
Abs.člen			453733,3	102960,3	4,40688	0,00132
DPH	0,969821	0,077103	7,6	0,6	12,5782	0,000001

Zdroj: výstup z programu Statistica

Graf 8.1 - Lineární regresní a korelační analýza

Zdroj: výstup z programu Statistica

Příloha č. 9 – Regresní a korelační analýza Spotřeby vlády a DPH

Tab. 9.1 - Vstupní data Spotřeby vlády a DPH

	1 DPH	2 spotřeba vlády
1	118061	559769
2	125553	611669
3	140383	634137
4	146823	664519
5	153516	699718
6	166628	731638
7	177816	765513
8	176717	811710
9	187827	809674
10	191894	792184
11	199714	783389
12	219964	801984

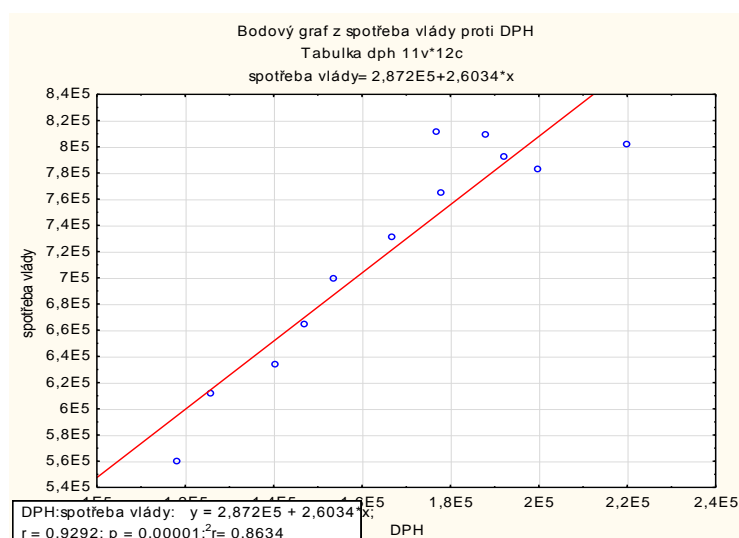
Zdroj: výstup z programu Statistica

Tab. 9.2 - Výsledky lineární regresní a korelační analýzy

Výsledky regrese se závislou proměnnou : spotřeba vlády (Tabulka dph) R= ,92917217 R2= ,86336092 Upravené R2= ,84969702 F(1,10)=63,186 p<,00001 Směrod. chyba odhadu : 33641,		b*	Sm.chyba z b*	b	Sm.chyba z b	t(10)	p-hodn.
N=12							
Abs.člen			287199,	55574,3	5,16783	0,00042	
DPH	0,92917	0,11689	2,6	0,33	7,94893	0,00001	

Zdroj: výstup z programu Statistica

Graf 9.1 - Lineární regresní a korelační analýza

Zdroj: výstup z programu Statistica

Příloha č. 10 – Regresní a korelační analýza Daňových příjmů a DPH

Tab. 10.1 - Vstupní data Daňových příjmů a DPH

	1 DPH	2 danové příjmy
1	11806	627364
2	12555	667500
3	14038	716682
4	14682	770372
5	15351	801610
6	16662	900657
7	17781	929914
8	17671	832972
9	18782	863524
10	19189	889900
11	19971	911820
12	21996	921879

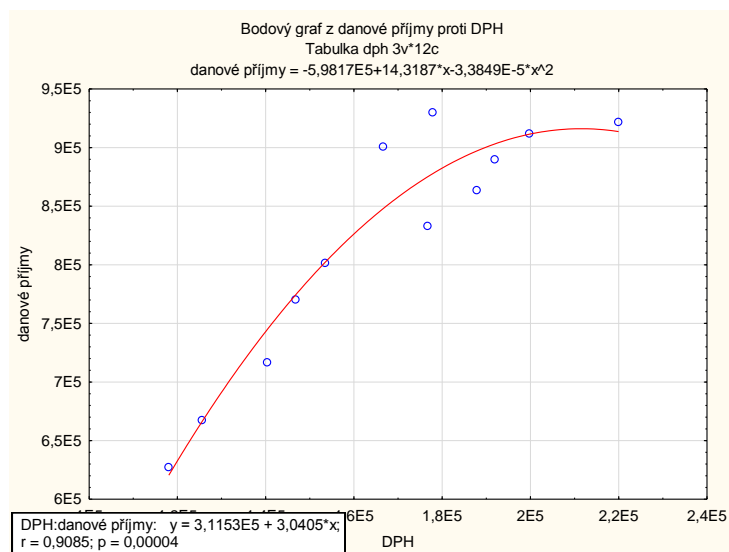
Zdroj: výstup z programu Statistica

Tab. 10.2 - Výsledky regresní a korelační analýzy

Výsledky regrese se závislou proměnnou : danové příjmy (Tabulka dph)						
R= ,90845851 R2= ,82529686 Upravené R2= ,80782655 F(1,10)=47,240 p<,00004 Směrod. chyba odhadu : 45439,						
N=12	b*	Sm.chyba z b*	b	Sm.chyba z b	t(10)	p-hodn.
Abs.člen			311528,;	75064,3;	4,150150	0,001981
DPH	0,908451	0,132171	3,0	0,44	6,873131	0,000041

Zdroj: výstup z programu Statistica

Graf 10.1 - Regresní a korelační analýza

Zdroj: výstup z programu Statistica

Příloha č. 11 – Regresní a korelační analýza Daňových příjmů a DPFO

Tab. 11.1 - Vstupní data Daňových příjmů a DPFO

	1 danové příjmy	2 dan z příjmu FO
1	627 364 000 00	82 112 000 00
2	667 506 000 00	88 629 000 00
3	716 682 000 00	95 209 000 00
4	770 372 000 00	94 773 000 00
5	801 610 000 00	91 571 000 00
6	900 657 000 00	102 137 000 00
7	929 914 000 00	94 957 000 00
8	832 972 000 00	85 651 000 00
9	863 524 000 00	87 489 000 00
10	889 900 000 00	90 614 000 00
11	911 826 000 00	92 586 000 00
12	921 879 000 00	94 494 000 00

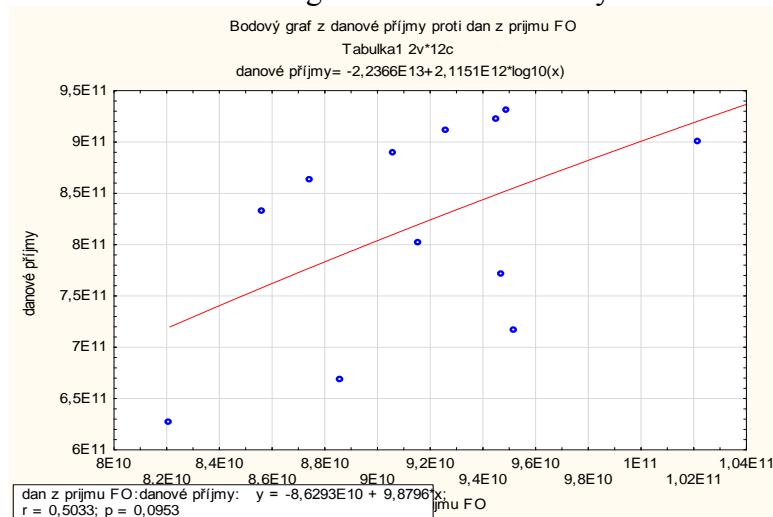
Zdroj: výstup z programu Statistica

Tab. 11.2 - Výsledky lineární regresní a korelační analýzy

Závislá proměnná: daňové příjmy		korelační koeficient R = 0,50334230
R2= 0,25335347	sv = 1,10	F = 3,393218
upravené R2= 0,17868881	p = 0,095275	Směrodatná chyba odhadu: 93936481497
Abs.člen: -862928034E2	Sm. chyba: 492482E6	t(10) = -,1752
p = 0,8644	dan z příjmu b*= 0,503	Počet případů: 12

Zdroj: výstup z programu Statistica

Graf 11.1 - Lineární regresní a korelační analýza

Zdroj: výstup z programu Statistica

Příloha č. 12 – Regresní a korelační analýza Daňových příjmů a DPPO

Tab. 12.1 - Vstupní data Daňových příjmů a DPPO

	1 danove prijmy	2 dan z prijmu PO
1	627 364 000 00	76 912 000 00
2	667 506 000 00	84 270 000 00
3	716 682 000 00	85 499 000 00
4	770 372 000 00	100 275 000 00
5	801 610 000 00	95 470 000 00
6	900 657 000 00	114 751 000 00
7	929 914 000 00	127 174 000 00
8	832 972 000 00	83 338 000 00
9	863 524 000 00	86 305 000 00
10	889 900 000 00	82 296 000 00
11	911 826 000 00	89 192 000 00
12	921 879 000 00	81 484 000 00

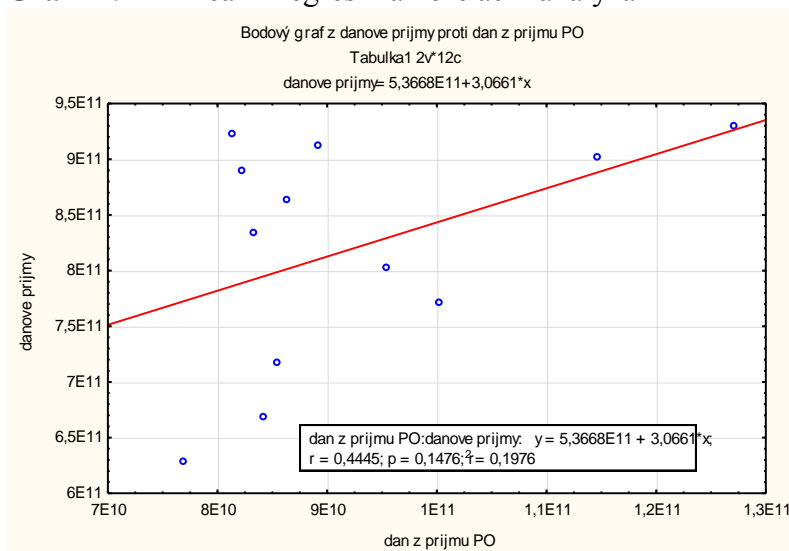
Zdroj: výstup z programu Statistica

Tab. 12.2 - Výsledky nelineární regresní a korelační analýzy (použití logaritmu)

Výsledky regrese se závislou proměnnou : danove prijmy (Tabulka1) R= ,99865002 R2= ,99730185 Upravené R2= ,99670227 F(2,9)=1663,3 p<,00000 Směrod. chyba odhadu : 5952E6						
N=12	b*	Sm.chyba z b*	b	Sm.chyba z b	t(9)	p-hodn.
Abs.člen			-2,047613E+1	4,070051E+1	-50,309	0,00000
dan z prijmu PO	0,00314	0,01930	2,166788E-0	1,331767E-0	0,162	0,87434
LOGV1	0,99725	0,01930	1,787857E+1	3,461669E+1	51,647	0,00000

Zdroj: výstup z programu Statistica

Graf 12.1 - Lineární regresní a korelační analýza

Zdroj: výstup z programu Statistica

Příloha č. 13 – Regresní a korelační analýza Spotřeby domácností a Důchodů

Tab. 13.1 - Vstupní data Spotřeby domácností a Důchodů

	1 důchody	2 spotřeba domácností
1	213 673	1 325 390
2	225 970	1 390 390
3	230 907	1 481 540
4	247 400	1 544 670
5	272 934	1 631 010
6	289 860	1 749 450
7	312 532	1 887 020
8	339 788	1 890 850
9	346 213	1 919 940
10	368 069	1 956 860
11	382 030	1 970 450
12	381 040	1 998 760

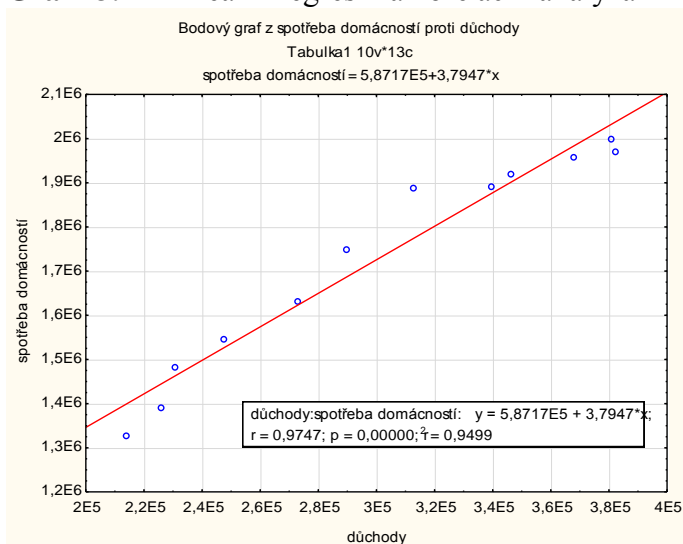
Zdroj: výstup z programu Statistica

Tab. 13.2 - Výsledky regresní a korelační analýzy

Výsledky regrese se závislou proměnnou : spotřeba domácností (Tabulka1 R= ,97465234 R2= ,94994718 Upravené R2= ,94494190 F(1,10)=189,79 p<,00000 Směrod. chyba odhadu : 57188,						
N=12	b*	Sm.chyba z b*	b	Sm.chyba z b	t(10)	p-hodn.
Abs.člen			587165,	84501,9	6,9485	0,00004
důchody	0,97465	0,07074	3,8	0,28	13,7763	0,00000

Zdroj: výstup z programu Statistica

Graf 13.1 - Lineární regresní a korelační analýza

Zdroj: výstup z programu Statistica

Příloha č. 14 – Regresní a korelační analýza Důchodů a Počtu důchodců celkem

Tab. 14.1 - Vstupní data Důchodů a Počtu důchodců celkem

	1 důchody	2 počet důchodců celkem
1	289 861 000 00	2 688 071
2	312 532 000 00	2 727 240
3	339 788 000 00	2 759 803
4	346 213 000 00	2 797 939
5	368 069 000 00	2 823 583
6	382 031 000 00	2 871 453

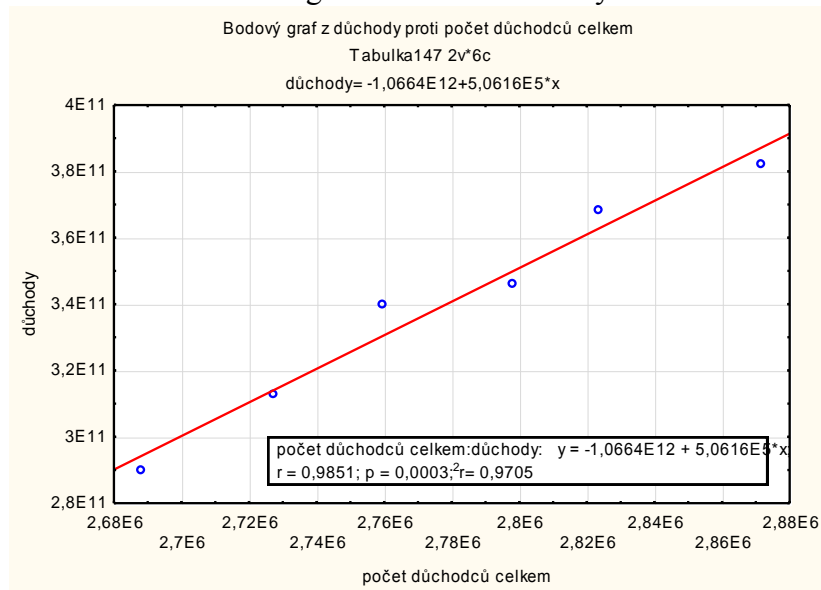
Zdroj: výstup z programu Statistica

Tab. 14.2 - Výsledky regresní a korelační analýzy

Výsledky regrese se závislou proměnnou : důchody (Tabulka147)						
R= ,98513930 R2= ,97049944 Upravené R2= ,96312430						
F(1,4)=131,59 p<,00033 Směrod. chyba odhadu : 6575E6						
N=6	b*	Sm.chyba z b*	b	Sm.chyba z b	t(4)	p-hodn.
Abs.člen			-1,066373E+1	1,226068E+1	-8,69750	0,000960
počet důchodců celkem	0,985131	0,085871	5,061603E+0	4,412407E+0	11,47131	0,000331

Zdroj: výstup z programu Statistica

Graf 14.1 - Lineární regresní a korelační analýza

Zdroj: výstup z programu Statistica

Příloha č. 15 – Regresní a korelační analýza Mandatorních výdajů ze zákona a Počtu nezaměstnaných

Tab. 15.1 - Vstupní data Mandatorních výdajů ze zákona a Počtu nezaměstnaných

	1 mandatorní výdaje ze zákona	2 počet nezaměstnaných
1	377 028 000 00	374 000
2	401 343 000 00	399 000
3	418 252 000 00	426 000
4	425 050 000 00	410 000
5	473 731 000 00	371 000
6	518 971 000 00	276 000
7	545 155 000 00	230 000
8	585 042 000 00	352 000
9	589 102 000 00	384 000
10	604 500 000 00	351 000
11	613 700 000 00	367 000

Zdroj: výstup z programu Statistica

Tab. 15.2 - Výsledky lineární regresní a korelační analýzy

		Výsledky regrese se závislou proměnnou : mandatorní výdaje ze zákona (Tabulka1 R= ,40997980 R2= ,16808343 Upravené R2= ,07564826 F(1,9)=1,8184 p<,21046 Směrod. chyba odhadu : 8547E7					
N=11		b*	Sm.chyba z b*	b	Sm.chyba z b	t(9)	p-hodn.
Abs.člen				7,306413E+1	1,695112E+1	4,31028	0,00196
počet nezaměstnaných		-0,40998	0,30403	-6,307564E+0	4,677544E+0	-1,34848	0,21045

Zdroj: výstup z programu Statistica

Příloha č. 16 – Regresní a korelační analýza Mandatorních výdajů ze zákona, Počtu nezaměstnaných a dummy proměnných

Tab. 16.1 - Vstupní data Mandatorních výdajů ze zákona, Počtu nezaměstnaných a dummy proměnných

	1 mandatorní výdaje mld. Kč)	2 počet nezaměstnaných (v tis.)	3 přítomnost šoku	4 nepřítomnost šoku
1	377	374	0	1
2	401	399	0	1
3	418	426	0	1
4	425	410	0	1
5	473	371	0	1
6	518	276	1	0
7	545	230	0	1
8	585	352	1	0
9	589	384	0	1
10	604	351	0	1
11	613	367	0	1

Zdroj: výstup z programu Statistica

Tab. 16.2 - Statistické shrnutí výsledků vícenásobné regrese

Statist.	Statistické shrnutí; ZP: mandatorní výd:	
	Hodnota	
Vícenás. R	0,42553960	
Vícenás. R2	0,18108395	
Upravené R2	-0,023645057	
F(2,8)	0,88450558	
p	0,4497358	
Sm. chyba odhadu	89,857461	

Zdroj: výstup z programu Statistica

Příloha č. 17 – Regresní a korelační analýza Mandatorních výdajů ze zákona, Počtu nezaměstnaných, Počtu důchodců celkem a dummy proměnných

Tab. 17.1 - Vstupní data Mandatorních výdajů ze zákona, Počtu nezaměstnaných, Počtu důchodců celkem a dummy proměnných

	1	2	3	4	5
	mandatorní výdaje mld. Kč)	počet nezaměstnaných (v tis.)	přítomnost šoku	nepřítomnost šoku	počet důchodců celkem (v tis.)
1	518	276	1	0	2688
2	545	230	0	1	2727
3	585	352	1	0	2759
4	589	384	0	1	2797
5	604	351	0	1	2823
6	613	367	0	1	2871

Zdroj: výstup z programu Statistica

Tab. 17.2 - Výsledky vícenásobné regrese (při použití tří nezávisle proměnných)

Výsledky regrese se závislou proměnnou : mandatorní výdaje (v mld. Kč) (Tabu						
R= ,96495623 R2= ,93114053 Upravené R2= ,82785133						
F(3,2)=9,0149 p<,10149 Směrod. chyba odhadu : 15,219						
N=6	b*	Sm.chyba z b*	b	Sm.chyba z b	t(2)	p-hodn.
Abs.člen			-668,288	625,7711	-1,06794	0,397376
počet nezaměstnaných (v tis.)	0,24403	0,34828	0,149	0,2126	0,70068	0,55604
přítomnost šoku	0,02005	0,29735	1,424	21,1216	0,06744	0,95236
počet důchodců celkem (v tis.)	0,77961	0,44209	0,430	0,2439	1,76346	0,21987

Zdroj: výstup z programu Statistica

Příloha č. 18 – Regresní a korelační analýza Mandatorních výdajů ze zákona a Počtu důchodců celkem (pro potřeby analýzy výdajů č. 3, strana 87)

Tab. 18.1 - Výsledky jednoduché regresní a korelační analýzy

Závislá proměnná: mandatorní výdaje		korelační koeficient R = 0,94956051
R2= 0,90166515	sv = 1,4	F = 36,67734
upravené R2= 0,87708144	p = 0,003752	Směrodatná chyba odhadu: 12,860125312
Abs.člen: -879,6123494	Sm. chyba: 240,3538	t(4) = -3,660
p = 0,0216	počet důchodc b*= 0,950	Počet případů: 6

Zdroj: výstup z programu Statistica

Tab. 18.2 – Statistické shrnutí jednoduché regresní a korelační analýzy

		Výsledky regrese se závislou proměnnou : mandatorní výdaje (v mlrd. Kč) (Tabulka 18.1)					
		R= ,94956051 R2= ,90166515 Upravené R2= ,87708144 F(1,4)=36,677 p<,00375 Směrod. chyba odhadu : 12,860					
N=6		b*	Sm.chyba z b*	b	Sm.chyba z b	t(4)	p-hodn.
Abs.člen				-879,6123494	240,3538	-3,65961	0,02158
počet důchodců celkem (v tis.)		0,94956	0,15679	0,524	0,0865	6,05611	0,00375

Zdroj: výstup z programu Statistica

Příloha č. 19 – Regresní a korelační analýza Mandatorních výdajů ze zákona a Počtu důchodců celkem (pro potřeby analýzy výdajů č. 4, strana 88)

Tab. 19.1 - Vstupní data Mandatorních výdajů ze zákona a Počtu důchodců celkem

	1	2
	mandatorní výdaje ze zákona	počet osob v důchodovém věku celkem
1	518 971 000 00	2 688 078
2	545 155 000 00	2 727 240
3	585 042 000 00	2 759 803
4	589 102 000 00	2 797 939
5	604 500 000 00	2 823 583
6	613 700 000 00	2 871 453

Zdroj: výstup z programu Statistica

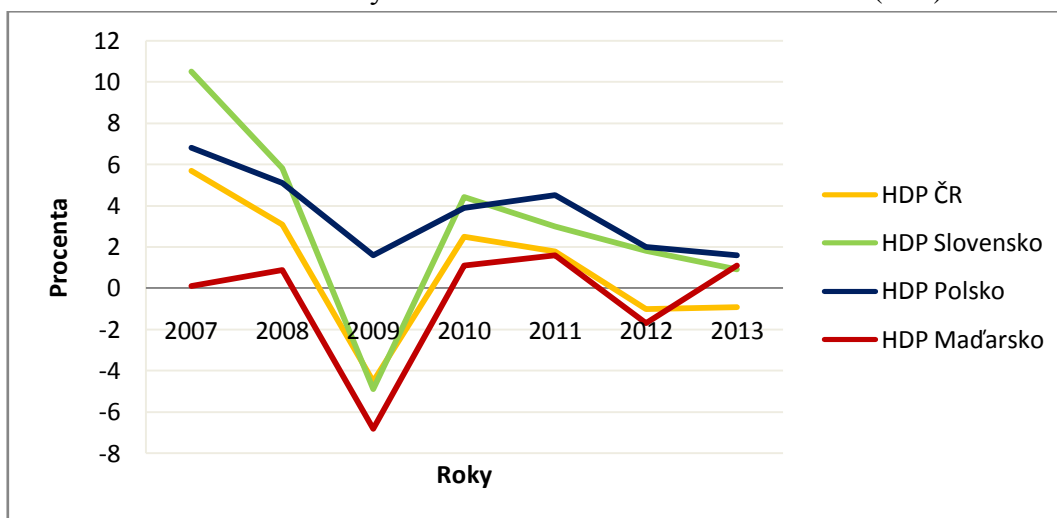
Tab. 19.2 - Výsledky regresní a korelační analýzy

		Výsledky regrese se závislou proměnnou : mandatorní výdaje ze zákona (Tabulka 7)					
		R= ,95280400 R2= ,90783546 Upravené R2= ,88479432					
		F(1,4)=39,401 p<,00329 Směrod. chyba odhadu : 1241E7					
N=6		b*	Sm.chyba z b*	b	Sm.chyba z b	t(4)	p-hodn.
Abs.člen				-8,769405E+1	2,315388E+1	-3,7874!	0,01931
počet osob v důchodovém věku celkem		0,95280!	0,15179!	5,230419E+0	8,332683E+0	6,2769!	0,00328!

Zdroj: výstup z programu Statistica

Příloha č. 20 – Meziroční změny HDP zemí V4 v období 2007 – 2013 (v %)

Graf 20.1 - Meziroční změny HDP zemí V4 v období 2007 – 2013 (v %)

Zdroj: vlastní zpracování